MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI

– Međupresuda Haškog tribunala od 16. juna 2004. –

Sarajevo 2007.

IZDAVAČ: INSTITUT ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA, SARAJEVO

ZA IZDAVAČA: **Prof. dr Smail Čekić**

UREDNIK: **Prof. mr Muharem Kreso**

PREUZETO: **www.un.org**

LEKTOR: **Sadžida Čelebić**

REGISTRI: **Azra Fišer**

DTP: **Meldijana Arnaut**

ŠTAMPA: **BOSNET, d.o.o. Sarajevo**

ZA ŠTAMPARIJU: **Sanja Jovanović**

TIRAŽ: **500**

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.645.2:343.15] : 341.462.1Milošević S.

MILOŠEVIĆU dokazan genocid u Bosni :
međupresuda Haškog tribunala od 16. juna 2004. - Sarajevo : Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2007. - 253 str. ; 26 cm

Predgovor / Robert J. Donia: str. 13-17. - Bibliografija i bilješke uz tekst

ISBN 978-9958-740-33-6

COBISS.BH-ID 15813382

R I J E Č I Z D A V A Č A

ICTY Slobodanu Miloševiću potvrdio genocidnu namjeru i genocidni plan o uništenju Bošnjaka, te dokazao genocid u Bosni

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju - ICTY (Predmet br. IT-01-51-I) podigao je 22. novembra 2001. Optužnicu protiv Slobodana Miloševića za genocid, zločine protiv čovječnosti, teške povrede Ženevskih konvencija i kršenja zakona i običaja ratovanja u Bosni i Hercegovini. Ova optužnica je izmijenjena 22. novembra 2002. Suđenje mu je počelo 12. februara 2002, pod predsjedavanjem sudije Richarda May. Optuženi je umro 11. marta 2006. Postupak protiv njega je okončan 14. marta iste godine.

Slobodan Milošević je rođen 20. avgusta 1941. u Požarevcu (Srbija). Diplomirao je 1964. na Pravnom fakultetu u Beogradu i započeo karijeru kao privredni rukovodilac i bankar. Od 1984. godine, kada je izabran za predsjednika Gradskog komiteta SK Beograd, dolazi do uspona u njegovoj političkoj karijeri. Za predsjednika Predsjedništva CK SK Srbije izabran je 1986, na istu dužnost ponovo je izabran 1988. Predsjednik Predsjedništva SR Srbije je postao u maju 1989. U julu 1990. izabran je za predsjednika Socijalističke partije Srbije. Iste godine 9. i 26. decembra, na prvim višestranačkim izborima, izabran je za prvog predsjednika Republike Srbije. Na istu dužnost je ponovo biran u decembru 1992. Predsjednik Savezne Republike Jugoslavije je bio od 15. jula 1997. do 6. oktobra 2000. Kao predsjednik SRJ vršio je funkciju predsjednika Vrhovnog savjeta odbrane i vrhovnog komandanta Vojske Jugoslavije. Uhapšen je od strane srbijanske vlasti u Beogradu 1. aprila 2001. i 28. juna 2001. predat Međunarodnom krivičnom sudu za bivšu Jugoslaviju - ICTY.

Tokom suđenja Slobodanu Miloševiću izneseni su brojni dokazi koji su potkrijepili Optužnicu protiv njega (**genocid** i **saučesništvo u genocidu**). Nažalost, taj proces nije doveden do kraja. Međutim, ICTY je 16. juna 2004, na zahtjev *Prijatelja suda (Amici curiae*) za donošenje

oslobađajuće presude od 3. marta 2004, donio ODLUKU PO TOM PRIJEDLOGU, odnosno MEĐUPRESUDU.

Tom je odlukom Raspravno sudsko vijeće Miloševiću potvrdilo **genocidnu namjeru** i **postojanje genocidnog plana da se unište Bošnjaci kao nacionalna grupa**, te zaključilo "**da postoji dovoljno dokaza da je u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom izvršen genocid**" (paragrafi 246, 288-289 i 323 – Raspravno vijeće razmotrilo je genocid samo na području navedenih općina) i da je Milošević "**bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, koji je uključivao i rukovodstvo bosanskih Srba, čiji su cilj i namjera bili da se djelimično unište Bosanski muslimani kao grupa**" (paragrafi 289 i 323).

Prilikom analize brojnih dokaza, prezentiranih u Miloševićevom slučaju, a koji su potkrijepili Optužnicu protiv njega, Vijeće je zaključilo da je **genocid** nad Bošnjacima zaista i izvršen i da je rukovodstvo kolaboracionističke tvorevine (Republika Srpska), koju je generirao srpski nacizam i, na kostima ubijenih Bošnjaka, inaugurirao genocidnu tvorevinu nazvanu republikom, imalo **genocidni plan** po kojem je genocid vršen, kao i to da je Slobodan Milošević s njima dijelio **namjeru** da se taj plan ("**udruženi zločinački poduhvat**") izvrši.

*
* *

Odluka se sastoji iz više dijelova. U prvom dijelu ("**POJMOVNIK**") date su skraćenice i akronimi; u drugom ("**UVOD**") *Historijat postupka i Prijedlog na osnovu Pravila 98 bis*; u trećem ("**PRIMJENA PRAVILA 98 BIS – PRAVO**") *Prijedlog za donošenje oslobađajuće presude*; u četvrtom ("**PRIGOVOR NA TRI OPTUŽNICE**") **OPTUŽNICA ZA KOSOVO** (*Postojanje oružanog sukoba na Kosovu prije 24. marta 1999. godine*; *Deportacija ili prisilno premještanje*; *Hronologija rješavanja o tvrdnjama o nepostojanju ili nedovoljnosti dokaza i Konkretni prigovori na Optužnicu za Kosovo*), **OPTUŽNICA ZA HRVATSKU** (*Međunarodni oružani sukob – državnost Hrvatske i Konkretni prigovori na Optužnicu*

za Hrvatsku) i **OPTUŽNICA ZA BOSNU** (*Genocid i saučesništvo u genocidu i Konkretni prigovori na Optužnicu za Bosnu*); u petom ("**DISPOZITIV**") izneseni su *stavovi Pretresnog vijeća za Kosovo, Hrvatsku i Bosnu*; u šestom je **IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PATRICKA ROBINSONA** i u sedmom **SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE O-GON KWONA**.

U Odluci za Bosnu se, pored ostalog, govori o "teritorijalnom okviru Optužnice za Bosnu", gdje je utvrđeno geografsko područje na koje se odnose optužbe za genocid; zatim se iznose dokazi o genocidnoj namjeri "rukovodstva bosanskih Srba" (izjave Radovana Karadžića,[1] Biljane Plavšić[2], Momčila Krajišnika, Alekse Buhe, Dragana Kalinića) za eliminaciju Bošnjaka; odnos Slobodana Miloševića sa političkim i vojnim vlastima "bosanskih Srba", te učešće i odgovornost SRJ (Srbije i Crne Gore) u agresiji, genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pri čemu se, pored ostalog, iznose dokazi da su oficiri Vojske Jugoslavije učestvovali i u likvidaciji djece u istočnoj Bosni;

Pretresno vijeće se, također, na osnovu zaključaka iz dokaznog materijala,[3] uz neslaganje sudije Kwona, uvjerilo "**van razumne sumnje**"

---

[1] Tako je, primjera radi, R. Karadžić 13. oktobra 1991. izjavio: "**Za dva-tri dana Sarajevo će nestati i bit će pet stotina hiljada mrtvih. Za mjesec dana u Bosni i Hercegovini nestat će Muslimani**" (paragraf 241). Dva dana kasnije, Karadžić je izjavio: "**Prije svega, niko od njihovog rukovodstva ne bi ost'o živ. Za tri-četiri sata svi bi bili pobijeni. Ne bi imali šanse uopšte da opstanu**" (Isto).

[2] Biljana Plavšić je 1. maja 1992. gospodinu Doyleu, ličnom predstavniku lorda Carringtona, rekla da "**ukoliko dođe do podele teritorije, Srbi zaslužuju veću teritoriju i da će, ako je potrebno da tri miliona ljudi pogine da bi se rešio problem, oni to i učiniti**" (paragraf 242).

[3] Dokazni materijal odnosio se na:

"1. **opću rukovodeću poziciju optuženog među srpskim narodom, uključujući bosanske Srbe u Bosni i Hercegovini**;

2. **zalaganje optuženog za ideju Velike Srbije i njegovu podršku toj ideji**;

3. **logističku i finansijsku podršku bosanskim Srbima iz Srbije, za koju se razumno može zaključiti da je pružana uz znanje i podršku optuženog; logističku podršku ilustruju bliski odnosi pripadnika VJ sa VRS-om**;

da je Slobodan Milošević "**bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, za koje je Pretresno vijeće u paragrafu 246 utvrdilo da je uključivalo i rukovodstvo bosanskih Srba i da je s njegovim učesnicima dijelio cilj i namjeru da se Bosanski muslimani djelimično unište kao grupa**" (paragraf 288).

Pretresno vijeće zaključilo je da Slobodan Milošević, "**ne samo što je bio svjestan genocidnog plana udruženog zločinačkog poduhvata, već je sa svojim saradnicima dijelio namjeru da djelimično uništi bosanske muslimane kao grupu na onom dijelu teritorije Bosne i Hercegovine koja je po planu trebala biti obuhvaćena srpskom državom**" (paragraf 288).

Pretresno vijeće se, također, na osnovu zaključaka iz dokaznog materijala "**moglo uvjeriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat u koji su bili uključeni rukovodioci bosanskih Srba, čiji je cilj bio da djelimično unište populaciju bosanskih muslimana, kao i da je genocid zaista počinjen u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom. Zaključak o genocidnoj namjeri rukovodstva bosanskih Srba može se izvesti iz cjelokupnog dokaznog materijala, uključujući onaj naveden u paragrafima 238-245. Razmjere i obrazac napada, njihov intenzitet, veliki broj muslimana ubijenih u tih sedam općina, pritvaranje muslimana, okrutno postupanje prema njima u zatočeničkim objektima i na drugim mjestima i ciljni napadi na osobe ključne za opstanak muslimana kao grupe – sve su to faktori koji ukazuju na genocid**" (paragraf 246).

---

4. **priroda odnosa i angažovanost optuženog na strani političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba, što dokazuje molba Karadžića da optuženi ostane u kontaktu s njim i da mu je veoma važno čuti njegovu ocjenu**;

5. **autoritet i utjecaj optuženog na rukovodstvo bosanskih Srba**;

6. **ličnu upoznatost optuženog sa 'svime što se radi'; njegovo insistiranje na tome da bude obaviješten 'o svemu što se događa na frontu'**; i

7. **počinjene zločine, razmjere i obrazac napada na navedene četiri teritorije, njihov intenzitet, veliki broj ubijenih muslimana, okrutno postupanje s muslimanima u zatočeničkim objektima i na drugim mjestima i ciljne napade na osobe koje su bile važne za opstanak muslimana kao grupe...**" (paragraf 288).

Ovom prilikom nećemo se detaljnije osvrtati na propuste Tužilaštva i Pretresnog vijeća ICTY, kao što su, primjera radi, drastično sužavanje predmeta Milošević na manje od polovine predratnih općina Bosne i Hercegovine (47 od 109 na Popisu), a onda i na područje iz ovog predmeta u dijelu sadašnje Republike Srpske (na kome je 1991. bilo samo 344.803 Bošnjaka). Ovim postupkom bitno je zanemareno ukupno područje iz **predmeta Milošević**, na kome je, uključujući i dio Federacije Bosne i Hercegovine, gdje je bilo 375.522 Bošnjaka, živjelo 720.325 Bošnjaka kao i ostatak Bosne i Hercegovine, na kome je živjelo još 1.192.876 Bošnjaka. Vidi paragraf 232 na str. 138 – 139.

Ova međupresuda najvažnija je odluka ICTY-a. Ona nema isti značaj kao što bi u ovom slučaju imala krajnja presuda, ali, ipak, ima vrijednost pravno valjanog postulativnog argumenta pri zaključivanju da postoje dokazi da je genocid izvršen u Bosni za čije sprovođenje najveću odgovornost snosi režim Slobodana Miloševića i on lično. U ovoj fazi sudskog procesa, koji je bio gotovo završen kada je Slobodan Milošević umro, odbrana nije ništa prezentirala što bi moglo promijeniti ovu presudu.

Javnost u Bosni i Hercegovini, kao i svjetska javnost, nije dovoljno upoznata sa ovom međupresudom Slobodanu Miloševiću. Ova odluka će, po ocjeni velikog broja svjetskih stručnjaka, biti ideja vodilja za dalja istraživanja genocida u Bosni i Hercegovini u posljednjoj deceniji XX stoljeća. Imajući to u vidu, a posebno činjenicu da je ICTY Slobodanu Miloševiću **potvrdio genocidnu namjeru i genocidni plan o uništenju Bošnjaka**, te Miloševiću **dokazao genocid u Bosni**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu odlučio je objaviti i upoznati javnost sa ovom odlukom.

Prof. dr. Smail Čekić

Sarajevo, 1. aprila 2007.

P R E D G O V O R

Niko od nas neće moći zaboraviti trenutak kada smo saznali da je Slobodan Milošević neočekivano preminuo 11. marta 2006. godine u svojoj ćeliji u ševeningenskom zatvoru u Hagu. Vrijeme se zaustavilo za sve nas. Kada smo čuli vijest, svi smo posumnjali u njegovu smrt, onda smo je pokušali absorbirati, a zatim smo svi razmišljali o posljedicama koje njegova iznenadna smrt može ostaviti na skoro završeno suđenje protiv njega po optužbi za genocid i saučesništvo u genocidu. Mnogi od nas osjetili su se izdatim. Za one koji su bili žrtve njegovih ratova, za advokate i sudije koji su godinama radili na njegovom slučaju u Hagu i za sve nas koje je rastužilo i naljutilo razaranje koje je on pokrenuo činilo se gotovo nevjerovatno da je ovaj čovjek uspio izbjeći ljudsku kaznu za svoja nedjela.

Ali nije. Sudije su tokom suđenja pažljivo razmatrale dokaze protiv Miloševića i donijele su odluku, iako to nije previše privuklo pažnju javnosti. Kao što je često slučaj u oblasti jurisdikcije nekog prava, odbrana je nakon što je tužilac zaključio slučaj podnijela zahtjev za oslobađanje. Ovaj su zahtjev u Miloševićevo ime predali *prijatelji suda* (*amicus curiae*), navodeći da Tužilaštvo nije prezentiralo dovoljno dokaza da bi se optuženi osudio po bilo kojoj tačci Optužnice. Opširna odluka sudija od 16. juna 2004. naći će se u ovoj knjizi.

U ovom slučaju, sudije su **odbile** zahtjev *prijatelja suda* za oslobađanjem i **sve su tačke Optužnice djelimično ili u cijelosti zadržane u optužbi**, s tim da su odbačene neke pretpostavke koje su se odnosile na sporedne optužbe. Na iznenađenje nekih pravnih stručnjaka, optužba da je **Milošević počinio genocid ostala je nepromijenjena**. U paragrafu 323 svoje odluke sudije su odbile zahtjev odbrane za oslobađanje i zaključile sljedeće:

> "**Pretresno vijeće smatra da postoji dovoljno dokaza da je postojao udruženi zločinački poduhvat, koji je uključivao i članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji su cilj i namjera bili da se bosanski muslimani djelimično unište kao grupa i**

da su njegovi učesnici izvršili genocid u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom."

Odluka ICTY-a od 16. juna 2004. važna je, prije svega, radi zaključaka koje su donijele sudije, ali je čak i značajnija u svjetlu prezentiranja dokaza koje je naveo tročlani panel sudija u održavanju optužbi navedenih u Optužnici djelimično ili u cijelosti. Za čitaoca koji nije navikao čitati odluke Tribunala pravni se argumenti mogu učiniti donekle nejasnim i skrivenim, ali oni u stvarnosti odražavaju brigu sudija i njihovu objektivnost pri radu sa različitim statutima i praktičnim slučajevima u toku donošenja odluke **da se genocid zaista dogodio u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. godine**. Sudije su dokaze prezentirale objektivno i sistematično, pokazujući time da su činjenice koje je Tužilaštvo iznijelo bile u stanju ispuniti potrebne uvjete koje međunarodno pravo zahtijeva, a koje ukazuju **da su Milošević i nacionalisti iz redova bosanskih Srba počinili genocid i ostale zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava**. Mišljenja sudija Patricka Robinsona i O-Gon Kwona razlikovala su se isključivo po nekim pravnim tačkama, a ne po dokazima iznijetim u odluci (nažalost, jedan od trojice sudija koji je radio na slučaju, Sir Richard May, briljantni i odani pravnik, dao je ostavku u maju 2004. godine zbog zdravstvenih razloga, a preminuo je iste godine u julu).

Iako odluka stvara čvrst slučaj protiv optuženog, potrebno je kvalificirati težinu koja se njoj može pripisati, jer je, ipak, to preliminarna odluka donesena prije nego što je odbrana iznijela cijeli svoj slučaj. Sam dokument sadrži objašnjenje da to nije konačna odluka. Kao što je navedeno u paragrafima 8-13, zaključci sudija u tom dokumentu ne obavezuju ih na konačnu presudu. Standard potreban za održavanje optužbi u Optužnici niži je od onog neophodnog za donošenje konačne presude: u ovoj odluci sudije su morale biti **uvjerene da za sud postoji dovoljno dokaza da okrivi optuženog**, ali ne i da bi automatski reagovao na takav način: "odluka da postoji dovoljno dokaza da bi se održala određena optužba ne mora značiti da će Sud zaista ostati pri odluci da osudi optuženog. Ako optuženi prezentira svoje dokaze, moguće je da ga Sud oslobodi optužbi…" (paragraf 13[6]).

Milošević jest imao svoje dokaze, ali njegova lična odbrana u sudnici nije učinila ništa da ugrozi stavove tužitelja u slučaju koji se veže za Bosnu i Hercegovinu. Ni on, a ni svjedoci koje je pozivao nisu se na direktan način doticali genocida u Bosni i Hercegovini. Tužilaštvo je iznijelo zaključak pred Sudom 25. februara 2004. godine, a odbrana (koju je, uglavnom, predstavljao Milošević lično) nastavila je sa slučajem u naredne dvije godine. Milošević je iscrpio sve dodijeljeno vrijeme, a u trenutku svoje smrti preostalo mu je samo **pedeset sati** vremena do kraja odbrane. Uprkos mnogim upozorenjima sudija da je odbrana koju je Milošević iznosio bila irelevantna, on je rijetko navodio dokaze koji bi se odnosili na optužbe za zločine koji se mogu naći u Optužnici, preferirajući da, umjesto dokaza, pokreće kampanju samoopravdavanja. Dodijeljeno vrijeme protraćio je sa svjedocima koji su špekulirali, filozofirali i iznosili svoja privatna mišljenja, bez činjenične potpore koja bi bila relevantna za slučaj. Svoju pažnju fokusirao je puno više na ono što se događalo na Kosovu nego na događaje u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Milošević jest dobio nekoliko poena za unakrsno ispitivanje svjedoka Tužilaštva i najefektivniji argumenti za njegovu nevinost nastali su prije nego što su sudije donijele odluku o kojoj ovdje govorimo. Pravni stručnjaci svakako će izučiti važnost koja se može pripisati odluci sudija, ali se čini jako nemogućim – iako ne nezamislivim – da bi sudije oslobodile optuženog nakon što su donijele tako čvrstu odluku u svojoj preliminarnoj ocjeni.

Sudska odluka o kojoj govorimo samo je jedan od pokazatelja nasljedne neadekvatnosti pravnih presuda da obuhvate širinu epohalnih događaja, kao što je genocid u Bosni i Hercegovini. Kao dokument koji se bavi dokazima u sistemu kompleksnog međunarodnog prava koje je još u razvoju, nije mu za cilj da predstavlja zamjenu za historiju. Pravni zaključci selektivni su po svom karakteru. Bazirani su na selektivnim dokazima koji se do neke mjere moraju i prilagođavati principima i definicijama utkanim u međunarodne pravne odluke i prijašnje slučajeve. Formulacija međunarodne presude sama po sebi politički je akt. Čak i oni koji su odgovorni za pisanje Konvencije o genocidu iz 1948. godine

bili su pod utjecajem politike velikih sila, što je rezultiralo da je definicija genocida ostala nešto uža nego što je svakodnevna upotreba ovog termina. U paragrafu 124 sudije su jasno navele da, u vezi sa genocidom, "**destrukcija (uništenje) o kojem je riječ jest fizičko uništenje neke grupe bilo fizičkim bilo biološkim sredstvima**", a da "**uništenje nacionalnog, jezičkog, vjerskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta neke određene grupe**" ne spadaju u definiciju genocida u međunarodnom pravu. Međutim, ove i druge sudije prihvatili su **kulturna razaranje kao indikator ili doprinos namjernom fizičkom uništenju određene grupe**.

Nadalje, neadekvatnost pravnih odluka rezultat je u samom procesu suđenja. Sudije mogu razmatrati samo one dokumente koji se prezentiraju na sudu, što je posebno bilo frustrirajuće ograničenje u slučaju dokaza koje su Republika Srpska i Srbija prezentirale pred ICTY-om. Zbog ograničenosti vremenom, kao i po pravilima dokazivanja, Sud jednostavno nije u stanju saslušati sve žrtve. Mrtvi ne mogu govoriti o nezamislivim užasima kojih su oni bili žrtve. Kada su preživjeli u pitanju, Sud sasluša samo nekolicinu onih koji su u mogućnosti iznijeti svoja iskustva i podvrgnuti se unakrsnom ispitivanju. Tužioci su ograničeni vremenom i stoga moraju pozvati samo odabrane svjedoke.

Suočeni sa ogromnim izazovom dokazivanja, Tužilastvo mora balansirati između "činjeničkih" svjedoka (oni koji su i sami vidjeli zločine), svjedoci koji su bili prisutni dok su glavne odluke donošene, i svjedoka stručnjaka koji mogu govoriti o određenim šablonima ponašanja i posljedicama. Tako su sudijski zaključci u paragrafu 323 (1) **da je genocid izvršen u šest imenovanih općina u Bosni i Hercegovini** rezultat odluke Tužilaštva i Suda da se fokusiraju na događaje u odabranim općinama. Imenovanjem ovih šest općina **sudije nisu isključile mogućnost da se genocid dogodio i u drugim općinama**.

Uprkos kvalificiranju važnosti koju želimo dati ovoj sudskoj odluci, ta je odluka objektivna, održiva i rezultat je sistematske evaluacije dokaza od sudija koji su jako dobro upoznati sa Miloševićevim slučajem i nasiljem koje je izazvao protiv Bošnjaka. Pravni stručnjaci u najboljoj su poziciji da odluče o važnosti ove odluke kao jedne pravne odluke, koja

je i kao historijski dokument **jaka i uvjerljiva analiza koja pokazuje da se genocid dogodio u Bosni i Hercegovini, te na taj način osuđuje Miloševića i nacionaliste iz redova bosanskih Srba koji su ga sprovodili**.

Mičigen, 17. februar 2007.

Prof. dr. Robert J. Donia
Univerzitet u Mičigenu (SAD)

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM*

U sastavu:

sudija Patrick Robinson, predsjedavajući
sudija O-Gon Kwon
sudija Iain Bonomy

Sekretar: g. Hans Holthuis

Odluka od 16. juna 2004.

TUŽILAC
protiv
SLOBODANA MILOŠEVIĆA

ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE

Tužilaštvo
gđa Carla del Ponte
g. Geoffrey Nice
g. Dermot Groome
gđa Hildegard Uertz-Retzlaff

Optuženi
g. Slobodan Milošević

Amici curiae
g. Steven Kay, QC
prof. Timothy L.H. McCormack

---

* http://www.un.org/icty/bhs/cases/milosevic/judgements/040616/mil-dec040616b.htm

I POJMOVNIK

A. Skraćenice i akronimi

Skraćenica na b/h/s-u	Bosanski/hrvatski/srpski	Engleski	Skraćenica na engleskom
BHS	bosanski/hrvatski/srpski	Bosnian/Croatian/Serbian	**B/C/S; BCS**
BiH	Bosna i Hercegovina	Bosnia and Herzegovina	**BH**
DB	Državna bezbjednost	state security	**DB**
EU	Evropska unija	European Union	**EU**
EZ	Evropska zajednica	European Community	**EC**
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine	Federation of Bosnia and Herzegovina	**FBiH**
JATD	Jedinica za antiterorističko dejstvo/djelovanje	Anti-Terrorist Operations Unit	**JATD**
JNA	Jugoslavenska narodna armija	Yugoslav People's Army	**JNA**
JSO	Jedinica za specijalne operacije	Special Operations Unit	**JSO**
KMP	Komisija za međunarodno pravo	International Law Commission	**ILC**
DSK	Demokratski savez Kosova	Democratic Alliance/Democratic League of Kosovo	**LDK**
MKCK	Međunarodni komitet Crvenog krsta	International Committee of the Red Cross	**ICRC**
MKS	Međunarodni krivični sud	International Criminal Court	**ICC**
MKSR	Međunarodni krivični sud za Ruandu	International Criminal Tribunal for Rwanda	**ICTR**
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Ministry of the Interior	**MUP**
MVS	Međunarodni vojni sud	International Military Tribunal	**IMT**
NATO	Organizacija sjevernoatlantskog saveza/Organizacija sjevernoatlantskog ugovora	North Atlantic Treaty Organisation	**NATO**

Skraćenica na b/h/s-u	Bosanski/hrvatski/srpski	Engleski	Skraćenica na engleskom
OEBS; OESS; OSSE	Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju - s; Organizacija za evropsku sigurnost i saradnju - b; Organizacija za sigurnost i suradnju u Europi - h	Organization for Security and Co-operation in Europe	**OSCE**
OUN	Organizacija ujedinjenih nacija/naroda	United Nations Organization	**UN; UNO**
OVK; UCK; UÇK; UČK	Oslobodilačka vojska Kosova	Kosovo Liberation Army	**KLA; UCK; U?K**
RS	Republika Srpska	Republika Srpska	**RS**
RSK (SRK)	Republika srpska Krajina	Republic of Serbian Krajina	**RSK**
SAO	Srpska autonomna oblast	Serbian Autonomous District/Region	**SAO**
SBZS	Slavonija, Baranja i Zapadni Srem	Slavonia, Baranja and Western Srem	**SBWS**
SDA	Stranka demokratske akcije	Party for Democratic Action	**SDA**
SDK	Služba društvenog knjigovodstva	Public Auditing Service	**SDK**
SDS	Srpska demokratska stranka	Serbian Democratic Party	**SDS**
SFRJ	Socijalistička federativna republika Jugoslavija	Socialist Federal Republic of Yugoslavia	**SFRY**
SMB	sivomaslinasta boja (uniforma)	olive drab (uniform)	**SMB**
SPGS	specijalni predstavnik generalnog sekretara	Special Representative of the Secretary-General	**SRSG**
SPS	Socijalistička partija Srbije	Socialist Party of Serbia	**SPS**
SRJ	Savezna republika Jugoslavija	Federal Republic of Yugoslavia	**FRY**
SUP	Sekretarijat unutrašnjih poslova	Secretariat of the Interior	**SUP**
TO	Teritorijalna odbrana	Territorial Defence	**TO**

Skraćenica na b/h/s-u	Bosanski/hrvatski/srpski	Engleski	Skraćenica na engleskom
UNPROFOR	Zaštitne snage Ujedinjenih nacija/naroda	United Nations Protection Force	**UNPROFOR**
UNTS	Sporazumi Ujedinjenih nacija/naroda	United Nations Treaty Series	**UNTS**
VJ	Vojska Jugoslavije; vojska Savezne republike Jugoslavije	Yugoslav Army; Army of the FRY; Army of the Federal Republic of Yugoslavia	**JA**
VRS	Vojska Republike Srpske; vojska bosanskih Srba	Army of Republika Srpska; Bosnian Serb Army	**VRS; BSA**
VSO	Vrhovni savjet odbrane	Supreme Defence Council	**SDC**

II. UVOD

A. Historijat postupka

1. *Amici curiae* su 7. aprila 2003. podnijeli zahtjev kojim traže uputstva za svoje buduće uloge, uključujući pitanje da li po završetku izvođenja dokaza Tužilaštva[1] trebaju podnijeti prijedlog na osnovu pravila 98 *bis* Pravilnika o postupku i dokazima (u daljem tekstu: Pravilnik). Dana 27. juna 2003. Pretresno vijeće izdalo je nalog kojim je, *inter alia*, konstatovalo da "*amici curiae* mogu podnijeti prijedlog na osnovu pravila 98 *bis* u roku od sedam dana od završetka izvođenja dokaza optužbe".[2]

2. Znatno kasnije, 4. februara 2004, tužilac se usprotivio tome da *amici curiae* u ime optuženog podnesu prijedlog na osnovu pravila 98 *bis*, pri čemu se pozvao na Izdvojeno mišljenje sudije Shahabuddeena o pravu *amici curiae* da podnose molbe u ime optuženog.[3] Dana 5. februara 2004. godine Pretresno vijeće riješilo je po tom Prijedlogu tužioca, navodeći da je Žalbeno vijeće ranije odlučilo da sâmo razmotri jednu žalbu *amici curiae* i to na osnovu činjenice da za to ima *locus standi*, kao i to da prijedlog *amici curiae* na osnovu pravila 98 *bis* ni na koji način ne ide na štetu Tužilaštva i interesa optuženog i da je podnošenje takvog Prijedloga, uopće uzevši, u interesu pravde.[4]

---

[1] "Zahtjev amici curiae za izdavanje uputstava u vezi s prirodom njihovog daljeg učešća u suđenju i uputstva o postupku na osnovu pravila 98 bis (A)" [Pravilnika ICTY o postupku i dokazima u daljem tekstu: "pravilo ..."], podnijet 7. aprila 2003.

[2] "Nalog po zahtjevu amici curiae u vezi sa prirodom njihovog budućeg angažovanja i uputstvima o postupku iz pravila 98 bis", izdat 27. juna 2003.

[3] "Prijedlog tužioca na osnovu pravila 73(A) za donošenje odluke o kompetentnosti amici curiae da na osnovu pravila 98 bis podnesu prijedlog za donošenje oslobađajuće presude", podnijet 4. februara 2004.

[4] "Odluka po prijedlogu tužioca na osnovu pravila 73(A) za donošenje odluke o kompetentnosti amici curiae da na osnovu pravila 98 bis podnesu prijedlog za donošenje oslobađajuće presude", donijeta 5. februara 2004.

3. Dana 25. februara 2004. godine Tužilaštvo je završilo s izvođenjem dokaza i Pretresno vijeće naložilo je, *inter alia*, da do 8. marta optuženi ili *amici curiae* podnesu svoj eventualni prijedlog na osnovu pravila 98 *bis*, a tužilac svoj eventualni odgovor do 22. marta 2004.[5] Optuženi nije podnio prijedlog na osnovu pravila 98 *bis*.

B. Prijedlog na osnovu pravila 98 *bis*

4. Dana 3. marta 2004. a*mici curiae* podnijeli su "Prijedlog *amici curiae* za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98 *bis*", zajedno sa dvama povjerljivim i jednim javnim dodatkom (u daljem tekstu: Prijedlog). Dana 23. marta 2004. tužilac je na povjerljivoj osnovi podnio "Odgovor tužioca na prijedlog *amici curiae* za donošenje oslobađajuće presude na osnovu pravila 98 *bis*" (u daljem tekstu: Odgovor).

5. Prijedlog bi se mogao sažeti na sljedeći način:

(1) tužilac nije dokazao da je prije 24. marta 1999. godine na Kosovu postojao "oružani sukob", pa bi zbog toga trebalo izbrisati one dijelove Optužnice za Kosovo koji zavise od tog pravnog preduvjeta;[6]

(2) nije dokazano da je Hrvatska stekla državnost prije razdoblja 15. januar - 22. maj 1992. Zato sukob u Hrvatskoj prije tog vremena nije bio međunarodni, te se moraju odbaciti sve tačke Optužnice za Hrvatsku koje optuženog terete za teške povrede u vezi sa zločinima za koje se tvrdi da su počinjeni prije ovih datuma;[7]

---

[5] "Obavještenje tužioca o završetku izvođenja dokaza Tužilaštva i prijedlog za uvrštavanje u spis dokaza u pismenom obliku", podnijeto 25. februara 2004; "Odluka po obavještenju tužioca o završetku izvođenja dokaza Tužilaštva i prijedlogu za uvrštavanje u spis dokaza u pismenom obliku", donijeta 25. februara 2004; "Nalog o izmjeni rasporeda i roku za izvođenje dokaza odbrane", izdat 25. februara 2004.

[6] Prijedlog, par. 29-32.

[7] Prijedlog, par. 95.

(3) nema dokaza da je optuženi planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podsticao planiranje, pripremu ili izvršenje genocida i genocidnih djela, niti da je bio saučesnik u takvim djelima, a uvjet postojanja *mens rea* za dokazivanje krivičnog djela genocida nepomirljiv je sa uvjetom postojanja *mens rea* za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata i komandnu odgovornost, koje se navode u Optužnici za Bosnu;[8] i

(4) za 185 zasebnih navoda iz triju optužnica dokaza ili nema ili ih nema dovoljno.[9]

6. Tužiočev Odgovor mogao bi se sažeti na sljedeći način:

(1) što se tiče argumenta da Tužilaštvo nije dokazalo postojanje "oružanog sukoba" na Kosovu prije 24. marta 1999. godine, dokazi koje je Tužilaštvo izvelo na suđenju dovoljni su (ukoliko se prihvate) da se instanca koja presuđuje po činjenicama van razumne sumnje uvjeri da je na Kosovu oružani sukob postojao sve vrijeme na koje se odnosi Optužnica za Kosovo;[10]

(2) što se tiče argumenta o međunarodnom karakteru sukoba i datumu kada je Hrvatska stekla državnost, može se reći da je od 8. oktobra 1991. sukob u Hrvatskoj bio međunarodnog karaktera u mjeri u kojoj se može reći da je, prema općim odredbama međunarodnog prava, Hrvatska tog datuma zadovoljila kriterije za stjecanje državnosti;[11]

(3) što se tiče argumenta da nema dokaza da je optuženi planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podsticao planiranje, pripremu ili izvršenje genocida i genocidnih radnji, te da je bio saučesnik u planiranju, podsticanju ili izvršenju genocida, postoje dokazi na osnovu kojih bi (ukoliko se prihvate) instanca koja presuđuje po činjenicama mogla donijeti

---

[8] Prijedlog, par. 161-162.

[9] Prijedlog, dijelovi III.E, IV.D i V.C.

[10] Odgovor, par. 17-75.

[11] Odgovor, par. 122-153.

osuđujuću presudu. Tužilac tvrdi da se uvjet postojanja *mens rea,* neophodan za dokazivanje krivičnog djela genocida, može pomiriti sa uvjetom postojanja *mens rea,* neophodnim za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata i komandnu odgovornost, i pri tome se poziva na jednu skorašnju odluku Žalbenog vijeća koja ide u prilog ovoj tvrdnji;[12] i

(4) što se tiče nekih od spornih navoda iz triju optužnica, tužilac prihvata da nije izvedeno nimalo ili da nije izvedeno dovoljno dokaza da bi bio zadovoljen pravni standard predviđen pravilom 98 *bis*, te nema ništa protiv toga da se po tim navodima donese oslobađajuća presuda. Međutim, mnoge od prigovora na optužnice tužilac ne prihvata.[13]

7. Pretresno vijeće sada će razmotriti Prijedlog *amici curiae* i Odgovor tužioca.

[12] Odgovor, par. 225-439.

[13] Odgovor, str. 25, et seq. (Kosovo), str. 61, et seq. (Hrvatska) i str. 174, et seq. (Bosna).

III. PRIMJENA PRAVILA 98 *BIS* – PRAVO

8. Pravilo 98 *bis* predviđa:

Prijedlog za donošenje oslobađajuće presude

(A) Optuženi može podnijeti prijedlog za donošenje oslobađajuće presude za jedno ili više krivičnih djela za koja se tereti u optužnici u roku od sedam dana od završetka izvođenja dokaza optužbe, ali u svakom slučaju prije početka izvođenja dokaza odbrane predviđenog pravilom 85 (A)(ii).

(B) Pretresno vijeće donijet će oslobađajuću presudu na prijedlog optuženog ili *motu proprio* ako zaključi da nema dovoljno dokaza da bi ga osudilo po toj optužbi, odnosno optužbama.

9. Neophodan stepen dokazanosti navoda o prijedlogu na osnovu pravila 98 *bis* utvrdilo je Žalbeno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Jelisića*,[14] potvrdivši svoje stanovište iz predmeta *Tužilac protiv Delalića*[15], prema kojem se to da li "nema dovoljno dokaza da bi se na osnovu njih osudilo" utvrđuje pomoću zadatog kriterija kojim se može ustanoviti "da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se (ako se oni prihvate) razumni prosuditelj činjenica *mogao* van razumne sumnje uvjeriti u krivicu optuženoga po optužbi koja je posrijedi ... ; stoga test nije da li bi presuditelj zapravo došao do zaključka o oslobađajućoj presudi van razumne sumnje na osnovu dokaza optužbe (ako se prihvate), nego da li bi to mogao učiniti";[16] ili, kako je to u istom predmetu Žalbeno vijeće kasnije formulisalo, Pretresno vijeće treba usvojiti prijedlog podnijet na osnovu pravila 98 *bis* jedino

---

[14] Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-A, Presuda, 5. juli 2001 (u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu Jelisić), par. 37.

[15] Tužilac protiv Delalića, Predmet br. IT-96-21-A, Presuda, 20. februar 2001.

[16] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 37 (naglasak u originalu).

ako je "imalo pravo zaključiti da nijedan razumni presuditelj o činjenicama ne bi mogao dokaze smatrati dovoljnima da se na osnovu njih van razumne sumnje donese osuđujuća presuda...".[17]

10. Naravno, prije spomenute odluke nekoliko pretresnih vijeća ispravno je formulisalo ovaj kriterij, među kojima je i ovo, čiji je pristup ovom pitanju u predmetu *Tužilac protiv Kordića*[18] naišao na odobravanje Žalbenog vijeća. U odlomku citiranom iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića* Vijeće je ukazalo na činjenicu da pravilo 98 *bis* ima porijeklo u *common lawu*, ali je također naglasilo da ovo ne znači da ga, zbog tog porijekla, treba primjenjivati na isti način na koji se u pravosudnim sistemima *common law* primjenjuje postupak "odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza".

Režim, koji se treba primjenjivati za postupak po pravilu 98 *bis,* treba se odrediti na temelju Statuta i Pravilnika, pri čemu se posebno mora imati na umu njegova struktura u svjetlu konteksta u kojem funkcionira Statut, kao i svrha kojoj treba služiti. Neke osobitosti režima u domaćim pravosudnim sistemima u kojima postoje slični postupci mogu utjecati na to utvrđivanje, ali ga ne mogu kontrolisati. Stoga kod pravilnog strukturiranja ovog pravila neke od tih osobitosti mogu biti modifikovane u procesu njihovog prelaza iz pravosudnog sistema iz kojeg su potekle.[19]

11. Glavni argument za primjenu postupka "odbacivanje optužbi zbog nedovoljnih dokaza" jest da optuženi ne treba odgovarati za određenu optužbu ako, po završetku izvođenja dokaza Tužilaštva, nema dovoljno dokaza da bi ga porota razumno mogla proglasiti krivim. Da bi se ispravno razumio postupak "odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza" u pravosudnim sistemima *common law*, moraju se imati u vidu različite

---

[17] Ibid., par. 56.

[18] Tužilac protiv Kordića i Čerkeza, Predmet br. IT-95-14/2-T, "Odluka po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude", 6. april 2000 (u daljem tekstu: Odluka o donošenju oslobađajuće presude u predmetu Kordić), par. 9.

[19] Ibid.

uloge sudije i porote u krivičnim postupcima: sudija je instanca koja presuđuje po zakonu, dok je porota instanca koja presuđuje po činjenicama. Predmet *R. v. Galbraith*[20] ilustruje svrhu i funkciju tog postupka u Ujedinjenom Kraljevstvu (kao, uostalom, i u većini pravosudnih sistema *common lawa*).[21] Govoreći o dvjema školama mišljenja koje se tiču pristupa koji sudija treba imati onda kada se, po završetku izvođenja dokaza tužioca, iznese tvrdnja o "nedovoljnim dokazima", lord Lane C. J. je rekao da se "mora postići ravnoteža između, s jedne strane, sudijinog preuzimanja uloge porote i, s druge, opasnosti od nepravične osude".[22] Shodno tome, jedna od osnovnih funkcija ovog postupka jest da se omogući da porota, po završetku izvođenja dokaza tužioca, ne bude suočena s dokazima koji osudu zakonski ne potkrepljuju - inače bi mogla donijeti nepravičnu osudu.

12. U pravosudnim sistemima *common law* mora se omogućiti da porota uzme u razmatranje samo one dokaze koji mogu potkrijepiti osudu, ali i to da sudija, prilikom rješavanja po tvrdnji da "optužbe treba odbaciti zbog nedovoljnih dokaza", ne uzurpira funkcije porote, odnosno da ne presuđuje o pitanjima kao što su vjerodostojnost i pouzdanost dokaza. Sljedeći odlomak iz predmeta *R. v. Galbraith* govori o ravnoteži između funkcije sudije i funkcije porote:[23]

(1) Ako ne postoje dokazi da je optuženi počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret, stvar je jednostavna. Sudija će, naravno, prekinuti postupak. (2) Teškoća se javlja onda kada ima izvjesnih dokaza, ali oni nisu čvrsti, naprimjer, zbog inherentne slabosti ili nejasnoće ili zbog nekonzistentnosti sa drugim dokazima. (a) Kada sudija zaključi da na

[20] R. v. Galbraith, 73 Cr. App. R. 124 (1981), str. 127 (per Lord Lane, C.J.).

[21] Vidi: Odluka o donošenju oslobađajuće presude u predmetu Kordić, par. 18-23.

[22] Vidi: Predmet Galbraith, 73 Cr. App. R. 124, str. 125. Prema ovim dvjema školama mišljenja (1) sudija treba obustaviti postupak ukoliko smatra da postoji rizik da osuda porote bude nedovoljno utemeljena, (2) sudija treba tako postupiti samo ako ne postoje dokazi na osnovu kojih bi ispravno upućena porota mogla ispravno donijeti osudu.

[23] Ibid., str. 127.

osnovu dokaza tužioca, čak i kad im se prida najveća težina, valjano upućena porota ne bi mogla na valjan način donijeti osuđujuću presudu, njegova je dužnost da nakon iznošenja takve tvrdnje prekine postupak. (b) Međutim, kada su dokazi tužioca takvi da njihova snaga ili slabost zavise od procjene pouzdanosti svjedoka ili od drugih pitanja koja generalno spadaju u nadležnost porote, i kada, u skladu s jednim mogućim viđenjem činjenica, ima dokaza na osnovu kojih porota valjano može zaključiti da optuženi jest kriv, sudija treba prepustiti poroti da odluči.

13. Kriterij za postojanje dokaza na osnovu kojih bi Pretresno vijeće, ako ih prihvati, moglo donijeti osuđujuću presudu primjenjivat će se na sljedećim osnovama:

(1) Kada ne postoje dokazi koji potkrepljuju optužbu, prijedlog za donošenje oslobađajuće presude treba usvojiti. Premda pravilo 98 *bis* govori o dovoljnosti dokaza za osudu optuženog po nekoj optužbi, Pretresno vijeće u skladu s praksom Međunarodnog suda razmotrilo je da li ima dovoljno dokaza za elemente pojedine optužbe, bilo da su oni navedeni u zasebnim paragrafima ili u dodacima.

(2) Kada ima izvjesnih dokaza na osnovu kojih Pretresno vijeće, i kada ih uzme u najboljem svjetlu, ne bi moglo donijeti osuđujuću presudu, prijedlog za donošenje oslobađajuće presude treba usvojiti. Ovo će biti slučaj čak i onda kad slabost dokaza potječe od težine koju im treba pridati, naprimjer, vjerodostojnosti svjedoka. Ovo je u saglasnosti s izuzetkom od općeg načela koje važi u pravosudnim sistemima *common law* i koje nalaže da se pitanja vjerodostojnosti i pouzdanosti moraju prepustiti poroti kao instanci koja presuđuje po činjenicama.[24]

---

[24] Vidi: R. Watson, CRIMINAL LAW (New South Wales) (1996), str. 5740 (gdje se ovaj izuzetak veoma jasno objašnjava: "U slučaju tvrdnje da optužbu treba odbaciti zbog nedovoljnih dokaza, pitanje koje zanima sudiju jest da li postoje dokazi koji zakonito mogu dovesti do osude, a ne pitanje da li oni u toj mjeri nemaju dovoljno težine da bi osuda zasnovana na njima bila nepouzdana ili neuvjerljiva, osim u slučaju da su dokazi tako inherentno neuvjerljivi da ih nijedna razumna osoba ne bi prihvatila kao istinite.").

(3) Kada ima izvjesnih dokaza, ali takvih da njihova snaga ili slabost zavisi od procjene vjerodostojnosti i pouzdanosti svjedoka i kada bi, na osnovu jednog mogućeg viđenja činjenica, Pretresno vijeće po njima moglo donijeti osuđujuću presudu, prijedlog za donošenje oslobađajuće presude neće se usvojiti. Ovo je u skladu s općim načelom koje važi u pravosudnim sistema *common law* da sudija ne smije usvojiti prijedlog za odbacivanje optužbi zbog nedovoljnih dokaza samo zato što dokaze tužioca smatra nepouzdanim,[25] jer bi time na sebe preuzeo ulogu porote kao instance koja presuđuje po činjenicama.

(4) Odluka o postojanju dokaza, na osnovu kojih bi instanca koja presuđuje po činjenicama mogla osuditi, treba biti utemeljena na cjelokupnosti dokaza.[26]

(5) Da li bi dokazi zakonito mogli ići u prilog osuđujućoj presudi zavisit će, jasno, od mjerodavnog prava Međunarodnog suda i predmetnih činjenica. Ne može se pozivati na *common law* da bi se zaključilo da nema dovoljno dokaza za donošenje osuđujuće presude, ako se, u skladu sa sudskom praksom Međunarodnog suda, može smatrati da dokazi to dopuštaju. Tako su dokazi iz druge ruke - generalno neprihvatljivi u pravosudnim sistemima *common law* - prihvatljivi na osnovu pravila 89(C), pri čemu je njihova pouzdanost glavni faktor u odlučivanju o

---

[25] Vidi: R. v. Barker, 65 Cr. App. R. 287 (1977), str. 288 (per Lord Widgery, C.J) ("Nije na sudiji da vaga dokaze, da odlučuje ko govori istinu i obustavlja suđenje samo zbog toga što misli da svjedok laže. Time bi on na sebe preuzeo ulogu porote.").

[26] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 55-56 (gdje se kaže "da se od Pretresnog vijeća tražilo da pretpostavi da su dokazi optužbe vjerodostojni, osim ako se ne pokaže da im se ne može vjerovati. Drugim riječima, od Vijeća se tražilo da dokazni materijal razmotri u najboljem svjetlu i ono nije moglo birati dijelove dokaza kojima će se baviti"); vidi i: R. v. Shippey, 1988, Crim. L.R. 767 (per Turner J.) (koji je naveo da on R. v. Galbraith ne tumači u smislu da je dovoljno da postoje dijelovi dokaza koji potkrepljuju optužbu pa da se stvar prepusti poroti, već da se dokazi moraju ocijeniti u cjelini, te da zahtjev da se dokazi tužioca uzmu kao da im je pridata najveća težina ne znači isto što i "razdvojiti žito od kukolja"); P. J. Richardson (ur.), Archbold: Criminal Pleading, Evidence and Practice (2004), par. 4-295.

njihovoj prihvatljivosti.[27] Pošto se dokazi iz druge ruke uvrste u spis, na Pretresnom je vijeću da odredi koliku im težinu treba pridati.[28]

(6) S obzirom na specifičnost porijekla pravila 98 *bis*, koje vuče korijene iz *common law*, i na dobro poznate teškoće koje su se usljed njegove primjene javljale u radu Međunarodnog suda, Pretresno vijeće smatra da je značajno istaći mišljenje iznijeto i u predmetu *Tužilac protiv Kordića*[29] i u predmetu *Tužilac protiv Jelisića*[30], prema kom zaključak da postoji dovoljno dokaza za osudu po nekoj optužbi ne znači nužno da će Pretresno vijeće na kraju suđenja po toj optužbi optuženog i osuditi. Ovo stoga što standard za utvrđivanje dovoljnosti dokaza nije to da li postoje dokazi na osnovu kojih Vijeće *treba* osuditi, već na osnovu kojih *bi moglo* osuditi. Dakle, ako nakon zaključka da je iznijeto dovoljno dokaza u prilog osudi po određenoj optužbi, optuženi ne izvede nikakve dokaze, moguće je da Pretresno vijeće optuženog po toj optužbi proglasi nevinim ako se do kraja suđenja ne uvjeri u njegovu krivicu van razumne sumnje.

(7) Ako Pretresno vijeće prilikom pregleda dokaza zaključi da su oni dovoljni, to treba shvatiti kao da postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće van razumne sumnje moglo uvjeriti u krivicu optuženog.

---

[27] Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, "Odluka po podnesku odbrane o dokazima iz druge ruke", 5. august 1996, par. 15-19 (gdje se kaže da, zato što se takvi dokazi uvrštavaju da bi se dokazala istinitost njihovog sadržaja, Pretresno vijeće mora biti uvjereno da su oni za tu svrhu pouzdani, u smislu da su dobrovoljni, istiniti i pouzdani, kako je primjereno, i u tu svrhu može razmotriti kako sadržaj dokaza iz druge ruke tako i okolnosti pod kojima je taj dokaz nastao).

[28] Vidi: Tužilac protiv Aleksovskog, Predmet br. IT-95-95-14/1-AR73, "Odluka po žalbi tužitelja u vezi s prihvatljivošću dokaza", 16. februar 1999, str. 2-3 (gdje se navodi da činjenica da je nešto dokaz iz druge ruke ne lišava nužno taj dokaz dokazne vrijednosti, ali se priznaje da su težina ili dokazna vrijednost koje mu treba pridati obično manje od onih koje se pridaju svjedočenju svjedoka koji je pod zakletvom i koji je unakrsno ispitan).

[29] Vidi: Odluka o donošenju oslobađajuće presude u predmetu Kordić, par. 27, in fine.

[30] Drugostepena odluka u predmetu Jelisić, par. 37, in fine.

IV. PRIGOVORI NA TRI OPTUŽNICE

A. OPTUŽNICA ZA KOSOVO

1. Postojanje oružanog sukoba na Kosovu prije 24. marta 1999. godine

14. Da bi ovo Pretresno vijeće imalo nadležnost nad krivičnim djelima po članu 3 i 5 Statuta, a*mici curiae* tvrde da je potrebno da zločini budu počinjeni u oružanom sukobu.[31] Oni dalje tvrde da nema dokaza da je na Kosovu u SRJ postojao oružani sukob prije 24. marta 1999. godine, dana kada je NATO počeo sa bombardovanjem.[32] Ova tvrdnja iznosi se u vezi sa Optužnicom za Kosovo u kojoj se navodi da je tokom čitavog predmetnog perioda "na Kosovu u SRJ bilo stanje oružanog sukoba".[33]

(a) Pravo

15. U sudskoj praksi Međunarodnog suda ustaljeno je da se član 3 (kršenja zakona i običaja ratovanja) i član 5 (zločini protiv čovječnosti) Statuta primjenjuju na djela počinjena i u unutrašnjim i u međunarodnim

---

[31] Prijedlog, par. 11.

[32] Prijedlog, par. 18-19. Amici curiae traže da Pretresno vijeće iz Optužnice za Kosovo odbaci sljedeće: (1) Tačka 1 (deportacija, zločin protiv čovječnosti, kažnjiv po članu 5(d) Statuta Međunarodnog suda), u vezi sa paragrafom 63(k)(i); (2) Tačka 3 (ubistvo, zločin protiv čovječnosti, kažnjiv po članu 5(a) Statuta Međunarodnog suda), u vezi sa paragrafom 66(a); i (3) Tačka 4 (ubistvo, kršenja zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članu 4 Statuta Međunarodnog suda i sankcionisano članom 3(1)(a) (ubistvo) Ženevskih konvencija), u vezi sa paragrafom 66(a). Prijedlog, par. 32, str. 18, fusnote 48-49. Amici curiae se slažu da je, počevši od 24. marta 1999. godine, na Kosovu postojao međunarodni oružani sukob. Prijedlog, par. 13.

[33] Tužilac protiv Miloševića i drugih, Predmet br. IT-99-37-PT, Druga izmijenjena optužnica, 16. oktobar 2001, par. 69.

oružanim sukobima.[34] Također je ustaljeno da je član 3 opća, rezidualna klauzula koja pokriva sva teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava koja ne spadaju pod članove 2, 4 ili 5 Statuta, kao i kršenja zajedničkog člana 3 Ženevskih konvencija, koji se konkretno odnosi na slučajeve oružanog sukoba nemeđunarodnog karaktera.[35] I Tužilaštvo i *amici curiae* slažu se da je uvjet za primjenu članova 3 i 5 Statuta postojanje oružanog sukoba.[36]

16. Kriterij za utvrđivanje postojanja oružanog sukoba naveden je u "Odluci po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*" (u daljem tekstu: kriterij iz predmeta *Tadić*) i formulisan je na sljedeći način:

Oružani sukob postoji svuda gdje se pribjeglo oružanoj sili između država ili oružanom nasilju dužeg trajanja između vlasti i organizovanih naoružanih grupa ili, pak, između takvih grupa unutar jedne države.[37]

17. Za svrhe ovog Prijedloga, relevantan element kriterija iz predmeta *Tadić*, dosljedno primjenjivan na Međunarodnom sudu,[38] jest da postoji "oružano nasilje dužeg trajanja između organa vlasti i organizovanih

---

[34] Vidi: Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-AR72, "Odluka po interlokutnoj (predhodnoj, unutarpredmetnu) žalbi odbrane na nadležnost suda", 2. oktobar 1995 (u daljem tekstu: Odluka po prigovoru na nadležnost u predmetu Tadić) par. 137 (gdje se kaže da "Međunarodni sud ima nadležnost nad krivičnim djelima za koja se tereti po članu 3 Statuta ... bilo da su ona počinjena u okviru unutrašnjeg ili međunarodnog oružanog sukoba"), par. 142 (gdje se kaže da se "član 5 može uzeti kao osnova za nadležnost nad zločinima počinjenim u okviru bilo unutrašnjih bilo međunarodnih sukoba).

[35] Ibid., par. 87, 89, 91.

[36] Prijedlog, par. 11; Odgovor, par. 8.

[37] Odluka po prigovoru na nadležnost u predmetu Tadić, par. 70.

[38] Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997 (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu Tadić), par. 561, 628; Tužilac protiv Delalića i drugih, Predmet br. IT-96-21-T, Presuda, 16. novembar 1998 (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu Delalić), par. 183; Tužilac protiv Kunarca i drugih, Predmet br. IT-96-23-T i IT-96-23/1-T, Presuda, 22. februara 2001, par. 412; Tužilac protiv Kordića i Čerkeza, Predmet br. IT-95-14/2-T, Presuda, 26. februar 2001, par. 24; Tužilac protiv Naletilića i Martinovića, Predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 177.

naoružanih grupa". Ovo zahtijeva da se preispitaju (1) organizacija strana u sukobu i (2) intenzitet sukoba.[39]

18. O kriteriju iz predmeta *Tadić* Pretresno vijeće iznosi sljedeća zapažanja.

19. Prvo, kriterij iz predmeta *Tadić* ne kosi se sa Zvaničnim komentarom MKCK-a na zajednički član 3 Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. (u daljem tekstu: Komentar MKCK-a),[40] na koji se, po svemu sudeći,

---

[39] Npr., Prvostepena presuda u predmetu Tadić, par. 562.

[40] Međunarodni komitet Crvenog krsta, Zvanični komentar na zajednički član 3 Ženevske konvencije od 12. augusta 1949 (u daljem tekstu: Komentar MKCK-a). Zajednički član 3 predviđa sljedeće:

U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od strana u sukobu bit će dužna primjenjivati barem sljedeće odredbe:

(1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprijateljstvima, podrazumijevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rane, lišenja slobode ili iz bilo kojeg drugog uzroka, postupat će se, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili uvjerenju, spolu, rođenju ili imovnom stanju, ili bilo kome drugom sličnom mjerilu.

U tom cilju zabranjeni su i zabranjuju se, u svako doba i na svakom mjestu, prema gorenavedenim licima sljedeći postupci:

(a) povrede koje se nanose životu i tjelesnom integritetu, naročito sve vrste ubistva, sakaćenja, svireposti i mučenja;

(b) uzimanje talaca;

(c) povrede ličnog dostojanstva, naročito uvredljivi i ponižavajući postupci;

(d) izricanje i izvršavanje kazni bez prethodnog suđenja od redovnog ustanovljenog suda i propraćenog svim sudskim garantijama koje civilizovani narodi priznaju za neophodne.

(2) Ranjenici i bolesnici bit će prihvaćeni i njegovani.

Svaka nepristrasna humanitarna organizacija, kao što je Međunarodni komitet Crvenog krsta, može ponuditi svoje usluge stranama u sukobu.

Strane u sukobu trudit će se, s druge strane, staviti na snagu putem posebnih sporazuma jedan dio ili i sve ostale odredbe ove Konvencije.

Primjena prethodnih odredaba neće imati utjecaja na pravni položaj strana u sukobu.

oslanjaju *amici curiae*.[41] S tim u vezi Pretresno vijeće konstatuje da Komentar MKCK-a ne predstavlja ništa više do ono što mu i sam naziv kaže, tj. komentar, te ima određenu težinu, ali nije i obavezujući. Komentar MKCK-a daje širi spisak kriterija od onog iz predmeta *Tadić,* koji se mogu uzeti u razmatranje prilikom utvrđivanja postojanja oružanog sukoba. Međutim, i sam MKCK navodi da "ovi različiti uvjeti, mada nipošto obavezujući, predstavljaju pogodne kriterije";[42] kao takvi, kriteriji MKCK-a nisu ni definitivni ni sveobuhvatni, te zajednički član 3 "treba primjenjivati u najvećoj mogućoj mjeri".[43]

20. Drugo i značajnije, kriterij iz predmeta *Tadić* u skladu je s načinom na koji MKS tretira ratne zločine počinjene u ratnom sukobu nemeđunarodnoga karaktera. Član 8 Statuta MKS definiše "ratne zločine" počinjene tokom ratnog konflikta nemeđunarodnog karaktera kao "kršenje zajedničkog člana 3 Ženevske konvencije od 12. augusta 1949,"[44] ali navodi da se ova definicija "ne primjenjuje na unutrašnje nemire i zategnutosti, kao što su pobune, izolovane i sporadične akte nasilja ili na druge akte slične prirode".[45] U "ratne zločine" po članu 8 također spadaju "druge ozbiljne povrede zakona i običaja primjenljivih u oružanim sukobima koji nisu međunarodnog karaktera",[46] ali se ta definicija "ne primjenjuje na situacije unutrašnjih nemira i zategnutosti, kao što su pobune, izolovani i sporadični akti nasilja i drugi slični akti. Ona se

---

[41] Vidi: npr. Prijedlog, par. 19, 23, 31(iii) ("OVK nije predstavljala dovoljno organizovanu oružanu grupu pod odgovornom komandom ili organizovanu vojnu snagu 'odgovornu za svoja djela, koja djeluje unutar određene teritorije i u mogućnosti je da ispoštuje Konvenciju i postara se da ona bude ispoštovana'") (naglasak amici curiae) i 31(iv) ("Oružane snage OVK-a nisu djelovale pod vođstvom neke organizovane civilne vlasti, spremne da se pridržava uobičajenih zakona ratovanja").

[42] Komentar MKCK-a, str. 49.

[43] Komentar MKCK-a, str. 50.

[44] Rimski statut Međunarodnog krivičnog suda, Diplomatska konferencija opunomoćenih predstavnika UN-a o osnivanju Međunarodnog krivičnog suda, U.N. Doc. A/CONF. 183/9 (1998) (u daljem tekstu: Rimski statut), član 8(2)(c).

[45] Ibid., član 8(2)(d).

[46] Ibid., član 8(2)(e).

primjenjuje na oružane sukobe koji se događaju na teritoriji države kada postoji produženi oružani konflikt između organa vlasti i organizovanih oružanih grupa ili između samih grupa".[47] Dakle, može se vidjeti da je član 8 ne samo u skladu sa zadatim kriterijem iz predmeta *Tadić* već svojom definicijom "ratnih zločina" obuhvata i formulaciju iz Odluke po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić*.[48]

21. Treće, kriterij u predmetu *Tadić* u skladu je sa Dopunskim protokolom II uz Ženevsku konvenciju IV.[49]

22. Pretresno vijeće sada će ispitati oba elementa kriterija iz predmeta *Tadić* kako bi utvrdilo da li za njih postoji dovoljno potkrepljujućih dokaza.

---

[47] Ibid., član 8(2)(f).

[48] Član 8(2)(f) Rimskog statuta, pored toga što se u prvoj rečenici oslanja na formulaciju iz Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine, u drugoj rečenici oslanja se na formulaciju iz Odluke po prigovoru na nadležnost u predmetu Tadić. Vidi: Odluka po prigovoru na nadležnost u predmetu Tadić, par. 70 ("oružano nasilje dužeg trajanja između vlasti i organizovanih naoružanih grupa, ili pak između takvih grupa međusobno").

[49] Dopunski protokol uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), od 8. juna 1977, Dio I, član 1, par. 1-2 ("Dio I, Domašaj ovog Protokola, član 1. Materijalno polje primjene. 1. Ovaj Protokol kojim se razvija i dopunjuje član 3 koji je zajednički za Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine, ne mijenjajući njegove postojeće uvjete za primjenu, primjenjivat će se na sve oružane sukobe koji nisu obuhvaćeni članom 1 Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. godine o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I) i koji se odvijaju na teritoriji visoke strane ugovornice između njenih oružanih snaga i otpadničkih oružanih snaga ili drugih organizovanih naoružanih grupa koje, pod odgovornom komandom, vrše takvu kontrolu nad dijelom njene teritorije koja im omogućuje da vode neprekidne i usmjerene vojne operacije i da primjenjuju ovaj Protokol. 2. Ovaj se Protokol neće primjenjivati na situacije unutrašnjih nemira i zategnutosti, kao što su pobune, izolovani i sporadični akti nasilja ili ostali akti slične prirode, jer to nisu oružani sukobi.") (naglasak dodat).

(b) Dokazi o oružanom sukobu

(i) Organizacija OVK

23. *Amici curiae* navode da "OVK nije predstavljala dovoljno organizovanu oružanu grupu pod odgovornom komandom ili organizovanu vojnu snagu 'odgovornu za svoja djela, koja djeluje unutar određene teritorije i u mogućnosti je da ispoštuje Konvenciju i postara se da ona bude ispoštovana'".[50] Međutim, Pretresno vijeće razmotrilo je pitanje stepena organizovanosti OVK-a i zaključilo da postoji dovoljno dokaza koji govore o tome da je OVK bila organizovana vojna snaga, sa zvaničnom strukturom zajedničke komande, štabom, utvrđenim operativnim zonama i sposobnošću za nabavku, prijevoz i raspodjelu oružja.

24. Lord Ashdown je ovu oblast posjetio u junu 1998.[51] Jugoslavenska vlada je lordu Ashdownu uskratila vizu za ulazak na Kosovo, te je djelovanja OVK-a pratio sa albanske strane granice.[52] On je registrovao obim djelovanja OVK-a i osvjedočio se da je protok oružja preko granice bio veliki; stekao je utisak da je "OVK dobro organizovana".[53] Lord Ashdown je selo (Trnopolje) Tropojë u Albaniji nazvao "supermarketom oružja"; oružje su (vjerovatno) nabavljale kriminalne organizacije, a OVK je slala svoje kurire u nabavku.[54] On je, stoga, zaključio da je OVK bila vidljivo prisutna i organizovana, da je imala podršku i da je izvozila i nabavljala oružje.[55] Gospodin Buja je za OVK saznao 1996. godine i počeo ju je podržavati.[56] Godine 1998. g. Buja je primao

---

[50] Prijedlog, par. 31(iii) (naglasak amici curiae izostavljen).

[51] T. na str. 2336.

[52] T. na str. 2341.

[53] T. na str. 2341.

[54] T. na str. 2342.

[55] T. na str. 2342-2343.

[56] T. na str. 6301.

instrukcije od štaba OVK-a i potvrdio je da je u tom razdoblju OVK imala zvaničnu strukturu.[57] U junu 1998. godine postao je komandant jedne podzone[58], a 1999. bio je komandant OVK-a u Račku (Račaç).[59] Dr. Rugova je svjedočio da je OVK svoj početak imala u pojedinačnim grupama, koje su se potom ujedinile da bi krajem 1998. i početkom 1999. dobile zajedničku komandu.[60] Gospodin Merovci je svjedočio da je tokom 1998. i početkom 1999. OVK predstavljala organizovanu vojsku sa vlastitom komandom.[61] Svjedok K-6 svjedočio je da je OVK 1996. bila koncentrisana u Drenici na Kosovu, kao i o tome da je znao da je od 1991. do 1998. godine bilo planova da se OVK eliminiše, posebno u Drenici.[62]

25. Na osnovu ovih svjedočenja, Pretresno vijeće uvjerilo se da sukob na Kosovu zadovoljava prvi element kriterija iz predmeta *Tadić*.

(ii) Intenzitet sukoba

26. Glavna svrha kriterija iz predmeta *Tadić* jest da se napravi razlika između oružanog sukoba i razbojništva, neorganizovanih i kratkotrajnih pobuna ili terorističkih aktivnosti, koji ne podliježu međunarodnom pravu.[63]

27. Činjenica je da postoji mnogo dokaza da je sukob između OVK-a i srpskih snaga prije 24. marta 1999. bio intenzivan. Po mišljenju Pretresnog vijeća veliki dio dokaza koji navode *amici curie* zapravo potkrepljuju tezu Tužilaštva da je u predmetno vrijeme postojao oružani sukob. Pretresno vijeće razmotrilo je pitanje intenziteta sukoba i našlo potkrepljujuće dokaze koje će sada izložiti.

---

[57] T. na str. 6303.

[58] T. na str. 6304.

[59] T. na str. 6296-6297.

[60] T. na str. 4263; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 28-29.

[61] T. na str. 5490-5491; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 29.

[62] T. na str. 6594.

[63] Vidi: Prvostepena presuda predmeta Tadić, par. 562 (potom prihvaćeno u Prvostepenoj presudi u predmetu Delalić, par. 184).

a. Dužina ili produženo trajanje sukoba, ozbiljnost i intenziviranje oružanih okršaja

28. Prema svjedočenju svjedoka K-6, tokom 1996. i 1997. godine OVK je vodila brojne operacije protiv policije, u okviru kojih je ubijala zaposlene u policiji i one koji su sarađivali sa njom, tako da je 1997. godine broj ubijenih osoba iznosio oko 20.[64] Gospodin Aliu je svjedočio o tim ubistvima, rekavši i da se "čitavo albansko stanovništvo mobilisalo" od trenutka kada je masakrirana porodica Jashari.[65] Gospodin Abrahams je svjedočio da je do februara/marta 1998. godine pedeset osoba albanske nacionalnosti, koje su sve bile članovi porodice Jashari, izgubilo život u selu Prekaze/Prekaz.[66] Gospodin Abrahams je svjedočio da su ova ubistva "radikalizirala stav albanskog stanovništva. Do tada je OVK bila neorganizovana i, da tako kažem, misteriozna organizacija".[67] Svjedok K-6 svjedočio je da su, nakon napada na Drenicu, napravljeni planovi za eliminaciju OVK-a, te da su poslati u Srbiju Jovici Stanišiću.[68] Gospodin Buja svjedočio je i da su srpske snage 23. augusta 1998. godine izvele napad velikih razmjera na sela Račak/Raçak, Petrovo Selo/Petrova i Malopoljci/Mullopolc.[69] Gospodin Elshani svjedočio je o sukobima na više područja oko mjesta Nogavac/Nagafc, općina Orahovac/Rahovec, koji su se dogodili u periodu od 1998. do marta 1999. godine.[70] General Maisonneuve i pukovnik Ciaglinski svjedočili su o oružanim okršajima koji su se dogodili početkom januara 1999. godine, prije incidenta u Račku.[71] General Maisonneuve detaljno je opisao incident koji se dogodio

---

[64] T. na str. 6632-6633; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 6-7.

[65] T. na str. 3924; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 14.

[66] T. na str. 6062.

[67] T. na str. 6062; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 11.

[68] T. na str. 6594.

[69] T. na str. 6354; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 21.

[70] T. na str. 790; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 16.

[71] T. na str. 5777, odnosno T. na str. 3159; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, na str. 30-31.

8. januara 1999. nedaleko od Račka kada su tri policajca izgubila život u jednoj zasjedi OVK-a u klancu kod Štimlja/Stimel.[72] Pukovnik Ciaglinski svjedočio je o jednom incidentu koji se dogodio oko 10. januara 1999. godine u selima u okolini Jablanice/Jablanicë i Dečana/Deçan, u kojem su srpske snage, uz upotrebu teške artiljerije, izvršile žestok napad na sela na području Dečana u pravcu Jablanice i nastavile granatirati ta sela dva dana.[73]

b. Širenje okršaja po ovoj teritoriji

29. Prema svjedočenju K-6, OVK je tokom čitave 1998. godine vodila operacije u Juniku, Dečanima, Mališevu/Malishevë, Orahovcu /Rahovec, Istoku/Istog, Obiliću/Obiliq i Šalskoj Bajgori.[74] I g. Abrahams je svjedočio da je u maju 1998. OVK definitivno bila aktivna u oblasti Dečana, dovlačeći oružje i drugi materijal iz sjeverne Albanije, kao i da su vlada Srbije i vlada Jugoslavije nastojale napraviti "zaštitni pojas, drugim riječima, očistiti granicu".[75] Gospodin Kadriu posvjedočio je da se u oblasti Drenice u junu/julu 1998. godine vodio izuzetno "žestok" sukob između snaga OVK-a i srpskih snaga, te da se taj sukob širio.[76] General Drewienkiewicz, iz OEBS-ovog Odjeljenja za sigurnost u Sarajevu, svjedočio je o žestokom nasilju tokom ljeta 1998. godine u Dečanima i Mališevu, na zapadu Kosova, a zatim u Podujevu/Podujevë, sjeverno od Prištine/Prishtinë, kao i o tome da je OVK postepeno zauzimala položaje koje je ranije, u ljeto 1998. godine, držala VJ, a potom ih napustila u skladu sa sporazumom iz oktobra 1998.[77]

---

[72] T. na str. 5777.

[73] T. na str. 3159.

[74] T. na str. 6634; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 7.

[75] T. na str. 6063.

[76] T. na str. 1639-1640; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 19.

[77] T. na str. 2846; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 25.

c. Porast brojnosti vladinih snaga upućenih na Kosovo

30. Izvedeni su dokazi da su 24. septembra 1998. Srbi započeli veliki napad s ciljem da se OVK uništi u trouglu koji čine sljedeće općine: Štimlje, Suva Reka/Suharekë i Uroševac/Ferizaj, te da su tokom nekoliko dana srpski vojnici, policajci i paravojska preplavili mnoga sela u kojima OVK nije bila aktivna. Napad je trajao do 4. oktobra 1998. uz masovno učešće srpskih snaga i specijalnih vojnih i paravojnih grupa.[78]

d. Oružje obiju strana u sukobu

31. Gospodin Buja svjedočio je o tipu naoružanja kojim je bila opremljena OVK - puške, pištolji i minobacači.[79] Gospodin Abrahams posvjedočio je da je do marta 1997. godine u Albaniji podijeljeno ili pokradeno 700.000 komada oružja, što je predstavljalo novi izvor naoružanja za OVK i doprinijelo njenoj brzoj "eksploziji".[80]

32. Na osnovu ovih svjedočenja Pretresno se vijeće uvjerilo da sukob na Kosovu zadovoljava drugi element kriterija iz predmeta *Tadić*.

(iii) Ostale tvrdnje *amici curiae*

33. Pretresno vijeće sada će se ukratko osvrnuti na ostale tvrdnje *amici curiae*.

---

[78] Dok. pr. 156, tabulator 3; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 2, str. 75.

[79] T. na str. 6365.

[80] T. na str. 6059-6060; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 8.

a. Organizovana pod vođstvom civilne vlasti

34. Tvrdi se da OVK nije djelovala pod vođstvom neke organizovane civilne vlasti, spremne da se pridržava uobičajenih zakona ratovanja.[81] Iako Pretresno vijeće ne prihvata da je organizovanost grupe pod vođstvom civilne vlasti uvjet za postojanje oružanog sukoba, ono smatra da zapravo ima dovoljno dokaza za zaključak da je OVK djelovala pod vođstvom organizovane civilne vlasti.

35. Lord Ashdown je od 26. do 29. septembra 1998. bio na Kosovu gdje se sastao sa dr. Rugovom koji mu je rekao da ima kontrolu nad OVK-om i da će se OVK pridržavati njegove naredbe o prijekidu vatre. Lord Ashdown u to nije sasvim povjerovao pošto je smatrao da dr. Rugova preko strukture Demokratske lige Kosova ima kontrolu nad OVK-om u selima, ali ne i nad širim gerilskim pokretom.[82] Lord Ashdown je svjedočio da je razgovarao sa predstavnicima nekoliko sela koji su dr. Rugovu prihvatali za svoga vođu.[83] Lord Ashdown je objasnio da su, po njegovom shvatanju, postojale "tri OVK".[84] Prema svjedočenju pukovnika Ciaglinskog, OVK je oko 15. marta 1999. prvi put priznala da ima vlastitu jedinicu policije.[85] Prema dr. Rugovi, OVK je imala političkog predstavnika koji je govorio u njeno ime, izvjesnog g. Demacija.[86] Gospodin Barani je naveo da je 1998. godine g. Demaci bio politički predstavnik OVK-a i neko s kim je on vodio pregovore o oslobađanju

---

[81] Prijedlog, par. 31(iv) (u kojem se poziva na Komentar MKCK-a, kriterij pod 4(c)).

[82] T. na str. 2439-2440; ukratko navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 22.

[83] Dok. pr. 81; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 2, str. 97.

[84] Postojale su "tri OVK": (1) OVK koja "nije predstavljala više od odbrambene snage jednog sela" – to je element "seoske straže"; (2) OVK kakvu je svjedok vidio u Bajram Curriju i koja je "politički bila mnogo bolje organizovana" – "radikalna OVK"; i (3) OVK poznata pod nazivom "FARK", drugačije političke orijentacije, čije su linije rukovođenja, po kazivanju ovog svjedoka, "vodile do g. Salija Berishe". Vidi: T. na str. 2440.

[85] T. na str. 3342-3343; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 50.

[86] T. na str. 4355; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 29.

dviju osoba srpske nacionalnosti.[87] Prema svjedočenju g. Bakallija, člana delegacije rukovodstva kosovskih Albanaca, koji se sa optuženim sastao u aprilu i maju 1998. godine, g. Demaci - za kojeg je rekao da je bio politički predstavnik OVK-a u Prištini - zamolio je g. Bakallija da mu bude savjetnik i daje svoje političke ideje i mišljenja, premda ovaj sa vojnicima i komandantima OVK-a nije imao direktnog kontakta; također je rekao da je politički predstavnik OVK-a bio u svakodnevnom kontaktu sa stranim diplomatama.[88]

b. Kontrola nad teritorijom

36. Tvrdi se i to da OVK nije imala kontrolu nad dijelom teritorije Kosova koja bi joj omogućila vođenje neprekidnih i usklađenih vojnih operacija; umjesto toga, napadi OVK-a bili su sporadični.[89] Premda Pretresno vijeće ni u ovom slučaju ne prihvata da je takva kontrola nad teritorijom uvjet za postojanje oružanog sukoba, ima zapravo dokaza da je OVK tokom 1998. i 1999. godine povremeno imala dovoljnu kontrolu nad određenom teritorijom Kosova da je mogla izvoditi neprekidna i usklađena vojna djelovanja.

37. Gospodin Crosland je svjedočio i da je početkom ljeta 1998. godine OVK kontrolisala 50% teritorije Kosova, uključujući i tri glavne saobraćajnice na Kosovu.[90] Gospodin Crosland je spomenuo i seoce Crnoljevo/Cernalevë, odmah pokraj Račka, gdje je OVK navodno imala kontrolu nad planinskim putem koji vodi gore ka Dulju/Duhlai.[91] Prema

---

[87] T. na str. 1235; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 10.

[88] T. na str. 532, 540.

[89] Prijedlog, par. 31(v) (u kojem se poziva na formulaciju iz Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije od 12. augusta 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), od 8. juna 1977, Dio I, član 1, par. 1-2).

[90] T. na str. 7926, 8015-8016, 8020; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 13-14, 19.

[91] T. na str. 7945-7946.

svjedočenju g. Merovcija, 1998. i početkom 1999. godine OVK je kontrolisala više oblasti.[92] Gospodin Gerguri je svjedočio da je u februaru 1999. godine srpska vojska granatirala Gornju Sudimlju/Studime e Epërme (u kosovskoj općini Vučitrn/Vushitri)[93] zato što se to mjesto nalazilo pod kontrolom OVK-a.[94] Gospodin Kabashi, pripadnik OVK-a od 1997. do 25. marta 1999. godine[95], svjedočio je da je čitavu Drenicu jedno kratko vrijeme kontrolisala OVK.[96] Ne zna se sa sigurnošću tačan datum kada je Drenica došla pod kontrolu OVK-a; ipak, to je bilo prije 24. marta 1999. godine, jer je od 1997. do 1999. godine g. Kabashi pronalazio smještaj za lica raseljena iz borbenih zona, a on je bio pripadnik OVK-a samo do 25. marta 1999.[97]

c. Dokazna težina izvještaja o ljudskim pravima

38. *Amici curiae* također tvrde da izvještajima o ljudskim pravima treba pridati ograničenu dokaznu težinu.[98] U većini slučajeva izvještaji o ljudskim pravima predstavljaju dokaze iz druge ruke, prihvatljive na osnovu pravila 89 (C), pod uvjetom da su relevantni i pouzdani.[99] Da li će takvi dokazi biti dokazi na osnovu kojih bi Pretresno vijeće moglo donijeti osuđujuću presudu zavisi od niza faktora među kojima su način na koji su ti dokazi prikupljeni i iznijeti, njihova priroda – naprimjer, njihova uopćenost ili konkretnost, kao i da li su to jedini dokazi koji se odnose na dotičnu optužbu. Ovi se izvještaji zato moraju razmotriti posebno od slučaja do slučaja.

---

[92] T. na str. 5490; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 29.

[93] T. na str. 9401.

[94] T. na str. 9404; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 45.

[95] T. na str. 4040-4041, 4046-4047.

[96] T. na str. 4046; navedeno u Prijedlogu amici curiae, Dodatak 1, str. 65.

[97] T. na str. 4046-4047.

[98] Prijedlog, par. 31(vi).

[99] Vidi gore: paragraf 13(5) ove Odluke, o tome kako se postupa sa dokazima iz druge ruke.

39. Pretresno vijeće nije zaključilo da je u ovom kontekstu nužno pozivati se na izvještaje o ljudskim pravima.

(c) Zaključak

40. Pretresno vijeće, stoga, zaključuje da za svrhe pravila 98 *bis* ima dovoljno dokaza da je u relevantno vrijeme na Kosovu postojao oružani sukob.

2. Deportacija ili prisilno premještanje

41. Na osnovu člana 2(g) Statuta protivpravna deportacija ili premještanje civila predstavlja tešku povredu.[100] Na osnovu člana 5(d) Statuta deportacija je zločin protiv čovječnosti.[101] Član 5(i), na osnovu kojeg "druga nehumana djela" predstavljaju zločin protiv čovječnosti, tumači se tako da obuhvata prisilno premještanje.[102]

---

[100] Član 2 (Teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949) u relevantnom dijelu predviđa sljedeće:

Međunarodni sud ovlašten je krivično goniti osobe koje su počinile ili naredile da se počine teške povrede Ženevskih konvencija od 12. augusta 1949, odnosno sljedeća djela protiv osoba ili imovine zaštićenih odredbama relevantne Ženevske konvencije:

(g) protivpravna deportacija ili premještanje ili protivpravno zatočenje civila...

[101] Član 5 (Zločini protiv čovječnosti) u relevantnom dijelu predviđa sljedeće:

Međunarodni sud ovlašten je krivično goniti osobe odgovorne za sljedeća krivična djela kada su počinjena u oružanom sukobu, bilo međunarodnog bilo unutrašnjeg karaktera, i usmjerena protiv bilo kog civilnog stanovništva:

(d) deportacija…

[102] Član 5 (Zločini protiv čovječnosti)

… (i) druga nehumana djela …

42. U tački 1 Optužnice za Kosovo optuženi se tereti za krivično djelo deportacije kao zločin protiv čovječnosti, a u tački 2 za prisilno premještanje obuhvaćeno drugim nehumanim djelima. U tački 14 Optužnice za Hrvatsku optuženi se tereti za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti, u tački 15 za prisilno premještanje kao nehumano djelo, zločin protiv čovječnosti, a u tački 16 za protivpravnu deportaciju ili premještanje kao tešku povredu Ženevskih konvencija. U Optužnici za Bosnu u tački 16 optuženi se tereti za deportaciju, zločin protiv čovječnosti, u tački 17 za krivično djelo prisilnog premještanja kao nehumano djelo, zločin protiv čovječnosti, a u tački 18 za protivpravno zatočenje ili prisilno premještanje, tešku povredu Ženevskih konvencija.

43. *Amici curiae* osporavaju dovoljnost dokaza o konkretnim navodima iz Optužnice za Kosovo i Optužnice za Bosnu. Pretresno vijeće bavit će se svim tim navodima u dijelu IV.A.4, odnosno dijelu IV.C.2 ove Odluke. U vezi sa Optužnicom za Hrvatsku *amici curiae* ne osporavaju neke konkretne navode, već tvrde da bi se tačke koje se tiču deportacije mogle dokazati jedino od datuma kada je Hrvatska stekla državnost i definisala državne granice za koje bi se onda moglo reći da su civili preko njih prisilno premještani. Tim pitanjem Pretresno vijeće bavit će se u dijelu IV.B.1 ove Odluke.

44. *Amici curiae* i Tužilaštvo imaju različita shvatanja o tome koji elementi čine krivična djela deportacije i prisilnog premještanja. Njihovi argumenti iznijeti su u odgovarajućim dijelovima sljedećeg odjeljka. *Amici curiae* tvrde da u vezi sa nekim navodima u optužnicama ima dovoljno dokaza za prisilno premještanje, ali ne i za deportaciju. Pretresno vijeće sada će ispitati pravo koje se odnosi na krivična djela deportacije i prisilnog premještanja, a potom će se pozabaviti konkretnim tvrdnjama *amici curiae* o nedovoljnosti dokaza.

(a) Pravo

45. Deportacija se definiše kao "prisilno raseljavanje osoba protjerivanjem ili drugim prisilnim radnjama sa područja na kojem one zakonito borave van državnih granica i bez pravnog osnova".[103] Prisilno premještanje definiše se kao prisilno iseljavanje ili raseljavanje ljudi sa jednog područja na drugo, unutar istih državnih granica.[104]

46. Pretresno vijeće analizirat će one elemente ova dva krivična djela bitna za Prijedlog. To su:

(1) premještanje van granica;
(2) nedobrovoljna priroda preseljenja i
(3) namjera počinioca.

(i) Premještanje van granica

47. *Amici curiae* tvrde da deportacija podrazumijeva premještanje van državnih granica, a prisilno premještanje odnosi se na premještanje u okviru iste države.[105] Tužilaštvo tvrdi da deportacija ne zahtijeva premještanje van granica države, uz obrazloženje da je deportacija širi termin koji obuhvata raseljavanje kako van tako i unutar državnih granica.[106]

---

[103] Vidi: Tužilac protiv Simića i drugih, Predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 122; vidi i: Tužilac protiv Nalatelića i Martinovića, Predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 670; Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 476; Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. august 2001, par. 521, 531-532.

[104] Vidi: Tužilac protiv Simića i drugih, Predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 122; vidi i: Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 474 (sa referencama), 476; Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. august 2001, par. 521.

[105] Prijedlog, par. 36.

[106] Odgovor, par. 79.

48. Dat ćemo jedan pregled historije prava vezanog za deportaciju i prisilno premještanje kako bi se lakše razumjeli razvoj i trenutno stanje u toj oblasti.

a. Vojni sud u Nirnbergu

49. Za vrijeme Drugog svjetskog rata Njemačka je izvršila brojne deportacije okupiranih civila.[107] Veliki broj Nijemaca protjeran je sa svoje teritorije i iz svojih domova.[108] Po završetku rata, deportacija je postala sastavni dio Povelje Međunarodnog vojnog suda /MVS/ kao zločin protiv čovječnosti čime je MVS stekao nadležnost nad djelima počinjenim protiv osoba koje su iste nacionalnosti kao i glavni počinioci.[109] Članom 6(c) Povelje MVS-a ustanovljeno je da "deportacija i druga nehumana djela počinjena protiv bilo kojeg civilnog stanovništva, prije rata ili tokom njega" predstavljaju zločine protiv čovječnosti. Slično tome, deportacija civilnog stanovništva navodi se kao zločin protiv čovječnosti u Zakonu br. 10 Kontrolnog savjeta i načelu VI Nirnberških principa.[110]

50. Jedan od optuženih, Von Schirach, osuđen je za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti zbog učešća u preseljavanju desetina hiljada Jevreja iz Beča u "Istočni geto", tj. u gete u Poljskoj.[111]

---

[107] M. Bassiouni, CRIMES AGAINST HUMANITY IN INTERNATIONAL CRIMINAL LAW (2. revidirano izdanje) (1999), str. 315.

[108] Ibid., str. 320.

[109] Vidi: Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 473, str. 197, fusnota 1426.

[110] Član II(c) Zakona br. 10 Kontrolnog savjeta i načelo VI(c) Principi međunarodnog prava priznatih Poveljom Nirnberškog suda i Presudom tog suda, kako je navela Komisija za međunarodno pravo, <http://www.un.org/law/ilc/texts/nurnfra.htm> (posljednji put konsultovan 2. juna 2004).

[111] Presuda Međunarodnog vojnog suda u Nirnbergu, Suđenje glavnim njemačkim ratnim zločincima (u daljem tekstu: Nirnberška presuda), 30. septembar, 1. oktobar 1946.

51. U predmetu *United States of America v. Milch*,[112] vođenom na osnovu Zakona br. 10 Kontrolnog savjeta, iznijeto je sljedeće mišljenje:

Preseljavanje grupa osoba iz jedne zemlje u drugu predmet je međunarodnog prava utoliko što ono ima posljedica po međunarodnu zajednicu. Međunarodno pravo formulisalo je određene uvjete pod kojima čin deportacije civila iz jedne države u drugu u vrijeme rata postaje krivično djelo ... Deportacija stanovništva predstavlja krivično djelo kad god vlasti koje je vrše nemaju za to legitimno pravo ili kad god se svrha raseljavanja postiže nehumanim ili protivpravnim metodama.[113]

52. Stoga je MVS deportaciju tretirao kao krivično djelo koje obuhvata premještanje preko granice. Taj sud nije imao izričitu nadležnost nad prisilnim premještanjem, ali je zamislivo da bi to krivično djelo pokrivala sintagma "druga nehumana djela" iz člana 6(c) Povelje. Pretresno vijeće nije našlo da se u Nirnberškoj presudi spominje prisilno premještanje.

b. Ženevske konvencije

53. Deportacija i prisilno premještanje počinju se izričito i jasno spominjati poslije Drugog svjetskog rata u Ženevskim konvencijama.[114] Član 49 Ženevske konvencije IV predviđa:[115]

---

[112] Trials of War Criminals before the Nuremberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10 (1952), tom 6, str. 681.

[113] United States of America v. Milch, Concurring Judge Philips, Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10 (1952) tom 6, str. 865-866, citirano i u: United States of America v. Krupp, et al., Trials of War Criminals before the Nuernberg Military Tribunals under Control Council Law No. 10 (1952), tom 9, dio 2, str. 1432-1433.

[114] Komentar člana 49 Ženevske konvencije IV o zaštiti građanskih lica u vrijeme rata od 12. augusta 1949 (u daljem tekstu: Ženevska konvencija IV ili Četvrta Ženevska konvencija), par 1, str. 278 <http://www.icrc.org/ihl.nsf/b466ed681ddfcfd24125673-9003e6368/523ba38706c71588c12563cd0042c407?OpenDocument> (posljednji put konsultovano 2. juna 2004).

[115] Ibid.

Prinudna preseljavanja, masovna ili pojedinačna, kao i progonstva zaštićenih lica izvan okupirane teritorije okupirajuće sile, na teritoriju bilo koje druge države, okupirane ili ne, zabranjena su, bez obzira na razlog.

54. Zatim se 1977. godine u članu 17 Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije,[116] koji se tiče kršenja međunarodnog humanitarnog prava u unutrašnjim oružanim sukobima, o zabrani prisilnog iseljavanja stanovništva navodi sljedeće:

(1) Ne može biti naređeno premještanje civilnog stanovništva iz razloga sukoba ukoliko to ne zahtijevaju razlozi sigurnosti tog stanovništva ili imperativni vojni razlozi...

(2) Civili ne smiju biti prisiljeni da napuste svoju teritoriju iz razloga koji su u vezi sa sukobom.

55. Član 17 temelji se na odredbama člana 49 Ženevske konvencije IV. Prvi paragraf odnosi se na raseljavanje civilnog stanovništva u okviru teritorije jedne te iste države u kojoj vlada sukob.[117] Drugi paragraf odnosi se na raseljavanje stanovništva (pojedinaca i grupa) izvan granica države ili teritorije. Namjera je bila da se ovim članom obuhvate situacije u kojima oružane snage ili grupe protjeruju grupe civila preko granica. Termin "teritorija" odnosi se na cjelokupnu teritoriju jedne države.[118]

56. Prema tome, iako se Dopunski protokol II ne bavi izričito krivičnim djelima deportacije i prisilnog premještanja, član 17, paragraf 1, može se protumačiti kao da se odnosi na prisilno premještanje u okviru teritorije jedne te iste države, tj. na interno raseljavanje, dok se paragraf 2 može protumačiti kao da se odnosi na deportaciju van teritorije neke države, tj. na eksterno raseljavanje.

---

[116] Dopunski protokol II uz Ženevske konvencije.

[117] C. Pilloud et al., Commentary on the Additional Protocols of 8 June 1977 to the Geneva Conventions of 12 August 1949 (1987), str. 1472-1473.

[118] Ibid., str. 1474.

c. Komisija za međunarodno pravo

57. U svom Nacrtu kodeksa o zločinima protiv mira i sigurnosti čovječanstva iz 1996, Komisija za međunarodno pravo bavila se zločinima protiv čovječnosti u članu 18, paragraf (g), u kome se o "proizvoljnoj deportaciji ili prisilnom premještanju stanovništva" govori kao o zločinu protiv čovječnosti. Komentar Kodeksa, po svemu sudeći, pravi razliku između deportacije i prisilnog premještanja:

Dok deportacija podrazumijeva protjerivanje sa teritorije države, prisilno premještanje može se u cijelosti odigrati u okviru granica jedne te iste države.[119]

d. Sudska praksa Međunarodnog suda

58. Sudska praksa Međunarodnog suda nije jednoobrazna po pitanju elementa prelaska granice, mada, kao što će se vidjeti, većina presedana pokazuje opredjeljenje za pravljenje razlike na osnovu destinacije.

59. U predmetu *Tužilac protiv Krnojelca* Pretresno vijeće stalo je na stanovište da deportacija zahtijeva raseljavanje osoba preko državne granice, što treba razlikovati od prisilnog premještanja koje se odvija unutar državnih granica.[120]

60. U predmetu *Tužilac protiv Krstića* Pretresno vijeće zauzelo je stav da se "i deportacija i prisilno premještanje odnose na nedobrovoljnu i nezakonitu evakuaciju pojedinaca sa teritorije na kojoj borave. Međutim, prema međunarodnom običajnom pravu ta dva pojma nisu

---

[119] Nacrt Kodeksa Komisije za međunarodno pravo, 1996, član 18, komentar (13), <http://www.un.org/law/ilc/reports/1996/96repfra.htm> (posljednji put konsultovano 2. juna 2004).

[120] Vidi: Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-T, Presuda, 15. mart 2002, par. 474.

jednoznačna. Deportacija pretpostavlja odvođenje van granica države, dok se prisilno premještanje odnosi na raseljavanje unutar države".[121]

61. U vezi sa zahtjevom da do prelaska državne granice mora doći da bi se mogla utvrditi deportacija, u predmetu *Tužilac protiv Stakića*[122] iznijet je stav da se član 5(d) Statuta mora shvatiti tako kao da obuhvata prisilno raseljavanje stanovništva kako preko međunarodno priznatih granica tako i preko *de facto* granica, kao što su linije fronta koje se stalno pomjeraju i koje nisu međunarodno priznate.[123] Dakle, definicija deportacije mora obuhvatati protjerivanje osoba "s jednog područja na kojem su se zakonski nalazile na neko područje pod kontrolom neke druge strane".[124] Dotično Pretresno vijeće je, pozivajući se na Statut MKS-a i Elemente krivičnih djela,[125] istaklo da je prvi element prisilnog premještanja i deportacije, kao zločina protiv čovječnosti, to da su žrtve bile deportovane ili prisilno premještene u drugu državu ili na drugo mjesto.[126] Pretresno vijeće zauzelo je sljedeći stav:

Jasno je da Statut Međunarodnog krivičnog suda ne zahtijeva da se dokaže prelazak međunarodne granice, nego samo to da je civilno stanovništvo raseljeno. Ovo je Pretresno vijeće svjesno ograničene vrijednosti takvog poređenja kada se ono primjenjuje na djela do kojih je došlo prije osnivanja Međunarodnog krivičnog suda. Međutim, u međunarodnom običajnom pravu već se dugo kažnjava prisilno premještanje stanovništva, a činjenica da su u Statutu Međunarodnog krivičnog suda usvojena dva izraza, 'deportacija' i 'prisilno premještanje', u jednoj te istoj kategoriji samo pojačava stav da ono što se u praksi smatralo dvama različitim krivičnim djelima u zbilji jest jedno te isto krivično djelo.[127]

---

[121] Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. august 2001, par. 521.

[123] Ibid., par. 679.

[124] Ibid.

[125] Izvještaj Komisije za pripremu elemenata za Međunarodni krivični sud, "Konačni nacrt teksta o elementima krivičnih djela", P.C.N.I.-C.C./2000/1/Add.2, 2. novembar 2000, str. 11.

[126] Tužilac protiv Stakića, Predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. juli 2003, par. 680.

[127] Ibid.

62. U predmetu *Tužilac protiv Simića* Pretresno vijeće bilo je mišljenja da se za utvrđivanje deportacije po članu 5 Statuta mora dokazati da je došlo do prelaske državne granice.[128] To Pretresno vijeće konstatovalo je da je Evropska unija priznala Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu državu 6. aprila 1992. godine, te da stoga premještanje stanovništva van granica Bosne i Hercegovine nakon ovog datuma ispunjava uvjet o prelasku državne granice.[129] Pretresno se vijeće s odobravanjem pozvalo i na definicije iz predmeta *Krnojelac* i predmeta *Blaškić*.[130]

63. To Pretresno vijeće iznijelo je stav da u zaštićena dobra kod krivičnih djela deportacije i prisilnog premještanja spadaju "pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici i pravo žrtve da ne bude lišena svoje imovine nasilnim raseljavanjem",[131] te da su elementi deportacije i prisilnog premještanja suštinski isti, s izuzetkom uvjeta o prelasku državne granice koji važi za dokazivanje deportacije.[132]

64. Prema tome, u praksi Međunarodnog suda jedino se u predmetu *Tužilac protiv Stakića* prelazak državne granice nije smatrao uvjetom za krivično djelo deportacije.

e. Statut MKS-a

65. U Statutu MKS-a terminima deportacija i prisilno premještanje pridaje se, po svemu sudeći, isto značenje. Član 7(2)(d) predviđa sljedeće:

deportacija ili nasilno premještanje stanovništva podrazumijeva nasilno premještanje lica u smislu istjerivanja ili ostalih prinudnih mjera sa područja

---

[128] Tužilac protiv Simića i drugih, Predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 129.

[129] Ibid., par. 129.

[130] Ibid., par. 122.

[131] Ibid., par. 130.

[132] Ibid., par. 123.

na kome su lica zakonito nastanjena, suprotno pravilima utemeljenim međunarodnim pravom.

66. Konstatovavši da se, prema Statutu MKS-a, deportacija kao zločin protiv čovječnosti može utvrditi nezavisno od njenog cilja, jedan komentator smatra da je s obzirom na uobičajenu razliku između deportacije, kao premještanja van granica, i prisilnog premještanja, kao iseljavanja unutar iste države, vjerovatno postojala namjera da se ta dva krivična djela razlikuju na ovaj uobičajen način.[133] Dva druga komentatora, koja su učestvovala u izradi Statuta MKS-a i Elemenata zločina, tvrde da je zaista postojala namjera da se ta dva krivična djela jasno razlikuju:

Za četvrto i peto nehumano djelo, "deportaciju" i "zatvaranje", objašnjeno je da isključuju radnje dopuštene po međunarodnom pravu...."Prisilno premještanje stanovništva" dodato je kao alternativa "deportaciji" kako bi se obuhvatila masovna iseljavanja u okviru državnih granica.[134]

67. Pretresno vijeće smatra da bi takva eventualna namjera sastavljača Statuta MKS-a bila u skladu s međunarodnim običajnim pravom. Međutim, Pretresno vijeće uviđa da ispravnost ovog tumačenja mora biti sporna, s obzirom na to da je ono kontradiktorno očiglednom značenju člana 7(2)(d).

f. Zaključci

68. Obradivši navedene primjere iz relevantne jurisprudencije, Pretresno vijeće zaključuje da je u međunarodnom običajnom pravu priznata razlika između deportacije i prisilnog premještanja. Deportacija se odnosi na nedobrovoljno premještanje van državnih granica, dok se prisilno pre-

---

[133] C. Hall, in O. Triffterer (ed.), COMMENTARY ON THE ROME STATUTE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT: Observers' Notes, Article by Article (1999), str. 136.

[134] H. von Hebel i D. Robinson, CRIMES WITHIN THE JURISDICTION OF THE COURT, u R. Lee (ed.), The International Criminal Court: The Making of the Rome Statute – Issues, Negotiations, Results (1999), str. 99 (naglasak dodat).

mještanje odnosi na nedobrovoljna premještanja u okviru države. Ukoliko su u njemu ta dva krivična djela spojena u jedno, član 7(2)(d) Statuta MKS-a ne oslikava međunarodno običajno pravo.

69. Za ovo Pretresno vijeće uvjerljivo je rezonovanje Vijeća iz predmeta *Tužilac protiv Simića*, utemeljeno na premisi da su, kod oba ova krivična djela, zaštićena dobra suštinski ista, a to su "pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici i pravo žrtve da ne bude lišena svoje imovine nasilnim raseljavanjem".[135] Žalbeno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Krnojelca* iskazalo je isti princip:

Prisilno raseljavanje zabranjeno je kako bi se zajamčilo pravo i težnja pojedinca da živi u svojoj zajednici i na svom ognjištu bez vanjskog uplitanja. Krivična odgovornost onoga ko je počinio raseljavanje i prisilno iskorjenjivanje stanovnika s neke teritorije proizlazi iz njihovog prisilnog karaktera, a ne odredišta na koje su stanovnici upućeni.[136]

S obzirom na ova zaštićena dobra, definicija deportacije koja se ograničava na premještanje van granica ne ide na štetu žrtve, jer ako se utvrdi da žrtva nije premještena na taj način, štiti je zabrana prisilnog premještanja koja važi za nedobrovoljna iseljenja u okviru granica iste države. Drugim riječima, dobra koje je Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Simića* tako ispravno ustanovilo, odnosno pravo žrtve da ostane u svome domu i zajednici, zaštićena su nezavisno od toga da li se deportacija utvrđuje jedino u slučaju premještanja van granica.

---

[135] Tužilac protiv Simića i drugih, Predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 130.

[136] Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003, par. 218.

(ii) Nedobrovoljan karakter iseljenja

70. Sljedeći ključni element obaju krivičnih djela je nedobrovoljni karakter raseljavanja. Postavlja se pitanje šta je to što obesnažuje dobrovoljan karakter iseljavanja.

71. *Amici curiae* tvrde da je iseljavanje preko granica zasnovano na slobodnoj volji pojedinca zakonito.[137] Tužilac tvrdi da je suštinski element to da je iseljavanje nedobrovoljnog karaktera i da dotične osobe nisu imale stvarnog izbora.[138]

72. U predmetu *Tužilac protiv Krnojelca* Žalbeno vijeće stalo je na stanovište da je odsustvo stvarnog izbora ono što raseljavanje čini protivpravnim. Slično tome, ne može se zaključiti da je neka osoba zaista imala izbora samo na osnovu činjenice da je dala svoj pristanak kada su okolnosti takve da taj pristanak nema nikakvog značaja.[139] Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Krstića* oslonilo se na definiciju termina "prisilno" iz Elemenata zločina MKS-a. Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Simića* oslonilo se na ovu definiciju. Navedeno je da je suština u tome da raseljavanje po svojoj prirodi bude nedobrovoljno, odnosno da "predmetne osobe nemaju stvarnog izbora";[140] kako je konstatovalo Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Krnojelca*, prividan pristanak iznuđen silom ili prijetnjom upotrebe sile ne treba smatrati stvarnim pristankom.

74. Može se smatrati da se o eventualnoj želji osobe da napusti dato područje može suditi po tome da li bi ona zaista željela otići bez diskriminacije ili progona. O nepostojanju stvarnog izbora može se zaključiti,

---

[137] Prijedlog, par. 37.

[138] Odgovor, par. 82.

[139] Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003, par. 229.

[140] Tužilac protiv Simića i drugih, Predmet br. IT-95-9-T, Presuda, 17. oktobar 2003, par. 125.

inter alia, na osnovu prijetnji i zastrašivanja sračunatih na to da se civilnom stanovništvu uskrati ostvarivanje slobodne volje, kao što su granatiranje civilnih objekata, paljenje imovine civila i drugi zločini koji se vrše ili kojima se prijeti "kako bi se stanovništvo zastrašilo i natjeralo da pobjegne sa tog područja bez nade u povratak".[141]

75. Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Naletilića i Martinovića* primijetilo je da sudska praksa Međunarodnog suda ide u prilog pretpostavci da termin "prisilno" ne treba ograničavati na fizičku prisilu.[142] U predmetu *Tužilac protiv Kunarca* Žalbeno vijeće bilo je mišljenja da su okolnosti prisile dovele do toga da "stvarni pristanak (...) nije bio moguć".[143]

76. Da li je premještena osoba imala "stvarnog izbora", mora se utvrditi u kontekstu svih relevantnih okolnosti i posebno za svaki slučaj.[144]

(iii) Namjera počinioca

77. *Amici curiae* tvrde da se mora dokazati da su snage SRJ i Srbije imale za cilj deportaciju, te da je ponašanje žrtava bilo posljedica djela i ponašanja tih snaga.[145] Tužilac pak tvrdi da za deportaciju kao zločin protiv čovječnosti nije potrebna neka konkretna namjera počinioca;[146] sve što se zahtijeva jest da je počinilac ili imao neposrednu namjeru da žrtve odu ili da je postupao sa sviješću o tome da će njegovo postupanje

---

[141] Tužilac protiv Krnojelca, Predmet br. IT-97-25-A, Presuda, 17. septembar 2003, par. 126.

[142] Tužilac protiv Naletilića i Martinovića, Predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 519.

[143] Tužilac protiv Kunarca i drugih, Predmet br. IT-96-23 i IT-96-23/1-A, Presuda, 12. juni 2002, par. 130.

[144] Tužilac protiv Naletilića i Martinovića, Predmet br. IT-98-34-T, Presuda, 31. mart 2003, par. 519.

[145] Prijedlog, par. 37.

[146] Odgovor, par. 85.

vrlo vjerovatno dovesti do toga.[147] Tužilaštvo također navodi da su snage SRJ i Srbije zapravo htjele postići da žrtve napuste Kosovo, pa je zato izlišno utvrđivati koju je destinaciju počinilac imao u vidu.[148]

78. Pretresno vijeće je mišljenja da u vezi sa prisilnim premještanjem ili deportacijom moraju postojati dokazi o namjeri da se žrtva premjesti iz svog doma ili zajednice; mora se dokazati da je počinilac imao ili neposrednu namjeru da žrtva ode ili da se razumno moglo predvidjeti da će njegovi postupci dovesti do toga. Ako je činjenica da preseljavanje žrtve ima za posljedicu prelazak državne granice, radi se o krivičnom djelu deportacije; ako ne dođe do takvog prelaska, radi se o krivičnom djelu prisilnog premještanja.

79. Krivična djela deportacije i prisilnog premještanja imaju iste elemente, osim u pogledu destinacije.

(b) Mjerodavno pravo

80. U odgovarajućim odjeljcima niže u tekstu Pretresno vijeće iznosi svoje zaključke o pitanju dovoljnosti dokaza koje su u vezi sa konkretnim navodima o deportaciji i prisilnom premještanju pokrenuli *amici curiae*. Zaključci u vezi sa Optužnicom za Kosovo iznijeti su u sljedećem dijelu, IV.A.4. Zaključci u vezi sa Optužnicom za Bosnu iznijeti su u dijelu IV.C.2. Zaključci u vezi sa Optužnicom za Hrvatsku iznijeti su u dijelu IV.B.2.

[147] Odgovor, par. 85.

[148] Odgovor, par. 86.

3. Metodologija rješavanja o tvrdnjama o nepostojanju ili nedovoljnosti dokaza

81. *Amici curiae* iznijeli su tvrdnje da za 185 zasebnih navoda iz triju optužnica ili uopće nema dokaza ili ih nema dovoljno da bi Pretresno vijeće istinitost tih navoda moglo utvrditi van razumne sumnje. Pored toga što je pregledalo dokaze koje su *amici curiae* i tužilac naveli kao potkrepu svojim tvrdnjama, Pretresno vijeće je, nezavisno od toga, pregledalo i sve dokaze izvedene u predmetu. Odluke navedene u donjoj tabeli tiču se tvrdnji vezanih za Optužnicu za Kosovo. Isti metod bit će primijenjen i na tvrdnje vezane za optužnice za Bosnu i Hrvatsku.

82. U tabeli se navode konkretne reference u Optužnici za Kosovo. Pretresno vijeće zatim sažima tvrdnje strana, koje je detaljno ispitalo. Potom se ukratko iznose konkretni zaključci Pretresnog vijeća. U posljednjoj koloni tabele navode se dokazi koji potkrepljuju njegove zaključke. Ti dokazi ne moraju biti sveobuhvatni u vezi sa dotičnim optužbama.

4. Konkretni prigovori na Optužnicu za Kosovo

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 63(a)(i) DEPORTACIJA Nogavac/Nogafc	*Amici curiae* tvrde da za deportaciju iz Nogavca nema dokaza (Prijedlog, str. 21-25, par. 39-51).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedočenja g. Elsanija, g. Hotija, g. Popaja i g. Krasniqija (Odgovor, par. 87-95).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Gospodin Hoti (dok. pr. 105, (djelimično zapečaćeno), izjava od 19. maja 1999; T. na str. 3590-3593) Gospodin Popaj (dok. pr. 225 (djelimično zapečaćeno), izjava od 14.juna 1999; T. na str. 6669) Gospodin Elshani (T. na str. 787-822) Gospodin Avdyli (poznat kao g. Krasniqi (dok. pr. 227 (djelimično zapečaćeno), izjava od 4. aprila 1999. i izjava od 5. oktobra 2001; T. na str. 6731)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 63(i) DEPORTACIJA Gnjilane/Gjilan, Prilepnica/Përlep-nicë mjesto	*Amici curiae* tvrde da nema neposrednih dokaza za deportaciju i prisilno premještanje u vezi sa Prilepnicom i da nema dokaza u vezi sa džamijom u Vlaštici/Llashticë ili razaranjem širom te općine (Prijedlog, str. 25-28, par. 52-60).	Tužilac priznaje da nisu izvedeni neposredni dokazi za deportaciju i prisilno premještanje u vezi sa Prilepnicom, ali tvrdi da dok. pr. 106 sadrži dovoljno potkrepljujućeg materijala za navode koji se odnose na ovo selo (Odgovor, par. 96-103).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Dokazni predmet 106, Izvještaj OEBS-a, *As Seen As Told*, str. 200-205 Gospodin Shabani (T. na str. 1512-1602) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 88)
Tačka 1, par. 63(j) DEPORTACIJA Uroševac/Ferizaj	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza za granatiranje i/ili napade na sela Biba/Bibe, Muhadžer Prelez/Prelez i Muhaxhereve, Raka/Rakaj, Papaz i Varoš Selo/Varosh (Prijedlog, str. 28-29, par. 61-63).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza, osim za Papaz, u vezi sa kojim priznaje da nijedan svjedok nije svjedočio konkretno o tom selu (mada se spominju obližnja sela). Tužilac se oslanja i na dok. pr. 106, kako bi potkrijepio ove navode (Odgovor, str. 104-109).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Gospodin Bacaliu (T. na str. 2040, T. na str. 2106) K - 5 (T. na str. 5521 -5565) Gospodin Florim Krasniqi (dok. pr. 138 (djelimično zapečaćeno), izjava od 23. aprila 1999; T. na str. 4476 - 4477) Gospodin Nebihu (T. na str. 4507; dok. pr. 139 (djelimično zapečaćeno), izjava od 2. maja 1999. i dodatak od 20. novembra 2001) Dokazni predmet 106, Izvještaj OEBS-a, *As Seen As Told*, str. 200-205. Dok. pr. 83 (Atlas Kosova), str. 12.
Tačka 1, par. 63(k) DEPORTACIJA Kačanik/Kaçanik	*Amici curiae* tvrde da saslušani svjedoci nisu pružili dovoljno dokaza o "nedobrovoljnosti" iseljavanja van državnih granica (Prijedlog, str. 29-30, par. 64-67).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedočenja g. Hazbija Lokua, g. Isufa Lokua, g. Rake i g. Lamija, g. Vishija (Odgovor, str. 40 - 42, fusnota 215, par. 110 - 111).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Gospodin Hazbi Loku (T. na str. 1924-1950) Gospodin Isuf Loku (dok. pr. 144 (djelimično zapečaćeno), izjava od 11. juna 1999.) Gospodin Raka (dok. pr. 125 (djelimično zapečaćeno), izjava od 26. novembra 1999) Gospodin Lami (dok. pr. 135 (djelimično zapečaćeno), izjava od 14. jula 2000) Gospodin Vishi (dok.pr. 137 (djelimično zapečaćeno), izjava od 18. oktobra 1999)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 63(l) DEPORTACIJA Dečani/Decan	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod (Prijedlog, str. 30-31, par. 68-70).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedočenje svjedoka K-20 i dok. pr. 106 (Odgovor, par. 112).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Svjedok K-20 (T. na str. 2514) Dokazni predmet 106, Izvještaj OEBS-a, *As Seen As Told* Gospodin Peraj (dok. pr. 143 (djelimično zapečaćeno), izjava od 18. aprila 2000. i adendum od 15. februara 2002); T. na str. 4659-4663)
Tačke 3-4, par. 66(e) UBISTVO Đakovica/Gjakove: Ulica Ymera Grezde 134a	*Amici curiae* tvrde da nema neposrednih dokaza da izvedeni dokazi predstavljaju dokaze iz druge ruke i da nisu dovoljni da potkrijepe ove navode (Prijedlog, str. 31-33, par. 71-75).	Tužilac priznaje da u vezi sa ovim navodima nisu izvedeni neposredni dokazi, ali se poziva na dok. pr. 106 i forenzičke dokaze do kojih se došlo putem ekshumacije (Odgovor, str. 42-43, par. 113-115).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Dr Baccard (T. na str. 5265; dok. pr. 159, 168) Dokazni predmet 145, Izvještaj Human Rights Watch-a, *Under Orders* Dok. pr. 106, Izvještaj OEBS-a, *As Seen As Told* Gospodin Peraj (dok. pr. 143 (djelimično zapečaćeno), izjava od 18. aprila 2000. i adendum od 15. februara 2002); T. na str. 4659-4663)
Tačka 5, par. 68(c) PROGONI Prizren	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza i da uopćeni dokazi iz druge ruke nisu dovoljni da potkrijepe navod (Prijedlog, str. 33-35, par. 76-79).	Tužilac tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedočenje g. Beqiraja, dok pr. 145 i g. Abrahamsa (Odgovor, str. 43-45, par. 116-119).	Pretresno vijeće zaključuje da za ovaj navod ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Gospodin Beqiraj (dok. pr. 103; T. na str. 3506-3537) Dok. pr. 106, Izvještaj OEBS-a, *As Seen As Told* Dok. pr 145, Izvještaj Human Rights Watch, *Under Orders* Gospodin Thaçi (T. na str. 4558-4567; dok. pr. 140 (djelimično zapečaćeno), izjava od 13. novembra 1999) Gospodin Abrahams (T. na str. 6091-6092) Svjedok K-31 (dok. pr. 267 (djelimično zapečaćeno), izjava od 16. oktobra 1999)

B. OPTUŽNICA ZA HRVATSKU

1. Međunarodni oružani sukob – državnost Hrvatske

83. U vezi sa tačkama Optužnice za Hrvatsku, koje se odnose na teške povrede, *amici curiae* tvrde da Tužilaštvo mora dokazati da je oružani sukob tokom čitavog predmetnog razdoblja bio međunarodni.[149] Teza tužioca je da je oružani sukob imao međunarodni karakter od 8. oktobra 1991, dana kada je stupila na snagu deklaracija Hrvatske o nezavisnosti.[150] *Amici curiae* pak tvrde da je sukob poprimio međunarodni karakter tek negdje između 15. januara 1992, kada je Evropska zajednica priznala Hrvatsku, i 22. maja 1992. godine, kada je Hrvatska postala članica Ujedinjenih naroda.[151]

84. U Odluci po prigovoru na nadležnost u predmetu *Tadić* Žalbeno vijeće bilo je mišljenja da je postojanje međunarodnog oružanog sukoba uvjet za primjenu člana 2 Statuta, odnosno, da mora postojati sukob između dviju ili više država; drugim riječima, ovaj se član ne primjenjuje u slučajevima građanskog rata.[152] Član 2 Statuta odnosi se na teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. Ukoliko je tvrdnja *amici curiae* ispravna, tačke Optužnice za Hrvatsku koje se odnose na teške povrede počinjene u razdoblju od 8. oktobra 1991. pa negdje do između 15. januara 1992. i 22. maja 1992. morale bi se odbaciti. Prema tome, nužno je utvrditi da li je, kako tvrdi Tužilaštvo, Hrvatska imala ili stekla državnost 8. oktobra 1991. godine ili je postala država tek između 15. januara 1992. i 22. maja 1992, kako tvrde *amici curiae.*

---

[149] Prijedlog, par. 84, 87.

[150] Odgovor, par. 122, 149.

[151] Prijedlog, par. 85, 95.

[151] Prijedlog, par. 85, 95.

[152] Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-A, "Odluka po unutarpredmetnoj žalbi odbrane na nadležnost suda", 2. oktobar 1995, 2. oktobar 1995, par. 84; Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999, par. 84.

(a) Definicija države

85. Najpoznatija definicija države je ona iz člana 1 Konvencije iz Montevidea, koji predviđa sljedeće:

Država kao subjekt međunarodnog prava treba imati sljedeće atribute: (a) stalno stanovništvo; (b) jasno utvrđenu teritoriju; (c) vladu i (d) sposobnost da uspostavlja odnose sa drugim državama.[153]

86. Ova četiri kriterija korištena su nebrojeno puta u vezi sa pitanjima nastanka i formiranja država. Štaviše, pozivanje na njih toliko je rasprostranjeno da neki krugovi smatraju da se u njima ogleda međunarodno običajno pravo. Tako jedan komentator kaže: "Postala je uobičajena praksa da se ova odredba Konvencije iz Montevidea, jednog regionalnog ugovora, smatra kristalizacijom stanja u međunarodnom običajnom pravu i ona je od svog nastanka izvršila veliki utjecaj na poimanje pravnih atributa državnosti."[154] Pretresno vijeće ne osjeća se obaveznim rješavati da li ovi kriteriji imaju status norme međunarodnog običajnog prava, ali smatra da se dovoljno pouzdano može osloniti na njih kao na kriterije koji odražavaju uvriježena osnovna načela za utvrđivanje državnosti. U tom pogledu, Pretresno vijeće napominje da, iako su za utvrđivanje državnosti razvijeni i drugi kriteriji, od kojih se neki spominju u Prijedlogu,[155] za odredbe iz Montevidea može se reći da predstavljaju najmanje sporne kriterije, premda prilikom njihove primjene na konkretne situacije može doći do razmimoilaženja u stavovima.

87. Pretresno vijeće ne smatra da je produktivno upuštati se u diskusiju o relativnim vrijednostima deklaratornih i konstitutivnih teorija o pri-

---

[153] KONVENCIJA IZ MONTEVIDEA O PRAVIMA I OBAVEZAMA DRŽAVA, potpisana 26. decembra 1933 (u daljem tekstu: Konvencija iz Montevidea).

[154] C. Warbrick, STATES AND RECOGNITION IN INTERNATIONAL LAW, u M.D. Evans (ur.), International Law (2003), str. 221.

[155] Prijedlog, par. 91-94.

znavanju u vezi sa nastankom i formiranjem država.[156] Njegov je zaključak, međutim, da je formiranje država pravno regulisano pitanje, odnosno, da su kriteriji državnosti utvrđeni pravom.[157] Pretresno vijeće smatra da se to pravo ogleda u četirima kriterijima Konvencije iz Montevidea. Obje strane u postupku pozvale su se na te kriterije. Po mišljenju Pretresnog vijeća, u okolnostima ovog predmeta ti kriteriji predstavljaju odgovarajući standard za utvrđivanje činjenice da li je Hrvatska bila država prije 15. januara 1992. godine.[158]

88. Definicija države iz Konvencije iz Montevidea u skladu je sa definicijom koju je Arbitražna komisija Međunarodne konferencije o bivšoj Jugoslaviji (u daljem tekstu: Badinterova komisija) dala u svom Mišljenju br. 1. Badinterova komisija smatrala je da se "država najčešće definiše kao zajednica koju čine teritorija i stanovništvo nad kojim postoji organizovana politička vlast i takvu državu karakteriše suverenitet".[159]

89. I Tužilaštvo i *amici curiae* navode mišljenja Badinterove komisije.[160] Štaviše, Tužilaštvo se na ta mišljenja oslanja da bi zaključilo da je Hrvatska bila država od 8. oktobra 1991.[161] Za razliku od njega, *amici curiae* tvrde da mišljenja Arbitražne komisije imaju ograničen pravni značaj.[162]

90. Badinterova komisija imala je mandat da arbitrira u nesuglasicama na koje joj ukažu relevantne vlasti.[163] Sastojala se od pravnika, od kojih

---

[156] Vidi: I. Brownlie, PRINCIPLES OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW (2003), str. 86-88; J. Crawford, THE CREATION OF STATES IN INTERNATIONAL LAW (1979), str. 17.

[157] I. Brownlie, Principles of Public International Law (2003), str. 69.

[158] Pretresno vijeće napominje da su se amici curiae svojom tvrdnjom da Hrvatska nije stekla državnost sve do trenutka između 15. januara 1992. godine (kada su je priznale članice Evropske zajednice) i 22. maja 1992. godine (kada je postala članica UN-a), po svemu sudeći, opredijelili za konstitutivnu teoriju o priznavanju država.

[159] Dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 1, str. 2).

[160] Prijedlog, par. 95(iv)(b).

[161] Odgovor, par. 135.

[162] Prijedlog, par. 95(iv)(b).

[163] S. Trifunovska (ur.), FORMER YUGOSLAVIA THROUGH DOCUMENTS: FROM ITS DISSOLUTION TO THE PEACE SETTLEMENT (1999), str. 53 (gdje se navodi da je Badinterova komisija prvobitno ustanovljena Deklaracijom o Jugoslaviji

su tri bila predsjednici ustavnih sudova u svojim zemljama, kao što je to slučaj sa njenim predsjednikom Robertom Badinterom, koji je bio predsjednik Ustavnog vijeća Francuske.[164] Pretresno vijeće ima u vidu da su u vrijeme kada je izdato Mišljenje br. 11, koje se tiče državnosti Hrvatske, članovi Badinterove komisije bili i eminentni stručnjak za međunarodno pravo Jose Maria Ruda, nekadašnji predsjednik Međunarodnog suda pravde, i Elizabeth Palm, sudija Evropskog suda za ljudska prava.[165]

91. *Amici curiae* tvrde da Badinterova komisija nije bila nezavisna.[166] Međutim, Pretresno vijeće ispitalo je dokument kojim je osnovana Badinterova komisija[167] i u njemu nije pronašlo ništa što bi ukazivalo na to da je primala instrukcije od bilo koje države Evropske zajednice, same Evropske zajednice ili bilo kojeg političkog entiteta. Štaviše, Pretresno vijeće nije pronašlo ništa što bi ukazivalo na to da Badinterova komisija nije radila nezavisno.

92. Iako Badinterova komisija očigledno nije bila sudsko tijelo, Pretresno vijeće smatra je tijelom nezavisnih i kompetentnih pravnika, a njena mišljenja smatra materijalom na koji se, prilikom presuđivanja o pitanju državnosti Hrvatske po potrebi može pozvati.

---

usvojenom na Vanrednom ministarskom sastanku o evropskoj političkoj saradnji, održanom 27. augusta 1991).

[164] Na početku su Badinterovu komisiju činili Robert Badinter (predsjednik Ustavnog vijeća Francuske), Roman Herzog (predsjednik Ustavnog suda Njemačke) i Aldo Corasaniti (predsjednik Ustavnog suda Italije). Kako se Jugoslavija nije mogla usaglasiti po tom pitanju, ovi su članovi imenovali još dva člana: Irene Petry (Arbitražni sud Belgije) i Francisca Tomasa y Valientea (Ustavni sud Španije). Vidi: S. Terrett, THE DISSOLUTION OF YUGOSLAVIA AND THE BADINTER ARBITRATION COMMISSION (2000), str. 135. Izgleda da je praksa bila da kopredsjedavajući Mirovne konferencije Badinterovoj komisiji dostavlja pitanja o kojima je ova trebala dati svoje mišljenje.

[165] Vidi: INTERNATIONAL CONFERENCE ON THE FORMER YUGOSLAVIA DOCUMENTATION ON THE ARBITRATION COMMISSION UNDER THE UN/EC (Geneva) Conference: Terms of Reference, Reconstitution of the Arbitration Commission, and Rules of Procedure, 32 I.L.M. 1572 (1993), str. 1574.

[166] Prijedlog, par. 95(iv)(b).

[167] Vidi: Deklaracija o Jugoslaviji usvojena na Vanrednom ministarskom sastanku o evropskoj političkoj saradnji, održanom 27. augusta 1991.

93. Pretresno vijeće sada će ispitati kriterije državnosti da bi utvrdilo da li je Hrvatska te kriterije zadovoljila 8. oktobra 1991. ili kasnije.

(i) Stanovništvo

94. Čini se da u vezi s ovim kriterijem, o kojem se *amici curiae* nisu konkretno izjašnjavali, nema mnogo kontroverzi. Tužilaštvo tvrdi da se član 1 Ustava Hrvatske od 22. decembra 1990. godine bavi ovim pitanjem.[168] U tom članu piše: "Republika Hrvatska jedinstvena je i nedjeljiva demokratska i socijalna država. U Republici Hrvatskoj vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu kao zajednici slobodnih i ravnopravnih državljana. Narod ostvaruje vlast izborom svojih predstavnika i neposrednim odlučivanjem."[169] Tužilaštvo se također pozvalo na svjedočenje g. Šarinića da je "Hrvatska nacionalna država hrvatskog naroda i država svih inih naroda i manjina koji su državljani Republike Hrvatske", te da se pod "manjinama" podrazumijevaju i Srbi.[170]

95. Pretresno vijeće zaključuje da je 8. oktobra 1991. godine Hrvatska imala stalno stanovništvo.

(ii) Jasno utvrđena teritorija

96. Ustaljeno je da entitet koji pretenduje na državnost mora imati kontrolu nad određenim područjem, premda se iz prakse može vidjeti da nije nužno da ima i jasno utvrđene granice. Naprimjer, Izrael je primljen u UN u vrijeme kada su njegove granice bile sporne,[171] a više država

---

[168] Odgovor, par. 126.

[169] Odgovor, par. 126, str. 47, fusnota 240.

[170] T. na str. 31320.

[171] I. Brownlie, PRINCIPLES OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW (2003), str. 71; vidi: J. Crawford, THE CREATION OF STATES IN INTERNATIONAL LAW (1979), str. 37-38.

priznalo je Albaniju uprkos tome što nije imala utvrđene granice.[172] Osim toga, čini se ustaljenim da pretenzije na cijelu jednu teritoriju ili na neki njen dio nemaju utjecaja na pitanje državnosti.[173] Pretenzije Srba na SAO Krajinu, zapadnu Slavoniju, Dubrovnik i SAO SBZS same po sebi ne bi mogle spriječiti nastanak hrvatske države.

97. *Amici curiae* se o ovom pitanju nisu konkretno izjasnili, pri čemu je za njih glavna stavka bila to da hrvatska vlada nije vršila efektivnu kontrolu nad svojom cjelokupnom teritorijom.[174]

98. S druge strane, Tužilaštvo je iznijelo više tvrdnji u prilog tome da je Hrvatska stekla državnost 8. oktobra 1991. godine. Te su tvrdnje sljedeće:

(1) Mora postojati relativno stabilna politička zajednica koja mora imati kontrolu nad određenim područjem;[175]

(2) Dosadašnja praksa pokazuje da nije uvjet postojanje potpuno utvrđenih granica, te da je bitno da se efektivno uspostavi ustaljena zajednica;[176]

(3) Tokom glavnog i unakrsnog ispitivanja nije osporavana činjenica da je postojala jasno utvrđena teritorija Hrvatske;[177]

(4) Na kartama korištenim prilikom svjedočenja svjedoka hrvatska teritorija bila je jasno utvrđena i ona se obično poklapala sa republičkim granicama u okviru SFRJ;[178]

---

[172] I. Brownlie, PRINCIPLES OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW (2003), str. 71.

[173] Vidi: J. Crawford, THE CREATION OF STATES IN INTERNATIONAL LAW (1979), str. 38, 40 (navode se primjeri Izraela, Kuvajta i Mauritanije).

[174] Prijedlog, par. 95(iv)(c). Pretresno vijeće ovim se argumentom bavi u sljedećem odjeljku o "vladi".

[175] Odgovor, par. 127.

[176] Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 241.

[177] Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 242.

[178] Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 243.

(5) Srpsko rukovodstvo, uključujući i optuženog, nije osporavalo postojanje teritorije Hrvatske, već se zalagalo za preraspodjelu teritorija u Hrvatskoj na etničkom principu;[179]

(6) U oktobru 1991. godine zvaničnim dokumentima SFRJ priznate su i "teritorija Republike Hrvatske" i "Republika Hrvatska";[180]

(7) Ovim prethodnim, republičke granice Hrvatske postale su međunarodne granice.[181]

99. Pretresno vijeće zaključuje da u materijalu koji Tužilaštvo navodi u svojim argumentima ima dovoljno dokaza da je teritorija Hrvatske bila jasno utvrđena.

100. Badinterova komisija u svom Mišljenju br. 3 zaključila je da, osim kada je drugačije dogovoreno, ranije granice postaju granice zaštićene međunarodnim pravom.[182] Ovaj zaključak zasnovan je na načelu *uti possediti*, prema kojem se poštuje teritorijalni *status quo*.[183] Badinterova komisija također se rukovodila načelom da se moraju poštovati sve spoljne granice; da se granice između, *inter alia*, Hrvatske i Srbije ne smiju mijenjati, osim slobodno sklopljenim sporazumom.[184] Kasnije, u svom Mišljenju br. 11, Badinterova komisija zaključila je da je Hrvatska stekla državnost 8. oktobra 1991.[185]

101. Pretresno vijeće zaključuje da ima dokaza da je teritorija Hrvatske bila definisana od 8. oktobra 1991.

---

[179] Odgovor, par. 127, str. 48, fusnote 244-245. Kao potkrepu ovoj tvrdnji Tužilaštvo navodi i svjedočenje g. Kučana, bivšeg predsjednika Slovenije. Vidi: Odgovor, par. 127, str. 48, fusnote 246-247.

[180] Odgovor, par. 127, str. 48, fusnota 248.

[181] Odgovor, par. 127.

[182] Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 32.

[183] Burkina Faso v. Republic of Mali (1986) I.C.J. Reports, str. 566 (potvrđeno u Land, ISLAND AND MARITIME FRONTIER DISPUTE (El Salvador/Honduras) (1992) I.C.J. Reports, str. 351, 386-387 i navedeno u Mišljenju br. 3 Badinterove komisije).

[184] Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 3).

[185] Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 11).

(iii) Vlada

102. Postojanje efektivne vlade predstavlja značajan kriterij državnosti.[186] S tim u vezi *amici curiae* i iznose svoj najjači argument. Oni tvrde da vlada Hrvatske "nije imala dovoljnu kontrolu nad znatnim dijelom svoje teritorije da bi se mogla smatrati nezavisnom državom (....) Oružani sukob i dalje je trajao na mnogim područjima u Hrvatskoj".[187] Ima dokaza da se u SAO Krajini, zapadnoj Slavoniji, Dubrovniku i SAO SBZS i dalje vodio sukob. Međutim, *amici curiae* nisu naveli koji su procent hrvatske teritorije činila područja nad kojima tvrde da nije bilo dovoljno kontrole. Tužilaštvo se pozvalo na dokaze da je Hrvatska u augustu 1991. godine kontrolisala preko 70 do 75 procenata svoje teritorije, dok su Srbi kontrolisali 25 do 30 procenata. Ti dokazi potječu od generala Agotića, g. Kriste i dviju geografskih karata.[188]

103. Tužilaštvo također tvrdi da načelu efektivne kontrole ne treba pristupati pomoću čisto matematičke računice, već da je ključni kriterij vlast koju vlada ima nad svojom teritorijom i stanovništvom, a za taj faktor ima dovoljno dokaza.[189]

104. Pretresno vijeće zapaža izvjesnu nedosljednost u pogledu tvrdnje *amici curiae* da Hrvatska "nije imala dovoljnu kontrolu nad znatnim dijelom svoje teritorije".[190] Naime, čak kada bi *amici curiae* i bili u pravu da Hrvatska nije stekla državnost sve do trenutka koji pada između njenog priznanja od država članica Evropske zajednice 15. januara 1992. i njenog

---

[186] Vidi: I. Brownlie, PRINCIPLES OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW (2003), str. 71 (gdje se kao najkraća definicija državnosti navodi "stabilna politička zajednica koja na određenom području održava pravni poredak").

[187] Prijedlog, par. 95(iv)(c).

[188] General Agotić: T. na str. 23265-23266; gospodin Kriste: T. na str. 14885; svjedok C-037: dok. pr. 326, tabulator 5.

[189] Odgovor, par. 147.

[190] Prijedlog, par. 95(iv)(c).

prijema u Ujedinjene narode 22. maja 1992, jasno je da Hrvatska ni u to vrijeme nije imala kontrolu nad znatnim dijelom svoje teritorije. Dakle, iz njihovog rezonovanja, proizašlo bi da Hrvatska nije bila država ni u periodu od 15. januara 1992. do 22. maja 1992.

105. Čak i kad bi kao kriterij važio jedan čisto matematički proračun, a ne to da li vlada ima vlast nad svojom teritorijom i stanovništvom, kako tvrdi Tužilaštvo,[191] Pretresno vijeće stoji na stanovištu da se iz dokaza na koje se Tužilaštvo poziva vidi da su vlasti Hrvatske imale dovoljnu kontrolu nad svojom teritorijom da bi bio zadovoljen uvjet efektivne vlade.

106. Pored toga, Tužilaštvo se također pozvalo na dokaze koji pokazuju da je Hrvatska do 8. oktobra 1991. godine već imala vladu koja je efektivno funkcionisala, sa ministrima[192] i drugim službenicima koji su je predstavljali na sastancima, od kojih su neki bili sa međunarodnim institucijama,[193] kao i da je obavljala čitav niz drugih funkcija vlade.[194]

---

[191] Odgovor, par. 147.

[192] Vidi: npr., T. na str. 14838 (g. Kriste bio je ministar odbrane u maju 1990, a zatim ministar trgovine); dok. pr. 641, tabulator 1 (g. Šarinić bio je šef Kabineta predsjednika Hrvatske od 1990); dok. pr. 370, tabulator 2 (Mada je Tužilaštvo navelo samo ove dvije osobe, u jednoj odluci Hrvatske od 30. novembra 1991. godine, nabrojani su i drugi ministri: ministar Ivan Cifrić, ministar Davorin Rudolf, ministar Petar Kriste i general Mangan); dok. pr. 400, tabulator 6 (dokazni predmet odnosi se na sjednicu hrvatskog Sabora na kojoj je potvrđena hrvatska Deklaracija nezavisnosti i na sastanak generala Rešete i zamjenika ministra odbrane Hrvatske Stjepana Adamića, kojim je predsjedavala EZ).

[193] Gospodin Kriste: dok. pr. 370, tabulator 2.

[194] Sljedeći dokazi odnose se na funkcionisanje vlade: dok. pr. 641, tabulator 21 (Ustavna odluka o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske – 25. juni 1991), tabulator 22 (Odluka Sabora o nezavisnosti Republike Hrvatske – 8. oktobar 1991), tabulator 23 (Odluka o podnošenju zahtjeva za prijem Republike Hrvatske u Evropsko vijeće; Odluka o podnošenju zahtjeva za prijem Republike Hrvatske u Srednjo-evropsku inicijativu (Heksagonalu) – 5. decembar 1991; Odluka Sabora u kojoj je zaključeno da je 8. oktobra 1991. godine Stjepanu Mesiću prestala funkcija kao člana i predsjednika Predsjedništva SFRJ – donijeta 5. decembra 1991; Odluka Sabora o priznanju Republike Ukrajine kao suverene i samostalne države – 5. decembar 1991; Odluka o izboru sudaca Ustavnog suda Republike Hrvatske – 5. decembar 1991), tabulator 24 (Odluka o preuzimanju sredstava JNA i SSNO na teritoriju Republike.

Dalje, uvršteni dokazni predmeti svjedoče da je usvojeno mnoštvo zakona.[195]

107. Badinterova komisija smatrala je da su oblik unutrašnjeg političkog uređenja i ustavne odredbe relevantni faktori u utvrđivanju vlasti koju neka vlada ima nad svojim stanovništvom i teritorijom.[196]

108. Pretresno vijeće uvjerilo se da postoje dokazi da je Hrvatska 8. oktobra 1991. imala efektivnu vladu.

(iv) Sposobnost uspostavljanja međunarodnih odnosa – nezavisnost

109. Nezavisnost se generalno smatra presudnim kriterijem za državnost, a nju najbolje dokazuje sposobnost države da uspostavlja odnose na međunarodnom nivou.[197]

Hrvatske – 4. decembar 1991; odluka od 2. decembra 1991. o otvaranju ambasade u Kanadi); generalpukovnik Agotić: T. na str. 23260, 23268-23269; generalpukovnik Agotić: dok. pr. 475. tabulator 3 (o Glavnom stožeru Hrvatske vojske svjedočio je (1) da je formiran 21. septembra 1991, (2) da je u oktobru 1991. godine imao 24 brigade, i (3) da je krajem 1991. imao 63 potpuno naoružane brigade); g. Kriste: T. na str. 14922 (koji je svjedočio o osnivanju Zbora hrvatske narodne garde).

[195] Vidi: dok. pr. 330, tabulator 34 (Ustav Hrvatske – 22. decembar 1991); dok. pr. D-78 (Pravilnik o načinu vođenja evidencije i iskaznici pripadnika dobrovoljačkih omladinskih jedinica civilne zaštite Hrvatske – 6. august 1990); dok. pr. 641, tabulator 27 (Ukaz o proglašenju Zakona o hrvatskom državljanstvu Vijeća općina i Društvenopolitičkog vijeća, – 26. juni 1991); dok. pr. 641, tabulator 24 (Ukaz o proglašenju Zakona o preuzimanju saveznih zakona – 28. juni 1991); dok. pr. 641, tabulator 26 (Ukaz o proglašenju zakona o preuzimanju Krivičnog zakona SFRJ – 28. juni 1991); dok. pr. 641, tabulator 28 (Ukaz o proglašenju zakona o izmjenama i dopunama Zakona o odbrani – 8. oktobar 1991); dok. pr. 641, tabulator 25 (Odluka o proglašenju Ustavnog zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj – 4. decembar 1991).

[196] Dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje 1, par. 1(c)).

[197] Vidi: K. Marek, IDENTITY AND CONTINUITY OF STATES IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW (1968), str. 163; I. Brownlie, PRINCIPLES OF PUBLIC INTERNATIONAL LAW (2003), str. 71; J. Crawford, The Creation of States in International Law (1979), str. 48.

110. Hrvatska je proglasila nezavisnost 25. juna 1991, ali je ministarska trojka Evropske zajednice od nje zatražila da za tri mjeseca odloži stupanje na snagu deklaracije nezavisnosti, počevši od 7. jula 1991, datuma kada je potpisana Zajednička deklaracija o mirnom rješavanju jugoslavenske krize (u daljem tekstu: Brionska deklaracija).[198] Hrvatska je proglasila nezavisnost 8. oktobra 1991.[199]

111. *Amici curiae* se nisu izjašnjavali o ovom pitanju. Međutim, Tužilaštvo je ukazalo na obilje dokaza koji potkrepljuju činjenicu da je Hrvatska stekla nezavisnost 8. oktobra 1991. Među tim dokazima su i sljedeći:

(i) predsjednici Srbije i Hrvatske vodili su bilateralne pregovore;[200]

(ii) predstavnici Hrvatske vodili su pregovore sa međunarodnim posmatračima i potpisivali tako postignute sporazume, poput Brionske deklaracije od 8. jula 1991. i Sporazuma iz Igala od 17. septembra 1991.[201] i

(iii) komisija i predstavnici Evropske zajednice i Ujedinjenih naroda priznali su hrvatsku vladu negdje oko 8. oktobra 1991.[202]

---

[198] Dok. pr. 330, tabulator 35; dok. pr. D104, str. 3.

[199] Dok. pr. 641, tabulator 22.

[200] Vidi: g. Marković: T. na str. 28026-28027 (svjedočio je da je bio obaviješten da su se g. Tuđman i optuženi dogovorili o podjeli Bosne i Hercegovine na sastanku u Karađorđevu); g. Kriste: T. na str. 14841-14843 (svjedočio je da se krajem marta 1991. godine u hrvatskoj štampi pojavio kraći izvještaj o tome da se optuženi sastao sa g. Tuđmanom u Karađorđevu i da se kasnije saznalo da se ovaj sastanak odigrao); g. Kučan: T. na str. 20893-20894 (svjedočio je da su se u aprilu 1991. godine sastali optuženi, g. Tuđman i on lično); g. Samardžić: dok. pr. 338, tabulator 4 (svjedočio je da je 5. oktobra 1991. godine Vlada Srbije poslala dopis Vladi Hrvatske).

[201] Vidi: general Mangan: dok. pr. D104, str. 3 (Sastanku na kojem je donijeta Brionska deklaracija prisustvovali su predstavnici svih strana.); g. Marković: T. na str. 28040 (svjedočio je da su Sporazum iz Igala potpisali optuženi, g. Tuđman i g. Kadijević).

[202] Vidi: general Mangan: dok. pr. 400, tabulator 1 (u Dubrovniku, od 27. septembra do 5. oktobra 1991, gradonačelnik Petar Poljanić i predsjednik Izvršnog odbora Željko Sikić oduševljeno su primili tim posmatrača, i sa JNA, Vladom Hrvatske i ambasadorima dogovorena je posjeta za 29. oktobar 1991); g. Mesić: dok. pr. 330, tabulator 37 (sporazum o prekidu vatre koji se tiče Hrvatske potpisale su strane, a ne predstavnici SAO Krajine).

112. Po mišljenju Pretresnog vijeća, dodatni dokazi o tome da je 8. oktobra 1991. Hrvatska bila nezavisna mogli bi se izvući, doduše posredno, iz raspada SFRJ, usljed čega je prestala kontrola nad poslovima Hrvatske. Dokazi o raspadu savezne vlade potječu iz više izvora, među kojima su i tadašnji predsjednik SFRJ g. Mesić,[203] kao i tadašnji predsjednik Izvršnog vijeća g. Marković.[204] Dana 16. marta 1991. godine optuženi se pojavio na televiziji, rekavši da je Jugoslavija prestala funkcionisati i da Srbija ne priznaje nijednu odluku koju donese Predsjedništvo.[205]

113. U vezi sa pitanjem nezavisnosti Hrvatske, Badinterova komisija konstatovala je da je suspenzija deklaracije nezavisnosti prestala važiti 8. oktobra 1991. godine i da je tek tada Hrvatska prekinula sve veze sa organima SFRJ i postala suverena država u međunarodnopravnim okvirima.[206]

---

[203] Vidi: npr., g. Mesić: T. na str. 10550-10552 (svjedočio je da su u jednom periodu 1991. godine neki organi Predsjedništva prestali normalno funkcionisati), T. na str. 10553-10555 (povlačenje JNA, nakon što je Predsjedništvo izglasalo da se JNA 18. jula 1991. povuče iz Slovenije, značilo je nestanak SFRJ), T. na str. 10564 (svjedočio je da je sredinom septembra 1991. godine napustio Beograd, jer nije bilo mogućnosti za normalno funkcionisanje Predsjedništva).

T. na str. 10567-10568 (Predsjedništvo je 3. oktobra 1991. odlučilo da se iz Predsjedništva isključe predstavnici Hrvatske, Slovenije, Bosne i Hercegovine i Makedonije), T. na str. 10569-10570 (krnje Predsjedništvo sprovodilo je jedino odluke optuženog), T. na str. 10636 (svjedočio je da je 5. decembra 1991. izjavio da Jugoslavija i savezne institucije više ne postoje). Vidi i: "Nalog u vezi sa hronologijom događaja u dijelu optužnice vezanom za Hrvatsku", izdat 9. aprila 2003, str. 5 (navodi se da je Predsjedništvo izglasalo povlačenje JNA iz Slovenije).

[204] Vidi: g. Marković: T. na str. 28017-28018 (svjedočio je da je u svojoj ostavci od 20. decembra 1991. naveo da Savezno izvršno vijeće nema nikakvih kompetencija ili vlasti i da nema mogućnosti za rad); dok. pr. 570, tabulator 17 (svjedočio je da je naveo i to da Skupština SFRJ više ne funkcioniše kao parlament koji može predstavljati sve dijelove Jugoslavije i da, pošto krnje Predstavništvo nije kvalifikovano da donosi pravovaljane odluke, ne postoji organ kojem bi on zvanično mogao podnijeti svoju ostavku).

[205] Vidi: g. Mesić: T. na str. 10539-10546; vidi i: g. Jović: dok. pr. 596, tabulator 2, str. 273 (optuženi je dao izjavu da, pod takvim okolnostima, više ne priznaje odluke Predsjedništva SFRJ i da neće učestvovati u njegovom radu (kao rezervni član Predsjedništva iz Srbije).

[206] Dok. pr. 641, tabulator 32 (Mišljenje br. 11).

114. Pretresno vijeće, stoga, zaključuje da ima dokaza da je Hrvatska 8. oktobra 1991. godine stekla nezavisnost.

(b) Zaključak

115. Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza da je Hrvatska za svrhe pravila 98 *bis* stekla državnost 8. oktobra 1991. godine, pa stoga odbija Prijedlog u dijelu koji se odnosi na tačke koje optuženog terete za teške povrede počinjene od 8. oktobra 1991. do 22. maja 1992. godine.

2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Hrvatsku

116. *Amici curiae* tvrde da bi optuženi, ukoliko Pretresno vijeće prihvati da Hrvatska nije stekla državnost 8. oktobra 1991. godine, imao pravo na oslobađajuću presudu po tačkama 17, 22, 25 i 28, koje ga terete za teške povrede Ženevskih konvencija, počinjene navodno prije nego što je Hrvatska stekla državnost, što znači prije nego što je sukob postao međunarodni. Kao što je navedeno u tekstu, Pretresno vijeće zaključilo je da je Hrvatska 8. oktobra 1991. godine bila država, pa stoga odgovarajuće tačke optužnice koje se odnose na teške povrede neće biti odbačene.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačka 1, par. 36(l) PROGONI Šarengrad, Bapska, Nadin i Bruška	*Amici curiae* tvrde da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza (Prijedlog, par. 102-103).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i da su "dokazi o svakom od četiri spomenuta sela navedeni niže u tekstu", ali ne navodi gdje se ti dokazi navode u njegovom Odgovoru (Odgovor, par. 155).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Gospodin Kraljević (T. na str. 25411; dok. pr. 516, tabulator 1, izjava od 8. novembra 1995. i dodatak od 17. juna 2003, tabulator 2) Gospodin Babić (T. na str. 12855, 13065, 13400, 13405-13406) Dok. pr. 326, tabulator 11 Gospodin Miljanić (dok. pr. 501, izjava od 25. jula 1996, par. 11, i dodatak od 19. juna 2003; T. na str. 24318) Gospođa Denone (dok. pr. 576, izjava od 25. septembra 1996, str. 2, 4)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 2-5, par. 40 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Baćin	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza o tome ko je 21. oktobra 1991. ubio 43 osobe u Baćinu i da za ostatak navoda nema potkrepljujućih dokaza (Prijedlog, par. 105-107).	Tužilac priznaje da nije svjedočio nijedan očevidac ovih ubistava, ali tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod i ukazuje na svjedočenje jednog preživjelog (C-1141), kao i na obrazac dokaza izvedenih preko svjedoka g. Babića i g. Josipovića (Odgovor, par. 157-162).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Svjedok C-1141 (T. na str. 11913, 11921-11928, 11930-11940, 11944, 11965, 11970-11977, 11981-11982, 11989-11990; dok. pr. 344 (zapečaćeno) Pukovnik Grujić (T. na str. 17282-17283; dok. pr. 402, tabulatori 6-10) Gospodin Josipović (dok. pr. 521, izjava od 10. novembra 2000. i dodatak od 7. i 11. marta 2002) Dr. Strinović (T. na str. 17910; dok. pr. 409-410) Gospodin Babić (T. na str. 13649)
Tačke 2-5, par. 41 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Saborsko, Poljanak i Lipovanić	*Amici curiae* prihvataju da ima dokaza da su JNA, TO i Martićeva policija napali Saborsko, Poljanak i Lipovanić, ali da nema dovoljno dokaza da su srpske snage lišile života sve preostale stanovnike koje su zatekle u tim selima (Prijedlog, par. 108).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i ukazuje na obrazac dokaza izvedenih preko svjedoka g. Babića, kao i na ekshumacije o kojima su dokazi izvedeni preko g. Marjanovića (Odgovor, par. 163-168).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Gospodin Babić (T. na str. 13064-13069) Gospodin Marjanović (T. na str. 25010-25014, 25021-25033; dok. pr. 511) Svjedok C-1220 (T. na str. 11561, 11589-11600, 11602-11603, 11609-11610) Gospodin Vuković (dok. pr. 479, tabulator 1A (javna redigovana verzija), izjava od 20. januara 2001. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 23713) Svjedok C-1230 (T. na str. 23724-23726; dok. pr. 480, tabulator 2A (javna redigovana verzija), izjava od 28. februara 2001) Pukovnik Grujić (T. na str. 17254; dok. pr. 401-403) General Agotić (T. na str. 23236) Gospođa Bičanić (dok. pr. 519. izjava od 20. januara 2001; T. na str. 25533-25537)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 2-5, par. 50 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Zatočenički objekat u zgradi policije u Dalju	*Amici curiae* (1) navode da je Tužilaštvo kao potvrdu ovog navoda predočilo dokaze iz druge ruke u vidu pisma, (2) prihvataju da su tijela 9 od 11 osoba nabrojanih u Optužnici kasnije ekshumirana, (3) ali tvrde da nema neposrednih očevidaca koji mogu posvjedočiti da su ove osobe ubili i zakopali pripadnici TO SAO SBZS, koje je predvodio Željko Ražnatović zvani Arkan (Prijedlog, par. 109-111) .	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza da su jedanaest žrtava navedenih u Optužnici ubili pripadnici TO SAO SBZS koje je predvodio Arkan (Odgovor, par. 169-172).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Svjedok C-013 (T. na str. 15170-15171, 15187-15200, 15304, 15345-15349; dok. pr. 375, tabulatori 1-2; dok. pr. 376 (zapečaćeno)) Gospodin Šutalo (dok. pr. 520, izjava od 17. aprila 1999. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 25550, 25575) Pukovnik Grujić (T. na str. 17290-17318; dok. pr. 401-403) Svjedok C-025 (T. na str. 14132 - 14137)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 2-5, par. 51 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Zatočenički objekt u zgradi policije u Dalju	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza zato što ne postoje svjedočenja očevidaca o ovim navodima. Jedini dokaz jest dokaz iz druge ruke u vidu "službene bilješke" Ministarstva unutrašnjih poslova, koja govori o uklanjanju 12 leševa iz jedne prostorije u zatočeničkom objektu (a ne 28, kako se navodi u Optužnici), ali "bilješka ne objašnjava da li se radi o civilima ili Hrvatima" (Prijedlog, par. 112-114).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svjedočenja dr. Strinovića, g. Rastija i pukovnika Grujića (Odgovor, par. 173-177).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Dr. Strinović (T. na str. 17944-17945) Svjedok C-025 (dok. pr. 356 (zapečaćeno), 357, 358 (zapečaćeno)) Svjedok C-013 (T. na str. 15193-15199; dok. pr. 375, 376 (zapečaćeno), izjava od 17. maja 1999, 377) Gospodin Rastija; dok. pr. 629, izjava preminulog svjedoka od 1. marta 2002) Pukovnik Grujić (T. na str. 17292-17314; dok. pr. 401-403) Svjedok C-037 (dok. pr. 327, tabulator 4)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 2-5, par. 53 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza o navodnom ubistvu Marije Senaši (Prijedlog, par. 115-117).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza u vezi sa svakim navodom i navodi svjedočenje C-020 (Odgovor, par. 178-184).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Svjedok C-020 (T. na str. 12165-12182; dok. pr. 347 (djelimično zapečaćeno)) B-071 (T. na str. 18403-18404; dok. pr. 416, tabulator 3) Gospodin Milanović (dok. pr. 549, tabulator 7) Pukovnik Grujić (T. na str. 17292-17318; dok. pr. 401-403) Svjedok C-057 (dok. pr. 607)
Tačke 2-5, par. 55 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Vukovar	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno potkrepljujućih dokaza o ovim navodima, tj. o tome da su mjere navodno preduzete na zahtjev Gorana Hadžića, kao ni o tome kako su žrtve ubijene (Prijedlog, par. 118-121).	Tužilac tvrdi da za ove navode postoji dovoljno potkrepljujućih dokaza, jer se iz dokaza o ekshumacijama (izvedenim preko pukovnika Grujića i dr. Strinovića), kao i svjedočenja C-1175 i C-1071, može izvući razuman zaključak da "sve ove žrtve imaju istu priču " (Odgovor, par. 185-188).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Pukovnik Grujić (T. na str. 17290-17297; dok. pr. 401-403) Svjedok C-1175 (dok. pr. 517 (zapečaćeno); T. na str. 25483, 25485-25487, 25513) Gospodin Dulović (T. na str. 11649-11913) Svjedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3; T. na str. 18403-18404) Dr. Strinović (dok. pr. 409-410, tabulator 45) Svjedok C-1071 (dok. pr. 518, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 10. maja 2001; T. na str. 25506)
Tačke 2-5, par. 56 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	*Amici curiae* tvrde da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza (Prijedlog, par. 122-124).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svjedočenja pukovnika Grujića i g. Šutala (Odgovor, str. 71, fusnote 356-357, par. 189).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str.17292-17318) Gospodin Šutalo (dok. pr. 520; T. na str. 25540) Svjedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3; T. na str. 18403-18404)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 2-5, par. 57 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	*Amici curiae* tvrde da je svjedočenje svjedoka C-1162 nedovoljno da potkrijepi ovaj navod (Prijedlog, par. 125-129).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svjedočenja C-1162 i pukovnika Grujića (Odgovor, par. 190-194).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Svjedok C-1162 (dok. pr. 481 (djelimično zapečaćeno), izjava od 10. juna 1999. i dodatak od 17. juna 2003) Svjedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3) Gospođa Albert (dok. pr. 631, izjava od 17. decembra 1998)
Tačke 2-5, par. 58 ISTREBLJENJE, UBISTVO I HOTIMIČNO LIŠAVANJE ŽIVOTA Centar za obuku TO u Erdutu	*Amici curiae* tvrde da za ovaj navod (i njegove pojedinosti) nema dovoljno potkrepljujućih dokaza (Prijedlog, par. 130-131).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svjedočenje dr. Strinovića (Odgovor, par. 195-198).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Svjedok C-020 (dok. pr. 346 (zapečaćeno), 347 (djelimično zapečaćeno); T. na str. 12177-12179) Svjedok B-071 (dok. pr. 416, tabulator 3) Dr. Strinović (T. na str. 17955)
Tačke 6-13, par. 64(b) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DJELA Vojna kasarna u Kumboru u Crnoj Gori	*Amici curiae* tvrde da (1) nema direktnih dokaza o postojanju, organizaciji i rukovođenju ovim zatočeničkim objektom, (2) nema dokaza o zločinima za koje se tvrdi da su tu počinjeni, i (3) nema dokaza da je zatočeničkim objektom "upravljala JNA" (Prijedlog, par. 132-136).	Tužilac priznaje da dokazi ne potkrepljuju ovaj navod (Odgovor, par. 199-201).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se usvaja.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) General Marinović (dok. pr. 374, izjava od 7. augusta 2000)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 6-13, par. 64(f) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DJELA Kasarna u Zrenjaninu, Srbija	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza jer (1) je pukovniku Grujiću Tužilaštvo postavilo samo jedno pitanje, (2) nisu izvođeni dokazi o tome (a) ko je osnovao i zatim rukovodio ovim objektom i (b) da li su u tom logoru počinjena krivična djela (Prijedlog, par. 137-138).	Tužilac priznaje da dokazi ne potkrepljuju ovaj navod (Odgovor, par. 202-203).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se usvaja.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17292-17318) Svjedok C-1149 (T. na str. 24267-24268)
Tačke 6-13, par. 64(h) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DJELA Zatvor u Kninu, SAO Krajina	*Amici curiae* tvrde da nema neposrednih dokaza o postojanju, uvjetima, organizaciji i eventualnim zločinima počinjenim u ovom zatvoru (Prijedlog, par. 139-140).	Tužilac tvrdi da za ovaj navod postoje potkrepljujući dokazi i poziva se na g. Babića koji je svjedočio da ga je ministar pravde (Risto Matković), između ostalih, obavijestio da su u Kninu postojala dva zatvora za nesrpsko stanovništvo (Odgovor, par. 204-205).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se usvaja.	Pukovnik Grujić (dok. pr. 401-403; T. na str. 17306) Gospodin Babić (T. na str. 13067) Svjedok C-037 (T. na str. 10452-10453, 10851-10858; dok. pr. 332 (zapečaćeno), izjava od 4. maja 2002)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 6-13, par. 64(j) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DJELA Zgrade policije i hangar u blizini željezničke stanice u Dalju, SAO SBZS	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza pošto nisu izvedeni dokazi da je ovim objektom upravljala JNA, što je g. Šutalo u svom svjedočenju izričito porekao (Prijedlog, par. 139-140).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza i navodi svjedočenje C-013, koji je svjedočio o saradnji između JNA, lokalnog srpskog TO i vlade SAO SBZS na čelu sa Goranom Hadžićem na području SAO SBZS (Odgovor, par. 206-210).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode ima dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se odbija.	Svjedok C-013 (T. na str. 14148, 15127 - 15128, 15148-15151, 15158, 15169-15172, 15234-15236, 15300) Svjedok C-1175 (T. na str. 25464 -25469) Gospodin Šutalo (dok. pr. 520, izjava od 17. aprila 1999. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 25576 -25578)
Tačke 6-13, par. 64(p) PROTIVPRAVNO ZATOČENJE, ZATVARANJE, MUČENJE I NEHUMANA DJELA Policijska stanica u Opatovcu, SAO SBZS	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza da je policijska stanica u Opatovcu služila kao zatočenički objekt (Prijedlog, par. 144-145).	Tužilac tvrdi da postoji dovoljno dokaza, ali prihvata da je o pritvaranju i zlostavljanju u Opatovcu govorio jedino svjedok C-1126 (Odgovor, par. 211 -214).	Pretresno vijeće zaključuje da za ove navode nema dovoljno potkrepljujućih dokaza. Prijedlog se usvaja.	Svjedok C-1126 (dok. pr. 485, tabulator 2A (javna redigovana verzija), izjava od 13. februara 1996. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 23762 -23777)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Tačke 17-20, par. 71 BEZOBZIRNO RAZARANJE I PLJAČKA JAVNE ILI PRIVATNE IMOVINE SAO SBZS: Ćelije, Šarengrad i Bapska SAO Krajina: Nadin i Bruška	*Amici curiae* tvrde sljedeće (Prijedlog, par. 146-154): Ćelije – nema dokaza: spominje se jedino masovna grobnica nađena na toj lokaciji; Šarengrad – nedovoljni dokazi, citira se svjedok C-1136; Bapska – nema dokaza. Nadin – nedovoljno dokaza, citira se C-061; i Bruška – nedovoljno dokaza, citira se gđa Denona.	Tužilac tvrdi sljedeće (Odgovor, par. 215-224): Ćelije – prihvata se da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod; Šarengrad i Bapska – ima dovoljno dokaza o žestokim minobacačkim napadima JNA, poziva se na svjedočenje g. Kraljevića; Nadin – ima dovoljno dokaza, poziva se na svjedočenja g. Miljanića i g. Babića; i Bruška – ima dovoljno dokaza, poziva se na svjedočenja gđe Denone i g. Babića.	Pretresno vijeće zaključuje da u vezi sa Ćelijama nema dovoljno dokaza, ali da ima dovoljno dokaza u vezi sa Nadinom, Šarengradom, Bruškom i Bapskom. Prijedlog se usvaja u vezi sa Ćelijama, ali se odbija u vezi sa Nadinom, Šarengradom, Bruškom i Bapskom.	Gospodin Kraljević (dok. pr. 516, tabulator 1, izjava od 8. novembra 1995. i dodatak od 17. juna 2003, tabulator 2) Gospodin Babić (T. na str. 13064-13066, 13400, 13405-13406) Gospodin Miljanić (dok. pr. 501, izjava od 25. jula 1996. i dodatak od 19. juna 2003) Gospođa Denone (dok. pr. 576, izjava od 25. septembra 1996) Gospodin Šutalo (dok. pr. 520, izjava od 17. aprila 1999. i dodatak od 18. juna 2003; T. na str. 25575) Pukovnik Grujić (T. na str. 17290-17301)

C. OPTUŽNICA ZA BOSNU

1. Genocid i saučesništvo u genocidu

(a) Prijedlog

117. *Amici curiae* tvrde:

(1) Nema dokaza da je optuženi imao "posebnu namjeru" nužnu za činjenje krivičnog djela genocida.[207] Međutim, u vezi s dokazivanjem krivičnog djela genocida u ovoj fazi postupka nije bilo nikakvih ustupaka niti dogovorenih činjenica;[208]

(2) Nisu izvedeni dokazi o djelima i/ili ponašanju optuženog koji se mogu protumačiti kao indikacija namjere da se izvrši genocid;[209]

(3) Ako se i dokažu zločini iz priloga A, B i C Optužnice za Bosnu, oni svojim razmjerama ili kontekstom, koji je bio prvenstveno teritorijalne prirode, ne dokazuju da je postojala posebna namjera da se izvrši genocid;[210]

(4) Nema dokaza da je optuženi planirao, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje genocida ili genocidnih djela;[211]

(5) Nema dokaza da je krivično djelo genocida bilo dio cilja navodnog udruženog zločinačkog poduhvata, a uvjet da za genocid mora postojati posebna namjera ne može se pomiriti s uvjetom da mora postojati *mens rea,* potrebna za donošenje osuđujuće presude na osnovu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata; prije nego što se optuženi osudi,

---

[207] Prijedlog, par. 161(a).

[208] Prijedlog, par. 161.

[209] Prijedlog, par. 161(b).

[210] Prijedlog, par. 161(c).

[211] Prijedlog, par. 161(d).

Tužilaštvo mora dokazati da je optuženi imao posebnu namjeru nužnu za genocid;[212]

(6) Tvrdimo da je uvjet postojanja posebne namjere za genocid neuskladiv i nespojiv sa jednostavnim uvjetom postojanja *mens rea* za komandnu odgovornost;[213]

(7) Alternativno, nema dovoljno dokaza da je optuženi imao "*efektivnu kontrolu"* nad počiniocima navodnog krivičnog djela genocida. Uz to, nema dokaza da je: (1) neka osoba potčinjena optuženom lišila života pojedince, bosanske muslimane ili bosanske Hrvate, s namjerom da ih uništi kao grupu i da je (2) optuženi "*znao ili je bilo razloga da zna*" da se neki njegov podređeni sprema počiniti genocid ili da ga je već počinio, a nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili kazni počinioce;[214]

(8) U vezi s tačkom 2 (saučesništvo u genocidu) nema dokaza da je optuženi svjesno pomagao i podržavao jednu ili više osoba u vršenju genocida.[215]

(b) Pravo

(i) Potrebna namjera

118. Definicija genocida iz člana 4(2) Statuta preuzeta je doslovno iz člana II Konvencije o genocidu iz 1948. godine.[216] Tim članom predviđa se sljedeće:

---

[212] Prijedlog, par. 161(e).

[213] Prijedlog, par. 161(f).

[214] Prijedlog, par. 161(g).

[215] Prijedlog, par. 161(h).

[216] Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida (u daljem tekstu: Konvencija o genocidu) 78 U.N.T.S. 277.

2. Genocid predstavlja bilo koje od sljedećih djela, počinjeno s namjerom da se u cijelosti ili djelimično uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva:

(a) ubijanje pripadnika te grupe;

(b) nanošenje teške tjelesne ili duševne povrede pripadnicima te grupe;

(c) smišljeno nametanje pripadnicima te grupe životnih uvjeta sračunatih da dovedu do njenog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja;

(d) uvođenje mjera kojima je cilj sprečavanje rađanja unutar te grupe;

(e) prisilno premještanje djece te grupe u drugu grupu.

119. O namjeri potrebnoj za genocid govorilo se kao o "posebnoj namjeri", "specifičnoj namjeri" ili *dolus specialis*, a svi ti termini korišteni su kao međusobno zamjenljivi da označe namjeru da se, u cijelosti ili djelimično, uništi neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva.[217] Dakle, da bi radnje zabranjene članom 4(2) Statuta činile genocid, mora se dokazati da je počinilac, pored zločinačke namjere da izvrši krivično djelo u osnovi (npr. ubijanje), imao i namjeru uništiti, u cjelini ili djelimično, neku zaštićenu grupu.[218]

120. Premda nije nemoguće imati direktne dokaze o postojanju potrebne namjere, zaključak o namjeri najčešće će se posredno izvoditi iz dokaza. U predmetu *Tužilac protiv Jelisića* Žalbeno vijeće smatralo je da se, u

---

[217] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 45-46.

[218] Vidi: Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, Presuda, 14. decembar 1999 (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu Jelisić), par. 66 ("Mens rea je element koji genocidu daje njegovu specifičnost i po kome se on razlikuje od običnih krivičnih djela i drugih zločina protiv međunarodnog humanitarnog prava. Krivično djelo ili djela u osnovi moraju se kvalifikovati kao genocid kada su počinjena sa namjerom da se uništi, u cjelini ili djelomično, neka nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva."); vidi i: Tužilac protiv Kambande, Predmet br. ICTR-97-23-S, Presuda i presuda o kazni, 4. septembar 1998 (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu Kambanda), par. 16 ("Krivično djelo genocida je jedinstveno po svom elementu dolus specialis (posebna namjera) koji zahtijeva da zločin bude počinjen s namjerom da se 'u cijelosti ili djelimično uništi jedna nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa kao takva.'").

odsustvu direktnih dokaza, postojanje specifične namjere može posredno dokazati iz niza činjenica i okolnosti, kao što je opći kontekst, počinjenje drugih kažnjivih djela koja su sistematski usmjerena protiv iste grupe, opseg počinjenih zločina, sistematsko izvršenje djela nad žrtvama zbog toga što pripadaju jednoj konkretnoj grupi ili ponavljanje destruktivnih i diskriminatornih djela.[219]

121. Tužilaštvo je priznalo da "gotovo i nema direktnih dokaza koji dokazuju baš to, kao što bi bilo neko konkretno naređenje da se izvrši genocid potpisano od optuženog ili njegovo priznanje".[220] Ipak, Tužilaštvo tvrdi da Pretresno vijeće mora sagledati sve činjenice i okolnosti dokazane u toku izvođenja dokaza tužioca, te da bi "ukoliko se za dovoljan broj činjenica i okolnosti može objektivno ustanoviti da zajedno predstavljaju jedan koherentan niz radnji optuženog, instanca koja razumno presuđuje po činjenicama imala je pravo zaključiti da optuženi jest namjeravao da se uništi dio grupe bosanskih muslimana".[221]

122. Tužilaštvo tvrdi da "posredni zaključci izvedeni iz dokaza o bazi zločina, uzeti zajedno sa dokazima o postupcima i ulozi samog optuženog, dopuštaju Pretresnom vijeću da u ovoj fazi smatra da je optuženi imao potrebnu namjeru da uništi, u cjelini ili djelimično, jednu nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku grupu kao takvu".[222]

123. Genocid je diskriminatorno krivično djelo po tome što, da bi se dokazalo, radnje i djela koje mu leže u osnovi moraju biti usmjerene protiv dotičnih pojedinaca zbog njihovog pripadništva određenoj grupi. Počinilac genocida bira i napada svoje žrtve zato što su one dio grupe koju on teži uništiti.[223] To znači da je uništenje grupe moralo predstavljati zaseban i jasan cilj.[224] Prema mišljenju Komisije za međunarodno pravo

---

[219] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 47.

[220] Odgovor, par. 249.

[221] Odgovor, par. 249.

[222] Odgovor, par. 246.

[223] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 67.

[224] Ibid., par. 79-80.

"radnja preduzeta protiv pojedinačnih pripadnika neke grupe jest sredstvo za postizanje krajnjeg cilja u vezi sa tom grupom".[225] Kako je navelo Pretresno vijeće u predmetu *Tužilac protiv Sikirice*:

Dok pojedinci čine žrtve većine krivičnih djela, krajnja žrtva genocida je grupa, iako njeno uništenje nužno traži počinjenje krivičnih djela protiv njenih pripadnika, tj. protiv pojedinaca koji pripadaju toj grupi.[226]

124. Namjera mora biti fizičko uništenje grupe, a ne uništenje njenog identiteta. Kako je Komisija za međunarodno pravo konstatovala 1996. godine:

Kao što se jasno vidi iz pripremnih radova za Konvenciju, uništenje o kojem je riječ jest fizičko uništenje neke grupe, bilo fizičkim bilo biološkim sredstvima, a ne uništenje nacionalnog, jezičkog, vjerskog, kulturnog ili nekog drugog identiteta neke konkretne grupe.[227]

125. Pošto se za djela iz člana 4(2) Statuta jedino traži da budu izvršena s namjerom da se uništi neka zaštićena grupa, jasno je da do uništenja

---

[225] Izvještaj o radu Četrdeset osme sjednice Komisije za međunarodno pravo, 6. maj – 26. juli 1996, U.N. Doc/A/51/10 (u daljem tekstu: Izvještaj Komisije za međunarodno pravo), komentar br. 6 o članu 17.

[226] Tužilac protiv Sikirice i drugih, Predmet br. IT-95-8-T, "Presuda po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuće presude", 3. septembar 2001 (u daljem tekstu: Prvostepena presuda u predmetu Sikirica), par. 65; vidi Tužilac protiv Akayesua, Predmet br. ICTR-96-4-T, Presuda, 2. septembar 1998, par. 521 ("Konkretno, da bi neko djelo za koje se tereti na osnovu člana 2(2) Statuta predstavljalo konstitutivni element genocida, ono je nad jednom osobom ili više njih moralo biti počinjeno stoga što su ta osoba ili osobe bile pripadnici određene grupe i upravo stoga što su ta osoba ili osobe pripadale toj grupi. Dakle, žrtva se ne bira zbog njenog ličnog identiteta, već zbog njenog pripadništva nekoj nacionalnoj, etničkoj, rasnoj ili vjerskoj grupi. Žrtva počinjenog djela je, dakle, pripadnik grupe koja je odabrana kao takva, iz čega slijedi da je žrtva krivičnog djela genocida sama grupa, a ne samo pojedinac.").

[227] Izvještaj Komisije za međunarodno pravo, komentar br. 6 o članu 17; vidi: Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, Presuda, 2. august 2001, par. 580 ("Pretresno vijeće je svjesno da Konvenciju mora tumačiti s dužnim uvažavanjem principa nullum crimen sine lege. Vijeće stoga priznaje da, uprkos novijem razvoju, međunarodno običajno pravo definiciju genocida ograničava na djela kojima je cilj fizičko ili biološko uništenje cijele grupe ili njenog dijela.").

te grupe ne mora stvarno i doći. Međutim, stepen stvarnog uništenja, ukoliko do njega dođe, najčešće će biti faktor na osnovu koga se posredno može zaključiti da li su djela u osnovi zločina počinjena sa posebnom namjerom da se, u cjelini ili djelimično, uništi neka konkretna grupa kao takva.[228]

126. Sa tačke gledišta pravnih uvjeta za genocid, ono što je bitno jest cilj koji počinilac namjerava postići. U svom *Advisory Opinion on the Legality of Nuclear Weapons*,[229] Međunarodni sud pravde ispitao je da li se upotreba atomskog naoružanja može smatrati genocidom. Taj je Sud naveo da bi "zabrana genocida bila relevantna ... ako posezanje za nuklearnim naoružanjem zaista uključuje element namjere usmjerene protiv neke grupe kao takve". Da bi se utvrdilo prisustvo namjere da se izvrši genocid, moraju se razmotriti "konkretne okolnosti svakog slučaja ponaosob".[230]

(ii) Utvrđivanje namjere da se uništi dio grupe

127. Kompleksnije pitanje bilo bi koliki dio određene grupe počinilac mora imati namjeru uništiti da bi bili ispunjeni pravni uvjeti za djelo genocida, za razliku od pitanja koliki dio grupe mora biti fizički uništen. Jedan od prvih teoretičara koji je komentarisao Konvenciju o genocidu, Nehemiah Robinson, tvrdi da genocid ima za cilj uništenje "mnoštva osoba iz iste grupe," pod uvjetom da ih je "znatan" broj.[231]

---

[228] Vidi: B. Whitaker, REVISED AND UPDATED REPORT ON THE QUESTION OF THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE, 2. juli 1985, U.N. Doc. E/CN.4/Sub.2/ 1985/6 (u daljem tekstu: Ekspertska studija Ujedinjenih naroda o genocidu), par. 29 ("Genocid ne mora podrazumijevati uništenje čitave grupe ... relativne razmjere ostvarenog ili pokušanog uništenja grupe, na bilo koji od načina navedenih u članovima II i II Konvencije, sigurno predstavljaju čvrst dokaz da je postojala neophodna namjera da se dotična grupa uništi, u cijelosti ili djelimično.").

[229] Advisory Opinion on the Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (1996) I.C.J. Reports 226.

[230] Ibid., par. 26.

[231] N. Robinson, THE GENOCIDE CONVENTION: A COMMENTARY (1960), str. 63 ("Ne mora postojati namjera da se postigne totalno uništenje grupe. Znači, genocid

128. U Ekspertskoj studiji Ujedinjenih naroda o genocidu iznosi se stav da termin "djelimično" podrazumijeva "razumno velik broj u odnosu na ukupan broj pojedinaca u cijeloj toj grupi ili pak značajan segment grupe, kao što je njeno rukovodstvo".[232] Baveći se istim pitanjem, Komisija za međunarodno pravo konstatovala je sljedeće:

nije neophodno postojanje namjere da se potpuno uništi neka grupa u smislu da ona bude izbrisana sa lica planete. Ipak, krivično djelo genocida po svojoj prirodi zahtijeva postojanje namjere da se uništi makar jedan značajan dio te grupe.[233]

129. Ovakvo tumačenje zastupljeno je i u presudama Međunarodnog krivičnog suda za Ruandu. U predmetu *Tužilac protiv Kayisheme & Ruzindane* Pretresno vijeće zaključilo je da izraz "djelimično" zahtijeva "namjeru da se uništi znatan broj pojedinaca iz grupe".[234] Slično tome, u predmetu *Tužilac protiv Bagilisheme* Pretresno vijeće bilo je mišljenja da "mora postojati namjera da se uništi makar jedan značajan dio grupe".[235]

---

ne mora nužno karakterisati namjera da se uništi čitava grupa; dovoljno je da postoji namjera da se eliminišu dijelovi stanovništva koji imaju određena rasna, vjerska, nacionalna ili etnička obilježja. Ograničenje na 'grupu', kao na skup osoba koje se smatraju cjelinom zbog toga što se relativno izdvajaju od drugih, ostavilo bi otvorenim pitanje o tome da li cilj mora biti uništenje grupe u cijeloj zemlji, u jednom njenom dijelu, u jednom gradu, itd. Činjenica da je dodata riječ 'djelimično' ukazuje da je genocid izvršen onda kada su djela ubistva povezana nekom zajedničkom svrhom, tj. kada su usmjerena protiv osoba sa određenim obilježjima. Prema tome, namjera da se uništi mnoštvo osoba iz iste grupe zato što pripadaju toj grupi mora se okarakterisati kao genocid, čak i ako te osobe čine samo dio grupe, bilo unutar neke zemlje ili regije bilo unutar jedne zajednice, pod uvjetom da je njihov broj znatan; Konvencija bi se trebala odnositi na radnje koje se preduzimaju protiv velikog broja ljudi, a ne protiv pojedinaca, makar oni i posjedovali karakteristike iste grupe. Na sudovima je da, za svaki pojedinačni slučaj, presude da li je njihov broj bio dovoljno velik", citirano u predmetu Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-A, Presuda, 19. april 2004 - u daljem tekstu: Drugostepena presuda u predmetu Krstić), par. 10.

[232] Ekspertska studija Ujedinjenih naroda o genocidu, par. 29.

[233] Izvještaj Komisije za međunarodno pravo, str. 89.

[234] Tužilac protiv Kayisheme i Ruzindane, Predmet br. ICTR-95-1-T, Presuda, 21. maj 1991, par. 96.

[235] Tužilac protiv Bagilisheme, Predmet br. ICTR-95-1A-T, Presuda, 7. juni 2001, par. 64.

130. U predmetu *Tužilac protiv Jelisića* Pretresno vijeće stalo je na stanovište da genocid mora podrazumijevati namjeru da se uništi "bitan" dio neke grupe.[236] O tome šta bi tačno predstavljalo "bitan dio" isto Pretresno vijeće konstatovalo je sljedeće:

ciljani dio grupe može se označiti kao bitan na osnovu namjere da se naudi ili velikoj većini te grupe ili najreprezentativnijim pripadnicima ciljane zajednice.[237]

131. Slično tome, u predmetu *Tužilac protiv Sikirice* Pretresno vijeće bilo je mišljenja da se namjera uništenja neke grupe može utvrditi onda kada se uništenje tiče bitnog segmenta te grupe, kao što je njeno rukovodstvo.[238]

132. Međutim, operativan uvjet "bitnost" i namjera da se uništi bitan segment neke grupe, poput njenog rukovodstva, ne predstavlja "neovisan faktor",[239] već jedan od elemenata za utvrđivanje ovog uvjeta. U predmetu *Tužilac protiv Krstića* Žalbeno vijeće zauzelo je sljedeći stav:

Osim brojne veličine ciljanog dijela, i njegov značaj u okviru grupe može predstavljati faktor koji treba uzeti u obzir. Ako neki dio grupe predstavlja tu grupu ili ako je ključan za njeno preživljavanje, to može ići u prilog konstataciji da se taj dio kvalificira kao bitan u smislu člana 4.[240]

(c) Teritorijalni okvir Optužnice za Bosnu

133. Prije nego što pređemo na razmatranje Prijedloga, nužno je utvrditi na koje se geografsko područje odnose optužbe za genocid.

134. U paragrafu 32 prvobitne Optužnice za Bosnu od 22. novembra 2001. godine nabrojane su, mada ne u potpunosti, teritorije u vezi sa

---

[236] Prvostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 82.

[237] Ibid.

[238] Prvostepena presuda u predmetu Sikirica, par. 65.

[239] Drugostepena presuda u predmetu Tužilac protiv Krstića, str. 4, fusnota 22.

[240] Ibid., par. 12 (fusnota izostavljena).

kojima se optuženi tereti za genocid; optuženi se tereti za "... uništenje, u cijelosti ili djelimično, nacionalne, etničke, rasne ili vjerske grupe bosanskih muslimana odnosno bosanskih Hrvata kao takve, na teritorijima u Bosni i Hercegovini, uključujući: Bijeljinu, Bosanski Novi, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Doboj, Foču, Sarajevo (Ilijaš), Ključ, Kotor-Varoš, Sarajevo (Novi Grad), Prijedor, Rogaticu, Sanski Most, Srebrenicu, Višegrad, Vlasenicu i Zvornik".[241]

135. Međutim, u svom Pretpretresnom podnesku od 31. maja 2002. godine, podnijetom na osnovu pravila 65 *ter*, Tužilaštvo je nagovijestilo da neće nastojati dokazati da je genocid izvršen nad bosanskim Hrvatima i da će genocid dokazivati jedino u vezi sa sljedećih sedam općina: Bosanski Novi, Brčko, Ključ, Kotor-Varoš, Prijedor, Sanski Most i Srebrenica.[242] Područja za koja je Tužilaštvo trebalo dokazati genocid su, prema tome, ograničena na ovih sedam teritorija.

136. U izmijenjenoj Optužnici za Bosnu od 22. novembra 2002. godine teritorije Zvornika i Bratunca izričito su izbrisane kao teritorije za koje tužilac nastoji dokazati genocid.[243]

137. U svom Odgovoru na Prijedlog, Tužilaštvo je navelo da je izvelo dokaze za četiri općine: Brčko, Sanski Most, Prijedor i Srebrenicu.[244] Dakle, konkretna područja koja treba uzeti u obzir kada je riječ o krivičnom djelu genocida još više su sužena. Ali Tužilaštvo u fusnoti navodi i to da u vezi sa Kotor-Varoši, Ključem i Bosanskim Novim

---

[241] Prvobitna Optužnica za Bosnu, par. 32; vidi: "Odluka po pregledu optužnice", donijeta 22. novembra 2001.

[242] Vidi: "Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva (Optužnice za Hrvatsku i Bosnu)", podnijet 31. maja 2002, par. 997 (u fusnoti br. 2077 objašnjava da je geografsko područje suženo u interesu ekonomičnosti sudskog postupka, a u svjetlu usmene odluke Pretresnog vijeća od 10. aprila 2003. godine o ograničenjima vremena koje optužba ima na raspolaganju za izvođenje svojih dokaza, kao i radi toga da bi se usredsredili na najdrastičnije primjere genocidnih zločina u Bosni i Hercegovini).

[243] Vidi izmijenjenu Optužnicu za Bosnu, par. 32; "Nalog o Izmijenjenoj optužnici za Bosnu", izdat 21. aprila 2004.

[244] Odgovor, par. 376.

postoje "izvjesni dokazi".[245] Ono tvrdi da su genocidne radnje vršene i u drugim općinama, "zapravo svugdje gdje je bilo potrebno ostvariti strateški cilj rukovodstva SDS-a",[246] i da ima dovoljno dokaza da su krivična djela u smislu člana 4(2) Statuta počinjena i u drugim općinama, a ne samo u četiri navedene, uključujući općine Zvornik i Bratunac.[247] Tužilaštvo i za druge dokaze (*npr*. u vezi sa Bijeljinom i Teslićem)[248] kaže da potkrepljuju tezu da je genocid također izvršen u jednom broju drugih općina. Međutim, Teslić se ni u prvobitnoj ni u izmijenjenoj optužnici, kao ni u Pretpretresnom podnesku ne spominje kao teritorija na kojoj Tužilaštvo želi dokazati da je počinjen genocid.

138. S obzirom na ovakav historijat Optužnice za Bosnu, kao i na argumente tužioca koji se tiču te optužnice, a odnose se na genocid, Pretresno vijeće razmotrit će genocid u vezi sa sljedećim teritorijama Bosne i Hercegovine: Brčko, Prijedor, Sanski Most, Srebrenica, Bijeljina, Kotor-Varoš, Ključ i Bosanski Novi (u daljem tekstu: navedene teritorije).

(d) Analiza Prijedloga

139. Vijeće podsjeća na svoju analizu iz Dijela III ove Odluke i na svoj zaključak da su "dovoljni dokazi" oni na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće van razumne sumnje moglo uvjeriti u krivicu optuženog po nekom konkretnom navodu Izmijenjene optužnice za Bosnu. Ukratko, Prijedlogom se osporava dovoljnost dokaza Tužilaštva u vezi sa tačkom 1, u kojoj se optuženi tereti za genocid, i tačkom 2, u kojoj se optuženi tereti za saučesništvo u genocidu. Konkretni argumenti iz Prijedloga navedeni su gore u tekstu.[249]

---

[245] Odgovor, str. 152, fusnota 746.

[246] Odgovor, par. 376.

[247] Odgovor, par. 377.

[248] Odgovor, str. 153, fusnota 748.

[249] Vidi supra, par. 117(1)-(8).

140. Tužilac navodi da je optuženi učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu koji je imao za cilj uništenje grupe bosanskih muslimana na onom dijelu teritorije Bosne i Hercegovine koja je trebala postati sastavni dio srpske države.[250] Prema tužiocu, među učesnicima tog udruženog zločinačkog poduhvata bili su članovi rukovodstva bosanskih Srba, prije svega Radovan Karadžić i Ratko Mladić.[251]

141. Vijeće će sada preispitati Prijedlog tako što će razmotriti sljedeća pitanja:

(1) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo van razumne sumnje uvjeriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji su cilj i namjera bili da se bosanski muslimani, u cijelosti ili djelimično, unište kao grupa?

(2) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo van razumne sumnje uvjeriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koji je imao za cilj da se izvrše zločini koji nisu genocid, pri čemu je mogao predvidjeti da će taj zločin dovesti do genocida koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom, i da je on izvršen?

(3) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo van razumne sumnje uvjeriti da je optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom?

(4) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo van razumne sumnje uvjeriti da je optuženi bio saučesnik u vršenju zločina genocida, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom?

(5) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo van razumne sumnje uvjeriti da je optuženi znao ili da je imao razlog da

---

[250] Odgovor, par. 411.

[251] Odgovor, par. 411.

zna da se njegovi potčinjeni spremaju da izvrše ili su već izvršili genocid, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom, a nije preduzeo neophodne mjere da spriječi genocid ili kazni njegove izvršioce?

142. U dijelovima ove Odluke, koji se bave dokazima, Pretresno vijeće dat će sažet prikaz dokaza (bilo da se radi o iskazima svjedoka bilo o dokumentarnim dokazima), ali ih pritom neće analizirati. Svoju analizu dokaza Pretresno vijeće dat će u dijelovima naslovljenim "Zaključak". Prema tome, u dijelu koji se odnosi na dokaze ništa ne ukazuje na stanovište Pretresnog vijeća; tu su jednostavno sažeto prepričani dokazi i naveden im je izvor. Ti dokazi ne moraju predstavljati sve potkrepljujuće dokaze u pogledu tačaka 1 i 2.

(i) **Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čija je namjera bila da se bosanski muslimani, u cijelosti ili djelimično, unište kao grupa?**

143. Analiza ovog pitanja (u daljem tekstu: Prvo pitanje) zahtijeva da se ispita sljedeće:

(a) da li bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji su cilj i namjera bili da se bosanski muslimani, u cijelosti ili djelimično, unište kao grupa, i da li je genocid stvarno izvršen i

(b) da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata navedenog pod (a) i da je imao istu namjeru kao i drugi učesnici tog poduhvata.

a. **Da li bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji su cilj i namjera bili da se bosanski muslimani, u cijelosti ili djelimično, unište kao grupa, i da li je genocid stvarno izvršen.**

144. Tužilaštvo tvrdi da je u općinama navedenim u Optužnici za Bosnu ciljano na značajan segment grupâ bosanskih muslimana, odnosno na njihovo rukovodstvo, kao i na znatan broj pripadnika tih grupa u cjelini.[252] Po mišljenju tužioca, raspoloživi dokazi potkrepljuju zaključak da je postojao sistematski obrazac po kojem su bosanski Srbi preuzimali vlast u onim općinama Bosne i Hercegovine za koje je bilo predviđeno da uđu u sklop srpske države, kao i da je razvijen sistematski obrazac u skladu s kojim su srpske snage uspostavile okvir za vršenje genocidnih zločina i zločina progona, u kojem su i djelovale.[253]

i. Dokazi koji se tiču preuzimanja vlasti u općinama

Postojanje plana ili politike za preuzimanje vlasti u općinama: Varijante A i B

145. Oko 20. decembra 1991. godine svjedok B-024 prisustvovao je sastanku Skupštine RS-a, održanom u hotelu "Holiday Inn" u Sarajevu; također su bili prisutni poslanici u Skupštini RS-a i predsjednici općinskih odbora, kao i Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić iz SDS-a.[254] Oni su tačno utvrdili koje korake treba preduzeti u kojim općinama da bi se u njima uspostavila kontrola bosanskih Srba.[255]

---

[252] Vidi: "Drugi pretpretresni podnesak Tužilaštva (Optužnice za Hrvatsku i Bosnu)", podnijet 31. maja 2002, par. 997.

[253] Odgovor, par. 403.

[254] T. na str. 21187; vidi g. Deronjić: dok. pr. 600, od 25. novembra 2003, par. 45.

[255] Ibid.

Predsjednici općinskih odbora SDS-a dobili su dokument sa opisom mjera koje treba sprovoditi u kriznom periodu.[256] Postojala su dva plana: Plan A odnosio se na općine sa većinskim srpskim stanovništvom, a Plan B na općine sa manjinskim srpskim stanovništvom.[257] Ova dva plana ne razlikuju se mnogo, osim što se u Planu A naglašava potreba da se poštuju prava naroda, dok se u Planu B naglašava potreba za sjedinjenjem sa većim srpskim teritorijama radi zaštite srpskog stanovništva.[258]

146. Na 50. sjednici Skupštine RS-a, održanoj u aprilu 1995, Radovan Karadžić potvrdio je postojanje Varijante A i Varijante B plana, rekavši: "U trenutku kada je počeo rat, mi smo imali, u opštinama gdje je većina, vlast opštinsku, čvrsto je držali, sve kontrolisali. U opštinama gdje smo bili manjina formirali tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika izvršnog odbora. To su bile, sjećate se, A ili B varijante. U B varijantama, gdje smo bili u manjini, 20%, 15%, imali smo vlast uspostavljenu i brigadu, jedinicu, i tamo, kolika da je, ali odred je bio tamo i komandant."[259]

147. Na 16. sjednici Skupštine RS-a, održanoj u maju 1992, usvojeno je šest strateških ciljeva koji trebaju dovesti do srpskog ujedinjenja u naredne četiri godine.[260] Ti ciljevi bili su: (1) razdvajanje od drugih dviju nacionalnih zajednica i državno razdvajanje, (2) uspostavljanje koridora između Semberije i Krajine, (3) uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, (4) uspostavljanje granice na Uni i Neretvi, (5) podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i (6) dobijanje izlaza na more za RS.[261]

---

[256] T. na str. 21187.

[257] T. na str. 21187-21188; dok. pr. 434, tabulator 3.

[258] T. na str. 21861-21862.

[259] Dr. Donia: dok. pr. 537, tabulator 2, str. 68.

[260] Ibid., str. 3-4.

[261] Ibid.

Brčko

148. Općina Brčko nalazi se u sjeveroistočnoj Bosni i Hercegovini. Godine 1991. općina Brčko imala je oko 72.926 stanovnika, od kojih je oko 31.186 (43 %) bilo muslimanske nacionalnosti.[262] Godine 1997-1998. Brčko (RS) je imao približno 20.752 stanovnika, od kojih je oko 546 (2,6 %) bilo muslimanske nacionalnosti.[263] Godine 1997-1998. Rahić/Ravne (Brčko FBiH) imao je 12.871 stanovnika, od kojih je oko 10.023 (77,9 %) bilo muslimanske nacionalnosti.[264]

149. U Brčkom je bio smješten garnizon JNA; i g. Gaši, iz čijeg se dvorišta pružao pogled na ovaj garnizon JNA, primijetio je da je od 1990. do 1992. godine mnogo naoružanja JNA i konvoja s ljudstvom prošlo kroz Brčko, a nešto je od toga i ostalo u garnizonu.[265] Ovaj svjedok slično gomilanje snaga vidio je i u srpskim selima oko Brčkog, dok ga u muslimanskim selima nije bilo.[266] Kontrolni punktovi na prigradskim putevima počeli su se pojavljivati od sredine 1991. pa do proljeća 1992, a opsluživali su ih pripadnici vojne policije JNA i civilne policije iz Brčkog.[267]

150. Članovi SDS-a u Skupštini općine Brčko postavili su ultimatum da se općina Brčko podijeli na srpsku općinu Brčko, hrvatsku općinu Brčko i muslimansku općinu Brčko.[268] SDS je rekla da se podjela mora izvršiti do 4. maja 1992. i da poslije tog datuma neće biti pregovora.[269]

---

[262] Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A-1, str. 70.

[263] Ibid.

[264] Ibid.

[265] Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, T. 709-711.

[266] Ibid., T. na str. 710-711.

[267] Ibid., T. na str. 711.

[268] Ibid., T. na str. 717.

[269] Ibid., T. na str. 718.

151. Preuzimanje vlasti u općini Brčko počelo je 30. aprila 1992. dizanjem u zrak dvaju mostova preko rijeke Save.[270] Gospodin Ramić je u svom svjedočenju naveo da je miniranje mostova imalo za posljedicu mnogo žrtava, jer je u tom trenutku oko 150 ljudi prelazilo most.[271] Nekoliko trenutaka nakon razaranja prvog mosta, u zrak je dignut i željeznički most.[272] Ovi događaji izazvali su paniku u gradu.[273]

152. Svjedokinja B-1405 je svjedočila da je radila kao služavka i da ju je seksualno iskorištavao Simo Radovanović (zvani Kapetan), pripadnik "Crvenih beretki" iz Srbije, dok je bila zatočena u jednoj muslimanskoj kući u Brčkom. Tokom tog perioda svjedokinja je također čula Simu Radovanovića kako kaže: "Ah, nismo znali da će tada toliko ljudi biti na tom mostu."[274]

153. Kapetan JNA Rade Božić rekao je g. Gašiju da je on odgovoran za tu operaciju, ali da mu je krivo zbog stradanja civila.[275] Nekih mjesec dana prije preuzimanja vlasti, g. Gaši je vidio kako se u garnizon JNA spuštaju helikopteri iz kojih izlaze ljudi sa crvenim beretkama i u sivo-maslinastim maskirnim uniformama.[276] Kasnije je kapetan Božić rekao svjedoku da su ti ljudi "pripadnici onih specijalnih jedinica JNA i da su pod direktnom komandom ... vojnika kapetana Dragana iz Srbije".[277]

154. Dana 1. maja 1992. kapetan Petrović pojavio se na televiziji s obavještenjem za javnost da je "jedinica vojne policije za sigurnost", čiji je on kapetan, "dobila naređenje da u roku od 48 sati preuzme

---

[270] Ibid., T. na str. 716.

[271] Dok. pr. 533, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet. br. IT-95-10-T, T. na str. 1736.

[272] Ibid., T. na str. 1737.

[273] Ibid., T. na str. 1737.

[274] T. na str. 18156-18157.

[275] Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, T., str. 719.

[276] Ibid., T. na str. 713-714.

[277] Ibid., T. na str. 715.

kontrolu nad gradom Brčko".[278] Dana 3. maja 1992. godine g. Gaši je na ulicama vidio vojnike u raznoraznim uniformama (JNA, maskirnim, rezervnim, redovnim). Dana 4. ili 6. maja 1992. godine dva aviona JNA bombardovala su muslimanski i hrvatski dio grada.[279]

155. Dana 7. maja 1992. godine g. Gaši bio je svjedok pogubljenja civila u Brčkom.[280] Ta pogubljenja izvršili su vojnici u maskirnim uniformama sivomaslinaste boje i jedan čovjek u plavoj policijskoj uniformi.[281] Dana 12. maja 1992. godine svjedok je vidio muškarce u maskirnim SMB uniformama kako ispred hotela "Galeb" čuvaju leševe odjevene u civilnu odjeću.[282]

156. Dok je bio pritvoren u logoru Luka od 27. maja do 7. juna 1992, g. Gaši je vidio i kako vojnici u sivim i sivomaslinastim maskirnim uniformama iz hladnjače za meso istovaruju tijela i buldožderom ih zakopavaju u masovnu grobnicu.[283] Iako svjedok nije vidio da je iko od ljudstva JNA ikoga ubio, vidio je kako je Ranko Češić, koji je pripadao JNA i nosio maskirnu uniformu JNA, ubio dva čovjeka.[284]

157. Poslije rušenja mostova 30. aprila 1992. godine svjedok B-1011 bio je zatočen u hotelu "Posavina", gdje je vidio četiri mrtve osobe u civilnom odijelu, koje su, kako se činilo, bile nedavno ubijene.[285] Tu je bilo 25 zatočenika i svjedok je vidio kako Jelisić tuče neke od njih.[286] Pretukli su Sadika Ljaljića, starijeg muslimana iz Brčkog, a kada se žalio, izdvojili su ga iz grupe i ubili iz vatrenog oružja.[287] Zatočenike

---

[278] Ibid., T. na str. 722.

[279] Ibid., T. na str. 721-722.

[280] Ibid., T. na str. 723-724; T. na str. 26453.

[281] Ibid., T. na str. 723-724; T. na str. 26453.

[282] Ibid., T. na str. 724-725.

[283] Ibid., T. na str. 725.

[284] T. na str. 26449.

[285] Dok. pr. 614 (zapečaćeno), izjava od 18. novembra 2001, par. 16.

[286] Ibid., par. 18-19, 26.

[287] Ibid., par. 27; T. na str. 30216, 30249.

su postrojili na terasi hotela, a zatim su svjedoka i neke druge odveli iz hotela u zgradu SUP-a. Ulazeći u zgradu SUP-a, svjedok je čuo rafalnu paljbu sa terase na kojoj su bili postrojeni zatočenici.[288] Vidio je Jelisića kako stoji ispred grupe s vatrenim oružjem u rukama. Ljudi postrojeni na terasi bili su popadali po zemlji i ležali u raznim položajima, kao da su pobijeni. Svjedok je uspio navesti imena šest osoba koje su s njim stajale na terasi hotela "Posavina", a sedmericu drugih je opisao. Nijednu osobu iz te grupe nikad niko više nije vidio.[289]

158. Svjedok B-1407 je u svom svjedočenju naveo da je vidio kako neka lica, za koja misli da su pripadnici paravojske, sprovode zatvorenike iz zgrade SUP-a. Među njima bio je i Jelisić. Ti zatvorenici ubijeni su iz vatrenog oružja nedaleko od zgrade SUP-a.[290]

159. Mnogi muslimanski muškarci iz Brčkog bili su zatočeni u logoru Luka tokom maja i juna 1992.[291] Svjedoci su svjedočili da su ti zatočenici autobusom prebačeni u logor Luka u Brčkom.[292] Broj zatočenika svakodnevno je varirao; po procjeni svjedoka B-1408 broj zatočenika mogao je ići i do 1.500.[293] Uvjeti i postupci kojima su podvrgavani zatočenici u logoru Luka bili su užasni i podrazumijevali su redovno premlaćivanje,

---

[288] Dok. pr. 614 (zapečaćeno), izjava od 18. novembra 2001, par. 31-32; T. na str. 30251-30253.

[289] Ibid., par. 31-32, 39; T. na str. 30251-30253.

[290] Dok. pr. 556, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1125-1126, 1128, 1131-1138.

[291] Gospodin Gaši: dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 728; T. na str. 26458; svjedok B-1450: dok. pr. 560, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1227-1229.

[292] Vidi: npr., svjedok B-1408: dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1557; svjedok B-1407: dok. pr. 556, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1167-1169.

[293] Dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1558.

silovanja i ubistva.[294] Jelisić je lično učestvovao u tim premlaćivanjima i pogubljenjima.[295]

160. Jedan od zatočenih bio je svjedok B-1408, koji je u logor Luka prebačen 8. maja 1992, zajedno sa drugim zatočenicima koji su stigli u četiri-pet autobusa.[296] Pošto su ih iskrcali iz autobusa, oduzeli su im sve lične stvari, uključujući lična dokumenta; zatim su ih stavili u "hangar".[297] Mnogi su zatočenici prozvani, premlaćeni i pogubljeni – Jelisić je lično učestvovao u premlaćivanju, za koje su korišteni pendreci, palice i električni i telefonski kablovi.[298] Svjedok B-1408 je vidio kako su šešeljevci ili arkanovci ubili Srbina koji je pokušao pomoći jednom muslimanu da pobjegne iz bivše Jugoslavije; kasnije iste noći, vojnici su ubili i tog muslimana, aktivnog člana SDA.[299]

161. U logoru Luka svjedoka B-1408 i druge zatvorenike primoravali su da prenose leševe koji su obično imali tragove batinanja i strijelne rane na potiljku.[300] Svjedok je u logoru Luka lično prenio oko 12 do 15 leševa, a oko 100 leševa vidio je naslagane na gomilu kao drva za ogrjev; svakog dana hladnjača za meso firme "Bimeks" dolazila je da odveze leševe.[301] Jednom drugom prilikom, oko podneva, Jelisić je izjavio: "Eto, do sada sam ubio sedam ljudi. Ubit ću još osam, pa će biti dovoljno za danas."[302]

162. Približno 3. ili 4. maja 1992. svjedokinju B-1450, bosansku muslimanku, odveli su u logor Luka, gdje je vidjela pedesetak muškaraca koje

---

[294] Vidi: npr., gđa Malešević: T. 17431; svjedok B-1450: dok. pr. 560, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1227-1239.

[295] Dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1558, 1560-1562, 1564-1565.

[296] Ibid., T. na str. 1557.

[297] Ibid., T. na str. 1557-1558.

[298] Ibid., T. na str. 1558, 1560-1562, 1564-1565.

[299] Ibid., T. na str. 1592-1593.

[300] Ibid., T. na str. 1559-1560.

[301] Ibid., T. na str. 1564.

[302] Ibid., T. na str. 1565.

su natjerali da se postroje uza zid i čula povik: "Nišani!" Čula je mnogobrojne pucnje i vidjela kako tijela padaju na zemlju.[303] Poslije toga svjedokinju su iz logora odveli na rijeku Savu i silovali je uz prijetnju nožem.[304]

163. Gospodin Gaši opisao je brutalno postupanje sa zatočenicima.[305] Ovaj je svjedok jednom prilikom vidio kako ubijaju najmanje dvije osobe zatočene u logoru Luka. Jedan od počinilaca ovih ubistava bio je Srbin, jedan od bivših komšija ovoga svjedoka, Ranko Češić.[306] Prema iskazu ovog svjedoka, među osobama koje su fizički zlostavljale muškarce zatočene u logoru Luka nalazio se i Jelisić.[307] Svjedok je bio primoran bacati leševe iz logora Luka u Savu.[308]

164. Po procjeni g. Ramića, koji je učestvovao u formiranju SDA i koji je 1990. godine izabran za gradonačelnika Brčkog, stanovništvo Brčkog, koje je 1991. godine, prije sukoba, brojalo 87.000 osoba, po izbijanju neprijateljstava većinom je pobjeglo, tako da je ostalo oko 10.000 ljudi, od kojih su oko 3.000 bili Bošnjaci.[309] Od tih 3.000 Bošnjaka koji su ostali, njih oko 2.000 je što ubijeno što nestalo.[310] Plan SDS-a bio je da bošnjačko stanovništvo svede na nivo od 10 procenata, uključujući Bošnjake i Hrvate.[311]

165. Gospodin Ramić naveo je da je 3. maja 1992. ubijeno tridesetero mladih ljudi, od kojih su najmanje troje bili članovi Muslimanskog

---

[303] Dok. pr. 560, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str 1227-1229.

[304] Ibid., T. na str. 1237-1238.

[305] Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 727-730, 732, 737-740.

[306] Ibid., T. na str. 728-729.

[307] Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 737-740; T. na str. 26434.

[308] Dok. pr. 536, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, T. na str. 732-733; T. 26434.

[309] Dok. pr. 533, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1714-1715, 1724, 1777-1778.

[310] Ibid., T. na str. 1848.

[311] Ibid., T. na str. 1848-1849.

omladinskog saveza, koji je vrbovao podmladak za SDA; u tim ubistvima učestvovao je Jelisić.[312] Svjedok je svjedočio o političkoj strukturi Brčkog i poimenice je naveo istaknute Bošnjake iz Brčkog i članove SDA koji su ubijeni prvog dana sukoba.[313]

166. Svjedok B-1408, koji je zajedno sa drugima bio zatočen u autobuskom preduzeću "Laser", svjedočio je o jednom incidentu koji se dogodio 6. ili 7. maja 1992. godine, kada je došao jedan muškarac u pratnji još dvojice koji su nosili maske sa prorezima za oči.[314] Taj je čovek rekao: "Muslimani, ako niste znali, ja se zovem Goran Jelisić, zvani Adolf. Ja sam ubio do sada osamdeset muslimana i pobit ću vas sve."[315] Zatim su ljude prozivali po prezimenima i tukli, navodno zato što su imali ista imena kao i organizatori SDA. Svjedok se sjeća da je jedno od tih prezimena bilo "Čaušević". [316] Iako nije bio siguran, svjedok je rekao da misli da su neke ljude odveli u logor Luka zato što su bili članovi SDA.[317]

167. Dana 15. maja 1992. godine svjedok B-1411, koji je bio član SDA, odveden je u kancelariju logora Luka, gdje ga je Jelisić ispitivao, optuživši ga da je ekstremista.[318] Jelisić je ispitivao svjedoka o raznim osobama, pored ostalih i o braći Ramić, od kojih je jedan bio gradonačelnik Brčkog, a drugi predsjednik SDA.[319] Jelisić je optužio svjedoka da je član Patriotske lige, a SDA da krije oružje u podrumu džamije; svjedok je priznao da je član SDA, ali je sve drugo poricao.[320]

---

[312] Ibid., T. na str. 1792-1793.

[313] Ibid., T. na str. 1716, et seq., T. na str. 1724-1755.

[314] Dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str 1556.

[315] Ibid.

[316] Ibid., T. na str. 1553-1557, 1572-1574, 1577.

[317] Ibid., T. na str. 1587.

[318] Dok. pr. 558, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Jelisića, Predmet br. IT-95-10-T, T. na str. 1950-1951.

[319] Ibid., T. na str. 1959-1960.

[320] Ibid., T. na str. 1960-1961.

168. Tokom ispitivanja, svjedok B-1411 vidio je kako je Jelisić zaokružio imena triju osoba na spisku i onda naredio da se dovedu u kancelariju.[321] Kada su tri bosanska muslimana (starosti između 20 i 25 godina) dovedena u kancelariju, Jelisić ih je ispitivao, pretukao jednog od njih i izveo ih iz kancelarije.[322] Svjedok je čuo pucnje i krike.[323]

Sanski Most

169. Godine 1991. Sanski Most imao je oko 50.293 stanovnika, od kojih je oko 22.830 (45,4%) bilo muslimanske nacionalnosti.[324] Godine 1997-1998. Sanski Most (RS) imao je 1.114 stanovnika, od kojih su otprilike tri osobe (0,2%) bile muslimanske nacionalnosti.[325] Tokom istog perioda, Sanski Most (FBiH) imao je 16.341 stanovnika, od kojih je oko 15.586 (95,4 %) bilo muslimanske nacionalnosti.[326]

170. Početkom aprila 1992. godine 6. laka partizanska brigada prebačena je iz Hrvatske u Sanski Most, sa minobacačima, raketnim bacačima i topom B-1.[327] Operacija u Sanskom Mostu počela je 26. maja 1992.[328] Svjedočenje B-108 o tome kako je Radovan Karadžić održao govor u kome je narodu rekao da bude spreman da odlučno zauzme SDK, tačno odslikava događaje u Sanskom Mostu.[329]

---

[321] Ibid., T. na str. 1935-1956.

[322] Ibid.

[323] Ibid., T. na str. 1953-1956.

[324] Dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, str. 71.

[325] Ibid.

[326] Ibid.

[327] T. na str. 19867-19869.

[328] Svjedok B-108: dok. pr. 434, tabulator 2, str. 38.

[329] T. na str. 19857; dok. pr. 427, tabulator 19.

171. U sedmicama koje su uslijedile niko nije mario za poštovanje prava drugih naroda, kako je nalagala Varijanta A.[330] Gotovo svi nesrbi uklonjeni su sa položaja vlasti.[331]

172. Postoje dokazi da su snage bosanskih Srba, pošto su otpočele operacije, ubijale muslimanske civile.[332] Gospodin Begić svjedočio je da je 31. maja 1992. približno dvadeseterici ljudi (među kojima je bio i ovaj svjedok) rečeno da ih vode na most u Vrhpolju.[333] Sve ove ljude prisilili su da skoče s mosta i ubili ih iz vatrenog oružja – ovaj svjedok jedini je preživio.[334] Svjedok B-1044 svjedočio je da mu je krajem maja 1992. godine jedan komšija Srbin rekao da su ubijeni svi muškarci iz zaseoka Begići u Kljevcima.[335]

173. Svjedokinja B-1611 navela je da se 31. maja 1992. godine grupa od tridesetak ljudi, u kojoj je bilo i djece, sakrila u jednoj garaži u Merdanovićima.[336] Kad su vojnici ušli u selo, trojica njih prišli su garaži, otvorili vatru na nju i tražili da svi izađu.[337] Husein Merdanović, nenaoružani civil, izašao je iz garaže i pokušao reći vojnicima da se unutra nalaze žene i djeca, ali su ga istog časa ubili.[338] Srpski vojnici nastavili su pucati na garažu iz svojih pušaka.[339] Svjedokinja je pobjegla iz garaže i sakrila se nekih 15-20 metara dalje, odakle je vidjela da je nekoliko žena

---

[330] Svjedok B-108: T. na str. 19865; dok. pr. 434, tabulator 3.

[331] Svjedok B-108: T. na str. 19865.

[332] Vidi: npr., g. Begić: dok. pr. 622; svjedok B-1611: dok. pr. 626 (zapečaćeno); svjedok B-1684: dok. pr. 628 (djelimično zapečaćeno).

[333] Dok. pr. 622, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6336-6338.

[334] Ibid.

[335] Dok. pr. 623, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 8055.

[336] Dok. pr. 626, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 7212.

[337] Ibid., T. na str. 7213-7216.

[338] Ibid., T. na str. 7214.

[339] Ibid., T. na str. 7216-7217.

i djece mrtvo ili ranjeno.[340] Svjedokinja je onda pobjegla u komšijsku kuću.[341] Kasnije je saznala da su ostali ljudi iz garaže poginuli, a među njima i njena sestra.[342]

174. Svjedok B-108 svjedočio je da je u junu 1992. godine više od 25 muslimana ubijeno u operaciji čišćenja na mostu preko Sane u Vrhpolju i da je 19 muslimana ubijeno u selu Kenjani.[343] Osim toga, početkom juna 1992. pukovnik Ančić zadužio je svjedoka da iseli cjelokupno civilno stanovništvo Podbriža.[344] Cjelokupno civilno stanovništvo odvedeno je u halu "Kringsa", a zatim autobusima odvezeno u pravcu Bihaća.[345] Svjedok je prvi put vidio arkanovce u Sanskom Mostu u septembru 1995; arkanovci su se povukli mjesec dana kasnije, poslije napada snaga Federacije 10. oktobra 1995. Tokom mjesec dana boravka arkanovaca u Sanskom Mostu, ubijeno je mnoštvo muslimanskih civila - po saznanjima ovog svjedoka u selu Sasina ubijeno je 60 - 70 osoba.[346]

175. Civili iz Sanskog Mosta bili su zatočeni pod nehumanim uvjetima u fabrici "Krings", garažama "Betonirke" i u Sportskoj dvorani.[347] Zatvorom je komandovao jedan čovjek iz policijske stanice i muškarce su držali u zatočeništvu po nalogu SDS-a.[348] Svi oni koji su bili zatočeni u Sportskoj dvorani i u garažama bili su tu na osnovu kriterija koje je utvrdila SDS.[349]

176. Gospodin Muhić svjedočio je da je od juna 1992. u sportskoj dvorani u centru Sanskog Mosta bilo zatočeno oko 1.000 osoba, među kojima

---

[340] Ibid., T. na str.7217, 7222.

[341] Ibid., T. na str. 7221.

[342] Ibid., T. na str. 7221-7224.

[343] T. na str. 19887.

[344] T. na str. 19888.

[345] T. na str. 19889.

[346] T. na str. 19916.

[347] Vidi: npr., g. Zulić: dok. pr. 609; g. Muhić: dok. pr. 625; g. Kurbegović: dok. pr. 604; g. Begić: dok. pr. 622; svjedok B-1044: dok. pr. 623 (djelimično zapečaćeno); svjedok B-1684: dok. pr. 628 (djelimično zapečaćeno).

[348] Svjedok B-108: T. na str. 20012.

[349] Svjedok B-108: T. na str. 19890.

je bilo muškaraca, žena i djece.[350] Svjedok B-108 svjedočio je da su bili zatočeni pod apsolutno nehumanim uvjetima.[351] Nisu imali ni minimum uvjeta za ličnu higijenu.[352] Temperature u Sanskom Mostu bile su veoma visoke u to vrijeme, a za jelo su im davali samo ono što su im članovi njihovih porodica mogli donijeti.[353] Dana 18. juna 1992. godine uhapšen je g. Zulić i odveden u fabriku "Betonirka", koja se nalazila na oko 100 do 150 metara od policijske stanice i bila pretvorena u zatočenički objekat.[354] Sastojala se od glavne zgrade i triju malih, metalnih garaža. Gospodina Zulića zatvorili su u prvu garažu u kojoj je već bilo tridesetak zatočenika.[355] Prostora nije bilo dovoljno, vladala je nepodnošljiva vrućina, a stražari Srbi redovno su ih tukli i ponižavali.[356] Gospodin Zulić u svom svjedočenju također je naveo da su mu stražari na grudima nožem urezali krst.[357] Dana 22. juna 1992. godine svjedok je bio prisutan kada je oko 19 muškaraca odvedeno do Krive ceste, na oko dva kilometra od "Betonirke", i ubijeno.[358] Svjedoku su dali ašov, naredili mu da se pridruži grupi od 20 do 25 muškaraca i da počne kopati vlastiti grob.[359] Za stolom za izletnike, nekih sto metara dalje, svjedok je vidio tadašnjeg predsjednika općine iz redova SDS-a profesora Nedeljka Rašulu u civilnom odijelu, kao i druge u maskirnim i sivomaslinastim uniformama JNA.[360] Izuzev trojice, svi su ovi ljudi pogubljeni.[361]

---

[350] Dok. pr. 625, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina,Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 8111-8113.

[351] T. na str. 19889; g. Kurbegović: dok. pr. 604, izjava od 7. augusta 2000, str. 5, i dodatak od 28. maja 2001.

[352] Svjedok B-108: T. na str. 19889.

[353] Ibid.

[354] Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 7.

[355] Ibid., str. 8.

[356] Ibid., str. 8-9.

[357] T. na str. 30016.

[358] Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6901, 6909.

[359] Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 10.

[360] Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6904-6905, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 10.

[361] Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6909, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 10.

177. Svjedok B-1684 svjedočio je da su u podne 1. augusta 1992. godine srpski vojnici u sivomaslinastim uniformama sa crvenim trakama na epoletama stigli u taj kraj, provalili u kuću svjedoka koja se nalazila u Lukavici i pretražili je.[362] Pretraživši mu kuću, vojnici su svjedoka odveli u pravcu kuće njegovih roditelja u podnožju obližnjeg brda. Dok je silazio niz brdo, svjedok je vidio grupu od četrnaest muškaraca, njegovih rođaka.[363] Kada je svjedok upitao vojnike da li će ih tući ili ubiti, vojnici su mu rekli da ide kući. Svjedoka su pustili da ide i on je zatražio pomoć od komšije Srbina, koji je odbio da mu pomogne jer se plašio da će i njega ubiti. Kad je svjedok kasnije došao kući, žene su mu rekle da su ubili svu četrnaestericu njegovih rođaka.[364] Svjedok je kasnije našao njihova tijela izrešetana mecima i izobličena od vatre iz automatskih pušaka, otvorene iz neposredne blizine.[365] Među mrtvima bili su njegov otac i dvadesetdvogodišnji brat.[366] On je jedini preživjeli muškarac iz svog sela.[367]

178. Kasnije je iz Sanskog Mosta veliki broj zatočenih u fabrici "Betonirka" i Sportskoj dvorani prevezen u logor Manjaču u Banjoj Luci.[368] Gospodin Zulić bio je jedan od 64 muškarca koje su iz fabrike "Betonirka" prevezli u logor Manjaču, a usput je više njih umrlo.[369] Gospodin Zulić svjedočio je da su ih u logoru Manjača pripadnici vojne policije tukli motkama, kablovima, palicama i sličnim predmetima.[370] Muškarce su stavili u male štale, u kojima nije bilo ničega, a koje su bile pretrpane i nisu imale nikakve nužnike.[371] Hrana i voda koje su zatočenici dobijali u logoru

---

[362] Dok. pr. 628, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6406, 6426-6428.

[363] Ibid., T. na str. 6248-6249.

[364] Ibid., T. na str. 6428-6429, 6431-6433.

[365] Ibid.

[366] Ibid.

[367] Ibid.

[368] Svjedok B-108: T. na str. 19890.

[369] Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6917-6925.

[370] Ibid., T. na str. 6933-6934.

[371] Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 13.

nisu bile odgovarajuće.[372] Obrijali su im glave i prilikom ispitivanja surovo ih tukli.[373] Gospodina Zulića pretukli su u ambulanti.[374]

Prijedor

179. Općina Prijedor nalazi se u sjeverozapadnoj Bosni. Godine 1991. općina Prijedor imala je približno 94.028 stanovnika, od kojih je 40.075 (42,6 %) bilo muslimanske nacionalnosti.[375] Godine 1997-1998. Prijedor je imao 39.248 stanovnika, od kojih je oko 397 (1%) bilo muslimanske nacionalnosti.[376]

180. Gospodin Mešanović svjedočio je da su 1991. godine, dok je Jugoslavija još bila jedinstvena država, u Prijedor stigla naređenja iz Beograda da se mobiliše prijedorska TO. Godine 1992. jedino su osobe srpske nacionalnosti bile mobilisane.[377] Iako u proljeće 1992. godine nije bilo potrebe da se Srbi brane, u Prijedoru se oružje javno dijelilo lokalnom srpskom stanovništvu.[378] Većina muslimana odgovorila je na poziv za mobilizaciju 1991. godine, ali već početkom 1992. godine veliki broj njih napustio je JNA. Samo mali broj ostao je u JNA.[379]

181. Dana 23. maja 1992. godine pripadnici srpske vojske otvorili su vatru na Brdo, gdje su bila koncentrisana sela bosanskih muslimana Zecovi, Čarakovo, Hambarine, Rakovčani, Rizvanovići i Bišćani. Selo Hambarine je palo 23. maja 1992.[380]

---

[372] Dok. pr. 609, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 6928-6929.

[373] Dok. pr. 609, tabulator 12, izjava od 14. juna 2001, str. 13-14.

[374] Ibid., str. 14.

[375] Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, str. 71.

[376] Ibid., Prilog A-1, str. 71.

[377] Dok. pr. 638, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 11144-11147; dok. pr. 638, tabulatori 5a, 6a; T. na str. 31132.

[378] T. na str. 31136.

[379] Svjedok B-1805: T. na str. 30806.

[380] Svjedok B-1088: dok. pr. 624, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Sikirice i drugih, Predmet br. IT-95-8-T, T. na str. 2497-2498.

182. Gospodin Selak je u JNA služio od 1955. pa sve do septembra 1992. godine, kada je zvanično odobren njegov zahtjev za penzionisanje.[381] Dana 27. maja 1992. godine u dnevnom izvještaju pukovnika Marčetića i generala Talića o događajima u Kozarcu pukovnik Marčetić je naveo da je toga dana u Kozarcu ubijeno 800 "građana", dok je njih 1.200 zarobljeno. Gospodin Selak bio je mišljenja da je broj ubijenih zapravo iznosio 2.000 i da je taj broj smanjen zato što je on bio jedini prisutan Bošnjak. General Talić je onda pogledao u pukovnika Marčetića i rekao: "Valjda misliš da je poginulo 80 ljudi ... i tako izvijesti glavni štab." Zatim je ovaj podatak zabilježen i to je ono što je pukovnik Marčetić potpisao u svom izvještaju komandi 1. krajiškog korpusa. Svjedok je rekao da je general Talić tako postupio pošto je znao da će biti odgovoran i da krši međunarodno pravo.[382] Gospodin Selak je u svom svjedočenju naveo da se "ovdje (u Prijedoru) dogodio genocid, etničko čišćenje", pošto postoji velika razlika u broju žrtava između 343. motorizovane brigade i muslimanske strane.[383]

183. Krajem maja 1992. godine poslije preuzimanja vlasti u Prijedoru i na okolnim područjima, srpske su snage na hiljade muslimanskih i hrvatskih civila zatvorile u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje.[384]

184. Svjedoku B-1805, pripadniku Interventnog voda u prijedorskoj policiji, dat je spisak pravnika, ljekara i drugih istaknutih muslimana

---

[381] Dok. pr. 462, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 12871-12873.

[382] Dok. pr. 462, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13085-13087, 13093; T. na str. 22351-22352.

[383] Dok. pr. 462, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13091-13092.

[384] Vidi: "Konačna odluka o zahtjevu tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima", od 16. decembra 2003 (u kojoj se navode konkretne prihvaćene činjenice o kojima je presuđeno u drugim predmetima iz Priloga A "Zahtjeva tužioca za formalno primanje na znanje činjenica o kojima je presuđeno u drugim predmetima", podnijetom 12. decembra 2002. (u daljem tekstu: činjenice o kojima je već presuđeno), par. 260, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154).

određenih za hapšenje.[385] On je svjedočio da većina civila koja je odvedena iz svojih kuća prilikom operacije čišćenja terena na Brdu – kojom su obuhvaćeni Hambarine, Carine, Pisari, Rizvanovići, itd. – nije završila u policijskog stanici radi ispitivanja, već je direktno odvedena u logore, bez ikakve istrage ili postupka.[386] Veliku većinu njih činili su nenaoružani i nedužni civili.[387]

185. Svjedok B-1805 svjedočio je da je i u Bišćanima i u Čarakovu vidio kako vojnici izbacuju muslimane, muškarce, žene i djecu, iz njihovih kuća i tjeraju ih na centralno mjesto gdje su čekali unaprijed organizovani kamioni i autobusi. Ti autobusi pripadali su "Transportu" iz Prijedora i rudnicima u Ljubiji.[388] Oko 2.000 civila odvedeno je iz svojih domova u zatočeničke logore u Prijedoru. Koliko je svjedoku poznato, ti civili nisu bili ništa skrivili.[389] Poslije operacije u Čarakovu, svjedok je vidio kako osam do deset vojnih kamiona prevozi tijela mrtvih muslimana sa područja Brda.[390] Između Ljubije i Čarakova, u zaseoku Raljaš, svjedok je vidio 30 do 50 muslimanskih civila, ubijenih neposredno prije toga. Svjedoku B-1805 izgledalo je da se radi o pogubljenju pošto su leševi bili razbacani na površini od nekih 100 kvadratnih metara i niko od ubijenih nije imao oružje.[391]

186. Svjedok B-1805 svjedočio je kako su 21. augusta 1992. godine pripadnici Interventnog voda izveli više od 100 muškaraca iz dvaju autobusa koja su ih izvezla iz Prijedora. Zatvorenike su kod Koićanskih

---

[385] Dok. pr. 634, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 21120-21122.

[386] T. na str. 31073, 31090.

[387] T. na str. 31090.

[388] Dok. pr. 634, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 21075-21078, tabulator 4 (svjedok je na fotografiji pokazao koji tip autobusa su koristili).

[389] Dok. pr. 634, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 21080-21081.

[390] Ibid., T. na str. 21087-21088.

[391] Ibid., T. na str. 21084-21087.

stijena (planina Vlašić) u grupama izvodili iz autobusa i odvodili na ivicu jedne litice gdje su ih strijeljali.[392] Neki od pogubljenih ljudi pali su sa litice, a one koji nisu gurnuli su pripadnici Interventnog voda ili naredna grupa zatvorenika dovedena radi pogubljenja. Prije nego što bi bili ubijeni, zatvorenici na litici preklinjali su za život. Sve zatvorenike iz obaju autobusa ubili su na ovaj način, a sa litice su na njihova tijela bacili ručne bombe kako bi dokrajčili one koji su možda preživjeli. Sve to trajalo je oko 30 minuta.[393]

187. Gospodin Garibović, koji je preživio pogubljenja, svjedočio je kako su njega i još oko 150 muškaraca ukrcali u autobus, a onda ih na Vlašiću postrojili i s leđa pucali u njih. Svjedok je preživio i pobjegao u šumu. Svjedok je tokom čitave noći slušao jauke ljudi koji su umirali. Svjedok i još jedan čovjek dva do tri dana lutali su po Vlašiću.[394]

188. Svjedok B-1032 svjedočio je kako mu je 23. jula 1992. naređeno da kamionom pokupi leševe iz Ravina. Tokom dva dana skupljao je tijela na području Bišćani-Rizvanovići, što je razdaljina od oko osam kilometara. Svjedok je ukupno skupio nekih 300 do 350 leševa i u svom svjedočenju naveo je da su većinu njih činili muslimani, a mali procent Hrvati.[395]

189. Nesrpsko stanovništvo dijeljeno je u dvije grupe: jednu su činili muškarci između 12 i 15 godina i između 60 i 65 godina, a drugu su činili žene, djeca i starci.[396] Muškarci su uglavnom odvođeni u zatočeničke logore Keraterm i Omarska, a žene u zatočenički logor Trnopolje.[397] U zatočeništvu su zatvoreni muškarci i žene teško zlostavljani, što je uklju-

---

[392] Ibid., T. na str. 21141-21142.

[393] Ibid., T. na str. 21142-21143, 21149.

[394] Dok. pr. 657, tabulator 1, (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 12472, 12480-12481, 12489-12493, 12498.

[395] Dok. pr. 656, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 11852-11854, 11864.

[396] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 221, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 151.

[397] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 222, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 151.

čivalo premlaćivanje, seksualno zlostavljanje, mučenje i pogubljenja.[398] Zatvorenike su čuvali vojnici, policija, lokalne jedinice srpske vojske ili TO, ili mješovite grupe njihovih pripadnika koji su nosili uniforme i obično bili naoružani automatskim puškama i drugim ličnim naoružanjem. Stražari su psovali zatvorenike, nazivajući ih "balijama" ili "ustašama".[399] Pripadnicima paravojnih organizacija i lokalnim Srbima redovno je omogućavan pristup ovim logorima da zlostavljaju, tuku i ubijaju zatvorenike.[400]

190. Logor Omarska sastojao se od dviju velikih zgrada, hangara i upravne zgrade, i od dviju manjih zgrada, poznatih kao "bijela kuća" i "crvena kuća".[401] U Omarskoj su držali i do tri hiljade zatvorenika, uglavnom muškaraca, ali i najmanje 36-38 žena. Izuzev nekoliko, svi su bili muslimani ili Hrvati. Za ono malo zatvorenih Srba u Omarskoj rečeno je da su bili tamo jer su bili na muslimanskoj strani.[402]

191. Veliki broj zatvorenika držan je u veoma skučenom prostoru tako da su jedva imali gdje sjediti ili leći spavati.[403] Ponekad je po 200 ljudi bilo zatvoreno u prostoriji od 40 kvadratnih metara. U jednoj maloj prostoriji bilo je zatočeno tristo zatvorenika. Neki zatvorenici bili su zbijeni po nužnicima.[404] U nužnicima su zatvorenici bili tako nagurani da su često morali ležati i usred izmeta.[405] Tokom vrelih ljetnih mjeseci

---

[398] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 261, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154.

[399] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 264, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154.

[400] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 263, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 154.

[401] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 283, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 155.

[402] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 268-270, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 155.

[403] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 275, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 159.

[404] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 276, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 159.

[405] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 277, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 159.

pretrpane prostorije bile su zagušljive, a stražari često nisu dopuštali da se otvore prozori ili su tražili da im zatvorenici daju šta god su uspjeli zadržati u zamjenu za otvaranje prozora ili za plastični kanister vode.[406]

192. Gospodin Mešanović je 24. juna 1992. odveden u logor Omarska i tu je zadržan sve do 6. augusta 1992.[407] Ovaj je svjedok prva tri dana svog zatočeništva proveo u bijeloj kući, a ostatak vremena bio je zatočen u stakleniku.[408] Prema procjeni ovog svjedoka u logoru Omarska bilo je zatočeno oko 3.000 ljudi.[409] Svjedok je naveo da je za ubistva i premlaćivanje u logoru Omarska najodgovorniji bio Ranko Mijić. Krajem jula 1992. godine stotinjak ljudi sa područja Brda odvedeno je u bijelu kuću i ubijeno.[410] U logoru je svjedok spavao na keramičkim pločicama; hrana i nužnici nisu bili odgovarajući.[411]

193. Zatvorenici su bili stalno izgladnjeli. Obroke su dobijali u grupama po trideset, s tim da su svakog dana, kada su išli jesti i pri povratku, morali trčati, a stražari su ih, kada su dolazili i odlazili, često tukli.[412] Neki zatvorenici izgubili su od dvadeset do trideset kilograma tokom boravka u Omarskoj, a neki i znatno više.[413] Žene zatvorene u logoru Omarska noću su redovno prozivane iz svojih prostorija i silovane. Jedna svjedokinja je pet puta izvođena i silovana, a poslije svakog silovanja su je tukli.[414]

---

[406] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 279, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 162.

[407] Dok. pr. 638, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 11179, 11194, 11242.

[408] Ibid., T. na str. 11182.

[409] Ibid., T. na str. 11242.

[410] Ibid., T. na str. 11188.

[411] Ibid., T. na str. 11124-11125.

[412] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 288-289, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 160

[413] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 293, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 160.

[414] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 323-324, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 165.

194. Po izlasku iz logora Omarska g. Mešanović je čuo da je u logoru Keraterm ubijeno oko 150 ljudi.[415]

195. Zatočenički logor Keraterm, koji se nalazio u istočnom predgrađu Prijedora, ranije je bio fabrika keramičkih pločica.[416] Otvoren je 25. maja 1992. i u njemu je bilo zatočeno do 1.500 zatvorenika, koji su bili natrpani u niz velikih prostorija ili hala.[417] Uvjeti u logoru Keraterm bili su užasni: zatvorenici su bili natrpani u prostorije logora, do 570 zatvorenika u jednoj prostoriji, pri čemu su jedva imali mjesta leći na betonski pod.[418] Prostorije nisu imale ni osvjetljenje ni prozore i tokom ljeta u njima je bilo užasno vruće, bez ventilacije.[419] Zatvorenici su danima bili zaključani u tim pretrpanim prostorijama.[420]

196. Premlaćivanja u Keratermu bila su veoma česta; zatvorenici su prozivani, napadani motkama i palicama i tjerani da tuku jedan drugog.[421] Zatvorenici su često prozivani i premlaćivani noću, a oni koji su se vraćali bili su krvavi i puni modrica; neki su i podlegli povredama.[422] Neki koji su prozvani nikad se nisu vratili i zatvorenici su pretpostavljali da su umrli od posljedica premlaćivanja.[423]

---

[415] T. na str. 31159.

[416] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 325, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 168.

[417] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 326, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 168.

[418] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 327, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 169.

[419] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 328, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 169.

[420] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 329, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 169.

[421] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 333, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 170.

[422] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 334, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 170.

[423] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 335, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 170.

197. Dana 23. jula 1992. godine oko 120-130 muškaraca muslimana u godinama za vojnu službu sa područja Brda odvedeno je u logor Keraterm, među njima i svjedok B-1088.[424] Uvjeti u prostoriji bili su užasni i ljudi su redovno prozivani i premlaćivani.[425] Oko 24. jula 1992. godine svjedok je čuo prvi rafal iz lahkog puškomitraljeza, uperenog prema prostoriji br. 3 sa razdaljine od oko 20 metara.[426] Pucalo se i iz pješadijskog naoružanja, čula se paljba iz pušaka, a kad su provaljena vrata, paljba je postala veoma žestoka.[427] Pucalo se otprilike četiri do pet minuta. Svjedok je čuo nekoliko rafala sa pauzama od po dva minuta. Nikome nije bilo dopušteno da izađe iz sobe.[428] Svjedok je tek ujutru vidio šta se dogodilo. Po njegovoj procjeni bilo je oko 200 tijela. Tijela ubijenih odvezena su kamionom. Odvezli su i ranjene i svjedok više nikad nije vidio nijednog od njih.[429] Po svemu sudeći, pucali su kroz zatvorena vrata prostorije u kojoj su se nalazili zatvorenici; na vratima su ostale velike rupe od metaka.[430]

198. Svjedok B-1805 svjedočio je kako se 24. jula 1992. godine javio na dužnost u logor Keraterm da bi osiguravao mjesto zločina. Vidio je između 100 i 150 leševa logoraša ubijenih iz automatskog oružja.[431]

199. Logor Trnopolje nalazio se u blizini stanice u Kozarcu, na željezničkoj pruzi Prijedor – Banja Luka.[432] U logoru je bilo na hiljade zatvorenika, uglavnom starijih ljudi, žena i djece.[433] Logor su čuvali naoružani stražari,

---

[424] Dok. pr. 624, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Sikirice i drugih, Predmet br. IT-95-8-T, T. na str. 2499-2501, 2530.

[425] Ibid., T. na str. 2505-2506.

[426] Ibid., T. na str. 2511.

[427] Ibid., T. na str. 2511.

[428] Ibid., T. na str. 2512-2514.

[429] Ibid., T. na str. 2516-2618.

[430] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 341-343, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 171.

[431] T. na str. 30799-30801.

[432] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 344, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 172.

[433] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 345, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 172.

a upravnik logora bio je Slobodan Kuruzović.[434] Uprava logora u Trnopolju nije davala hranu zatvorenicima. U početku su ljudi jeli ono što su donijeli sa sobom, a kasnije su živjeli od pomoći mještana koji bi im donosili hranu.[435] Nije postojao redovni režim isljeđivanja ili premlaćivanja kao u drugim logorima, ali je bilo i premlaćivanja i ubijanja.[436]

200. Budući da se u ovom logoru nalazio najveći broj žena i djevojaka, silovanja su ovdje bila češća nego u drugim logorima.[437] Najviše su bile ugrožene devojke od 16 do 19 godina.[438] Uvečer bi grupe vojnika ulazile u logor Trnopolje, izvodile svoje žrtve iz zgrade Doma i silovale ih.[439] Žene bi nekad silovalo više njih redom. Jednu devetnaestogodišnjakinju silovalo je sedam muškaraca; imala je užasne bolove i krvarenja, pa je potražila medicinsku pomoć u ambulanti.[440] Od tih silovanja svi zatvorenici su bili prestravljeni i psihički istraumirani.[441] Zbog nedostatka hrane i loših sanitarnih uvjeta u logoru Trnopolje vaši i šuga bili su veoma rasprostranjeni; većina zatvorenika, prema jednoj procjeni čak 95%, patila je od dizenterije.[442] Tekuće vode u Trnopolju uopće nije bilo, a nužnika samo u ograničenom broju.[443]

---

[434] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 346, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 172.

[435] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 349-350, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 174.

[436] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 354, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

[437] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 355, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

[438] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 356, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

[439] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 357, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

[440] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 359, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

[441] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 360, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 175.

[442] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 363, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 177.

[443] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 364, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 177.

201. Logor Trnopolje predstavljao je vrhunac kampanje etničkog čišćenja, jer su muslimani i Hrvati koji nisu ubijeni u logorima u Omarskoj ili Keratermu slani u Trnopolje i otuda deportovani iz Bosne i Hercegovine.[444]

Srebrenica

202. Godine 1991. Srebrenica je imala 29.198 stanovnika, od kojih je 21.361 (73,2%) bilo muslimanske nacionalnosti.[445] Godine 1997-98. Srebrenica je imala 7.442 stanovnika, od kojih je 7 (0,1%) bilo muslimanske nacionalnosti.[446]

203. Prema svjedočenju generala Morillona, komandanta Zaštitnih snaga UN-a u Bosni i Hercegovini od septembra 1992. do jula 1993, i ambasadora Arrie, šefa Misije Savjeta sigurnosti UN-a u Bosni i Hercegovini, koji je tamo upućen da bi sagledao situaciju na terenu i o njoj izvijestio Savjet sigurnosti, srebrenička enklava nalazila se u okruženju srpskih snaga, počevši negdje od 1993. pa sve do 1995. godine i tokom tog perioda na stotine hiljada muslimanskih izbjeglica iz Bosne živjelo je u pretrpanom gradu u tragičnim humanitarnim uvjetima.[447]

204. Dana 21. marta 1995. godine Radovan Karadžić je potpisao "Direktivu za naredna djelovanja", upućenu komandi 1. krajiškog korpusa. U vezi sa Drinskim korpusom, u Direktivi se kaže: "planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uvjete totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi."[448] General Smith ovaj pasus protumačio je tako kao da se u njemu

---

[444] Činjenice o kojima je već presuđeno, par. 367, iz predmeta Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-T, Mišljenje i presuda, 7. maj 1997, par. 178.

[445] Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A-1, str. 72.

[446] Ibid., str. 72.

[447] Vidi: npr., general Morillon: dok. pr. 648, tabulator 2, izjava uvršćena u spis 12. februara 2004; T. na str. 31966-31967; ambasador Arria: T. na str. 31724; dok. pr. 645, tabulator 15.

[448] General Smith: dok. pr. 553, tabulator 2; T. na str. 27303.

daju uputstva da se "ljudima u tim enklavama ne da disati, da se izlože pritisku kako u fizičkom smislu tako i u smislu načina života, egzistiranja".[449] U Direktivi također piše da će "za slučaj odlaska snaga UNPROFOR-a iz Žepe i Srebrenice komanda DK isplanirati operaciju ... sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja".[450] General Smith je ovo protumačio u smislu da će enklave biti "zbrisane" ako se UN povuče.[451]

205. Dana 6. jula 1995. godine počeo je napad na Srebrenicu, a minobacački se napad u narednim danima pojačao.[452] Snage bosanskih muslimana na tom području uzvraćale su iz pješadijskog naoružanja i minobacača, ali su lahko nadjačane.[453] Dana 11. jula 1995. godine VRS je ušao u grad pod komandom Ratka Mladića,[454] koji je rekao: "Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikog praznika srpskoga, poklanjamo srpskom narodu ovaj grad i napokon došao je trenutak da se, posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru."[455]

206. Većina stanovništva okupila se oko terena na kome je bio smješten Holandski bataljon UN-a (Dutchbat) u Potočarima.[456] U međuvremenu, vojska bosanskih muslimana (28. divizija) odlučila je izvršiti proboj preko neprijateljske teritorije. Mnogi civili odlučili su krenuti za njima i u selu Jaglići formirana je kolona.[457] Prema svjedočenju g. Bečirevića

---

[449] T. na str. 27304.

[450] Dok. pr. 553, tabulator 2; T. na str. 27304.

[451] T. na str. 27304.

[452] General Smith: dok. pr. 552, izjava od 14. augusta 1996, par. 76.

[453] Ibid.

[454] Gospodin Erdemović: T. na str. 25122; dok. pr. 592, tabulator 1 (videosnimak), tabulator 2, str. 5-12 (transkript videosnimka).

[455] Gospodin Erdemović: dok. pr. 514, tabulator 7, str. 9; T. na str. 25148-25150; dok. pr. 592, tabulator 1 (videosnimak), tabulator 2, str. 11 (transkript videosnimka).

[456] General Smith: dok. pr. 552, izjava od 14. augusta 1996, par. 77.

[457] Svjedok B-1401: dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2863-2864.

kolona je brojala između 12.000 i 15.000 muškaraca i protezala se nekih 10 do 15 kilometara na putu ka Tuzli.[458]

207. Pretresno vijeće o ovim događajima saslušalo je svjedočenje g. Deronjića, koji je oko 11. jula 1995. godine imenovan za civilnog komesara Srebrenice.[459] U ranim jutarnjim satima 12. jula 1995. godine svjedok je otišao u hotel "Fontana" gdje je zatekao Ratka Mladića i još dva čovjeka. Razgovaralo se o sastanku zakazanom za kasnije to prijepodne, kome su trebali prisustvovati predstavnici muslimana i UNPROFOR-a. Na sastanku su muslimanski predstavnici objasnili da žele sigurno napustiti područje. Svjedok je shvatio da se Ratko Mladić najvjerovatnije već sastao s ovom grupom, što mu je potvrdio jedan konobar iz hotela "Fontana". Ratko Mladić se uvečer 11. jula 1995. sastao sa predstavnicima UNPROFOR-a.[460] Približno 13. jula 1995. godine autobusi i kamioni sa zatočenim muslimanima stigli su iz Konjević-Polja u Bratunac. Tokom večeri ljudi su mobilisani i rečeno im je da čuvaju autobuse. Svjedok je naveo da je Ljubo Simić tu večer javio da ljude ubijaju i da se puca.[461] Kasno uvečer 13. jula 1995. pukovnik Beara je rekao svjedoku da ima "naredbe s vrha da ubije zarobljenike" iz Srebrenice u Bratuncu.[462] Ima dokaza da su ubistva počinile jedinice VRS i da su organizovana na najvišim nivoima VRS.[463]

208. Većina izbjeglica u Potočarima bile su žene i djeca, ali se u ovoj bazi nalazilo i oko 300 muškaraca, dok je 500 do 600 muškaraca bilo oko nje.[464] Približno 25.000 žena i djece, među kojima je bilo i staraca,

---

[458] T. na str. 20528-20529.

[459] Dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003, par. 185.

[460] Ibid., par. 191-194.

[461] Ibid., par. 204.

[462] Ibid., par. 209; T. na str. 29636.

[463] Vidi: npr., svjedok B-1804: dok. pr. 646, tabulator 36; Mr. Erdemović: T. na str. 25131, et seq.; svjedok B-161: T. na str. 21040.

[464] T. na str. 28995; dok. pr. 591, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2037.

evakuisano je iz Potočara autobusima.[465] Major Franken, zamjenik komandanta Holandskog bataljona, naveo je u svom svjedočenju da je bio zabrinut za sudbinu muškaraca, jer je Ratko Mladić predstavnicima Holandskog bataljona saopćio da će muškarce između 16 i 60 godina starosti odvojiti od ostalih izbjeglica kako bi provjerio da li među njima ima ratnih zločinaca.[466] Te su muškarce izdvojili, ispitivali u "bijeloj kući", koja se nalazila van baze, na oko 300 do 400 metara od glavne kapije, a zatim su ih jednim plavim autobusom odvezli iz enklave.[467] Svjedok je pokušao poslati pratnju, ali mu to nije uspjelo pošto su je zaustavile srpske snage.[468] Bilo je očigledno da VRS nije htio da Holandski bataljon vidi šta će se dogoditi.[469] Devet tijela pogubljenih muškaraca pronađeno je nadomak potoka južno od bijele kuće; jedan vojnik ispričao je svjedoku da je vidio kako dva srpska vojnika ubijaju jednog muslimana; dobijani su izvještaji da muškarci koji su trebali ići za Kladanj ne stižu.[470] Svjedok je najmanje dva puta protestovao kod pukovnika Jankovića zbog toga kako se postupa sa muškarcima u bijeloj kući.[471] Pukovnik Janković prešao je preko činjenice o zlostavljanju, rekavši da se pod kontrolom VRS nalazi 6.000 zatvorenika.[472]

209. Svjedok B-1804, koji je imao nadređeni položaj u Zvorničkoj brigadi,[473] obaviješten je 12. jula 1995. da dijelovi muslimanske 28. divizije

---

[465] Major Franken: T. na str. 29037; dok. pr. 591, tabulator 9; Mr. Deronjić: T. na str. 29716; Mr. Erdemović: dok. pr. 592, tabulator 1 (videosnimak), tabulator 2, str. 3-4, 38-39, 44-46, 61 (transkript videosnimka); svjedok B-1395: dok. pr. 665, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2733.

[466] Dok. pr. 591, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2037-2038.

[467] Ibid., T. na str. 2038-3039; dok. pr. 591, tabulator 3, 6, 7.

[468] Ibid., T. na str. 2038.

[469] Ibid., T. na str. 2031.

[470] Ibid., T. na str. 2046, 2052-2054; dok. pr. 591, tabulator 2.

[471] Ibid., T. na str. 2050.

[472] Ibid.

[473] Dok. pr. 646, tabulator 31 (zapečaćeno), izjava od 5. februara 2004, par. 4.

prolaze između Buljina i Milićke brigade. Uvečer istoga dana svjedok je obaviješten da se preduzimaju mjere da se ti dijelovi 28. divizije blokiraju na putu Kravica - Nova Kasaba - Milići. Svjedok je muslimanskoj 28. diviziji postavio zasjedu.[474] Ujutru 14. jula 1995. godine Zvornička brigada ušla je u vatreni okršaj s dijelom kolone 28. divizije. Borba se nastavila i intenzivirala tokom noći 15. jula 1995. U 14.00 sati 16. jula 1995. godine postignuto je privremeno primirje u okviru koga je predviđeno otvaranje koridora na 24 sata. Svjedok B-1804 posvjedočio je da je veliki broj muslimana uspio proći ovim koridorom dok je bio otvoren.[475] Po zatvaranju koridora, Zvornička brigada i nekoliko jedinica MUP-a su, sve do 30. jula 1995, pretraživale teren da vide da li ima "vojnika koji su zaostali za 28. divizijom". Nađeni su ili zarobljeni ili odmah ubijeni.[476]

210. Dana 13. jula 1995. godine svjedok B-1804 primio je telefonski poziv od pomoćnika komandanta za sigurnost u Zvorničkoj brigadi Drage Nikolića, koji mu je rekao da očekuju veliki broj muslimanskih zarobljenika iz Bratunca, te da se moraju pripremiti za te ljude. Gospodin Nikolić je rekao svjedoku da zarobljenici neće biti poslani u logor Batković, jer su MKCK i UNPROFOR "znali za njega" i da je Ratko Mladić lično naredio da se zarobljenici ubiju u Zvorniku. Po podne toga dana svjedok je dobio informaciju da se radi o približno 3.000 zarobljenika.[477] Također ima dokaza da je Radovan Karadžić 9. jula 1995. dao naređenja za masakre. [478]

211. Dana 13. jula 1995. godine svjedok B-1401 nalazio se u grupi muslimanskih muškaraca koju su prisilili da trči drumom koji je vodio za Bratunac. Skrenuli su na livadu iznad puta Bratunac – Konjević-Polje,

---

[474] Ibid., par. 14-15

[475] Ibid., par 17-19.

[476] Ibid., par. 21-22.

[477] Ibid., par. 24-25.

[478] Gospodin Deronjić: dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003, par. 181.

gdje su vojnici bosanskih Srba opkolili između 1.000 i 2.000 ljudi.[479] Muslimanskim muškarcima na livadi rečeno je da se popnu na kamione, od kojih je na jednom pisalo "Tuzla Transport". Kamioni su išli u pravcu Bratunca i oni su noć proveli u kamionima. Kamion je prošao kroz Konjević-Polje, Drinjaču, Zvornik i stigao u Karakaj.[480] Popodne 14. jula 1995. godine muškarce su iskrcali iz kamiona i zatvorili u školu u Petkovcima.[481] Dok su bili zatvoreni u učionici, došli su vojnici i zatražili da izađu muslimani sa određenih područja. Kada su ih izveli, svjedok je čuo udarce i jauke i više ih nije vidio. Kad je pao mrak, grupe muškaraca izvođene su pred školu poslije čega bi odjeknula rafalna paljba.[482] Svjedoka B-1401 i druge zatočenike iz škole u Petkovcima ukrcali su silom u kamion i odveli ih nedaleko od brane kod Petkovaca.[483] Odlazeći iz škole u Petkovcima, svjedok je vidio gomilu tijela ljudi koje su prije toga ubili ispred škole.[484] Kada se kamion zaustavio, zatvorenici su začuli pucnje.[485] Zatvorenike su prozivali radi strijeljanja u grupicama od po pet.[486] Kada su svjedoka i druge iz njegove grupe prisilili da izađu iz kamiona, rečeno im je "da nađu mjesto sebi". Sa desne strane kamiona svjedok je vidio leševe koji su ležali u više redova.[487] Muškarcima je rečeno da legnu, a onda su otvorili vatru. Svjedok je potom čuo kako iz kamiona izvode i ubijaju i druge grupe muškaraca. Kada su prestali pucati, vojnici su pregledali tijela kako bi se uvjerili da su svi mrtvi; ponovo su pucali na

---

[479] Dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2864-2870, 2874.

[480] Ibid., T. na str. 2878-2885.

[481] Dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2888-2889; T. na str. 30673-30675.

[482] Dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2902.

[483] Ibid.,T. na str. 2887.

[484] Ibid.,T. na str. 2906-2908.

[485] Ibid.,T. na str. 2909.

[486] Ibid., T. na str. 2910.

[487] Dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2911-2912; T. na str. 30645.

svakog koga bi našli živog. Kad je kamion otišao, svjedok je podigao glavu i vidio mnogo leševa, ali nije bio siguran koliko.[488]

212. Svjedok B-1395 svjedočio je kako su ga 13. jula 1995. godine uhapsili srpski vojnici i sa grupom drugih muškaraca muslimana odvezli na jednu livadu u Lolićima. Pretresli su ih da vide da li imaju novca, dok su im ruke bile vezane iza vrata. Svjedok je čuo kako neki govore da na livadi mora biti oko 2.000 ljudi. Dali su im vode, a jednu su osobu koja se žalila ubili.[489] Došao je Ratko Mladić i uvjeravao ih da će biti razmijenjeni, a svjedok mu je rekao da je izgubio čizme. Ratko Mladić mu je obećao da će dobiti par cipela.[490] Dvadesetak minuta kasnije jedna osoba u civilnom odijelu bez oznaka rekla je ovim muslimanima da formiraju kolonu. Kolona je bila duga između 400 i 500 metara, a na svakih šest metara čuvali su je srpski vojnici s automatskim puškama. Zatvorenike su odveli u skladište kod Kravice, koje je uskoro postalo pretrpano. Posljednjem koji je ušao u skladište rečeno je da sjedne, ali nije imao gdje i stražari su ga ubili. Odmah potom, srpski vojnici počeli su pucati u skladište i to je trajalo sve dok se nije smrklo.[491] Svjedok je uspio doći do prijemne kućice i zakloniti se jednim mrtvim tijelom i tu je ostao naredna 24 časa. Sljedećeg jutra, 14. jula 1995, jednog su čovjeka ubili kada je ustao mokriti.[492] U jednom trenutku vojnici su se ponudili da ranjene odvedu u bolnicu; kad su neki puzeći izašli iz skladišta, odmah su ih ubili. Kad se smrklo, svjedok je puzeći izašao napolje i, stojeći iza jednog rovokopača, primijetio je da su u skladištu dvojica ljudi još živi. Svjedok je čuo kako tovare leševe na kamion, a zatim je uspio pobjeći.[493]

213. Svjedok B-161, pripadnik MUP-a Srbije u Loznici, bio je u Zvorniku u julu 1995. i svjedočio je kako mu je u komandi RS-a u Zvorniku Drago

---

[488] Dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2912-2917.

[489] Dok. pr. 665, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2449-2455.

[490] Ibid.,T. na str. 2459.

[491] Ibid.,T. na str. 2463-2464.

[492] Ibid.,T. na str. 2464.

[493] Ibid.,T. na str. 2465-2471.

Nikolić rekao da je Beara naredio da na području između Zvornika i Bijeljine u roku od pet dana "mora nestati" 6.900 ljudi i da te ljude prevoze u razna sela i ubijaju.[494]

214. Dana 15. jula 1995. godine svjedok B-1804 razgovarao je sa majorom Jokićem koji mu je rekao da g. Beara, pukovnik Popović i g. Nikolić "odvode ljude kad god hoće" i da je pukovnik Popović naredio da se o zarobljenicima ne smije izvještavati putem radioveze, niti da se išta smije snimati ili napisati s tim u vezi. Kasnije tog dana svjedok je obavijestio potpukovnika Pandurevića o smaknućima, a on ga je pitao zašto civilna zaštita ne "zakopava". Svjedok je to razumio kao da on pita zašto civilna zaštita ne zakopava pogubljene zatvorenike.[495]

215. Nekoliko svjedoka svjedočilo je o ubijanjima velikih razmjera na području Srebrenice, uključujući Cersku,[496] Kravicu,[497] Orahovac,[498] branu kod Petkovaca,[499] Vojnu ekonomiju Branjevo,[500] Dom kulture u Pilici[501] i Kozluk.[502]

216. Oko aprila 1994. godine g. Erdemović se priključio 10. diverzantskoj jedinici koja se nalazila u sklopu VRS-a u Bijeljini.[503] Kada je jedinica narasla, podijeljena je na dva voda, Vlasenički vod i Bijeljinski vod, kome

---

[494] T. na str. 21040.

[495] Dok. pr. 646, tabulator 31 (zapečaćeno), izjava od 5. februara 2004, par. 27-28.

[496] Vidi: uopćeno, svjedok B-1397: dok. pr. 664, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-99-33-T; T. na str. 2735-2741; g. Manning: dok. pr. 642, par. 10.

[497] Svjedok B-1395: dok. pr. 665, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-99-33-T, T. na str. 2388-2394.

[498] Svjedok B-1804: T. na str. 31932; g. Manning: dok. pr. 642, par. 10, 14.

[499] Svjedok B-1401: dok. pr. 621, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-T, T. na str. 2887-2893, 2909-2915; T. na str. 30673; svjedok B-1804: T. na str. 31932; g. Manning: dok. pr. 642, par. 12.

[500] Gospodin Erdemović: T. na str. 25121-25122.

[501] Gospodin Erdemović: T. na str. 25158-25162.

[502] Gospodin Manning: dok. pr. 642, par. 13.

[503] T. na str. 25128-25130.

je pripadao svjedok.[504] Dana 16. jula 1995. godine njegova jedinica učestvovala je u pogubljenjima na Vojnoj ekonomiji Branjevo. Po njegovoj procjeni, tom prilikom ubijeno je 1.000 ljudi.[505] Poslije toga stigao je potpukovnik (koji je prethodno izdao naređenja za strijeljanje na Vojnoj ekonomiji Branjevo) i dao dalja naređenja Brani Gojkoviću (koji je izdavao naređenja svjedoku).[506] Potpukovnik je rekao da nekih 500 muškaraca pokušava pobjeći iz Doma kulture u Pilici. Svjedok je naveo da nije ni htio ni mogao nastaviti s tim, u čemu ga je podržalo nekoliko ljudi iz njegove jedinice. Umjesto njih, tih 500 muškaraca pogubili su ljudi iz Bratunca.[507] Svjedok je čuo paljbu iz automatskih pušaka i prasak nekoliko ručnih bombi dok su se ljudi iz Bratunca nalazili u Pilici i vidio tijela ispred Doma kulture u Pilici.[508] Nije jasno koliko je ljudi preživjelo ovo pogubljenje, zna se samo da ima preživjelih.[509]

217. Gospodin Manning, vođa jednog tima istražitelja Tužilaštva, bio je prisutan na svim lokacijama gdje su se vršile ekshumacije direktno povezane sa Srebrenicom.[510] Zna se za 43 masovne grobnice vezane za Srebrenicu: Tužilaštvo je izvršilo ekshumaciju 23 grobnice, a 20 njih otvoreno je da bi se potvrdilo postojanje višestrukih posmrtnih ostataka.[511] U okviru svog svjedočenja ovaj je svjedok govorio o razlici između primarnih i sekundarnih grobnica. U primarnim grobnicama nalaze se tijela onih koji su zakopani ubrzo nakon što je nastupila smrt. U slučaju Srebrenice tu spadaju Vojna ekonomija Branjevo, Kozluk, brana kod Petkovaca, Orahovac, Cerska, Nova Kasaba, Konjević-Polje, Ravnice i Glogova. U sekundarnim grobnicama nalaze se tijela onih koji su ranije

[504] T. na str. 25131, 25133-25134, 25138.

[505] T. na str. 25122.

[506] T. na str. 25158, 25184.

[507] T. na str. 25158-25160.

[508] T. na str. 25160.

[509] T. na str. 25161.

[510] Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 4, 15; T. na str. 31402-31403.

[511] Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 27-28.

bili zakopani u primarnim grobnicama, ali su ona zatim ekshumirana i ponovo zakopana na drugom mjestu. Među njima su Hodžićki put, Lipje, Čančarski put i Zeleni Jadar. Upotrebom naučnih forenzičnih metoda može se uspostaviti veza između primarnih i sekundarnih grobnica.[512] Ima dokaza da su, poslije pogubljenja, jedinice VRS-a prebacivale leševe iz primarnih grobnica u sekundarne grobnice.[513] Leševi su iz primarnih grobnica uklonjeni teškom mehanizacijom.[514]

218. Glavni uzrok smrti osoba ekshumiranih tokom istrage u Srebrenici bila je strijelna rana. Gospodin Manning je u svom svjedočenju naveo da nema indikacija da su ljudi ubijeni u borbi. U većini grobnica, posebno onih primarnih, nađeni su ostaci ligatura ili poveza za oči. Ima dokaza i da su osobe ubijane *in situ*, odnosno da su strijeljane u grobnici ili pored nje. Meci su nađeni ispod leševa koji su bili u položaju koji je ukazivao na to da su strijeljani. Naprimjer u Glogovi, sva su tijela imala strijelne rane na glavi, a u neka je, poslije vezivanja, pucano dvaput u predjelu grudnog koša.[515]

219. Gospodin Manning je svjedočio da je u periodu od 1996. do 2001. godine iz masovne grobnice u Srebrenici ekshumirano najmanje 2.570 osoba.[516] Pravi broj mogao bi biti samo veći, jer ovom brojkom nije obuhvaćen veliki broj dijelova tijela čije porijeklo tek treba utvrditi, kao ni sekundarne grobnice koje Tužilaštvo ili bosanska Komisija za nestala lica još nisu ekshumirali.[517]

---

[512] Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 35, tabulator 4; T. na str. 31406-31407.

[513] Vidi: npr., dok. pr. 642, tabulator 23; g. Deronjić: dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003, par. 230; svjedok B-1804: dok. pr. 646, tabulator 35.

[514] T. na str. 31413.

[515] Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 65, 69, 89; T. na str. 31429-31433.

[516] Dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, par. 59.

[517] T. na str. 31415; dok. pr. 642, par. 69, str. 21 (gdje se navodi da su prilikom ekshumacije i obdukcije pronađena ukupno 423 poveza).

ii. Druge općine

220. Pretresno vijeće sada će razmotriti da li ima dovoljno dokaza da je genocid izvršen na ostalim navedenim teritorijama: Kotor-Varoš, Ključ, Bosanski Novi i Bijeljina.[518] Tužilaštvo je u jednoj fusnoti iznijelo tvrdnju da postoje, kako je navedeno, "ograničeni dokazi" koji se odnose na Kotor-Varoš, Ključ i Bosanski Novi, a da u vezi sa Bijeljinom postoje drugi dokazi.[519]

221. Dokazi koji se odnose na te četiri teritorije navedeni su u sažetom obliku niže u tekstu.

Kotor-Varoš

222. Nema dokaza o genocidu na ovoj teritoriji.

Bijeljina

223. Preuzimanje vlasti u Bijeljini počelo je 31. marta 1992.[520]

224. Godine 1991. U Bijeljini je živjelo 24.314 muslimana, koji su činili 29,8% stanovništva. Godine 1997-1998. u Bijeljini je bilo 1.429 muslimana, koji su činili 2,6% stanovništva.[521]

225. Postoje dokazi o sljedećem:

(1) Ubistva:

---

[518] Vidi supra, par. 138.

[519] Vidi supra, par. 137.

[520] Svjedok B-1003: T. na str. 18604; svjedok B-1453: dok. pr. 565, tabulator 1 (pod pečatom), izjava od 18. aprila 2002, par. 2.

[521] Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69.

(a) Nekoliko desetina ljudi ubijeno je u centru Bijeljine i iza štaba SDS-a.[522]

(b) U toku rata viđeni su leševi koji su plutali rijekom Drinom, ali se njihov tačan broj ne zna.[523]

(c) Na ulicama Bijeljine viđeno je četrdeset i osam leševa – svjedok zna da ih je bilo još.[524]

(d) Svjedok je čuo objavu na Radiju Bijeljina da je na deponiji smeća pronađeno 25 leševa.[525]

(e) Jedan pripadnik TO rekao je "mnogo smo ih poubijali" (muslimana) – broj nepoznat.[526]

(f) Dvadeset i dvije osobe mučene su i ubijene u jednom podrumu.[527]

(g) Četrdeset i jedna osoba ubijena je prilikom zauzimanja grada, a njihova imena objavljena su na Radiju Bijeljina i u listu *Semberija*.[528]

(h) Dana 31. marta 1992. svjedok je, posredstvom Televizije Bijeljina, saznao da su "arkanovci i pripadnici garde kapetana Dragana, četnici vojvode Mileta Blagića" ušli u Bijeljinu i u centru grada poubijali ljude, uključujući cijele porodice.[529]

(2) Progoni:

(a) Policija je imala spisak muslimana koje je trebalo uhapsiti. Na tom spisku nalazila su se imena imućnih muslimana ili muslimanskih privrednika i on je dostavljen svakom kontrolnom punktu ili izlazu iz SAO Semberije.[530]

---

[522] Svjedok B-161: T. na str. 21058, 21108; g. Omeragić: T. na str. 27686-27687.

[523] Svjedok B-161: T. na str. 21060.

[524] Svjedok B-1003: T. na str. 18612, 18662; dok. pr. 420, tabulator 3 (pod pečatom).

[525] Gospodin Omeragić: dok. pr. 563, izjava od 5. augusta 2001, par. 7.

[526] Ibid., par. 14.

[527] Ibid., par. 26.

[528] Svjedok B-1453: T. na str. 27735.

[529] Gospodin Hrustanović: T. na str. 26081, 26084.

[530] Svjedok B-1003: T. na str. 18645-18646.

(b) Formirane su policijske patrole u kojima su bili arkanovci koji su išli od kuće do kuće sa spiskovima "osumnjičenih" – mnogi su ljudi odvedeni iz svojih domova i više nikada nisu viđeni.[531]

(c) Plan Srba bio je da očiste Bijeljinu od nesrpskog stanovništva, pa su im prvo na meti bili ljudi koji su imali ekonomski, politički ili vjerski utjecaj, tako da bi preostalo stanovništvo lakše kontrolisali.[532]

(d) Godine 1992. izdat je opći proglas da se svi vojno sposobni Bošnjaci trebaju prijaviti da služe u VRS-u; oni su zatim dobili poziv za mobilizaciju u VRS.[533] One koji su se oglušili slali su da rade na frontu; nijedan Srbin nije morao raditi na frontu, čak ni oni koji nisu služili u vojsci.[534]

(e) Nesrbi su otpuštani s posla, a umjesto njih dovođeni su Srbi. Na funkcijama su zadržani samo oni nesrbi za koje nije postojala zamjena, a i tada samo pod strogim nadzorom.[535]

(3) Pritvaranje i zlostavljanje:

(a) Tri do četiri stotine ljudi, žena i djece sklonilo se u kasarnu JNA.[536] General Janković rekao je Fikretu Abdiću da, pored nekoliko stotina izbjeglica u kasarni, u Petkovači ima još hiljadu i po izbjeglica, većinom muslimana.[537]

(b) Dana 10. augusta 1993. godine Srbi su svjedoka (sa još 47 osoba) pritvorili, prebacili na područje Brčkog i prisilili da kopa rovove i utvrđenja na linijama fronta VRS-a.[538] Gotovo godinu dana kasnije, kada je

---

[531] Svjedok B-1453: T. na str. 27749.

[532] Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 52.

[533] Ibid., par. 14.

[534] Gospodin Hrustanović: T. na str. 26085.

[535] Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 23.

[536] Gospodin Omeragić: dok. pr. 563, izjava od 5. augusta 2001, par. 8 i Addendum bez datuma.

[537] Gospodin Omeragić: T. na str. 27687.

[538] Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 24-27.

svjedok rekao da nema namjeru napustiti Bijeljinu, maltretirali su ga i teško pretukli ljudi majora Vojkana Đurkovića.[539]

(c) Četiri su osobe pritvorene i pretučene u zgradi SUP-a.[540]

(d) Oko 2.000 osoba, većinom muslimana, zatočeno je u logoru Batković.[541] Tukli su ih. U tom logoru umrlo je oko 100 osoba.[542] Odabrana je jedna grupa od deset muškaraca za premlaćivanje i ako bi jedan od njih podlegao, drugim bi popunili taj broj.[543] Svjedoka su mučili tako što su ga vezali i ostavili da visi.[544] Muškarce su prisiljavali na seksualno općenje.[545] Negdje u septembru 1993. godine svjedoka su ponovo zatočili u logoru Batković – tog puta je tamo bilo od 800 do 900 muslimana, ali je u narednih nekoliko dana razmijenjeno od 600 do 700 ljudi.[546]

(4) Uništavanje objekata kulture:

(a) U martu 1993. uništene su dvije džamije u Janji. Uništeno je i svih pet džamija u Bijeljini.[547]

(b) Srbima su mete bila "obilježja nepravoslavne vjere" – sve džamije u Bijeljini i okolnim selima uništene su dinamitom. Postojalo je ukupno 11 džamija.[548]

(5) Prisilno premještanje i deportacija:

---

[539] Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 37-42, i izjava od 7. oktobra 1994, par. 12-17.

[540] Gospodin Gušalić: T. na str. 18275-18276 (g. Gušalić je četiri dana bio pritvoren i tučen u zgradi SUP-a. Četvrtog dana doveli su još trojicu muškaraca i pretukli ih. Poslije toga su ih odveli u zatočenički logor Batković).

[541] Ibid., T. na str. 18277.

[542] Ibid., T. na str. 18281.

[543] Ibid., T. na str. 18282.

[544] Ibid., T. na str. 18284.

[545] Ibid., T. na str. 18284.

[546] Ibid., T. na str. 18284, 18286, 18293 (Svjedoka su u septembru 1992. odveli u drugi logor, gdje je ostao 11 mjeseci, poslije čega su ga vratili u Batković.).

[547] Svjedok B-1486: T. na str. 18718.

[548] Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 53.

(a) Svjedok je otišao iz Janje u septembru 1994. nakon što su ga prisilili da napusti svoju kuću i imovinu.[549] Niko nije direktno prisiljavao stanovnike Janje da odu, ali im je oduzimana imovina i morali su otići zbog psihološkog pritiska vršenog nad njima.[550]

(b) Crveni krst upozorio je svjedoka da je početkom i sredinom jula 1994. veliki broj muslimana protjeran iz Bijeljine. Tokom narednih mjeseci, iseljeno je 2.500 muslimana, a ujesen još 2.500.[551]

(c) Dana 22. augusta 1994. godine svjedoka i njegovu porodicu priveli su i sa još tridesetak stanovnika muslimana odvezli kamionom za prijevoz stoke u pravcu Tuzle.[552] Bijeljina je imala 30.000 stanovnika i gotovo sve su ih protjerali, tako da je ostalo samo pet odsto muslimana – od 800 do 2.000 osoba.[553]

(6) Razno:

(a) U aprilu i maju 1992. svjedok je dobio zadatak da sprovodi konvoje koji su prevozili oružje, municiju i drugu vojnu opremu iz Srbije u Bosnu, preko Sremske Rače, Bijeljine, Brčkog, Zvornika i Majevice – na ratišta.[554] Takve konvoje sproveo je najmanje deset puta preko Save.[555] U svakom konvoju nalazilo se od 10 do 20 "teretnih kamiona".[556]

---

[549] Svjedok B-1486: T. na str. 18725-18726.

[550] Ibid., T. na str. 18747.

[551] Dr. Williams: T. na str. 22948-22949.

[552] Gospodin Hrustanović: dok. pr. 530, izjava od 12. novembra 1999, par. 42-45, i izjava od 7. oktobra 1994, par. 18.

[553] Gospodin Hrustanović: T. na str. 26105.

[554] Svjedok B-1453: dok. pr. 565, tabulator 1 (pod pečatom), izjava od 18. aprila 2002, par. 7; T. na str. 27728-27729.

[555] Svjedok B-1453: T. na str. 27728.

[556] Ibid.

Ključ

226. Preuzimanje vlasti u Ključu počelo je u aprilu 1992.[557]

227. Godine 1991. u Ključu je živjelo 17.696 muslimana, ili 47.3% stanovništva. Godine 1993. od 14.000 do 15.000 muslimana napustilo je Ključ. Godine 1995. ostalo ih je 1.211 ili 6,0% stanovništva.[558]

228. Postoje dokazi o sljedećem:

(1) Ubistva:

(a) Otprilike stotinu osoba ubijeno je ispred stare osnovne škole u Velagićima.[559]

(2) Pritvaranje i zlostavljanje:

(a) Desetine osoba pretučene su i zatočene u školi u Velagićima.[560]

(b) Pedeset i jedan musliman odveden je na prisilni rad na frontu.[561]

Bosanski Novi

229. Preuzimanje vlasti u Bosanskom Novom počelo je u maju 1992.[562]

230. Godine 1991. bilo je 14.040 muslimana, koji su činili 33,7% stanovništva. Godine 1993. 13.000 muslimana napustilo je Bosanski Novi.

---

[557] Svjedok B-1047: T. na str. 22480-22481; upor. svjedok B-1021: dok. pr. 611, izjava od 4. oktobra 1995, str. 1 (gdje se kaže da je zauzimanje počelo 27. maja 1992).

[558] Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A-5, str. 135.

[559] Svjedok B-1021: T. na str. 30078.

[560] Svjedok B-1021: dok. pr. 610, tabulator 2 (pod pečatom), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 9128.

[561] Svjedok B-1047: T. na str. 22481-22482.

[562] Gospodin Kirudja: T. na str. 15412-15414; svjedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (djelimično pod pečatom), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13968.

Godine 1995. bilo je 1.513 muslimana, odnosno 4,8% stanovništva.[563]

231. Postoje dokazi o sljedećem:

(1) Ubistva i prisilno premještanje i deportacije:

(a) U maju 1992. muslimansko selo Suhača granatirano je iz pravca susjednih srpskih sela.[564] Dana 24. maja 1992, nakon što je granatiranje prestalo, 8.000 do 10.000 muškaraca, žena i djece (uključujući njih 1.200 iz Suhače) pokušalo je pobjeći sa područja oko sela Suhača.[565]

(b) U junu 1992. u Blagaj-Japri vojnici su opkolili muslimanske civile koji su pobjegli sa područja Suhače i na njih otvorili vatru koja je trajala dva sata.[566]

(c) Devet hiljada osoba napustilo je Bosanski Novi i uputilo se ka hrvatskoj teritoriji.[567]

(d) Stanovnici sela Šikare otjerani su iz svojih kuća; neki su od njih odvedeni i ubijeni.[568]

(2) Pritvaranje i zlostavljanje:

(a) U junu 1992. godine civili muslimani u Blagaj-Japri zatočeni su u preduzeću "Japra".[569] Tukli su ih.[570] Iz vatrenog oružja ubijena su najmanje dva zatočenika.[571] Muškarce su odvojili od žena i djece, a zatim su ih 11. juna 1992. prebacili na fudbalski stadion Mlakve.[572] Tamo su bili

---

[563] Profesor Tabeau: dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A-5, na str. 134.

[564] Svjedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (djelimično pod pečatom), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13968-13969.

[565] Ibid., T. na str. 13969-13972.

[566] Ibid., T. na str. 13977.

[567] Gospodin Kirudja: T. na str. 15432.

[568] Svjedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (djelimično pod pečatom), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13984, 13987.

[569] Ibid., T. na str. 13980.

[570] Ibid., T. na str. 13981.

[571] Ibid., T. na str. 13982, 13990.

[572] Ibid., T. na str. 13997, 13998.

zatočeni otprilike 46 dana, a uvjeti su bili strašni.[573] Barem jednog zatočenika su prebili.[574]

(b) Fudbalski stadion pun zatočenika bio je samo vrh ledenog brijega u naporima lokalnih Srba da stvore RS u kojoj neće biti muslimana. Tu su bili još logori Keraterm, Trnopolje, Omarska i Manjača, a postojala je saradnja između lokalnih Srba i gradonačelnika i TO Bosanske Dubice, Banje Luke, Prijedora, Sanskog Mosta i Ključa.[575]

(3) Uništavanje objekata kulture:

(a) U maju 1992. godine iz pravca susjednih srpskih sela granatirane su džamije u muslimanskom selu Suhači.[576]

iii. Drugi dokazi

Demografski dokazi

232. Demografski dokazi pokazuju da je 1991. godine u Republici Srpskoj, na području iz predmeta *Milošević* (kako je ono definisano u izvještaju vještaka profesora Tabeau), živjelo 344.803 muslimana.[577]

---

[573] Ibid., T. na str. 13999-14000.

[574] Ibid., T. na str. 14016-14017.

[575] Gospodin Kirudja: dok. pr. 378, tabulator 7; T. na str. 15422-15425.

[576] Svjedok B-1354: dok. pr. 652, tabulator 1 (djelimično pod pečatom), transkript iz predmeta Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-T, T. na str. 13968-13969, 14012, 14018.

[577] Dok. pr. 548, tabulator 2, na str. 9-11 ("U svrhu ove studije, područje u predmetu Milošević definisano je kao područje sljedećih (prijedejtonskih) općina: Banja Luka, Bihać, Bijeljina, Bileća, Bosanska Dubica, Bosanska Gradiška, Bosanska Krupa, Bosanski Novi, Bosanski Petrovac, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Čajniče, Čelinac, Doboj, Donji Vakuf, Foča, Gacko, Goražde, Kalinovik, Ključ, Kotor-Varoš, Nevesinje, Prijedor, Prnjavor, Rogatica, Rudo, Sanski Most, Sarajevo – Centar, Sarajevo – Hadžići, Sarajevo – Ilidža, Sarajevo – Ilijaš, Sarajevo – Novi Grad, Sarajevo – Novo Sarajevo, Sarajevo – Pale, Sarajevo – Stari Grad, Sarajevo – Trnovo, Sarajevo – Vogošća, Sokolac, Srebrenica, Šekovići, Šipovo, Teslić, Trebinje, Višegrad, Vlasenica i Zvornik. Sve bitne komponente uključene su za podijeljene općine, tj. analizirane su sve one postdejtonske općine koje zajedno predstavljaju područje određene prijedejtonske općine.").

Od tog broja je 1997-1998. ostalo njih oko 7.933 (odnosno oko 1,4%).[578]

Uništavanje kulturne baštine

233. Pretresno vijeće saslušalo je svjedočenja o razaranju kulturnih i vjerskih objekata bosanskih muslimana na teritoriji Bosne i Hercegovine. Profesor Riedlmayer svjedočio je da je oštećeno svih 277 džamija koje su bile obuhvaćene istraživanjem, a ocijenjeno je da su samo njih 22 neznatno oštećene.[579] Većina džamija obuhvaćenih istraživanjem nalazila se na teritorijama koje su tokom sukoba osvojile i držale snage bosanskih Srba, s izuzetkom Sarajeva.[580] U određenom broju slučajeva, džamije ne samo da su sravnjene sa zemljom već su lokacije na kojima su se nalazile raščišćene i na njima podignuti drugi objekti, kao što su deponije za smeće.[581] Većina vjerskih objekata navedenih u izvještaju profesora Riedlmayera uništena je kao posljedica napada na njih, a ne slučajnih borbi u njihovoj blizini.[582]

Svjedočenje vještaka

234. Dr. Zwaan, vanredni profesor u Centru za izučavanje holokausta i genocida Univerziteta u Amsterdamu, svjedočio je o značaju ideologije i korištenja propagande za stvaranje konteksta za genocid. Po mišljenju

---

[578] Ibid.

[579] Dok. pr. 486, na str. 9.

[580] Ibid.

[581] Ibid., str. 12.

[582] To se može zaključiti iz činjenice da su okolne zgrade često ostajale netaknute i da je postavljanje eksploziva unutar džamija bilo uobičajeni način njihovog uništavanja. Ibid., str. 11; T. na str. 23883. Malo je vjerovatno da bi se tako nešto dogodilo u kontekstu vojnog sukoba. T. na str. 23884. Profesor Riedlmayer je pokazao mapu na kojoj se vidi da se područje Bosne i Hercegovine na kojem su uništene džamije sada nalazi u sklopu RS-a. Dok. pr. 488, tabulator 4; T. na str. 23820-23822.

dr. Zwaana, ideologija igra vodeću ulogu u procesima koji vode vršenju genocida, uključujući razne vrste ekstremnog nacionalizma,[583] koje dehumanizuju ciljnu grupu, koristeći također kolektivno historijsko pamćenje (gdje je to moguće) u nastojanju da se napravi atmosfera podjele na "njih" i "nas".[584] Te nacionalističke ideologije kasnije se koriste da bi se legitimizovao, racionalizovao i opravdao genocidni proces.[585] Iako motivi pojedinaca za učešće u tim djelima mogu biti različiti, ideologije određuju opći pravac onome što bi se trebalo uraditi i daju individualnim počiniocima osjećaj svrhe i namjere.[586] Dr. Zwaan je rekao da su naučnici u načelu saglasni da je genocid zločin države, odnosno da su ukupno viđenje, stavovi, ponašanje i odluke centralnog političkog rukovodstva odlučujući faktori za pojavu zločina genocida.[587] Dr. Zwaan smatra da zločini genocida nikada ne nastaju "odozdo";[588] već da dolaze "odozgo".[589] Takvi se zločini događaju uz "znanje, saglasnost i učešće državnih organa".[590]

235. Dr. Budding, saradnica Harvardske akademije za međunarodne i regionalne studije,[591] pripremila je izvještaj "Srpski nacionalizam u dvadesetom vijeku: Osnovni historijski podaci i kontekst".[592] U izvještaju vještaka dr. Budding navode se historijski podaci i kontekst značajni za razumijevanje buđenja srpske nacionalne svijesti osamdesetih godina, kao i slijed političkih događaja koji su doveli do raspada jugoslavenske države i izbijanja postjugoslavenskih ratova 1991. godine.[593] Izvještaj se posebno bavi srpskim stavom prema jugoslavenskoj državi, kao i odnosom

---

[583] Dok. pr. 639, na str. 26-27.

[584] Dok. pr. 639, na str. 29; T. na str. 31181.

[585] Dok. pr. 639, na str. 31.

[586] T. na str. 31180.

[587] Dok. pr. 639, par. 28.

[588] T. na str. 31173.

[589] Dok. pr. 639, par. 29.

[590] Dok. pr. 639, par. 29, 40, T. na str. 31178.

[591] T. na str. 24818.

[592] Dok. pr. 508; T. na str. 24818-24820.

[593] Dok. pr. 508, na str. 1.

između Srba u Srbiji i onih izvan nje i pokušava ustanoviti i objasniti elemente nacionalnog mentalnog sklopa koji je doprinio raspadu Jugoslavije.[594] Namjera autorice izvještaja nije bila da replicira da je jedino srpsko rukovodstvo odgovorno za krah Jugoslavije. Sile koje su bile za nezavisnost postojale su, nezavisno od njega, i u Sloveniji i u Hrvatskoj.[595] Međutim, politika optuženog i njegova retorika doprinijele su da te snage sa marginalnih pređu na dominantne političke pozicije.[596]

236. Od 1990. godine Miloševićev režim možda nije javno iznosio eksplicitne zahtjeve u vezi sa granicama, ali je zato preduzimao niz indirektnih i direktnih mjera u cilju povezivanja Srba u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj sa Beogradom, a protiv novoizabranih vlada u tim republikama.[597] U to vrijeme beogradski mediji bili su preplavljeni raznim tekstovima koji su stvarali predstavu o tome da Srbima izvan Srbije ponovo prijeti genocid koji su doživjeli za vrijeme Drugog svjetskog rata.[598] Osjećaj ugroženosti pothranjivale su i lične i porodične uspomene na rat i – u Hrvatskoj – izuzetno nacionalistički obojena retorika Tuđmanovog režima, djelimična rehabilitacija ustaške države, kao i mnogi bezosjećajni postupci prema srpskom stanovništvu.[599] Svi ti postupci imali su za cilj promovisanje teritorijalnog, a ne političkog rješenja "srpskog problema" koji se ponovo javljao.[600]

237. Profesor De la Brosse s Univerziteta u Reimsu, stručnjak za korištenje propagande u medijima, pripremio je izvještaj "Politička propaganda i projekt 'Svi Srbi u jednoj državi'".[601] Izvještaj koji je pripremio ovaj svjedok bavi se time kako su se optuženi i Srbi koristili propagandom,

---

[594] Ibid., str. 1.
[595] Ibid., str. 60.
[596] Ibid., str. 60.
[597] Ibid., str. 67.
[598] Ibid., str. 68.
[599] Ibid.
[600] Ibid.
[601] Dok. pr. 446, tabulator 1-2.

ali također razmatra kako su se njome koristile i druge strane u sukobu.[602] Profesor De la Brosse utvrdio je da poređenje između srpske, hrvatske i bosanske nacionalističke propagande navodi na zaključak da je srpska propaganda nadmašila ostale dvije i po obimu i po sadržaju emitovanih medijskih poruka.[603]

iv. Dokazi o genocidnoj namjeri rukovodstva bosanskih Srba

238. I Radovan Karadžić i Biljana Plavšić izjavili su da je osnovni cilj rata koji vode Srbi preraspodjela stanovništva Bosne i Hercegovine kako bi Srbima pripala kontrola nad jedinstvenim povezanim komadom teritorije, koji bi obuhvatio čitavu granicu sa Crnom Gorom, Srbijom i sva područja na kojima historijski žive Srbi.[604] Zbog toga je trebalo ukloniti veliki broj bosanskih muslimana jer su oni bili većinsko stanovništvo u dolini Drine u sjeveroistočnoj Bosni, uz granicu sa Srbijom.[605]

239. Aleksa Buha, ministar inozemnih poslova RS-a, izjavio je u maju 1994. u Skupštini Republike Srpske da je njihova "primarna opcija, ujedinjenje sa Srbijom, ako ne ide to, onda nezavisnost".[606] To je u maju 1994. ponovio Milan Martić, predsjednik Republike srpske Krajine, koji je na tom istom zasjedanju rekao: "Mi smo jedan te isti narod …i budite sigurni neće dugo vremena proći, da li se to nekome sviđalo ili ne, mi ćemo biti jedna država."[607] Radovan Karadžić je također zastupao ideju o ujedinjenju, kada je u oktobru 1993. rekao da "onda mi treba da

---

[602] Dok. pr. 446, tabulator 27 (Izvještaj UN-a za 1994. u kojem se kaže da su se, nakon što su počele borbe u bivšoj Jugoslaviji, informacije sredstava informisanja sastojale od nacionalističkih govora i napada koji su direktno vodili činjenju zločina); T. na str. 20717-20720; dok. pr. 446, tabulator 2, par. 2.

[603] Dok. pr. 446, tabulator 2, na str. 67.

[604] Gospodin Harland: T. na str. 26954.

[605] Ibid.

[606] Dr. Donia: dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 1.

[607] Ibid.

predložimo kompletno ujedinjenje srpskog naroda i Jugoslavije i RSK i RS".[608]

240. Gospodin Harland je u brojnim prilikama svjedočio da su članovi rukovodstva bosanskih Srba izražavali spremnost da ostvare deklarisani cilj po svaku cijenu i da je naročito Radovan Karadžić u svojim izjavama prije početka sukoba predviđao istrebljenje bosanskih muslimana u slučaju rata. Radovan Karadžić je izjavio: "Koristit ćemo tu ratnu mašineriju koju podržavaju Srbi da život civila učinimo nemogućim", kako bi se terorisali civili i tako postigao određeni politički cilj.[609]

241. Sljedeći citati pružaju uvid u stanje svijesti Radovana Karadžića u relevantno vrijeme:

- "Nestat će (Muslimani)! Sa lica zemlje će nestati taj narod ako oni, ako oni zapnu sada.…Oni to ne shvataju da bi tu bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao. Nestalo bi sirotinje muslimanske koja ni ne zna kud on vodi, kud on vodi, ovaj, muslimane ...."[610]
- "Za dva-tri dana će Sarajeva nestati i bit će pet stotina hiljada mrtvih. Za mjesec dana u Bosni i Hercegovini nestat će muslimana ...."[611]
- "Prije svega, niko od njihovog rukovodstva ne bi ost'o živ. Za tri-četiri sata bi bili pobijeni svi. Ne bi imali šanse da opstanu uopšte."[612]
- "Put kojim su krenuli je ista autostrada koja je vodila Hrvatsku u pakao, samo što bi taj pakao rata u BiH bio teži, a u kome bi i muslimanski narod možda mogao nestati. Zato nemojte po Evropi nastojati da isposlujete nešto na šta nemate pravo!"[613]

---

[608] Ibid.

[609] Gospodin Harland: T. na str. 27004.

[610] Dok. pr. 613, tabulator 88 (presretnuti razgovor s Gojkom Đogom od 12. oktobra 1991).

[611] Dok. pr. 613, tabulator 89 (presretnuti razgovor s Momčilom Mandićem od 13. oktobra 1991).

[612] Dok. pr. 613, tabulator 93 (presretnuti razgovor s Miodragom Davidovićem od 15. oktobra 1991).

[613] Profesor De la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 33, str. 3 (Radovan Karadžić govori u Skupštini Bosne i Hercegovine 15. oktobra 1991).

- "Šta ćemo mi raditi ako dobijemo državu u kojoj smo manjina? ... Oni žele nas i Hrvate da zadrže u jednoj unitarnoj Bosni, da mi kontrolišemo muslimane, a mi muslimane kontrolisati ne možemo u toj unitarnoj državi. Mi dobro znamo gdje dođe fundamentalizam, da se tu više živjeti ne može … da je ovaj sukob podjaren da bi nestali muslimani."[614]

- "Mi sasvim sigurno znamo da moramo nešto da damo, to je van svake sumnje ukoliko hoćemo da ostvarimo prvi strateški cilj, a to je da se ratosiljamo neprijatelja iz kuće, a to je Hrvata i muslimana, da ne budemo više zajedno u državi."[615]

242. Dana 1. maja 1992. godine Biljana Plavšić je g. Doyleu, ličnom predstavniku lorda Carringtona, rekla da, ukoliko dođe do podjele teritorije, Srbi zaslužuju veću teritoriju i da će, ako je potrebno da tri miliona ljudi pogine da bi se riješio problem, oni to i učiniti.[616]

243. Slično tome, Dragan Kalinić, ministar zdravlja Republike Srpske, rekao je u maju 1992. na 16. zasjedanju Skupštine RS-a u vezi sa Sarajevom: "... poznajući ko nam je neprijatelj, u kojoj mjeri je on perfidan i u kojoj mjeri mu se ne može vjerovati sve dotle dok se on fizički, vojnički ne uništi i ne slomije, što podrazumijeva, naravno, i eliminisanje i likvidaciju njegovih ključnih ljudi."[617]

244. Na 34. zasjedanju Skupštine Republike Srpske održanom od 27. augusta do 1. oktobra 1993. Momčilo Krajišnik je rekao: "Vjerujte da bi najveća tragedija bila kada bi muslimani prihvatili sada da žive sa nama skupa. Vidjeli ste kako se utrpavaju Hrvatima, (da) Hrvati neće, mi bi izgubili državu. Ja samo to ne bih prihvatio, a prihvatio bih manji

---

[614] Dr. Donia: dok. pr. 537, tabulator 2, str. 13 (17. zasjedanje Skupštine RS održano 24-26. jula 1992).

[615] Dok. pr. 537, tabulator 2, str. 64 (42. zasjedanje Skupštine RS-a održano 18-19. jula 1994); T. na str. 26486.

[616] T. na str. 25292.

[617] T. na str. 26517; dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 38.

procent nego što sada imamo da mi ostanemo odvojeni i da imamo svoju državu da ne budemo sa muslimanima."[618]

245. Drugi primjeri izjava koje je davao Radovan Karadžić: "A sačuvali smo 250.000 mjesta životnog prostora gdje su muslimani živjeli";[619] "mi nemamo više razloga da se borimo, skoro sve smo svoje oslobodili";[620] i "oni će nama nju osporavati zbog etničkog čišćenja, ovoga i onoga, ali mi ćemo reći – i Srbi su etnički očišćeni".[621] Poslije zauzimanja Srebrenice u julu 1995. Radovan Karadžić je na 54. zasjedanju Skupštine Republike Srpske u oktobru 1995. rekao: "… nego slučajno nailazeći na generala Krstića i savjetovao mu da pravo ide u grad i da proglasi pad Srebrenice, a poslije ćemo se juriti sa Turcima po šumama, odobrio sam i bliži zadatak i radikalni zadatak i ne kajem se za to."[622]

v. Nalazi

246. Na osnovu zaključaka koji se mogu izvesti iz ovog dokaznog materijala, Pretresno vijeće moglo se uvjeriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat u koji su bili uključeni rukovodioci bosanskih Srba, čiji je cilj bio da djelimično unište populaciju bosanskih muslimana, kao i da je genocid zaista počinjen u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom. Zaključak o genocidnoj namjeri rukovodstva bosanskih Srba može se izvesti iz cjelokupnog dokaznog materijala, uključujući onaj

---

[618] Dok. pr. 537, tabulator 4, str. 11 (27. zasjedanje Skupštine RS-a održano 10. januara 1994).

[619] Dok. pr. 537, tabulator 4, str. 11 (34. zasjedanje Skupštine RS-a održano od 27. augusta do 1. oktobra 1993).

[620] Dok. pr. 537, tabulator 4, str. 12 (17. zasjedanje Skupštine RS-a održano 24-26. jula 1992).

[621] Dok. pr. 537, tabulator 4, str. 11 (42. zasjedanje Skupštine RS-a održane 18-19. jula 1994).

[622] Dok. pr. 537, tabulator 4, str. 35 (54. zasjedanje Skupštine RS-a održane 15-16. oktobra 1995).

naveden u paragrafima 238-245. Razmjere i obrazac napada, njihov intenzitet, veliki broj muslimana ubijenih u tih sedam općina, pritvaranje muslimana, okrutno postupanje prema njima u zatočeničkim objektima i na drugim mjestima i ciljani napadi na osobe ključne za opstanak muslimana kao grupe – sve su to faktori koji ukazuju na genocid.

247. Pošto je proučilo dokazni materijal, Pretresno vijeće nije našlo dokaze o genocidu u Kotor-Varoši.

248. Pretresno vijeće uviđa da je broj ubistava i drugih djela zlostavljanja u Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom manji nego na ostalim četirima teritorijama. Međutim, na osnovu geografske blizine tih triju i ostalih četiriju teritorija i relativno sličnog perioda kada su obje grupe teritorija zauzete, Vijeće zaključuje da postoji dovoljno dokaza o genocidnoj namjeri i u odnosu na te tri teritorije.

b. Ima li dokaza na osnovu kojih se Pretresno vijeće može uvjeriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata i da je dijelio neophodnu namjeru njegovih učesnika?

i. Vođa svih Srba

249. Gospodin Babić svjedočio je da je optuženi bio vođa srpskog naroda u Jugoslaviji i da su ga ljudi u Kninu smatrali zaštitnikom Srba u Jugoslaviji.[623] Ambasador Galbraith svjedočio je da misli da je optuženi "bio tvorac politike stvaranja Velike Srbije i da se malo toga događalo bez njegovog znanja i učešća".[624]

250. Dana 16. marta 1991. optuženi je izjavio da Srbi, da bi bili moćni, moraju biti jedinstveni i naredio je mobilizaciju rezervnog sastava policije

[623] T. na str. 12915.

[624] T. na str. 23081.

da bi se omogućila sigurnost i odbranili interesi Republike i Srba izvan Srbije.[625] Optuženi je rekao da je bio u vezi sa "našima" iz Knina i Bosne i Hercegovine i da se nada da "oni" neće biti "ludi da se sa nama tuku".[626]

251. Ideja da svi Srbi žive u jednoj državi isticana je mnogo godina.[627] Dana 15. januara 1991. optuženi je održao govor u kojem je rekao da srpski narod želi živjeti u jednoj državi, pa je, prema tome, neprihvatljiva podjela koja bi ih prisilila da žive u različitim suverenim državama.[628]

252. U martu 1991. godine tokom tajnog sastanka u Karađorđevu optuženi se s predsjednikom Tuđmanom dogovorio o podjeli Bosne i Hercegovine po etničkom ključu i pripajanju tih njenih dijelova Hrvatskoj, odnosno Srbiji, dok bi se bosanskim muslimanima dala mogućnost da žive u enklavi.[629] Skupština RS-a je na svom 16. zasjedanju 12. maja 1992. usvojila nacrt "Šest strateških ciljeva" za stvaranje srpske države.[630]

253. U julu 1991. godine g. Babić, Radovan Karadžić i optuženi vodili su razgovor tokom kojeg je Radovan Karadžić rekao da će satjerati muslimane u doline rijeka kako bi se povezale sve srpske teritorije u Bosni i Hercegovini. Optuženi je upozorio g. Babića da ne "smeta Radovanu".[631]

254. Optuženi je 12. novembra 1993. Hrvoju Šariniću saopćio da želi zasebnu srpsku državu. Tom prilikom je rekao: "Otvoreno Vam kažem da sam s Republikom Srpskom u BiH, koja će pre ili posle da postane deo Srbije, rešio 90 odsto srpskog nacionalnog pitanja";[632] u septembru

---

[625] Profesor De la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 2, par. 28.

[626] Ibid.

[627] Gospodin Lilić: T. na str. 22563.

[628] Gospodin Lilić: T. na str. 22563; dok. pr. 469, tabulator 5.

[629] Gospodin Marković: T. na str. 28026-28027; gospodin Mesić: T. na str. 10559-10563.

[630] Dr. Donia: T. na str. 26484-26485.

[631] Gospodin Babić: T. na str. 13054-13056, 13808-13813.

[632] Gospodin Šarinić: dok. pr. 641, tabulator 2, par. 25; T. na str. 31267-31268.

1995. optuženi je rekao: "Slušajte, Hrvoje, hajde da mi uzmemo svaki naš - svaki svoj dio Bosne, i to bez međunarodne zajednice."[633]

255. Optuženi je manipulisao srpskim medijima i nametnuo nacionalističku propagandu kako bi opravdao stvaranje srpske države.[634] Optuženi je držao srpsku štampu pod strogim nadzorom, a nezavisnim medijima je dao manje od deset odsto nacionalnog medijskog prostora, i to iz spoljnopolitičkih interesa.[635] General Morillon smatrao je da je optuženi odgovoran za sijanje straha od zločina počinjenih u prošlosti među jugoslavenskim stanovništvom, čime je pustio s lanca "pse" koji su mu izmakli kontroli i doprinijeli tragičnim događajima.[636]

256. Gospodin Jović je prilikom svjedočenja rekao: "Više od jedne decenije Milošević je bio glavna politička ličnost u Srbiji. Imao je apsolutni autoritet u narodu i partiji i imao je mogućnost da presudno utječe na sve odluke i samim tim je bio, na neki način, glavni akter svega toga što se dogodilo u tom periodu."[637] Gospodin Jović je posvjedočio: "Ovaj period naše istorije obeležio je, bez ikakve sumnje, Slobodan Milošević. On je u svakom pogledu bio ključna ličnost, glavni junak ove srpske tragedije..."[638] Profesor De la Brosse iznio je dokaze da je g. Jović u svojoj knjizi *Poslednji dani SFRJ* napisao: "Godinama je (optuženi) najveću pažnju posvećivao sredstvima informisanja, naročito televiziji. Lično je odabirao glavne urednike novina i informativnih programa, a pogotovo direktore radija i televizije.… Bio je duboko ubeđen da građani svoje gledanje na političku situaciju formiraju na osnovu onoga što se njima servira, a ne

---

[633] Gospodin Šarinić: T. na str. 31282-31283.

[634] Profesor De la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 2, par. 4.

[635] Profesor De la Brosse: dok. pr. 446, tabulator 2, par. 80-83; dok. pr. 446, tabulator 26, klip 20; T. na str. 20776-20780.

[636] T. na str. 32036.

[637] T. na str. 29130-29131.

[638] Dok. pr. 596, tabulator 1, izjava od 16. novembra 2003, par. 7.

prema njihovom stvarnom materijalnom i političkom položaju. Ono što nije objavljeno, nije se ni dogodilo – to je bila Miloševićeva deviza."[639]

ii. Odnos optuženog s političkim i vojnim vlastima bosanskih Srba

257. Optuženi je bio dominantna politička ličnost u Srbiji i imao je dubokog utjecaja na političke i vojne vlasti bosanskih Srba.[640]

258. Gospodin Harland, službenik za civilne i političke poslove UN-a u Sarajevu od 1993. do 1999,[641] svjedočio je da je iz Srbije stizala osnovna podrška bosanskim Srbima, a posebno vojsci bosanskih Srba.[642] Vojska bosanskih Srba isticala je da lanac komandovanja zaista seže do Beograda.[643] Dr. Williams, direktor za informisanje UNPROFOR-a i portparol specijalnog predstavnika UN-a Yasushija Akashija od 1994. do 1995, svjedočio je da su se ujesen 1994. Srbi koristili jačom radarskom i protivzračnom odbranom oko Sarajeva i u sjeverozapadnoj Bosni.[644] Gospodin Akashi, kao i vojno osoblje UN-a, zaključili su da je ta oprema sigurno stigla iz Jugoslavije.[645] VJ i srpsko rukovodstvo dobijali su operativne izvještaje od VRS-a i pružali joj direktnu pomoć.[646] General Clark je jednom prilikom rekao generalu Perišiću da isključi konektor protivzračne odbrane koji je povezivao sistem PVO u Bosni i Hercegovini sa takvim sistemom u Srbiji.[647]

---

[639] Dok. pr. 446, tabulator 4, na str. 1; T. na str. 20721. Odluke o tim imenovanjima mogu se naći u dokaznom predmetu 446, tabulatori 38-40 (mart-april 1991), tabulatori 42-43 (august 1991), tabulator 44 (april 1992), tabulator 45 (april 1995), tabulator 46 (januar 1996).

[640] Dr. Williams: T. na str. 23073.

[641] T. na str. 26931-26932.

[642] T. na str. 26968.

[643] Ibid.

[644] T. na str. 22947-22948.

[645] Dr. Williams: T. na str. 22948.

[646] General Clark: T. na str. 30375.

[647] Ibid.

259. U izvještaju Glavnom štabu VRS-a iz septembra 1992. koji je potpisao Ratko Mladić navedeno je da su odlukom Skupštine Republike Srpske od 12. maja 1992. Srbima iz bivše JNA ostavljeni raspoloživi materijal i oprema da formiraju VRS.[648] Ratko Mladić je shvatio da je VRS na početku raspolagala znatnim materijalnotehničkim sredstvima, posebno borbenom tehnikom, municijom, gorivom i zalihama hrane.[649] Kada se JNA povukla iz Bosne i Hercegovine u drugoj polovini 1992, ostavila je Srbima u Bosni i Hercegovini gotovo kompletnu vojsku, snabdjevenu opremom iz bivše 2. vojne oblasti JNA.[650]

260. Oficiri VRS-a primali su plaće kao pripadnici 30. kadrovskog centra Vojske Jugoslavije sve do 28. februara 2002.[651] Trideseti kadrovski centar bio je administrativna jedinica Generalštaba u Beogradu, koji je formiran naredbom Momčila Perišića, načelnika Generalštaba VJ, radi rješavanja kadrovskih pitanja oficira VRS-a, kadrova po ugovoru i drugih kadrova.[652] Kada se JNA 1992. povukla iz Bosne i Hercegovine, oficiri i podoficiri JNA – njih otprilike 1.800 – koji su potjecali iz Bosne i Hercegovine željeli su ostati na teritoriji Bosne i Hercegovine.[653] Gospodin Lilić službeno je razriješio situaciju preko odluke VSO u novembru 1993. kojom su formirani 30. i 40. kadrovski centar. Time je trebalo riješiti status lica, ranije pripadnika JNA, koja su se nalazila izvan teritorije SRJ.[654] Sva lica koja su pripadala 30. kadrovski centru dobijala su plate od VJ.[655] Svjedok B-127 radio je za 30. kadrovski centar i nije dobio ni dinara od VRS-a.[656] Kako je konstatovao general Smith "... ko plaća, kod toga je na kraju i komanda".[657]

---

[648] Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 2, na str. 2.

[649] Ibid., str. 5.

[650] Ibid.

[651] Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 57.

[652] Gospodin Theunens: dok. pr. 643, tabulator 1 na str. 36; T. na str. 31514-31515.

[653] Gospodin Lilić: T. na str. 22591, dok. pr. 469, tabulator 17.

[654] T. na str. 22592.

[655] Svjedok B-127: T. na str. 24614-24615.

[656] T. na str. 24615.

[657] T. na str. 27368.

261. U zapisniku sa 50. zasjedanja Skupštine RS-a održanog 15-16. aprila 1995. zabilježeno je da je Ratko Mladić izjavio: "Vojska Jugoslavije je snabdevala VRS oružjem i drugom opremom, čime je pokrila 50% njenih potreba."[658] Da bi to ilustrovao, Ratko Mladić je dao pregled utrošaka od početka rata do 31. decembra 1994. i naveo sljedeće:

"... utrošili smo 9.185 tona pešadijske municije, 1,49% te municije obezbeđeno je iz naše proizvodnje, 42,2% iz materijalnih rezervi koje smo nasledili i zatekli u kasarnama te bivše vojske, 47,2% iz pomoći Vojske Jugoslavije i 9,11% iz uvoza, odnosno kupovinom.

Trenutno raspolažemo sa 9,11% ukupnih potreba za 1995. godinu.

Za artiljerijsku municiju utrošili smo 18.151 tonu, obezbeđeno je 26,2% iz proizvodnje 39% iz materijalnih rezervi, 34,4% iz pomoći Vojske Jugoslavije i 0,26% iz uvoza. Raspolažemo sa 18,36% ovogodišnjih potreba.

Za protivavionsku municiju utrošeno je 1.336 tona, obezbeđeno je 0% iz proizvodnje, 42,7% iz materijalnih rezervi, 52,4% iz pomoći Vojske Jugoslavije, 4,9% iz uvoza."[659]

262. Na Trećem kongresu SPS-a 1996. optuženi je potvrdio da je SPS davao materijalnu pomoć "Srbima van Srbije", uključujući "onima koji ratuju tamo gde se ratuje".[660] Optuženi je izjavio: "Što se tiče sredstava trošenih za oružje, municiju i ostale potrebe Vojske Republike Srpske i Republike srpske Krajine, ti se izdaci nisu mogli iz razloga državnih interesa, kao državna tajna prikazivati u Zakonu o budžetu koji je javni dokument. Isto se odnosi i na izdatke za opremanje snaga bezbednosti i posebno specijalnih antiterorističkih snaga … što se u javnosti nije objavljivalo iz razloga državne tajne, kao što se nije objavljivalo ni sve što je išlo za Vojsku Republike Srpske."[661] Optuženi je također rekao:

---

[658] Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 54, na str. 18.

[659] Ibid.

[660] Gospodin Lilić: T. na str. 22564; dok. pr. 469, tabulatori 6-7 (govor koji je optuženi održao na 4. kongresu SPS-a u februaru 2000).

[661] Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 3, na str. 2 (izjava optuženog u vezi sa nalogom Okružnog suda u Beogradu da se zadrži u pritvoru od 2. aprila 2001).

"Vanbudžetska trošenja odnosila su se isključivo na određene specifične pomoći Srbima preko Drine. Ostala vanbudžetska sredstva, može se reći gro tih sredstava išao je, na razne potrebe radi jačanja i očuvanja bezbednosti zemlje."[662] U jednoj drugoj izjavi, optuženi je rekao: "Najveći deo pomoći upućen je u Bosnu i Hercegovinu, stanovništvu i borcima."[663]

263. Svjedok B-174 svjedočio je da su u oktobru 1992. oficiri VJ-a u Pančevu obučavali 72. brigadu, čiji je on bio pripadnik.[664] Tu obuku prolazili su i pripadnici jedinice specijalne policije iz Knina. Svjedok je tu svoju obuku okarakterisao kao međuarmijsku saradnju između VJ-a i vojske Krajine.[665] Jedne noći u januaru 1993. godine neposredno prije nego što su ljudi (oko 300 njih iz 72. brigade) prešli preko granice u Bosnu, promijenili su uniforme i zamijenili oznake VJ-a simbolima VRS-a koje su im dali njihovi pretpostavljeni.[666] Pošto su prešli granicu, sastali su se s pripadnicima 63. padobranske brigade iz Niša i napali selo Skelane.[667] Napad je počeo otvaranjem vatre iz ručnih raketnih bacača i paljenjem plastova sijena kako bi se ljudi uspaničili i napustili svoje domove.[668] Kada su ljudi zaista napustili svoje kuće, vojnici su otvorili vatru iz automatskog oružja i bacali ručne bombe.[669] Naoružani ljudi i civili koji su pokušavali pobjeći dočekani su vatrom iz puškomitraljeza.[670] Kada je otpor oslabio, vojnici su ušli dublje u selo i prije

---

[662] Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 62 (zapisnik razgovora s optuženim pred istražnim sudijom Okružnog suda u Beogradu, sačinjen 1. aprila 2001).

[663] Gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 56 (izjava optuženog koju je prenijela jugoslavenska novinska agencija Tanjug 11. maja 1993, kako je objavljena u Posebnom dodatku o bivšoj Jugoslaviji od 13. maja 1993).

[664] T. na str. 25917-25919.

[665] T. na str. 25919, 26032-26033; vidi također: gospodin Theunens: dok. pr. 643, tabulator 1, par. 80 (U vezi s podrškom u ljudstvu, zbog nedostatka kadrova određenih vojnih specijalnosti i komandnog kadra u VRS, VJ je zadržala značajnu ulogu u obuci vojnog sastava VRS i davala je stimulacije oficirima VJ-a koji bi se dobrovoljno javili da služe u VRS-u.).

[666] T. na str. 25925-25926.

[667] T. na str. 25926-25933.

[668] T. na str. 25929.

[669] T. na str. 25929.

[670] T. na str. 25930.

ulaska u kuće bacali su u njih ručne bombe da bi bili sigurni da se tamo niko ne krije.[671] Djecu u selu pobio je jedini vojnik koji je bio spreman to uraditi - poručnik Zolotić (zvani Zombi) iz 72. brigade.[672]

264. Svjedok B-1804 svjedočio je da su u maju 1992. Generalštab JNA i Ratko Mladić, koji je imenovan za komandanta Glavnog štaba VRS-a, naredili su da oficiri rođeni u Bosni i Hercegovini ostanu tamo sa svom svojom opremom.[673] Iako je svjedok bio na službi u VRS-u, njega i druge pripadnike VRS-a plaćala je VJ.[674] Vojnici VRS-a kojima je bila potrebna medicinska pomoć mogli su je dobiti u Srbiji.[675] Odluke VRS-a, kao što su one o unapređenjima, morala je odobriti VJ prije nego što bi stupile na snagu; pored toga, odluke VRS-a morale su biti u skladu sa propisima VJ.[676] Odnos između VRS-a i VJ-a bio je kako administrativan tako i finansijski; personalni dosijei oficira VRS-a rođenih u Bosni i Hercegovini čuvani su u 30. kadrovskom centru VJ-a, koji se nalazio u Beogradu i bio nadležan za sva kadrovska pitanja vezana za oficire VRS-a koji su istovremeno bili i oficiri JNA.[677] VJ je djelimično snabdijevala VRS municijom, gorivom, rezervnim dijelovima, opremom, hranom i drugim potrepštinama.[678] Tokom sukoba u Bosni i Hercegovini, uključujući period oko februara ili marta 1993, VJ je pružala neposrednu pomoć VRS-u u borbenim djelovanjima.[679]

265. Ambasador Galbraith svjedočio je da je u maju 1992, kada se JNA povukla iz Bosne i Hercegovine, 85 odsto ljudstva i veći dio opreme ostavljen u rukama bosanskih Srba.[680] Ambasador Galbraith je također

---

[671] T. na str. 25929.
[672] T. na str. 25930.
[673] Dok. pr. 646, tabulator 1 (pod pečatom), izjava od 21. januara 2004, par. 53.
[674] Ibid., par. 62, 64.
[675] Ibid., par. 63.
[676] Ibid., par. 64.
[677] Ibid., par. 66.
[678] Ibid., par. 73.
[679] Ibid., par. 86.
[680] T. na str. 23080; dok. pr. 471, tabulator 5, na str. 27.

izjavio da je VRS osnovana u maju 1992. i da je primala finansijsku pomoć direktno od Srbije; konkretno, plaće su stizale iz Srbije.[681]

266. Tokom rata gospodin Anastasijević je često bio u Bosni i Hercegovini. On je svjedočio da je otprilike u maju 1992, kada je JNA promijenila naziv, svim oficirima Srbima rođenim u Hrvatskoj ili Bosni i Hercegovini ponuđeno da biraju ili da budu prekomandovani u VRS, odnosno vojsku Republike srpske Krajine, ili da im prestane služba u vojsci.[682] Stoga su gotovo svi oficiri VRS-a ranije bili u JNA, kao što je slučaj sa Ratkom Mladićem, komandantom VRS-a.[683] Plaće i penzije pripadnika VRS-a isplaćivane su iz Beograda; JNA je pružala VRS-u stalnu pomoć u vidu opreme, municije i ljudstva, a njeni pripadnici su povremeno i učestvovali u oružanim djelovanjima tokom rata.[684]

267. Baron van Lynden svjedočio je da nije imao nikakve sumnje da svi vojnici VRS-a koje je vidio djeluju u sastavu jedne prilično strogo kontrolisane vojske i da su komandanti koje je upoznao uvijek bili propisno obučeni u uniforme profesionalnih oficira JNA.[685]

268. General Morillon svjedočio je da je VRS smatrao "saveznom armijom". U maju 1992. – i to praktično preko noći – ta savezna armija je, po naređenju generala Kukanjca, "prefarbana" i postala VRS: činili su je isti oficiri i oprema, pa su, prema tome, sva municija, gorivo, pozadinsko snabdijevanje i naoružanje stizali od savezne armije koja je uvijek bila potčinjena predsjedniku. Pomoć koja je davana VRS-u bila je "svima očigledna".[686] Uprkos činjenici da, prema službenim izvještajima, Beograd više nije imao kontrolu nad VRS-om, general Morillon je bio apsolutno uvjeren da je u praksi Beograd i dalje imao vlast nad Ratkom Mladićem.[687]

---

[681] T. na str. 23081-23082, 23084.

[682] T. na str. 11483-11484, 11537.

[683] T. na str. 11483.

[684] T. na str. 11484, 11530.

[685] Dok. pr. 540, tabulator 1, transkript iz predmeta Tužilac protiv Galića, Predmet br. IT-98-29, u T. na str. 2120.

[686] T. na str. 31963, 32000.

[687] T. na str. 32003-32004.

269. Svjedok B-127 je svjedočio da su, kada se JNA formalno povukla iz Bosne i Hercegovine, oficiri koji su ostali postali pripadnici VRS-a preko 30. kadrovskog centra.[688] Ujesen 1992. jedan rezervista VJ-a ispričao je svjedoku da je mobilisan u Beogradu i da bi izgubio posao da se nije odazvao pozivu za mobilizaciju.[689] Svjedok je imao vojnu knjižicu JNA izdatu 1992. i vojnu knjižicu VRS-a izdatu u julu ili augustu 1996. Te dvije isprave imale su isti identifikacioni broj.[690] Ako bi IFOR, odnosno kasnije SFOR, zaustavio svjedoka, trebao je pokazati vojnu knjižicu VRS-a; u suprotnom, mogao je biti uhapšen kao pripadnik JNA.[691] Viši oficiri VRS-a koji su pripadali 30. kadrovskom centru imali su samo vojne knjižice JNA. Poslije 1996. izdavane su vojne knjižice VRS-a.[692]

270. Gospodin Theunens, vojni vještak koji je radio kao analitičar za Balkan u Ministarstvu odbrane Belgije i koji je od 1994. do 1999. učestvovao u raznim mirovnim operacijama UN-a u bivšoj Jugoslaviji, svjedočio je o preobražaju JNA u VRS i podršci koju je VJ davala VRS-u.[693] Formiranje VRS-a, koja je zvanično osnovana 12. maja 1992, izvršeno je reorganizacijom bivše 2. vojne oblasti JNA čiji je štab bio u Sarajevu.[694] Posljednje ključne odluke kojima je JNA transformisana u VRS bile su imenovanje Ratka Mladića za komandanta 2. vojne oblasti 25. aprila 1992. od Predsjedništva SFRJ; posjeta generala Adžića Banjoj Luci 2. maja 1992; i osnivanje Glavnog štaba VRS-a u periodu od 3. do 19. maja 1992.[695]

271. Krajem ljeta 1992. VRS i VJ dogovorile su se o planu – s tajnim nazivom *Izvor* – po kojem je VJ trebala VRS-u popunjavati zalihe municije i goriva.[696] Svjedok je ukazao na razne dokumente, kao što su "Analiza

---

[688] T. na str. 24597, 24623.

[689] T. na str. 24598.

[690] T. na str. 24616-24619, 24621; dok. pr. 505, tabulatori 7-8 (pod pečatom).

[691] T. na str. 24619-24621.

[692] T. na str. 24623-24624.

[693] T. na str. 31532; dok. pr. 643, tabulator 2.

[694] Dok. pr. 643, tabulator 1, par. 30.

[695] Dok. pr. 643, tabulator 1, par. 29.

[696] Gospodin Theunens: dok. pr. 643, tabulator 1, par. 99; T. na str. 31513.

borbene gotovosti i aktivnosti Vojske Republike Srpske u 1992. godini", u kojem je Glavni štab VRS-a naveo da je od SRJ, preko plana *Izvor*, dobijeno 7.451 tona municije [697] i logistički izvještaj 1. krajiškog korpusa VRS-a od 1. januara 1993, u kojem se navodi da je, prema planu *Izvor*, 29 šlepera za transport MTS-a upućeno iz SRJ.[698]

272. Gospodin Theunens je svjedočio da se VJ nije u potpunosti odrekla neposrednog učešća u borbenim djelovanjima u Bosni i Hercegovini, kako to pokazuju akcije u dolini Drine (od decembra 1992. do augusta 1993. i u proljeće 1995), oko Sarajeva (oktobar 1993. i septembar 1994) i u zapadnoj Bosni i Hercegovini (od jula do novembra 1994).[699] Gospodin Theunens je svjedočio o jednoj operaciji blizu Sarajeva (od 25. oktobra 1993. do 25. februara 1994), čiji su ciljevi bili da se Armija Bosne i Hercegovine potisne sa šireg područja Vogošće i zauzme i sačuva zaravan Nišići sjeverozapadno od Sarajeva.[700]

273. General Vegh, koji je sada u u penziji, a bio je komandant odbrambenih snaga Mađarske,[701] također je svjedočio o učešću JNA u događajima u Bosni i Hercegovini;[702] o preobražaju JNA u VRS[703] i podršci koju je VJ davala VRS.[704] Svjedok je iznio stav da su vojne organizacije raspoređene u Bosni i Hercegovini, sve dok su bile potčinjene JNA, djelovale u skladu sa teorijom i praksom "jedne armije", a svjedok je vidio da je taj izraz često korišten u više spisa i izvještaja.[705] Poslije povlačenja JNA i stvaranja VRS-a formirane su dvije oružane sile koje su djelovale

---

[697] Dok. pr. 427, tabulator 32.

[698] Dok. pr. 643, tabulator 1, par. 99.

[699] Theunens: T. na str. 35109; dok. pr. 643, tabulator 1, par. 37-66.

[700] T. na str. 35109, 31518; dok. pr. 643, tabulator 1, par. 57, tabulator 14 (U vezi s ovom operacijom, u dokumentu Komande Sarajevsko-romanijskog korpusa od 15. decembra 1993. ukazuje se na angažovanje specijalnih snaga VJ).

[701] T. na str. 31611; dok. pr. 644, par. 5.

[702] Dok. pr. 644, par. 131-162.

[703] Dok. pr. 644, par. 163-185.

[704] Dok. pr. 644. par. 186-256.

[705] T. na str. 31623; dok. pr. 644, par. 299.

samostalno.[706] Međutim, njihov međusobni odnos nije prekinut, mada nisu funkcionisale ni kao "jedna armija".[707] Bolje reći, koordinisane i usklađene aktivnosti i podrška imale su za posljedicu izuzetno blisku saradnju dviju armija.[708]

274. Gospodin Harland je svjedočio da je, kada je za pregovore lično morao ispisati "oznake" s imenima Ratka Mladića i delegacije bosanskih Srba, Ratko Mladić precrtao riječ "bosanski" i rekao: "Ne, ne, mi smo jedinstvena srpska delegacija. Znate, Beograd je naša prestonica."[709] Uopćeno govoreći, kada je UN imao teškoća navesti de civilne rukovodioce bosanskih Srba da donesu odgovarajuće odluke, njihova delegacija često bi odlazila u Beograd, kao što je bio slučaj sa Goraždem. Oni bi razgovarali s optuženim koji je, kako tvrdi gospodin Harland, uspijevao dobiti željeni ishod kod vojnih rukovodilaca bosanskih Srba;[710] pored toga, optuženi je mogao utjecati na ponašanje VRS-a.[711]

275. Državni sekretar Vance, lord Carrington i ambasador Okun smatrali su da potpis optuženog na Sporazumu o prekidu neprijateljstava[712] znači saglasnost pripadnika paravojnih i neregularnih snaga, kako je to zapisano u dokumentu, jer su te grupe, po njihovom mišljenju, bile pod kontrolom optuženog.[713]

276. Tokom sastanka 22. aprila 1994, posvećenom situaciji u Goraždu, optuženi je naložio Radovanu Karadžiću da naredi svojim ljudima da uklone blokadu za prolazak humanitarnog konvoja UN-a u Rogatici i Radovan Karadžić je to i učinio.[714] Utjecaj optuženog na Radovana

---

[706] General Vegh: T. na str. 31625; dok. pr. 644, par. 299.

[707] Dok. pr. 644, par. 299.

[708] Dok. pr. 644, par. 299.

[709] T. na str. 26968.

[710] Ibid.

[711] T. na str. 27007.

[712] Dok. pr. 396, tabulator 6: Ženevski sporazum koji su gospodin Tuđman, optuženi i gospodin Vance potpisali 23. novembra 1991.

[713] Ambasador Okun: T. na str. 17168-17169.

[714] Dr. Williams: T. na str. 22933.

Karadžića bio je očigledan i na osnovu pritiska koji je optuženi izvršio na njega da bi pomogao u razrješenju krize sa taocima UN-a u maju i junu 1995.[715] U presretnutom razgovoru vođenom 9. jula 1991. Radovan Karadžić je optuženom rekao: "Vi se javite možda dnevno. Vrlo mi je važno da čujem ocjene vaše..."[716]

277. UNPROFOR je uspio uočiti direktno uplitanje optuženog i drugih iz Beograda u poslove VRS-a samo u nekoliko ključnih trenutaka, a najočiglednije u slučaju Goražde, Igmana i područja Bjelašnice.[717] Prema tome, činjenica da ništa nije preduzeto da se obuzda djelovanje VRS-a oko Sarajeva i na drugim mjestima, uključujući Srebrenicu, shvaćena je ili kao odobravanje tih aktivnosti ili kao podrška.[718] Podrška Beograda omogućila mu je da utječe na ishod niza događaja u Bosni i Hercegovini.[719] Bosanski Srbi su gotovo potpuno zavisili od podrške iz Srbije; stoga, gospodin Harland smatra da bi se bosanski Srbi povinovali da je uložen ozbiljan napor da se obuzdaju.[720]

278. Kao izaslanik stalnog predstavnika generalnog sekretara UN-a u Beogradu,[721] Charles Kirudja je imao otprilike šest sastanaka s optuženim, posvećenih pitanjima koja su se odnosila na UNPROFOR, Prevlaku i zone zabrane letenja.[722] Svjedok je bio impresioniran upoznatošću optuženog sa pojedinostima i poznavanjem materije o kojoj su razgovarali.[723] Na sastancima sa državnim rukovodiocima obično su pomoćnici znali podatke o pojedinostima,[724] međutim, nikada zbog nekog pitanja nije bilo upućivanja na predsjednika SRJ Lilića ili nekog drugog; dovoljno je bilo sastati se

---

[715] Gospodin Harland: T. na str. 26957-26958; dok. pr. 546, tabulator 24.

[716] Dok. pr. 613, tabulator 4.

[717] Gospodin Harland: T. na str. 27007.

[718] Ibid.

[719] Ibid., T. na str. 27009.

[720] Ibid.

[721] Gospodin Kirudja: T. na str. 15376; dok. pr. 378, tabulator 1.

[722] Gospodin Kirudja: T. na str. 15458.

[723] Gospodin Kirudja: T. na str. 15483.

[724] Ibid.

samo s optuženim.[725] U memorandumu od 16. maja 1995. godine svjedok je naveo da optuženi "sam vodi pregovore".[726] Svjedoku je tada bilo jasno da je optuženi odigrao ulogu u oslobađanju talaca u Sarajevu.[727]

279. U okviru "letećih" pregovora radi postizanja mira u Bosni i Hercegovini, general Clark, tadašnji komandant savezničkih snaga NATO-a, sastao se s optuženim 17. augusta 1995, zajedno s Richardom Holbrookeom i drugim članovima beogradske delegacije.[728] Ta delegacija sastala se s optuženim jer se smatralo da će on biti odlučujući faktor za postizanje mira u Bosni.[729] Holbrooke je pitao optuženog da li treba kontaktirati s njim ili sa bosanskim Srbima. Optuženi je odgovorio: "Sa mnom, naravno."[730] Optuženi je rekao da mu se trebaju dostaviti uvjeti sporazuma i da će on tada organizovati izjašnjavanje referendumom o tom sporazumu.[731] Na pitanje zašto bi izjašnjavanje na referendumu u Srbiji obavezivalo ljude u Bosni i Hercegovini, optuženi je odgovorio da se oni neće oglušiti o volju srpskog naroda.[732]

280. General Clark je pitao optuženog zašto je, ako ima takav utjecaj na bosanske Srbe, dopustio Ratku Mladiću da pobije toliko ljudi u Srebrenici.[733] Optuženi je odgovorio: "Pa, generale Clark, ja sam mu rekao da to ne radi, ali me on nije poslušao."[734] General Clark je svjedočio da ga je to priznanje zaprepastilo jer pokazuje znanje o tome šta će se dogoditi u Srebrenici prije samih događaja.[735]

---

[725] Gospodin Kirudja: T. na str.15484.

[726] Ibid.

[727] General Smith: T. na str. 27314; dok. pr. 553, tabulatori 8 i 9.

[728] Ibid., T. na str. 30371.

[729] Ibid., T. na str. 30423.

[730] Ibid., T. na str. 30372.

[731] Ibid.

[732] Ibid.

[733] Ibid., T. na str. 30373.

[734] Ibid., T. na str. 30489.

[735] Ibid., T. na str. 30495.

281. Još jedan sastanak održan je 13. septembra 1995. u jednoj kući kod Beograda. Optuženi je savjetovao da general Clark i Richard Holbrooke razgovaraju s Radovanom Karadžićem i Ratkom Mladićem, koji su se nalazili u jednoj zgradi udaljenoj odatle samo 200 metara.[736]

282. Tokom pregovora u Daytonu optuženi je na karti Sarajeva crvenim flomasterom obilježio one dijelove Sarajeva koje bi bio voljan vratiti Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i one dijelove koje bi zadržao.[737] Optuženi je ispoljio veliko lično poznavanje terena i nije se morao konsultovati ni sa kim.[738] Kada je došlo vrijeme za razgovore o uspostavljanju koridora između Sarajeva i enklave Goražde, koja je pripadala bosanskim muslimanima, optuženi je s generalom Clarkom radio na kompjuterizovanoj karti i, iako se nije konsultovao ni sa jednim članom delegacije bosanskih Srba, izgledalo je da je vrlo dobro upoznat sa tim putem i terenom; optuženi je označio dijelove teritorije pod kontrolom bosanskih Srba koje je bio voljan vratiti Federaciji Bosne i Hercegovine da bi se uspostavio koridor između Sarajeva i Goražda.[739] Po mišljenju generala Clarka značaj karte koju je obilježio optuženi u Daytonu jest u tome što je optuženi lično povlačio linije, ne konsultujući nikoga: to je govorilo o njegovom autoritetu.[740] Tokom pregovora nije se ni sa kim konsultovao.[741]

283. U vezi sa pregovorima u Daytonu, kada je general Clark imao teškoća s bosanskim Srbima, odlazio je kod optuženog koji je bio u stanju učiniti nešto u vezi s tim.[742] Optuženi je rekao da je njegov paraf dovoljan da se verifikuje sporazum iz Daytona i da će kasnije omogućiti potpise bosanskih Srba.[743]

---

[736] General Clark: T. na str. 30375.

[737] Ibid., T. na str. 30379; dok. pr. 617, tabulator 5.

[738] Ibid., T. na str. 30379.

[739] Dok. pr. 617, tabulator 1, par. 11; T. na str. 30379-30380.

[740] T. na str. 30486.

[741] T. na str. 30488.

[742] General Clark: T. na str. 30451.

[743] General Clark: T. na str. 30380.

284. Najmanje jedan član Kontakt grupe izjavio je da je optuženog vidio u Srbiji s Ratkom Mladićem 7. jula 1995, četiri dana prije pada Srebrenice.[744] U šifrovanom telegramu optuženom od 11. jula 1995. piše da će "VRS verovatno razdvojiti vojno sposobne muškarce od ostalog stanovništva", a u tom slučaju pripadnici UNPROFOR-a neće moći mnogo učiniti. Činjenica da će VRS imati praktičnih teškoća da kontroliše 40.000 ljudi može ih osujetiti u namjeri da prolongiraju ili produbе patnje stanovnika Srebrenice.[745]

285. Optuženi je svakodnevno obavještavan.[746] Sljedeće osobe prisustvovale su sastancima Državne bezbednosti koji su održavani svakog jutra: gospoda Prodanić, Stanišić, Tepavčević i, izvjesno vrijeme, Kertes, dok je bio u saveznom MUP-u.[747] Svjedok B-179 je u Bubanj-Potoku čuo kako Milan Prodanić i Jovica Stanišić razgovaraju o tome da optuženi mora biti obaviješten o svemu što se radi.[748] Svjedok je čuo da je optuženi preko gospodina Prodanića dobijao izvještaje od Državne bezbednosti Srbije[749] i da je optuženi morao biti obaviješten o svemu što se slalo na front.[750]

286. Činjenica da nije preduzeto ništa da se obuzdaju aktivnosti VRS-a oko Sarajeva ili Srebrenice g. Harlandu je značila da je optuženi ili odobravao ili podržavao te aktivnosti.[751] General Smith je zaključio da je optuženi znao za ubijanje nakon što se ono dogodilo jer je, na sastanku 15. jula 1995, morao shvatiti šta se dogodilo s obzirom na to da je tamo bio Ratko Mladić.[752]

287. Sadržaj ovog paragrafa izložen je u povjerljivom dodatku.

---

[744] Gospodin Harland: T. na str. 26981.

[745] General Smith: T. na str. 27316; dok. pr. 553, tabulator 15.

[746] Svjedok B-179: T. na str. 26606.

[747] Ibid.

[748] Svjedok B-179: T. na str. 26608.

[749] Ibid.

[750] Svjedok B-179: T. na str. 26609.

[751] Gospodin Harland: T. na str. 27007.

[752] General Smith: T. na str. 27329.

iii. Nalazi

288. Na osnovu zaključka koji se može izvesti iz dokaznog materijala, uključujući svjedočenja navedena u paragrafima 250-287 i 304-308, Pretresno vijeće moglo se uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik u udruženom zločinačkom poduhvatu, za koji je Pretresno vijeće u paragrafu 246 utvrdilo da je uključivao rukovodstvo bosanskih Srba i da je s njegovim učesnicima dijelio cilj i namjeru da se bosanski muslimani djelimično unište kao grupa, pri čemu sudija Kwon ima suprotno mišljenje.

Na osnovu dokaza koji se odnose na sljedeće:

(1) opću rukovodeću poziciju optuženog među srpskim narodom, uključujući bosanske Srbe u Bosni i Hercegovini;

(2) zalaganje optuženog za ideju Velike Srbije i njegovu podršku toj ideji;

(3) logističku i finansijsku podršku bosanskim Srbima iz Srbije, za koju se razumno može zaključiti da je pružana uz znanje i podršku optuženog; logističku podršku ilustruju bliski odnosi pripadnika VJ sa VRS-om;

(4) prirodu odnosa i angažovanost optuženog na strani političkog i vojnog rukovodstva bosanskih Srba, što dokazuje molba Karadžića da optuženi ostane u kontaktu s njim i da mu je veoma važno čuti njegovu ocjenu;[753]

(5) autoritet i utjecaj optuženog na rukovodstvo bosanskih Srba;

(6) ličnu upoznatost optuženog sa "svime što se radi"; njegovo insistiranje na tome da bude obaviješten "o svemu što se događa na frontu";[754] i

(7) počinjene zločine, razmjere i obrazac napada na navedene četiri teritorije, njihov intenzitet, veliki broj ubijenih muslimana, okrutno postupanje s muslimanima u zatočeničkim objektima i na drugim mjestima i ciljne napade na osobe koje su bile važne za opstanak muslimana kao grupe,

[753] Vidi supra, par. 276.

[754] Vidi supra, par. 285.

Pretresno vijeće može zaključiti da je optuženi ne samo znao za genocidni plan udruženog zločinačkog poduhvata već i da je s njegovim učesnicima dijelio namjeru da djelimično unište bosanske muslimane kao grupu na onom dijelu teritorije Bosne i Hercegovine koja je po planu trebala biti obuhvaćena srpskom državom.

c. Odgovor na prvo pitanje G

289. Pretresno vijeće zaključuje da postoji dovoljno dokaza da je u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom počinjen genocid i da, o čemu sudija Kwon ima suprotno mišljenje, ima dovoljno dokaza da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata, koji je uključivao rukovodstvo bosanskih Srba, čiji su cilj i namjera bili da se djelimično unište bosanski muslimani kao grupa.

(ii) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji je cilj bio da se izvrši određeni zločin i da je razumno mogao predvidjeti da će taj zločin dovesti do drugog zločina, odnosno genocida, koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom, i da je on izvršen?

a. Genocid i uvjet *mens rea* za donošenje osuđujuće presude na osnovu odgovornosti za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata

290. *Amici curiae* su, prvo, iznijeli tvrdnju da nema dokaza da je zločin genocida bio dio cilja navodnog udruženog zločinačkog poduhvata i, drugo, da potrebna posebna namjera za izvršenje genocida nije spojiva s uvjetom postojanja *mens rea* za donošenje osuđujuće presude na osnovu treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata i da Tužilaštvo mora

dokazati da je optuženi posjedovao posebnu namjeru potrebnu za genocid prije nego što se optuženi proglasi krivim.[755] U predmetu *Tužilac protiv Tadića*[756] Žalbeno vijeće navelo je tri kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, od kojih treća iziskuje da Tužilaštvo utvrdi (1) da je zločin za koji se tereti bio prirodna i predvidiva posljedica izvršenja tog poduhvata i (2) da je optuženi bio svjestan da je takav zločin moguća posljedica takvog izvršenja i da je, svjestan toga, učestvovao u tom poduhvatu.[757] Suština ove kategorije udruženog zločinačkog poduhvata jest u tome da je optuženo lice, koje ulazi u takav poduhvat da bi počinilo određeni zločin, odgovorno i za činjenje drugog zločina koji nije obuhvaćen ciljem udruženog zločinačkog poduhvata, ako je moglo razumno predvidjeti da će, kao posljedica činjenja tog određenog zločina, drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata počiniti taj drugi zločin.

291. Žalbeno vijeće je u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*[758] zauzelo stav da nema nespojivosti između uvjeta za genocid i uvjeta *mens rea* za donošenje osuđujuće presude za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata;[759] prema tome, Tužilaštvo ne mora dokazivati da je optuženi posjedovao potrebnu namjeru za genocid prije nego što se, na osnovu te odgovornosti, proglasi krivim. Ta tvrdnja *amici curiae*, prema tome, nije pravovaljana.

---

[755] Prijedlog, par. 161(e).

[756] Tužilac protiv Tadića, Predmet br. IT-94-1-A, Presuda, 15. juli 1999, par. 196-204.

[757] Prema Drugostepenoj presudi u predmetu Tadić ta treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata obuhvata "zajednički plan da se slijedi jedan način ponašanja gdje jedan od izvršilaca počini djelo koje je, iako van zajedničkog plana, ipak prirodna i predvidiva posljedica izvršenja te zajedničke nakane". Ibid., par. 204; vidi Tužilac protiv Brđanina i Talića, Predmet br. IT-99-36-PT, "Odluka o formi dodatno izmijenjene optužnice i zahtjevu Tužilaštva za izmjenu optužnice", 26. juni 2001, par. 30.

[758] Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-A, "Odluka po interlokutornoj žalbi", 19. mart 2004.

[759] Ibid., par. 5-6.

b. Nalazi i odgovor na drugo pitanje

292. Na osnovu zaključka koji se može izvesti iz dokaza izvedenih u vezi sa prvim pitanjem, Pretresno vijeće moglo se uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata sa ciljem vršenja zločina koji ne predstavljaju genocid i da je mogao razumno predvidjeti da će, kao posljedica vršenja tih zločina, drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata počiniti genocid nad dijelom bosanskih muslimana kao grupom, i da je taj zločin počinjen.

293. Iako je ovaj osnov odgovornosti alternativa odgovornosti optuženog kao počinioca koji je dijelio namjeru ostalih učesnika udruženog zločinačkog poduhvata (prvo pitanje), Pretresno vijeće neće u ovoj fazi zauzeti konačan stav o jednom ili drugom osnovu, odnosno, da li da u ovoj fazi oslobodi optuženog po jednom ili drugom osnovu odgovornosti. Razlog je taj što odluka o odgovornosti optuženog zavisi u određenoj mjeri od činjenica i težine koja će biti pridata određenim elementima dokaznog materijala, što iziskuje ocjenu vjerodostojnosti i pouzdanosti tog dokaznog materijala. Ta pitanja ne iziskuju odluku do faze donošenja presude.

(iii) Pomaganje i podržavanje genocida i saučesništvo u genocidu

a. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom?

b. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio saučesnik u vršenju zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom?

294. *Amici curiae* tvrde da nema dokaza da je optuženi svjesno pomagao ili podržavao jednu ili više osoba da izvrše genocid.[760]

295. U predmetu *Tužilac protiv Krstića* Žalbeno vijeće zauzelo je sljedeći stav:

(1) Pomaganje i podržavanje genocida poseban je oblik odgovornosti; njen *mens rea* je jednostavno upoznatost sa genocidnom namjerom koju optuženi ne mora dijeliti.

Pretresno vijeće konstatuje da je zaključak Žalbenog vijeća da je pomaganje i podržavanje primjerena kvalifikacija Krstićeve odgovornosti ograničen na činjenice u tom predmetu.[761]

(2) Postoje pravni izvori koji potkrepljuju stanovište da je za saučesništvo u genocidu potrebno da optuženi dijeli genocidnu namjeru kada se "radi o zabrani ponašanja šireg od pomaganja i podržavanja".[762] Žalbeno vijeće navelo je nacionalna zakonodavstva i *travaux préparatoires* Konvencije o genocidu iz 1948. da bi potkrijepilo to stanovište, ali nije zauzelo stav o tom pitanju, pošto to pitanje nije ni razmatralo, tako da je svoje komentare dalo *obiter dicta*.[763]

296. Prema tome, na Međunarodnom sudu ne postoji autoritativna odluka da li postoji razlika u *mens rea* za pomaganje i podržavanje genocida i za saučesništvo u genocidu, bilo u slučaju da je ovo drugo djelo šire od pomaganja i podržavanja bilo u slučaju da je istog obima kao pomaganje i podržavanje.

297. U odsustvu ičega što bi ukazivalo na to da je saučesništvo šire od pomaganja i podržavanja u okolnostima ovog predmeta, Pretresno vijeće

---

[760] Prijedlog, par. 161(h).

[761] Tužilac protiv Krstića, Predmet br. IT-98-33-A, Drugostepena presuda, 19. april 2004, par. 139 ("Žalbeno vijeće zaključuje da je ovaj drugi pristup, odnosno da je po članu 7(1) Statuta odgovornost Radislava Krstića pravilno okarakterisana kao odgovornost za pomaganje i podržavanje u genocidu, ispravan u ovom predmetu.").

[762] Ibid., par. 142.

[763] Ibid., str. 50, fusnota 247.

smatra da je valjana tvrdnja Tužilaštva da su ta dva djela u suštini ista.[764] Tužilaštvo je također iznijelo tvrdnju da se, imajući u vidu sličnosti između optužbi, Pretresno vijeće treba ograničiti na odluku o pomaganju i podržavanju na osnovu člana 7(1) Statuta.[765] Pretresnom vijeću se čini da, pošto je saučesništvo u genocidu na osnovu člana 4(3)(e) Statuta, prema presudi Pretresnog vijeća u predmetu *Tužilac protiv Stakića*,[766] *lex specialis* u odnosu na odgovornost po članu 7(1) Statuta, primjerena kvalifikacija odgovornosti optuženog u ovom predmetu može biti saučesništvo u genocidu. Međutim, u ovoj fazi ne mora se zauzeti stav o tom pitanju. Konačan stav, ako bude neophodno, bit će zauzet u fazi donošenja presude.

c. Nalazi i odgovor na treće i četvrto pitanje

298. Na osnovu gorenavedenih dokaza u vezi sa prvim pitanjem, Pretresno vijeće moglo se uvjeriti izvan razumne sumnje da je optuženi pomagao i podržavao izvršenje zločina genocida ili bio saučesnik u izvršenju tog zločina po tome što je znao za udruženi zločinački poduhvat i da je njegovim učesnicima pružao značajnu pomoć, svjestan da su njegovi cilj i namjera djelimično uništenje bosanskih muslimana kao grupe.

299. Iako su saučesništvo i pomaganje i podržavanje moguće alternative odgovornosti optuženog kao glavnog krivca, Pretresno vijeće neće, iz razloga navedenog u paragrafu 293 koji se odnosi na treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata, u ovoj fazi zauzimati stav o jednom ili drugom.

---

[764] Odgovor, par. 433.

[765] Odgovor, par. 433.

[766] Tužilac protiv Stakića, Predmet br. IT-97-24-T, Presuda, 31. jula 2003, par. 531 (citirano, uz saglasnost, u Drugostepenoj presudi u predmetu Krstić, par. 138).

(iv) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi znao ili da je imao razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju izvršiti ili su već izvršili genocid, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom, a nije preduzeo neophodne mjere da spriječi genocid ili kazni njegove izvršioce?

300. *Amici curiae* tvrde da se posebna namjera potrebna za genocid ne može pomiriti i uskladiti s jednostavnim uvjetom *mens rea* za komandnu odgovornost na osnovu člana 7(3) Statuta.[767] Shodno Odluci Žalbenog vijeća u predmetu *Tužilac protiv Brđanina*[768] ta tvrdnja nije valjana.

301. *Amici curiae* također tvrde da nema dovoljno dokaza da je optuženi imao "efektivnu kontrolu" nad počiniocima navodnog zločina genocida i da nema dokaza da je (1) neka osoba podređena optuženom lišila života pojedince, bosanske muslimane ili bosanske Hrvate, s namjerom da ih uništi kao grupu; i (2) da je optuženi "znao ili je bilo razloga da zna" da se neki njegov podređeni sprema izvršiti genocid ili ga je već izvršio, a optuženi nije preduzeo nužne i razumne mjere da spriječi takva djela ili da kazni počinioce.[769]

302. Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza da je optuženi imao "efektivnu kontrolu" nad generalom Adžićem, načelnikom Generalštaba JNA, Ratkom Mladićem, načelnikom Glavnog štaba VRS-a, te Frankom Simatovićem i Jovicom Stanišićem iz DB Srbije.[770] Tužilaštvo tvrdi da

---

[767] Prijedlog, par. 161(f).

[768] Tužilac protiv Brđanina, Predmet br. IT-99-36-A, "Odluka po interlokutornoj žalbi", 19. mart 2004, par. 5-7, 7 ("Kao vid odgovornosti, treća kategorija udruženog zločinačkog poduhvata ne razlikuje se od drugih oblika krivične odgovornosti za koje se ne traži dokaz o namjeri optuženog da počini zločin prije nego što mu se može pripisati krivična odgovornost. Pomaganje i podržavanje, za koje se traži znanje optuženog i suštinski doprinos tim znanjem, samo je jedan primjer. Kažnjivost na osnovu komandne odgovornosti, kod koje Tužilaštvo mora pokazati da je komandant znao ili je bilo razloga da zna za kažnjivo ponašanje svojih podređenih, jest drugi primjer.").

[769] Prijedlog, par. 161(g).

[770] Odgovor, par. 424.

dokazi pokazuju da je optuženi imao mogućnost spriječiti ili kazniti vršenje zločina snaga podređenih navedenim osobama.[771] Pored toga, ono tvrdi da dokazi potkrepljuju zaključak da su utjecaj i kontrola koje je optuženi imao nad rukovodstvom bosanskih Srba podrazumijevali *de facto* kontrolu.[772] Optuženi je mogao spriječiti vršenje zločina genocida da je to želio.[773] Po mišljenju Tužilaštva, odobravanje, pristanak i dalja podrška optuženog poslije zločina koje su izvršile snage pod njegovom kontrolom govore o njegovim namjerama.[774]

303. Vijeće će sada razmotriti dokaze relevantne za te tvrdnje.

a. Dokazi koji se odnose na odgovornost po članu 7(3) Statuta

304. Optuženi je vršio *de facto* kontrolu nad JNA preko svog utjecaja na (1) Predsjedništvo SFRJ;[775] (2) načelnike Generalštaba (Kadijevića, Adžića i Panića);[776] (3) finansiranje JNA[777] i (4) imenovanje lojalnih oficira

---

[771] Odgovor, par. 425.

[772] Odgovor, par. 305-312.

[773] Odgovor, par. 426.

[774] Odgovor, par. 365.

[775] Vidi: gospodin Samardžić: T. na str. 11164 (Četiri člana Predsjedništva SFRJ potpuno su podržavala politiku optuženog.); gospodin Mesić: T. na str. 10586 (Jugoslav Kostić, član Predsjedništva SFRJ, izvršavao je sve što mu je optuženi rekao da uradi); gospodin Babić: T. na str. 13700-13701 (Optuženi je rekao svjedoku da je on vrhovni komandant JNA i da je de facto šef Vrhovnog saveta odbrane SRJ), T. na str. 13702 (U julu 1991. optuženi je bio komandant JNA), T. na str. 13704 (Optuženi je rasporedio vojnike JNA u oktobru 1991); gospodin Jović: T. na str. 29131 (Optuženi je imao "apsolutni autoritet u narodu i u partiji i imao je mogućnost da presudno utječe na sve odluke i samim tim je bio, na neki način, glavni akter svega što se dogodilo u tom periodu.").

[776] Vidi: gospodin Samardžić: T. na str. 11182-11183 (Svjedok je lično vidio kako optuženi kontroliše Adžića i Kadijevića na sastanku 16. septembra 1991); gospodin Marković: T. na str. 28061-28063 (Kadijević je podržavao optuženog.); ambasador Okun: T. na str. 16893-16895 (Optuženi je prisustvovao sastancima sa Kadijevićem). Vidi također: dok. pr. 613, tabulatori 37-39, 42, 115.

[777] Vidi: gospodin Mesić: T. na str. 10572-10573 (JNA je "favorizovala" optuženog jer je on kontrolisao Savet guvernera, koji je odobravao sredstva za finansiranje JNA), T. na str. 10594 (JNA je optuženog smatrala "sponzorom"); ambasador Okun: T. na str. 16893-16895 (Optuženi je kontrolisao JNA u oktobru 1991).

JNA.[778] VRS i VJ osnovala je JNA[779] i tokom cijelog rata VRS je dobijala logističku podršku od VJ-a.[780] Prema tome, sredstva za finansiranje VRS i VJ potjecala su iz jedinstvenog izvora finansiranja.[781]

305. Optuženi je imao kako *de jure* tako i *de facto* kontrolu nad MUP-om Srbije i Službom državne bezbednosti (DB).[782] Jovica Stanišić, koji je kontrolisao DB Srbije, navodno je optuženom na proslavi godišnjice osnivanja "Crvenih beretki" (kasnije JATD i JSO), specijalnih snaga formiranih po uputstvu DB-a, rekao sljedeće: "Gospodine predsedniče, sve što smo do sada radili, radili smo uz Vaše znanje i uz Vašu saglasnost."[783]

---

[778] Vidi: general Vasiljević: T. na str. 15860 (Iako je postojala službena procedura, optuženi je snažno utjecao na imenovanja u JNA u korist ljudi u koje je imao posebno povjerenje).

[779] Vidi: general Vegh: dok. pr. 644, str. 29 (JNA je "obezbjeđivala jaku, odlučnu očiglednu pomoć u stvaranju i organizaciji nove oružane sile. … Prenos iskustava iz borbenih operacija i organizacije iz prethodne godine učinio bi saradnju između JNA, lokalne srpske TO i MUP-a efikasnom, konsolidovanom i čvrstom. … JNA je … služila kao osnova za formiranje nove, etnički zasnovane armije."), str. 31 (Vojno rukovodstvo JNA "funkcionisalo je shodno smjernicama politike pod čijom kontrolom je bilo i nije sprovodilo nikakvu stratešku operaciju nezavisno od političkog utjecaja kojem je bilo izloženo").

[780] Vidi: gospodin Torkildsen: dok. pr. 427, tabulator 3 (izjava optuženog u vezi sa finansijskim pitanjima); dr. Donia: dok. pr. 537, tabulator 2, na str. 68-70 (gdje se navode izjave date na 50. zasjedanju Skupštine Republike Srpske održanom 15-16. aprila 1995, koje je bilo posvećeno ratu); gospodin Harland: T. na str. 26973-26974 (izjavljuje da su uspjesi u borbama vojske bosanskih Srba bili rezultat podrške iz Beograda), T. na str. 26997-26998 (izjavljuje da je Ratko Mladić rekao da su JNA/VJ dale stotine tenkova za etničko čišćenje u Višegradu, Rogatici i Brčkom).

[781] Vidi: gospodin Torkildsen: T. na str. 19010-19011 (izjavljuje da je finansiranje VRS-a i SVK-a vršeno iz jedinstvenog izvora finansiranja za sve tri srpske armije), T. na str. 19015 (izjavljuje da je optuženi rekao da izdaci na vojsku predstavljaju državnu tajnu); dok. pr. 427, tabulator 62.

[782] Vidi: dr. Babović: dok. pr. 466, tabulator 4 (član 12 Zakona o unutrašnjim poslovima davao je optuženom funkcije rukovođenja i komandovanja DB), tabulator 5 (član 6 Zakona o činovima iz 1995. davao je predsjedniku ovlaštenje da imenuje generale u policiji Srbije).

[783] Vidi: general Vasiljević: T. na str. 15870-15872 (izjavljuje da mu je to rekao Dimitrijević).

Na toj istoj svečanosti, optuženi je pripadniku "Crvenih beretki" Radojici Božoviću rekao: "Čitao sam tvoje izveštaje."[784]

306. Svjedok B-129 svjedočio je da je optuženi, preko DB-a, kontrolisao i podržavao "Crvene beretke" i Arkanove "Tigrove" i da je znao za njihove aktivnosti u Bosni i Hercegovini.[785] Kada je pitao Mihalja Kertesa da li je Arkan pod kontrolom, optuženi je rekao: "Sad su nam potrebni takvi ljudi, ali niko ne sme da pomisli da je jači od države."[786] Pored toga, optuženi je 1991. rekao Borisavu Joviću da je "Arkan kriminalac i da je nezamislivo da naši zvanični organi sarađuju s nekim kao što je on".[787] Optuženi je tajno pružao podršku paravojnim grupama iz Srbije kao što su šešeljevci.[788] Tokom sastanaka i pregovora, podrazumijevalo se da optuženi predstavlja sve snage koje djeluju u Bosni i Hercegovini, uključujući paravojne.[789]

307. Optuženi je podrobno poznavao događaje i geografiju i bio je upoznat sa strateškim značajem sela i terena oko Sarajeva.[790] Optuženi je znao za

---

[784] Dok. pr. 390, tabulator 1 (videosnimak svečane dodjele nagrada "Crvenim beretkama").

[785] Vidi: T. na str. 19445 (izjavljuje da Dobrovoljačka garda nije djelovala bez dopuštenja DB Srbije); gospođa Gajić-Glišić: T. na str. 27877, 27848 (izjavljuje da su dobrovoljci bili vezani za teritorijalnu odbranu i da su Arkanovi "Tigrovi" bili pod komandom Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije).

[786] Svjedok C-048: T. na str. 19689.

[787] Dok. pr. 596, tabulator 1, par. 107.

[788] Vidi: gospodin Dulović: T. na str. 11753 (Šešelj je svjedoku rekao u jednom intervjuu da je optuženi obezbjeđivao sredstva njegovim ljudima); dok. pr. 342, tabulator 13; svjedok C-047: T. na str. 21586-21587 (Šešeljeva stranka bila je pod komandom države).

[789] Vidi: gospodin Kirudja: T. na str. 15483 (optuženi je na svjedoka ostavio utisak nekoga ko je "vrlo obaviješten, od globalne politike pa sve do pojedinosti"); ambasador Okun: T. na str. 16905-16911 (na sastanku 18. novembra 1991, delegacija je prihvatila činjenicu da je optuženi obavezao sebe, jugoslavensku vladu, JNA, paravojne i neregularne snage i lokalno srpsko rukovodstvo na mirovnu operaciju. Optuženi ni u jednom trenutku tokom tog sastanka nije napuštao prostoriju da bi se s nekim konsultovao); dok. pr. 397, tabulator 3, str. 40 (opis sastanka).

[790] Vidi: general Clark: T. na str. 30378-30380 (tokom mirovnih pregovora u Daytonu, optuženi je bio vrlo dobro upoznat sa kartama i terenom oko Sarajeva).

zločine koji se događaju na terenu u Bosni i Hercegovini neposredno preko nacionalnih izvora kao što su MUP Srbije,[791] Uprava bezbednosti[792] i njegovi bliski saradnici (npr. Radovan Karadžić),[793] kao i preko međunarodnih izvora, kao što su *Helsinki Watch*,[794] ambasador Okun i sekretar Vance.[795]

308. Na sastanku Saveta za koordinaciju državne politike SRJ održanom 18. augusta 1992. o pitanju etničkog čišćenja bosanskih muslimana

---

[791] Svjedok B-179: T. na str. 26594-26595 (postojao je specijalni "crveni" telefon sa direktnom linijom između optuženog i Državne bezbednosti MUP-a Srbije, čija je svrha bila da bude obavještavan o ratu), T. na str. 26606-26609 (optuženi je bio obavještavan o dnevnim sastancima DB-a).

[792] General Vasiljević: T. na str. 15908-15910, 16263 (optuženi je rekao svjedoku da dobija određene informacije koje Državna bezbednost šalje saveznom i MUP-u Srbije, ali da nije siguran da li dobija sve takve informacije koje bi mu trebale biti na raspolaganju).

[793] Vidi: npr., dok. pr. 613, tabulator 21 (razgovor o aktuelnoj situaciju u Hrvatskoj i žrtvama na Dunavu zbog djelovanja vojske – od 26. jula 1991); dok. pr. 613, tabulator 37 (optuženi kaže Karadžiću da je razgovarao s Kadijevićem i Adžićem i da obojica negiraju da znaju za masakr u zapadnoj Slavoniji – od 6. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 59 (razgovor o razaranju koje su počinile srpske snage u hrvatskom gradu Gospiću – od 10. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 67 (razgovor o Vukovaru – od 19. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 68 (razgovor o zauzimanju garnizona JNA u Virovitici i Petrinji – od 19. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 69 (razgovor o JNA u zapadnoj Slavoniji – od 19. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulatori 70-71 (razgovor o događajima u Višegradu – od 20. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 73 (razgovor o događajima u Bijeljini – od 23. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulatori 76-77 (razgovor o događajima na području Krajine i Trebinja – od 24. septembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 109 (razgovor o Banjalučkom korpusu – od 2. novembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 131 (Stanišić obavještava optuženog – od 4. decembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 132 (razgovor o događajima u dolini Neretve – od 4. decembra 1991); dok. pr. 613, tabulator 76 (optuženi i Karadžić razgovaraju o aktivnostima MUP-a i JNA u dolini Neretve – od 24. septembra 1991).

[794] Vidi: gospođa Laber: dok. pr. 359, tabulatori 3, 5 (pisma Helsinki Watcha optuženom od 21. januara i 4. februara 1992. u kojima ga obavještava o kršenjima koje je počinila srpska i jugoslavenska vojska); T. na str. 14266-14268 (svjedokinja je pokušala ta pisma uručiti lično, ali nije uspjela, iako se sastala s predstavnicima Ministarstva spoljnih poslova i vojske). Potpredsjednik vlade Srbije odgovorio je na ta pisma. Vidi: dok. pr. 359, tabulatori 7-8.

[795] Vidi: ambasador Okun: T. na str. 17078 (optuženi je rekao svjedoku da je pročitao novinske izvještaje o zločinima koje su izvršili pripadnici paravojnih snaga i okvalifikovao ih je kao "kriminalne"), T. na str. 16931 (dana 2. decembra 1992, svjedok je s optuženim razgovarao o situaciji na terenu u Hrvatskoj), T. na str. 16922-

razgovaralo se u prisustvu optuženog,[796] koji je izjavio da bi za "nas" bilo neprihvatljivo da ostavimo Srbe u Bosni bespomoćne i da je pomoć Srbima u Bosni humanitarna.[797]

b. Nalazi i odgovor na peto pitanje

309. Na osnovu ovih, kao i drugih dokaza, Pretresno vijeće uvjerilo se van razumne sumnje da je optuženi bio nadređen određenim osobama za koje je znao ili imao razloga da zna da se spremaju da izvrše ili da su izvršile genocid nad jednim dijelom bosanskih muslimana kao grupe u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom i da nije preduzeo neophodne mjere da spriječi izvršenje genocida ili kazni počinioce.

16924 (dana 21. novembra 1991, svjedok je ispričao optuženom o strašnoj situaciji u Vukovaru, na šta je optuženi reagovao "glumeći iznenađenje"); vidi, također: dok. pr. 396, tabulator 14 (bilješke sa sastanka spomenute u T. na str. 16922-16924); T. na str. 16954-16956 (sastanak od 15. aprila 1992. na kojem je optuženi priznao da zna da je Arkan u Bijeljini i da su Arkan i pripadnici drugih paravojnih snaga u Bosanskom Brodu); dok. pr. 397 (svjedokove bilješke sa sastanaka s optuženim).

[796] Gospodin Lilić: dok. pr. 469, tabulator 42, na str. 16-20, 38-39.

[797] Gospodin Lilić: dok. pr. 469, tabulator 42, na str. 39.

2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Bosnu

(a) Prilog A

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*[798]	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 2 Bosanski Novi U Blagaj-Japri, prilikom istjerivanja bosanskih muslimana poginulo je 7 muškaraca bosanskih muslimana. 9. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1354 (dok. pr. 652, tabulator 1 (djelimično zapečaćeno), transkript iz predmeta *Brđanin*) Profesor Riedlmayer (Dok. pr. 486, na str. 6, 11)
Br. 2 Bosanski Novi U Alićima, ubijeno je 27 bosanskih muslimana. 23. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.
Br. 5 Foča U Jeleču su vojnici JNA pogubili 18 bosanskih muslimana, među kojima su bili starci i osam članova jedne porodice. 4-10. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1538 (dok. pr. 495 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Krnojelac*, u T. na str. 4045-4046)

[798] Amici curiae su svoje tvrdnje koje se odnose na Optužnicu za Bosnu iznijeli u obliku priloga na str. 71-94 Prijedloga (Prijedlog, par. 163, et seq.).

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 5 Foča U Brodu, srpski vojnici pogubili su 14 muškaraca bosanskih muslimana iz Trnovače. 22. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.
Br. 6 Gacko Srbi su ubili 2 muškarca muslimana na polju u blizini planine Zelengora. 18. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 27. januara 1999, par. 39)
Br. 6 Gacko Srpski vojnici ubili su najmanje 8 muslimana na polju u blizini planine Zelengora. 18-23. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 27. januara 1999, par. 39)
Br. 7 Ključ U Prhovu, 38 mještana bosanskih muslimana, među njima žene i djeca, poginulo je u pucnjavi i od granata. 1. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 5 Foča U Brodu, srpski vojnici pogubili su 14 muškaraca bosanskih muslimana iz Trnovače. 22. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.
Br. 6 Gacko Srbi su ubili 2 muškarca muslimana na polju u blizini planine Zelengora. 18. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 27. januara 1999, par. 39)
Br. 6 Gacko Srpski vojnici ubili su najmanje 8 muslimana na polju u blizini planine Zelengora. 18-23. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 27. januara 1999, par. 39)
Br. 7 Ključ U Prhovu, 38 mještana bosanskih muslimana, među njima žene i djeca, poginulo je u pucnjavi i od granata. 1. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 9 Nevesinje Kod Kisera, srpski vojnici ubili su oko 17 civila bosanskih muslimana. Sredina jula 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok C-017 (T. na str. 22044-22045, 22049-22050)
Br. 10 U Hambarinama i Behlićima ubijena su najmanje tri bosanska muslimana. 11. juni - 1. juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svjedoka B-1369 (dok. pr. 658) i svjedoka B-1032 (dok. pr. 656).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-1369 (dok. pr. 658, tabulatori 1-2; T. na str. 12648-12649, 12655-12657) i svjedoka B-1032 (dok. pr. 656, tabulator 1, u T. na str. 11852, 11864) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1369 (dok. pr. 658, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Brđanin*, tabulator 2 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Stakić*, tabulatori 4- 5 (zapečaćeno) Gospodin Husein (dok. pr. 655) Gospodin Garibović (dok. pr. 657) Svjedok B-1032 (dok. pr. 656, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Brđanin*, u T. na str. 11852, 11864)
Br. 10 Prijedor U Kamičanima, u kući Mehmeda Šahorića, ubijeno je oko 8 nesrba. 26. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 10 Prijedor U Jaskićima je ubijeno najmanje 19 muškaraca bosanskih muslimana. 14. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor Tokom napada u Briševu poginulo je najmanje 68 nesrba. 24. juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor U rudniku gvozdene rude Kipe (kod Ljubije) pogubljeno je najmanje 8 bosanskih muslimana. 25. juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 10 Prijedor U Ljubiji, na fudbalskom stadionu, pogubljena su najmanje 3 bosanska muslimana. 25. juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svjedoka B-1369 (dok. pr. 658).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-1369 (dok. pr. 658, tabulator 2, u T. na str. 3930-3932) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1369 (dok. pr. 658, tabulator 2 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Stakić*, u T. na str. 3931)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 10 Prijedor U Tomašici su ubijena najmanje 4 nesrbina. 3. decembar 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1493 (T. na str. 18953-18955)
Br. 11 Prnjavor U Lišnji su pogubljena 4 muškarca bosanska muslimana. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svjedoka B-1610 (dok. pr. 532, u T. na str. 16017; T. na str. 26183-26184).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-1610 (dok. pr. 532; T. na str. 26149) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Svjedok B-1610 (dok. pr. 532, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Brđanin*, u T. na str. 26149, 26184)
Br. 12 Sanski Most U Donjim Kruharima kod Škrljevite ubijeno je 5 muškaraca bosanskih Hrvata. 2. novembar 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.
Br. 12 Sanski Most U Sasini pripadnici Arkanovih "Tigrova" pod direktnom Arkanovom komandom pogubili su najmanje 65 muškaraca nesrba. 21. septembar 1995.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-108 (T. na str. 19916) i svjedoka B-1047 (T. na str. 22496, T. 22527) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Svjedok B-108 (T. na str. 19915-19916, 20022, 20038; dok. pr. D128) Gospodin Zulić (T. na str. 30046-30047)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 13 Srebrenica Nakon preuzimanja vlasti u Srebrenici snage bosanskih Srba pogubile su nekoliko hiljada muškaraca bosanskih muslimana, između ostalog na sljedećim lokacijama: . . . (7) Kozluk (općina Zvornik), najmanje 340 muškaraca bosanskih muslimana. 15-16. juli 1995.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode tri svjedoka koji svjedoče o Kozluku: (1) gospodina Banjanovića (T. na str. 20614, 20626; dok. pr. 444), (2) svjedoka B-024, T. na str. 21894, i (3) Riviere (T. na str. 28139).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gospodina Manninga (T. na str. 31411-31413; dok. pr. 642, tabulatori 1, 3-6, 8-11, 16-20, 23-26) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospodin Manning (T. na str. 31406-31409, 31411-31413; dok. pr. 642, tabulator 1, izjava od 24. novembra 2003, tabulatori 4-6, 8-9, 15, 18, 23)
Br. 14 Višegrad U naselju Bikavac oko 70 bosanskih muslimana i drugih civila nesrba živi su izgorjeli u kući koju su zapalili pripadnici srpskih paravojnih snaga na čelu sa Milanom Lukićem. 27. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode svjedoka B-1054 (T. na str. 25600, 25596; dok. pr. 522).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-1054 (T. na str. 25596 - 25600) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Svjedok B-1054 (dok. pr. 522, tabulator 1, transkript iz predmeta *Vasiljević*)
Br. 15 Vlasenica U Drumu (grad Vlasenica) ubijena su približno 22 muškarca bosanska muslimana. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gospodina Osmanovića (dok. pr. 597, tabulator 1) (Odgovor, par. 442).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospodin Osmanović (dok. pr. 597, tabulator 1, izjava od 10. oktobra 1994, tabulator 2, izjava od 11. oktobra 1995, tabulator 3, izjava od 7. juna 2001).

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 15 Vlasenica U Zaklopači, tokom srpskog napada na selo, pogubljeno je najmanje 58 bosanskih muslimana, muškaraca, žena i djece. 16. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.
Br. 17 Ilijaš (šire područje Sarajeva) U Lješevu je ubijen 21 bosanski musliman. 4. juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 441).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.

(b) Prilog B

Referenca u Optužnici	Tvrdnje a*mici curiae*	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 1 Banja Luka Između logora Krings i logora Manjača oko 20 muškaraca nesrba ubijeno je tokom prevoza iz jednog logora u drugi. 4. juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje a*mici curiae*	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 2 Bileća U zatvoru u SUP-u, ubijena su 2 zatočena nesrbina. 25. juni – 8. decembar 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.
Br. 4 Bosanski Šamac U logoru Crkvina ubijeno je oko 17 zatočenika nesrba. 6. maj 1992.	*Amici curiae* izgleda da tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni, jer svjedok B-1643 (dok. pr. 654) svjedoči o ubistvu 16 ljudi 7. maja 1992.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-1643 (dok. pr. 654; T. na str. 11571-11575, 11557-11583) (Odgovor, par. 444).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Svjedok B-1643 (dok. pr. 654, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Simić*, u T. na str. 11569-11582) Svjedok B-1244 (T. na str. 23464, dok. pr. 476, tabulator 3 (zapečaćeno))
Br. 7 Čajniče Kod lovačkog doma u Mostini ubijena su 53 nesrbina. 19. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode gđu Malešević (T. na str. 17431 - 17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (T. na str. 17431 - 17432) (Odgovor, par. 444).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17433, 17439)
Br. 9 Gacko U zgradi SUP-a u Gacku ubijeno je 5 bosanskih muškaraca. 3. juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje a*mici curiae*	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 10 Kalinovik Na polju u blizini Ratina ubijena su otprilike 23 muškarca i mladića, bosanska muslimana, iz skladišta baruta. 5. august 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni i navode gđu Malešević (T. na str. 17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (T. na str. 17432) (Odgovor, par. 444).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17433, 17439)
Br. 14 Sanski Most Kod Hrastove glavice ubijeno je oko 100 nesrba, muškaraca odvedenih iz logora Keraterm i Omarska. 5. august 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi svjedoka B-1088 (dok. pr. 624, u T. na str. 2527) (Odgovor, par. 444).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Svjedok B-1088 (dok. pr. 624, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Sikirica*, u T. na str. 2522-2523, 2527, tabulator 3 (zapečaćeno), izjava od 19. novembra 2000).
Br. 14 Sanski Most U fabrici keramike "Sanakeram" ubijeno je najmanje 10 muškaraca nesrba. 30. septembar – 9. oktobar 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo tvrdi da će, ako se prihvati zahtjev za uvrštavanje u spis svjedočenja gospodina Ališića u skladu sa pravilom 92*bis*(C), biti dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod (Odgovor, par. 444).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospodin Ališić (dok. pr. 670, tabulator 1, izjava od 16. januara 1997)
Br. 15 Teslić U gradu Teslić u, u zgradi Teritorijalne odbrane, ubijeno je najmanje 5 muškaraca nesrba, juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod.	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 446).	Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se usvaja.	Pretresno vijeće nije našlo dokaze.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje a*mici curiae*	Tvrdnje Tužilaštva	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 17 Zvornik U zgradi "Novi izvor" ubijena su najmanje 2 zatočena muškarca nesrbina. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i citiraju svjedoka B-1461 (dok. pr. 437) i gospodina Deronjića (dok. pr. 606).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i citira svjedoka B-1461 (dok. pr. 437; T. na str. 20197) i gospodina Deronjića (dok. pr. 606; T. na str. 29719) (Odgovor, par. 444).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Svjedok B-1461 (T. na str. 20212-20214, 20263) Gospodin Deronjić (dok. pr. 600, izjava od 25. novembra 2003) Svjedok B-1516: dok. pr. 606 (djelimično zapečaćeno)

(c) Prilog C

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 2 Bihać Traktorski servis, Ripač (garaže i zgrade) juli-oktobar 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 4 Bileća Zatočenički objekat u SUP-u 10. juni – 19. decembar 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 4 Bileća Đački dom 25. juni – 5. oktobar 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo tvrdi da je navod sporan, ali se konkretno ne protivi Prijedlogu (Odgovor, par. 440; str. 208).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (Dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. 17414, *et seq.*)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 8 Bosanski Novi Policijska stanica u Bosanskoj Kostajnici maj-juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 11 Čajniče Lovački dom u Mostini april-maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospođa Malešević (Dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17 414, *et seq.*)
Br. 11 Čajniče Zgrada SUP-a u Čajniču juni-juli 1993.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 445, 497).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 12 Doboj Logor Seslija mart -oktobar 1993.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 15 Kalinovik Skladište baruta između Jelašice i Jažića 5. juli – 5. august 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 16 Kotor-Varoš: Zatvor u Kotor-Varoši juni - novembar 1992. Pilana u Kotor-Varoši juni 1992. Policijska stanica u Kotor-Varoši maj - septembar 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 16 Kotor-Varoš Osnovna škola u Kotor-Varoši august - septembar 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 17 Nevesinje Toplana (Kilavci) juni - juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17432) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 18 Prijedor Miska Glava juli 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo priznaje da ova tvrdnja nije potkrijepljena dokazima (Odgovor, par. 445).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 20 Sanski Most Kotlarnica Starog hotela 21-25. septembar 1995.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) i gospodina Ališića (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*) Gospodin Ališić (dok. pr. 670, tabulator 1, izjava od 16. januara 1997)
Br. 21 Teslić Pribinić (stara pošta) juni - oktobar 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 21 Teslić Zgrada TO-a juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 21 Teslić Zgrada SUP-a juni 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*)
Br. 22 Višegrad Zatočenički centar u turističkom hotelu "Vilina vlas" 1. maj 1992.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432) i svjedok B-1510 (dok. pr. 661).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) i svjedoka B-1510 (dok. pr. 661) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*) Svjedok B-1510 (dok. pr. 661, tabulator 1, transkript iz predmeta *Vasiljević*, u T. na str. 663-666, 675, 678, 681)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 22 Višegrad Uzamnica, bivše vojno skladište i kasarna august 1992– oktobar 1994.	*Amici curiae* tvrde da su dokazi nedovoljni da bi potkrijepili ovu tvrdnju i navode gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulator 7; T. na str. 17429-17432).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza i navodi gđu Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 7-8; T. na str. 17427-17430) i svjedoka B-1510 (dok. pr. 661) (Odgovor, par. 446(i)-(ix), 447).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Gospođa Malešević (dok. pr. 404, tabulatori 6-9; T. na str. 17414, *et seq.*) Svjedok B-1510 (dok. pr. 661, tabulator 1, transkript iz predmeta *Vasiljević*) Svjedok B-1505 (dok. pr. 523, tabulator 1, transkript iz predmeta *Vasiljević*, u T. na str. 144-145, 151-152, 188-189; T. na str. 25888)

(d) Prilog D

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 1 Banja Luka Deportacije u Mađarsku 19.359 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* priznaju da ima dokaza o prisilnom premještanju, ali tvrde da nema dokaza o deportaciji iz Banje Luke u Mađarsku.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) (a) da dokaz o kretanju preko državne granice nije neophodan da bi se dokazalo prisilno premještanje iz Banje Luke, i (b) nezavisno od toga da li je bilo kretanja preko državne granice, postoje dokazi o prisilnom premještanju iz Banje Luke (Odgovor, par. 452-457, 459).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85, 89, 93, Prilog A5, na str. 133) Gospodin Kirudja (dok. pr. 378, tabulatori 5, 7; T. na str. 15412-15436, 15485) Gospodin McLeod (dok. pr. 650, tabulatori 11-13, 17) Gospodin Babić (T. na str. 12855, 13064-13069, 13081-13082)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 2 Bileća Deportacije u Crnu Goru 993 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju iz Bileće ili o deportaciji iz Bileće u Crnu Goru.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o prisilnom premještanju iz susjedne općine Gacko (Odgovor, par. 452-457, 460).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85) Svjedok C-017 (T. na str. 22037-22038) Svjedok B-1122 (dok. pr. 566, tabulator 1, izjava od 27. januara 1999, na str. 4) Dok. pr. 613, tabulator 145 (presretnuti razgovor) Gospodin Babić (dok. pr. 353, tabulator 40; T. na str. 13446-13447)
Br. 5 Bosanska Krupa Bužim 389 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju i navode gospodina Velića (T. na str. 29578).	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) da nije neophodno da se dokazni materijal potpuno podudara sa navodima (Odgovor, par. 450, 452-457, 461).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, str. 69, 73, 77, Prilog A2, str. 85) [799] Gospodin Velić (T. na str. 29573-29579) Gospodin Kirudja (T. na str. 15440-15442, 15485) Gospodin Palić (T. na str. 29719; dok. pr. 603, izjava od 26. augusta 1999. i *addendum* od 31 jula 2001)
Br. 5 Bosanska Krupa Krupa na Uni 1 raseljeno lice i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Isto kao gore	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, str. 85, 93)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 6 Bosanska Dubica 3.310 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Bosanskom Novom, Prijedoru i Sanskom Mostu (Odgovor, par. 452-457, 462).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85, Prilog A5, na str. 133) Gospodin Kirudja (dok. pr. 378, tabulator 7, 9; T. 15422-15428, 15433 Gospodin Mešanović (dok. pr. 638)
Br. 7 Bosanska Gradiška 7.516 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Bosanskom Novom, Prijedoru, Banjoj Luci i Sanskom Mostu (Odgovor, par. 452-457, 463).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, 79, Prilog A2, na str. 85, Prilog A5, na str. 133) Gospodin McLeod (dok. pr. 650, tabulator 1, transkript iz predmeta *Brđanin*, u T. na str. 7301-7302, tabulator 5)
Br. 9 Bosanski Petrovac Bosanski Petrovac - 778 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Petrovac - "nepoznat" broj raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti[800]	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju i navode svjedoka B-127 (T. na str. 24668).	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Sanskom Mostu, Ključu, Prijedoru, Banjoj Luci i Bosanskom Novom (Odgovor, par. 452-457, 464).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 69, 73, 77, Prilog A2, na str. 85, Prilog A5, na str. 134) Gospodin Selak (dok. pr. 464, tabulator 9; T. na str. 22208-22212) Svjedok B-127 (T. na str. 24668-24669)

[800] Iako je Tužilaštvo u Prilogu D optužnice za Bosnu zasebno navelo ova dva postdejtonska entiteta, izgled da ih i amici curiae i Tužilaštvo poslije toga tretiraju kao jedan entitet.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 12 Brčko Ravne / Rahić 1.532 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* priznaju da ima dokaza o prisilnom premještanju iz Brčkog, ali tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju iz Ravne/Rahića.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) da se dokazi ne moraju obavezno potpuno podudarati sa navodom (Odgovor, par. 450, 452-457, 465).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 73, Prilog A2, na str. 86, 94) Svjedok B-1493 (T. na str. 18901) Gospodin Babić (T. na str. 12855, 13064-13069, 13081-13082) Svjedok C-037 (dok. pr. 326, tabulator 11) Svjedok B-1408 (dok. pr. 557, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Jelisić*, u T. na str. 1553-1557) Svjedok B-1407 (dok. pr. 556, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Jelisić*, u T. na str. 1192-1193)
Br. 13 Čajniče 2.214 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) svjedočenje Melike Malešević, (2) izvještaj profesora Tabeau, (3) izvještaj profesora Riedlmayera i (4) dokazi o kšenjima (uključujući prisilno premještanje) iz Foče i Višegrada (Odgovor, par. 452-547, 466).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86) Gospođa Malešević (T. na str. 17430-17433, 17439)
Br. 14 Čelinac 608 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kšenjima (uključujući prisilno premještanje) u Prijedoru, Banjoj Luci i Doboju (Odgovor, par. 452-457, 467).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 73, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, 94, Prilog A5, na str. 135) Gospodin Babić (dok. pr. 352, tabulatori 46-47; T. na str. 13056-13058, 13094, 13108, 13811-13812)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 16 Donji Vakuf 1.729 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) svjedočenje gospodina Selaka (Odgovor, par. 452-457, 468).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, 94, Prilog A5, na str. 135) Gospodin Selak (dok. pr. 462, transkript iz predmeta *Brđanin*, u T. na str. 13015-13030, 13036-13039, 13078-13084, transkript iz predmeta *Tadić*, u T. na str. 1963-1964)
Br. 19 Goražde Goražde, FBiH - 2.563 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti Srpsko Goražde - 1.834 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti[801]	*Amici curiae* tvrde da su dokazi o prisilnom premještanju nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera, (3) dokazi o humanitarnoj situaciji u Goraždu koje su dali (a) dr. Williams, general Van Baal i gospodin Harland (Odgovor, par. 452-457, 469).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (T. na str. 27093-27096, 27099, 27139, 27609; dok. pr. 548, tabulator 2, na str. 10-12, 26-27, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, 94, tabulatori 3-4) Dr. Williams (T. na str. 22898) General van BAAL (dok. pr. 534) Gospodin HARLAND (T. na str. 26927, *et seq.*) Gospodin Donia (dok. pr. 537, tabulator 4, na str. 10-11) Svjedok B-1505 (T. na str. 25851-25852, 25844; dok. pr. 523, tabulator 1, transkript iz predmeta *Vasiljević*, u T. na str. 139-142) Gospodin Taranin (dok. pr. 491, tabulator 1, transkript iz predmeta *Krnojelac*, u T. na str. 3003-3004)

[801] Iako je Tužilaštvo u Prilogu D optužnice za Bosnu zasebno navelo ova dva postdejtonska entiteta, izgleda da ih i amici curiae i Tužilaštvo poslije toga tretiraju kao jedan entitet.

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 20 Kalinovik 612 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera, (3) činjenica da se Kalinovik graniči sa Sarajevom, (4) svjedočenje gđe Malešević (T. na str. 17432), (5) svjedočenje svjedoka B-1537 (dok. pr. 494, u T. na str. 2404), i (6) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Foči i Gacku (Odgovor, par. 452-457, 470).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86) Svjedok B-1538 (dok. pr. 495 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Krnojelac*, u T. na str. 4144, 4147-4149)
Br. 22 Kotor-Varoš 6.870 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau i (2) izvještaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452-457, 471).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86, Prilog A5, p. 135) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 488; T. 23800-23801)
Br. 23 Nevesinje 1.483 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) svjedočenje svjedoka C-017 (Odgovor, par. 452-457, 472).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 70, 74, 78, Prilog A2, na str. 86) Svjedok C-017 (T. na str. 22049-22050) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 486, na str. 6; T. na str. 23802-23803, 23806-23807)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 25 Prnjavor 3.490 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) svjedočenje svjedoka B-1610 (dok. pr. 532, tabulator 1, u T. na str. 15991-15993, 15997) (Odgovor, par. 452-457, 474).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 71, 75, 79, Prilog A2, na str. 87, Prilog A5, na str. 136) Svjedok B-1610 (dok. pr. 532, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Brđanin*, u T. na str. 15982, *et seq.*, tabulatori 3-5 (zapečaćeno))
Br. 26 Rogatica 6.650 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Srebrenici i Višegradu (Odgovor, par. 452-457, 472).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (T. na str. 27093-27096, 27099, 27139; dok. pr. 548, tabulator 2, na str. 11, 26-27, Prilog A1, na str. 71, 75, Prilog A2, na str. 87, tabulatori 3, 4) Svjedok B-1770 (dok. pr. 616, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 13. marta 2002, par. 9) Svjedok B-1619 (T. na str. 30608, 30629, 30633; dok. pr. 620 (zapečaćeno), izjava od 28. juna 1997, par. 2, 28, 31-32, 36)
Br. 27 Rudo Deportacije u Makedoniju 1.614 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju iz Rudog ili deportaciji iz Rudog u Makedoniju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Višegradu i Goraždu (Odgovor, par. 452-457, 475).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 71, 75, 79, Prilog A2, na str. 87)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 30 Šekovići 162 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Zvorniku i Bratuncu (Odgovor, par. 452 - 457, 476).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88) Gospodin Osmanović (dok. pr. 597, tabulator 1, izjava od 10. oktobra 1994, na str. 2)
Br. 31 Šipovo 1.427 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da su dokazi o prisilnom premještanju nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452 - 457, 477).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 75, 80, Prilog A2, na str. 88, Prilog A5, na str. 136) Svjedok B-1021 (T. na str. 30073) Profesor Riedelmayer (dok. pr. 488)
Br. 32 Sokolac 2.670 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju.	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau i (2) činjenica da se Sokolac graniči sa Sarajevom (Odgovor, par. 452 - 457, 478).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88)
Br. 33 Teslić 7.789 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da nema dokaza o prisilnom premještanju i navode generala Vasiljevića (T. na str. 16326).	Tužilaštvo tvrdi da ima dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) Prilog A5 izvještaja profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera i (3) svjedočenje generala Vasiljevića (T. na str. 15898; 16326), i (4) dokazi o kršenjima (uključujući prisilno premještanje) u Prnjavoru i Doboju (Odgovor, par. 452 - 457, 479).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88, Prilog A5, na str. 137) General Vasiljević (T. na str. 15898, 16326) Svjedok B-1643 (dok. pr. 654, tabulator 1 (zapečaćeno), transkript iz predmeta *Simić*, u T. na str. 11566) Profesor Riedlmayer (dok. pr. 488)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Br. 34 Trebinje: Trebinje 3.116 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da su dokazi o prisilnom premještanju nedovoljni i navode svjedoka C-017 (T. na str. 22014-22015, 22049-50) i gospodina Babića (T. na str. 13347).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452-457, 480).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88)
Br. 34 Trebinje: Ravno 201 raseljeno lice i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da su dokazi o prisilnom premještanju nedovoljni i navode gospodina Kljuića (T. na str. 24448).	Tužilaštvo tvrdi da je ovaj navod sporan (Odgovor, par. 440) i da ima dovoljno dokaza koji ga potkrepljuju: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) izvještaj profesora Riedlmayera (Odgovor, par. 452-457, 480).	Pretresno vijeće zaključuje da su dokazi koji potkrepljuju ovaj navod nedovoljni. Prijedlog se usvaja.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88)
Br. 36 Vlasenica 6.942 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da su dokazi o prisilnom premještanju nedovoljni i navode svjedoka B-1056 (dok. pr. 597).	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) izvještaj profesora Tabeau, (2) profesor Riedlmayer, (3) svjedočenje gospodina Osmanovića i (3) svjedočenje svjedoka B-1500 (Odgovor, par. 452-457, 481).	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (T. na str. 27093-27096, 27099, 27139; dok. pr. 548, tabulator 2, str. 26-27, Prilog A1, na str. 72, 76, 80, Prilog A2, na str. 88, tabulatori 3 i 4) Gospodin Gušalić (T. na str. 18276-18278) Svjedok B-1461 (T. na str. 20265) Gospodin Osmanović (T. na str. 29470; dok. pr. 597, tabulator 1, izjava od 10. oktobra 1994, tabulator 2, izjava od 11. oktobra 1995, tabulator 3, izjava od 7. juna 2001) Svjedok B-1770 (dok. pr. 616, tabulator 1 (zapečaćeno), izjava od 13. marta 2002, par. 9)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Grad Sarajevo Br. 38 Ilidža: Ilidža – 218 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Srpska Ilidža – 60 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Br. 39 Novi Grad Sarajevo 9.008 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Br. 40 Novo Sarajevo: Novo Sarajevo – 7.097 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Srpsko Novo Sarajevo – 4 raseljena lica i izbjeglice nesrpske nacionalnosti Br. 41 Vogošća 2.099 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	*Amici curiae* tvrde da su dokazi o prisilnom premještanju nedovoljni.	Tužilaštvo tvrdi da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod: (1) presretnuti razgovori vezani za planove rukovodstva bosanskih Srba da preuzmu vlast i podijele Sarajevo (dok. pr. 613, tabulatori 48, 50, 51, 54, 56, 57, 90, 168; dok. pr. 451, tabulator 12), (2) presretnuti razgovori koji se odnose na postojanje kolone od 7.200 muslimana (dok. pr. 613, tabulator 228), (3) izvještaj profesora Tabeau, (4) izvještaj profesora Riedlmayera i (5) svjedočenja koja se odnose na humanitarnu situaciju i kampanju granatiranja i snajperisanja u Sarajevu, npr. svjedočenje gospodina Harlanda (T. na str. 26953-26955) (Odgovor, par. 452-457, 482-484).	Pretresno vijeće smatra da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 71-72, 75-76, 79-80, Prilog A2, na str. 75, 79, 87-88, 95) Dr. Williams (dok. pr. 470, tabulator 26) General Van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta *Galić*, u T. na str. 9862, 9880) Lord Owen (T. na str. 28372, *et seq.*) Svjedok B-1369 (dok. pr. 658 (zapečaćeno)) Svjedok B-1345 (dok. pr. 575, tabulator 1 (zapečaćeno)) Gospodin Harding (dok. pr. 587) Gospodin Harland (T. na str. 26927, *et seq.*) Baron van Lynden (dok. pr. 540) Gospodin Kučanin (dok. pr. 586) Gospodin Hafizović (dok. pr. 588) Gospodin Hamill (dok. pr. 590) Dok. pr. 613 (presretnuti razgovori)

Referenca u Optužnici	Tvrdnje *amici curiae*	Tvrdnje tužioca	Odluka Pretresnog vijeća	Pregledani dokazi
Šire područje Sarajeva: Br. 43 Ilijaš 1.889 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Br. 44 Pale: Pale – 1.697 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Pale, FBiH – 115 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Br. 45 Trnovo: Trnovo, RS – 744 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti Trnovo, FBiH – 415 raseljenih lica i izbjeglica nesrpske nacionalnosti	Isto kao gore	Isto kao gore	Pretresno vijeće zaključuje da ima dovoljno dokaza koji potkrepljuju ovaj navod. Prijedlog se odbija.	Profesor Tabeau (dok. pr. 548, tabulator 2, Prilog A1, na str. 72, 75 - 76, 79-80, Prilog A2, na str. 87-88) Dr. Williams (dok. pr. 470, tabulator 26) General Van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta *Galić*, u T. na str. 9862, 9880) Lord Owen (T. na str. 28372, *et seq.*) Svjedok B-1369 (dok. pr. 658 (zapečaćeno)) Svjedok B-1345 (dok. pr. 575 (zapečaćeno)) Gospodin Harding (dok. pr. 587) Gospodin Harland (T. na str. 26927, *et seq.*) Baron van Lynden (dok. pr. 540) Gospodin Kučanin (dok. pr. 586) Gospodin Hafizović (dok. pr. 588) Gospodin Hamill (dok. pr. 590) Profesor Riedelmayer (dok. pr. 488)

(e) Prilog E

310. U ovom Prilogu Optužnice za Bosnu navode se 44 pojedinačna incidenta otvaranja vatre iz snajpera u Sarajevu. Amici curiae tvrde da nema dokaza koji potkrepljuju navode Optužnice od broja 1 do 23 i od broja 25 do 44. Iako Tužilaštvo priznaje da (osim jednog) nijedan od incidenata otvaranja vatre iz snajpera navedenih u Prilogu nije potkrijepljen dokazima,[802] ono tvrdi da je "pregled dokaza" o kampanji granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica dovoljan da Pretresno vijeće donese osuđujuću presudu optuženom u vezi sa paragrafima 43-45 Optužnice za Bosnu.[803]

311. Pošto je preispitalo sve dokaze,[804] Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza u vezi sa navodima od broja 1 do 23 i od broja 25 do 44. Prijedlog se usvaja u dijelu koji se odnosi na te navode.

312. Pretresno vijeće ukazuje na to da je incident br. 24,[805] koji amici curiae ne osporavaju, jedini incident otvaranja vatre iz snajpera koji je preostao.

(f) Prilog F

313. U ovom Prilogu Optužnice za Bosnu navodi se 26 pojedinačnih incidenata granatiranja u Sarajevu. *Amici curiae* tvrde da (1) nema dovoljno

---

[802] Odgovor, par. 485-487.

[803] Odgovor, par. 493-494.

[804] Vidi, npr.: profesor Tabeau (dok. pr. 548), dr. Williams (dok. pr. 470, tabulator 26), general Van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta Galić, u T. na str. 9862, 9880), lord Owen (T. na str. 28372, et seq.), svjedok B-1369 (dok. pr. 658 (pod pečatom)), svjedok B-1345 (dok. pr. 575 (pod pečatom)), gospodin Harding (dok. pr. 587), gospodin Harland (T. na str. 26927, et seq.), Baron van Lynden (dok. pr. 540), gospodin Kučanin (dok. pr. 586), gospodin Hafizović (dok. pr. 588), gospodin Hamill (dok. pr. 590) i gospodin Mandilović (dok. pr. 589).

[805] Odgovor, par. 487.

dokaza koji potkrepljuju navode označene brojevima 1 i 4; i (2) nema dokaza koji potkrepljuju navode označene brojevima 2-3 i 6-26. Iako Tužilaštvo priznaje da većina incidenata granatiranja navedenih u Prilogu nije potkrijepljena dokazima,[806] ono tvrdi da je "pregled dokaza" o kampanji granatiranja i snajperskog djelovanja u Sarajevu tokom perioda na koji se odnosi Optužnica dovoljan da Pretresno vijeće osudi optuženog u vezi sa paragrafima 43-45 Optužnice za Bosnu.[807]

314. Pošto je preispitalo sve dokaze,[808] Pretresno vijeće zaključuje da nema dokaza u vezi sa navodima od broja 1 do 4 i od 6 do 26 ili ih nema dovoljno. Prijedlog se usvaja u dijelu koji se odnosi na te navode.

315. Pretresno vijeće ukazuje na to da je incident br. 5,[809] koji *amici curiae* ne osporavaju, jedini preostali incident granatiranja.

---

[806] Odgovor, par. 488-492.

[807] Odgovor, par. 493-494.

[808] Vidi npr.: professor Tabeau (dok. pr. 548), general Smith (dok. pr. 552, izjava od 14. augusta 1996), dr. Williams (dok. pr. 470, tabulator 26), general Van Baal (dok. pr. 534, tabulator 1, transkript iz predmeta Galić, u T. na str. 9862, 9880), lord Owen (T. na str. 28372, et seq.), svjedok B-1369 (dok. pr. 658 (pod pečatom)), svjedok B-1345 (dok. pr. 575 (pod pečatom)), gospodin Harding (dok. pr. 587), gospodin Harland (T. na str. 26953-26955), Baron van Lynden (dok. pr. 540), gospodin Kučanin (dok. pr. 586), gospodin Hafizović (dok. pr. 588), gospodin Hamill (dok. pr. 590) i gospodin Mandilović (dok. pr. 589).

[809] Odgovor, par. 489-492.

V. DISPOZITIV

316. Suština preispitivanja koje je izvršilo Pretresno vijeće jest da je ono našlo dovoljno dokaza koji potkrepljuju svaku osporavanu tačku u trima optužnicima, ali nema dokaza ili nema dovoljno dokaza koji potkrepljuju određene navode relevantne za neke optužbe u tim optužnicama.

317. Ukratko, Pretresno vijeće zauzelo je sljedeći stav:

A. Kosovo

318. U vezi sa tvrdnjom da nema dokaza o postojanju oružanog sukoba na Kosovu u SRJ prije 24. marta 1999, datuma kada je počelo NATO-ovo bombardovanje, Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.A.1 Odluke]

319. U vezi sa svakim konkretnim slučajem osporavanja Optužnice za Kosovo po osnovu dovoljnosti dokaza, Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.A.4 Odluke]

B. Hrvatska

320. U vezi sa tvrdnjom da je Hrvatska postala država tek u periodu od 15. januara do 22. maja 1992, te da sukob u Hrvatskoj prije toga nije bio međunarodnog karaktera, pa se, prema tome, moraju odbaciti svi navodi iz Optužnice za Hrvatsku koji se odnose na teške povrede vezane za navodne zločine počinjene prije tih datuma, Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.B.1 Odluke]

321. U vezi sa konkretnim slučajevima osporavanja Optužnice za Hrvatsku po osnovu dovoljnosti dokaza u paragrafima 64(b), 64(f), 64(h), 64(p) i 71 (Ćelije) te optužnice, Prijedlog se **USVAJA**.

322. U vezi sa konkretnim slučajevima osporavanja Optužnice za Hrvatsku po osnovu dovoljnosti dokaza u paragrafima 36(l), 40-41, 50-51, 53, 55-58, 64(j) i 71 (Nadin, Šarengrad, Bruška i Bapska) Optužnice, Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.B.2 Odluke]

C. Bosna

323. U vezi s argumentima *amici curiae* koji se odnose na genocid, Pretresno vijeće, izuzimajući stav izložen u paragrafu 324, **ODBIJA** Prijedlog i smatra da ima dovoljno dokaza da je:

(1) postojao udruženi zločinački poduhvat, koji je uključivao članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji su cilj i namjera bili da se bosanski muslimani djelimično unište kao grupa i da su njegovi učesnici izvršili genocid u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom;

(2) optuženi bio učesnik tog udruženog zločinačkog poduhvata, pri čemu sudija Kwon ima suprotno mišljenje;

(3) optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata koji je uključivao članove rukovodstva bosanskih Srba, čiji je cilj bio izvršenje drugih zločina koji nisu genocid i da je mogao razumno predvidjeti da će taj zločin dovesti do genocida koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti nad dijelom bosanskih muslimana kao grupom, i da je on izvršen;

(4) optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida ili bio saučesnik u vršenju tog zločina jer je znao za udruženi zločinački poduhvat

i njegovim učesnicima pružio značajnu pomoć, svjestan toga da su njegov cilj i namjera djelimično uništenje bosanskih muslimana kao grupe;

(5) optuženi bio nadređeni određenim osobama za koje je znao ili imao razloga znati da se spremaju da izvrše ili da su izvršili genocid nad dijelom bosanskih muslimana kao grupom i da nije preduzeo neophodne mjere da spriječi genocid ili kazni njegove izvršioce.

324. Pretresno vijeće smatra da nema dokaza da je u Kotor-Varoši počinjen genocid.

[Odjeljak IV.C.1 Odluke]

325. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga A Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

(1) U odnosu na stavke 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12 (Donji Kruhari u Sanskom Mostu), 15 (Zaklopača u Vlasenici) i 17, Prijedlog se **USVAJA**.

(2) U odnosu na stavke 11, 12 (Sasina u Sanskom Mostu), 13, 14, i 15 (Drum u Vlasenici), Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.C.2.a Odluke]

326. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga B Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

(1) U odnosu na stavke 1, 2, 7, 9, 15 i 17, Prijedlog se **USVAJA**.

(2) U odnosu na stavke 4, 10 i 14, Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.C.2.b Odluke]

327. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga C Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

(1) U odnosu na stavke 4, 8, 11 (zgrada SUP-a Čajniče u Čajniču), 12, 16, 17, 18, 21 i 22 (Uzamnica u Višegradu), Prijedlog se **USVAJA**.

(2) U odnosu na stavke 2, 11 (lovački dom Mostina u Čajniču), 15, 20 i 22 (zatočenički objekat u turističkom hotelu "Vilina vlas" u Višegradu), Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.C.2.c Odluke]

328. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga D Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza:

(1) U odnosu na stavke 2, 5, 7, 9, 12, 13, 14, 16, 20, 22, 26, 27, 30, 31, 32 i 34, Prijedlog se **USVAJA**.

(2) U odnosu na stavke 1, 6, 19, 23, 25, 33, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44 i 45, Prijedlog se **ODBIJA**.

[Odjeljak IV.C.2.d Odluke]

329. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga E Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza, Prijedlog se **USVAJA**.

[Odjeljak IV.C.2.e Odluke]

330. U vezi sa svakim konkretnim osporavanjem Priloga F Optužnice za Bosnu po osnovu dovoljnosti dokaza, Prijedlog se **USVAJA**.

[Odjeljak IV.C.2.f Odluke]

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se mjerodavnim smatra tekst na engleskom.

sudija Robinson,
predsjedavajući

Dana 16. juna 2004.
U Hagu,
Holandija **[pečat Međunarodnog suda]**

VI. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PATRICKA ROBINSONA

1. U ovom Mišljenju komentarišem Dio III Odluke,[810] koji je posvećen analizi stepena dovoljnosti dokaza koji je potreban za prijedlog u skladu sa pravilom 98*bis*. Posebno želim utvrditi da li osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza iz *common lawa*, iz koga je to pravilo nastalo, ostaju nepromijenjene prilikom primjene tog pravila.

2. Kada je 1994. donesen Pravilnik, on nije sadržao odredbu o prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude poslije završetka izvođenja dokaza Tužilaštva. Ta odredba donijeta je 1998.

3. To što Pravilnik iz 1994. nije sadržao takvu odredbu nije neočekivano jer je porijeklo postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza svojstveno *common law*u i ne uklapa se lahko u jednu strukturu koja pokušava spojiti kontinentalno i anglosaksonsko pravo. Moguće je da tada nije mogla postići saglasnost o uključivanju takve odredbe u Pravilnik iz 1994. U načelu, kontinentalni pravni sistemi ne predviđaju postupak ekvivalentan pravilu 98*bis*, jer nemaju sistem po kojem dokaze izvodi prvo Tužilaštvo, pa odbrana;[811] prema tome, završetak izvođenja dokaza Tužilaštva, što je uvjet za pokretanje postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza, ne postoji u kontinentalnim pravosudnim sistemima.

4. Značajno je da Pravilnik o postupku i dokazima stalnog Međunarodnog krivičnog suda (u daljem tekstu: MKS) ne predviđa postupak ekvivalentan pravilu 98*bis*. U njemu, štaviše, nema odredbe koja određuje

---

[810] Vidi: Odluka Pretresnog vijeća, na str. 7.

[811] Vidi: Tužilac protiv Kordića i Čerkeza, predmet br. IT-95-14/2-T, "Odluka po prijedlozima odbrane za donošenje oslobađajuđe presude", 6. april 2000 (u daljem tekstu: Odluka o oslobađajućoj presudi u predmetu Kordić), par. 24, gdje je Pretresno vijeće konstatovalo da u pravosudnim sistemima koji se zasnivaju na kontinentalnom pravu u principu ne postoji takav postupak, osim u španskom zakonodavstvu, gdje sudija može raspustiti porotu nakon što Tužilaštvo završi izvođenje svojih dokaza, u slučaju da ne postoje dokazi koji bi potkrijepili osudu optuženog.

redoslijed izvođenja dokaza od Tužilaštva i odbrane, kao što je to predviđeno pravilom 85 Pravilnika Međunarodnog suda. Režim izvođenja dokaza na MKS-u izgleda slijedi inkvizitorski model kontinentalnog prava. Član 69 (3) Statuta MKS-a predviđa:

"strane u postupku mogu, u skladu sa članom 64, podnijeti dokaze relevantne za predmet. Sud je ovlašten tražiti podnošenje svih dokaza koje smatra neophodnim za utvrđivanje istine."

5. Iako pravilo 98*bis* predviđa da se optuženi oslobađa optužbi ako Pretresno vijeće zaključi da su dokazi nedovoljni da bi ga osudilo, ono ne precizira standard za utvrđivanje dovoljnosti dokaza. Da bi se utvrdilo šta znači "dovoljnost" u tom pravilu, prirodno je, prema tome, pribjeći zakonima i praksi zemalja *common law*a, koji se odnose na postupak odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza.

6. Međutim, sama činjenica da to pravilo potječe iz *common law*a ne mora obavezno značiti da, prilikom njegove primjene na Međunarodnom sudu, ono ima sve osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza. Zato je Pretresno vijeće u predmetu *Kordić* ukazalo na to da osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza u domaćim pravosudnim sistemima dotičnih zemalja mogu utjecati na primjenu tog pravila, ali ga ne mogu kontrolisati.[812] Na kraju, to se pravilo mora tumačiti u svjetlu konteksta u kojem funkcioniše Statut i svrhe kojoj treba služiti. To proistječe iz uvjeta iz člana 31(1) Bečke konvencije o ugovornom pravu da se "ugovor mora tumačiti u dobroj vjeri, prema uobičajenom značenju izraza iz ugovora u njihovom kontekstu i u svjetlu predmeta i svrhe ugovora".[813]

7. Značenje izraza "dovoljnost" iz pravila 98*bis* ima implikacije za šire pitanje prenošenja nacionalnih pravila i prakse na međunarodni nivo.

---

[812] Odluka o oslobađajućoj presudi u predmetu Kordić, par. 9, također citirano u Odluci Pretresnog vijeća, par. 10.

[813] Bečka konvencija o ugovornom pravu (1969), U.N.T.S., tom 1155, str. 331.

Praksa Međunarodnog suda upozorava na to da postupke iz domaćih pravosudnih sistema ne treba "od A do Ž" preuzimati u pravni sistem Međunarodnog suda. Pravilo 89 (A) predviđa da Pretresno vijeće Međunarodnog suda "nije vezano nacionalnim pravilima o dokazima". Pretresno vijeće u predmetu *Delalić* konstatovalo je sljedeće: "Pravilo može biti preuzeto iz anglosaksonskog običajnog prava ili pak iz civilnog prava, ali konačni proizvod može predstavljati *sui generis* amalgam elemenata obiju tradicija."[814] Isto tako, sudija Cassesse je u svom Izdvojenom i protivnom mišljenju na presudu Žalbenog vijeća u predmetu *Erdemović* naveo: "Pojmove, pravne tvorevine i stručne izraze podržane u nacionalnom pravu ne treba automatski primjenjivati na međunarodnom nivou. Oni se ne mogu mehanički unositi u međunarodne krivične postupke. Kao međunarodno tijelo koje se zasniva na međunarodnom javnom pravu, Međunarodni sud mora prije svega uzeti u obzir cilj i svrhu relevantnih odredbi svog Statuta i Pravilnika."[815] U predmetu *Jelisić* sudija Pocar je također naglasio da je potrebno izbjeći "mehaničku primjenu rješenja iz domaćih zakonodavstava, a da se prije toga ne procijeni da li ta rješenja možda traže da se prilagode potrebama procedure pred ovim Međunarodnim sudom".[816] Glavna posljedica preuzimanja prakse domaćih pravosudnih sistema u neki međunarodni sistem kao što je sistem Međunarodnog suda jest da ta praksa počinje podlijegati međunarodnom pravu – što ima implikacije za njeno tumačenje i primjenu.

8. Važno je ukazati na to da praksa Međunarodnog suda ne zabranjuje korištenje nacionalnih pravila i prakse u postupcima koji se na ovom sudu vode. Međutim, ono što se traži jest da se postupak iz nacionalnog pravosudnog sistema tumači i primjenjuje u skladu sa Statutom Međunarodnog suda. Dakle, na kraju se tu radi o pitanju tumačenja. Manje

---

[814] Tužilac protiv Delalića i drugih, Predmet br. IT-96-21-T, "Odluka po zahtjevu za izvođenje dokaza od strane optuženog Esada Landže", 1. maj 1997, par. 15.

[815] Tužilac protiv Erdemovića, Predmet br. IT-96-22-A, "Izdvojeno i protivno mišljenje sudije Cassessea", 7. oktobar 1997, par. 2.

[816] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, "Djelomično protivno mišljenje sudije Pocara", str. 73, fusnota 2.

je vjerovatno da će se pitanje tumačenja javiti u slučaju kada Pravilnik Međunarodnog suda precizira način na koji se primjenjuje neki postupak iz domaćeg pravosudnog sistema; prema tome, neke odredbe Pravilnika Međunarodnog suda mogu biti u saglasnosti sa postupkom iz domaćeg pravosudnog sistema, dok druge ne moraju. U načelu, tamo gdje se neko pravilo zasniva na postupku iz domaćeg pravosudnog sistema, bolje je što je moguće detaljnije precizirati odredbe za njegovu primjenu na Međunarodnom sudu.

9. Međutim, kada neki aspekti primjene postupka iz domaćeg pravosudnog sistema nisu precizirani u Pravilniku Međunarodnog suda, kao što je slučaj s pravilom 98*bis*, značenje tog pravila mora se utvrditi procesom tumačenja, koji može pokazati da je domaći postupak izmijenjen da bi se prilagodio novim pravnim okvirima.

10. Potpuno podržavam analizu iz paragrafa 11 Odluke i zaključak da "jedna od osnovnih funkcija ovog postupka [u pravosudnim sistemima *common law*a] jest da se omogući da porota, po završetku izvođenja dokaza tužioca, ne bude suočena s dokazima koji osudu zakonski ne potkrepljuju – inače bi mogla donijeti nepravičnu osudu".

11. Međutim, kada se ovaj postupak prenese na Međunarodni sud u vidu pravila 98*bis*, on se mora primjenjivati i tumačiti u kontekstu Statuta koji predviđa da Pretresno vijeće obavlja dvojnu funkciju instance koja presuđuje po zakonu i instance koja presuđuje po činjenicama; tu ne postoji zasebna porota sastavljena od laika kojoj sudija može davati uputstva; umjesto toga, postoji Sudsko vijeće sastavljeno od profesionalnih sudija koji savršeno umiju pretresti dokaze i utvrditi koji elementi zakonski potkrepljuju osudu, a koji je ne potkrepljuju. Prema tome, u načelu, mnogo je manja opasnost da se nepravična osuda donese na Međunarodnom sudu nego u krivičnim postupcima u okviru pravosudnih sistema *common law*a; sigurno je da je manje potrebno izolovati sudije koje čine Pretresno vijeće od dokaza koji zakonski ne potkrepljuju osudu.

12. U toj analizi nema ničega što bi moglo značiti da je pravilo 98*bis* nepotrebno; naprotiv, cilj mi je naglasiti da prilikom primjene postupka

odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza na nivou Međunarodnog suda, potreba da se instanca koja presuđuje po činjenicama zaštiti od dokaza koji zakonski ne potkrepljuju osudu nije tako neodložna kao što je to slučaj u domaćim pravosudnim sistemima *common law*a, gdje je porota ona instanca koja presuđuje po činjenicama. Moje je mišljenje da je primjereno da Pretresno vijeće uzme to u obzir prilikom primjene kriterija iz predmeta *Tužilac protiv Jelisića*.[817] To može biti upravo ona vrsta modifikacije spomenute u predmetu *Tužilac protiv Kordića*,[818] koju mogu pretrpiti osobenosti postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza iz *common law*a u procesu njihovog prelaza iz pravosudnog sistema iz kojeg su potekle na nivo Međunarodnog suda.

13. Time ne namjeravam reći da je kriterij za utvrđivanje dovoljnosti dokaza na osnovu pravila 98*bis* nižeg standarda od onog u *common law*u, koji je Žalbeno vijeće potvrdilo u predmetu *Jelisić*, to jest, dokaza na osnovu kojih bi instanca koja presuđuje po činjenicama mogla, ali ne i morala, donijeti osuđujuću presudu.[819] Međutim, sigurno je da činjenica da Pretresno vijeće sačinjavaju profesionalne sudije, koje nije potrebno u tolikoj mjeri izolovati od slabih dokaza kao porotu sastavljenu od laika, mijenja okolnosti primjene postupka odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza na nivou Međunarodnog suda? Ako je rezultat moje analize da se na osnovu pravila 98*bis* mogu zadržati dokazi koji se u pravosudnim sistemima *common law*a odbacuju na polovini suđenja, to ne mora obavezno značiti da se zalažem za standard niži od kriterija primjenjivog u tim pravosudnim sistemima. Taj standard je možda drugačiji, ali nije obavezno niži.

14. U svakom slučaju, došlo je vrijeme da se ocijeni djelovanje pravila 98*bis* i utvrdi da li ga je potrebno izmijeniti kako bi postalo korisniji instrument u radu Međunarodnog suda.

---

[817] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 37.

[818] Odluka o oslobađajućoj presudi u predmetu Kordić, par. 10.

[819] Drugostepena presuda u predmetu Jelisić, par. 37.

15. Prije svega, iako je namjena tog pravila da omogući da se optuženi oslobodi za krivično djelo kojim se tereti, njegova upotreba više je usmjerena na odbacivanje određenih paragrafa ili navoda iz neke tačke optužnice nego na odbacivanje sâme te tačke. Istini za volju, u pravosudnim sistemima *common law*a, prijedlozi za odbacivanje optužbi zbog nedovoljnih dokaza ponekad imaju sličnu namjenu. Međutim, na nivou Međunarodnog suda prije je pravilo nego izuzetak da se pravilo 98*bis* koristi na taj način.

16. Optužbe na Međunarodnom sudu višeslojne su u mjeri koja načelno nije prisutna u optužnicama na domaćem nivou. Shodno tome, jedna optužba može sadržati i više od sto pojedinačnih navoda: ona može obuhvatiti četrdeset općina, može biti izvršena na petnaest različitih načina čije se pojedinosti mogu navesti u pedeset i više stavki u jednom Prilogu. Da li je korisno angažovati resurse Međunarodnog suda na jednom poduhvatu koji može dovesti do odbacivanja desetak od tih sto ili više pojedinačnih navoda ili pojedinosti neke optužbe, a da pri tome ta optužba ili tačka ostanu netaknute? Da li će optuženi biti oštećen ako se tih desetak pojedinačnih navoda zadrži da ih Pretresno vijeće razmotri u fazi donošenja presude?

17. Trebalo bi razmotriti mogućnost da se podnesci u skladu sa pravilom 98*bis* ograniče na sljedeće:

(a) podneske čija je namjena da se eliminiše neka optužba ili tačka, a ne pojedinačni činjenični navodi koji se na nju odnose; u većini slučajeva, takvi podnesci odnosit će se na nedostatak pravnog elementa optužbe, npr. *mens rea*. Međutim, ne može se isključiti mogućnost da, u nekim slučajevima (načelno tamo gdje je teza optužbe u cjelini srušena), podnesci u prilog oslobađanja od pojedinačnih činjeničnih navoda mogu dovesti do oslobađanja od neke optužbe ili tačke u cjelini, mada se, zahvaljujući višeslojnom karakteru optužbi, to neće često događati;

(b) podneske kojima se tvrdi da nema dokaza, za razliku od toga da li su dokazi nedovoljni da se neka optužba održi, a razlog tome je da instanca koja na Međunarodnom sudu presuđuje po činjenicama jest Sudsko vijeće sastavljeno od profesionalnih sudija, a ne laička porota, kao što je slučaj

u pravosudnim sistemima *common law*a, pa ne postoji takva potreba da se to Vijeće zaštiti od dokaza koji ne mogu zakonski potkrijepiti osudu; može se predvidjeti izuzetak kada su navodi o nedovoljnosti takvi da podrazumijevaju da je teza optužbe srušena bilo u odnosu na neku određenu tačku optužbe bilo na tu optužbu u cjelini; u tom slučaju, u interesu je ekonomičnosti suđenja da se takva tačka ili sama teza odbace na polovini suđenja, a ne u fazi donošenja presude. Da bi se lakše utvrdili slučajevi gdje nema dokaza koji potkrepljuju neku optužbu, od Tužilaštva, po završetku izvođenja njegovih dokaza, treba tražiti da sastavi spisak navoda u optužnici za koje nisu izvedeni dokazi; optuženi može komentarisati taj spisak ili dostaviti svoj spisak; ako postoji spor o tome da li ima dokaza koji potkrepljuju neku optužbu, to pitanje treba, u načelu, tretirati kao argument da su dokazi nedovoljni, pa ih treba ostaviti da se razmotre u fazi donošenja presude.

18. Postupak odbacivanja optužbi zbog nedovoljnih dokaza vrlo je dragocjen instrument za omogućavanje sprovođenja pravde; on doprinosi ekonomičnosti suđenja jer dopušta da se optuženi oslobodi optužbi na polovini suđenja. Ali, da bi zaista bio koristan za Međunarodni sud, trebalo bi ga modifikovati kako bi odrazio drugačiju ulogu sudije na Međunarodnom sudu od uloge sudije na sudovima *common law*a sa porotom.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se mjerodavnim smatra tekst na engleskom.

sudija Patrick Robinson,
predsjedavajući

Dana 16. juna 2004.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

VII. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE O-GON KWONA

1. U vezi sa tačkom genocida u okviru prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, ne slažem se sa većinom da postoji dovoljno dokaza na osnovu kojih Pretresno vijeće može van razumne sumnje zaključiti da je optuženi imao potreban *dolus specialis* za genocid, odnosno, namjeru da djelimično ili u cjelini uništi bosanske muslimane kao grupu.

2. Slažem se sa zaključkom da ima dovoljno dokaza na osnovu kojih bi Pretresno vijeće moglo osuditi optuženog za (i) genocid u okviru treće kategorije udruženog zločinačkog poduhvata, (ii) pomaganje i podržavanje genocida ili saučesništvo u genocidu, ili (iii) genocid kao nadređenog po članu 7(3). Međutim, taj zaključak ne mijenja moje neslaganje.

3. Ako se u najvećoj mogućoj mjeri prihvate dokazi iz teze optužbe, najviše što bi Pretresno vijeće moglo zaključiti u odnosu na uvjet *mens rea* jest da je optuženi znao da se genocid vrši u navedenim općinama u Bosni i Hercegovini, ali ne i da je sâm imao genocidnu namjeru. Ovaj drugi zaključak ne može se automatski izvesti iz nalaza da je optuženi znao da glavni počinioci vrše genocid ili da je razumno mogao predvidjeti da bi genocid mogao biti počinjen kao posljedica vršenja drugih zločina. Prema tome, ako se uzmu u obzir izvedeni dokazi, zaključak o genocidnoj namjeri optuženog suviše je neuvjerljiv.

4. Shodno tome, Prijedlog u odnosu na tačku genocida treba usvojiti u okviru prve kategorije udruženog zločinačkog poduhvata.

Sačinjeno na engleskom i francuskom jeziku, pri čemu se mjerodavnim smatra tekst na engleskom.

O-Gon Kwon,
sudija

Dana 16. juna 2004.
U Hagu,
Holandija

[pečat Međunarodnog suda]

REGISTRI

REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Abdić, Fikret: 133

Abrahams, Frederick Cronig (Frederik Kronig Abrahams): 42, 43, 44, 64

Agotić, Imre: 72, 78

Adamić, Stjepan: 73

Adžić, Blagoje: 155, 168, 169, 172

Akashi, Yasushi (Jasuši Akaši): 149

Albert, Stana: 82

Aleksovski, Zlatko: 34

Ališić, Faruk: 183, 187

Aliu, Mehmet: 42

Anastasijević, Dejan: 154

Ančić, Nedeljko: 109

Arria, Diego (Diego Aria): 121

Ashdown, Paddy (Pedi Ešdaun): 40

Avdyli, (poznat kao Krasniqi): 62

B

Babić, Milan: 77, 78, 83, 85, 146, 147, 188, 189, 191, 196

Baccard, Eric (Erik Bakard): 64

Bagilisheme, Ignace (Ignas Begilišeme): 92

Badenteur, Robert (Rober Badinter): 67, 68, 71, 74, 76

Bakalli, Mahmut (Mahmut Bakali): 46, 63

Banjanović, Fadil – Bracika: 180

Barani, Halit: 45

Beara, Ljubiša: 123, 128

Bećirević, Ramiz: 122

Begić, Radžif: 108

Berisha, Sali (Sali Beriša): 45

Beqiraj, Xhafir (Džafir Bećiraj) : 64

Bičanić, Ana: 78

Blagić, Mileta: 132

Blaškić, Tihomir: 56

Bonomy, Iain (Jan Bonomi): 19

Božić, Rade: 101

Božović, Radojica: 171

Brđanin, Radoslav: 108, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 136, 137, 138, 164, 168, 174, 177, 179, 190, 192, 194

Buha, Aleksa: 9, 142

Budding, Audrey (Odri Bading): 139

Buja, Šukri: 40, 42, 44

C

Carrington, Peter (Piter Kerington): 9, 144, 157

Ciaglinski, Richard (Ričard Čaglinski): 42, 43, 45
Cifrić, Ivan: 73
Clark, Wesley (Vesli Klark): 149, 159, 160
Corasaniti, Aldo (Aldo Korosaniti): 68
Crosland, John (Džon Kroslend): 46
Curri, Bajram (Bajram Curi): 45
Cyrus, Vance (Sajrus Vens): 157, 172

Č

Čekić, Smail: 11
Čerkez, Mario: 30, 36, 205
Češić, Ranko: 102, 105

D

Davidović, Miodrag: 143
De la Broosse, Renaud (Reno de la Bros): 141, 142, 148
Delalić, Zejnil: 29, 36, 41, 207
Del Ponte, Carla (Karla del Ponte): 19
Demaçi, Adem (Adem Demaći): 45, 46
Denone, Jasna (Jasna Denon): 77, 85
Deronjić, Miroslav: 123, 184

Dimitrijević, Vojislav: 170
Donia, Robert (Robert Donia): 17, 192
Doyle, Colom (Kolom Dojl): 9, 144
kapetan Dragan (vidi Vasiljković Dragan): 101
Drewienkiewicz, Karol John (Karol Džon Drevienkijević): 43
Dulović, Jovan: 81

Đ

Đogo, Gojko: 143
Đurković, Vojkan: 134

E

Elshani, Ahmet (Ahmet Elšani): 42, 62
Erdemović, Dražen: 122, 124, 128, 207

F

Franken, Robert (Rober Franken): 124

G

Galbraith, Peter (Piter Golbrajt): 31, 33, 143, 153

Galić, Stanislav: 154, 197, 198, 199

Galić-Glišić, Dobrila: 171

Garibović, Emsud: 115, 177

Gashi, Isak (Isak Gaši): 100, 101, 102, 105

Gojković, Brano: 129

Gërguri, Mehdi (Mehdi Grguri): 47

Groome, Dermot (Dermo Grum): 19

Grujić, Ivan: 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85

Gušalić, Alija: 134, 196

H

Hadžić, Goran: 81, 84

Hafizović, Eldar: 197, 198, 199, 200

Hamill, John (Džon Hemil): 197, 198, 199, 200

Harding, Carl (Karl Harding): 197, 198, 199, 200

Harland, David (Dejvid Harland): 143, 149, 157, 158, 161, 170, 192, 197, 198, 199, 200

Herzog, Roman (Roman Hercog): 68

Holbrook, Richard (Ričard Holbruk): 159, 160

Holthuis, Hans (Hans Holtaus): 19

Hoti, Ukshin: 62

J

Janković, Savo: 124, 133

Jashari, (Jašari) porodica: 42

Jelisić, Goran - Adolf: 29, 30, 33, 34, 88, 93, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 191, 207, 209

Jokić, Dragan: 128

Josipović, Dragan: 78

Jović, Borisav: 148, 171

K

Kabashi, Emin (Kabaši Emin): 47

Kadijević, Veljko: 75, 169, 172

Kadriu, Sabit: 43

Kalinić, Dragan: 9, 144

Kambanda, Jean (Žan Kambanda) : 88

Karadžić, Radovan: 9, 96, 98, 99, 107, 121, 125, 142, 143, 145, 157, 158, 160, 162, 172

Kay, Steven (Stiven Kej): 19

Kayisheme, Clement (Klement Kajšeme): 92

Kertes, Mihalj: 161, 171

Kirudja, Charles (Čarls Kirudja): 158, 188, 189, 190

Kljuić, Stjepan: 196

Kordić, Dario: 30, 34, 36, 205, 206, 209

Kostić, Jugoslav: 169

Krajišnik, Momčilo: 9, 98, 144

Kraljević, Stipan: 77, 85

Krasniqi (vidi i Avdyli): 62

Krasniqi Florim (Fljorim Krasnići): 63

Kriste, Petar: 72, 74, 75

Krnojelac, Milorad: 50, 54, 56, 58, 59, 174, 192, 193

Krstić, Radislav: 50, 54, 59, 90, 92, 122, 123, 124, 126, 127, 128, 145, 166, 167

Kučan, Milan: 71

Kučanin, Mirsad: 197, 198, 199, 200

Kukanjac, Milutin: 154

Kunarac, Dragoljub: 36, 60

Kurbegović, Zijad: 109

Kuruzović, Slobodan: 120

Kwon, O-gon (Ogon Kvon): 8, 9, 14, 19, 162, 163, 202, 212

L

Lami, Sejdi: 63

Landžo, Esad: 207

Lane, Geoffrey Dawson (Džefri Dovson Lejn): 31

Lilić, Zoran: 150, 158

Aernout van Lynden (Ernet van Linden): 154, 197, 198, 199, 200

Loku, Hazbi (Hazbi Ljoku): 63
Loku, Isuf (Iusuf Ljoku): 63
Lukić, Milan: 180

LJ

Ljaljić, Sadik: 102

M

M., Husein: 177
Maisonneuve, Joseph Michel Omer (Žozef Mišel Omer Mezonev): 42
Malešević, Melika: 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 191, 193
Mandić, Momčilo: 143
Mandilović, Milan: 199, 200
Mangan, Colm (Mangan Kolm): 73
Manning, Dean (Din Mening): 129, 130, 180
Marčetić, Dragan: 113
Marinović, Ante: 82
Marjanović, Ivan: 78
Marković, Ante: 76
Martić, Milan: 78, 142
Martinović, Vinko-Štela: 36, 60
Matković, Risto: 83

McLeod, Charles (Čarls Mekleod): 188, 190

May, Richard (Ričard Mej): 7, 14

McCormack, Timothy (Timoti MekKormek): 19

Merdanović, Husein: 108

Merovci, Adnan: 41, 47

Mertz-Retzlaff, Hildegard (Hildegard Merc-Reclaf): 19

Mesić, Stjepan: 73, 75, 76

Mešanović, Kerim: 112, 117, 118, 190

Mijić, Ranko: 117

Milanović, Milan: 81

Milošević, Slobodan: 7, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 16, 17, 19, 35, 138, 141, 148, 149

Miljanić, Marko: 77, 85

Mladić, Ratko: 96, 98, 122, 123, 124, 125, 127, 150, 151, 153, 154, 155, 157, 159, 160, 161, 168, 170, 171

Morilon, Phillipe (Filip Morion): 121, 148, 154

Muhić, Sakib: 109

N

Naletilić, Mladen-Tuta: 36, 60

Nebihu, Avni: 63

Nice, Geoffrey (Džefri Najs): 19

Nikolić, Momir: 128

Nikolić, Drago: 125, 127

O

Okun, Herbert (Herbert Okun): 157, 169, 171, 172

Osmanović, Ibro: 180, 195, 196

Owen, David (Dejvid Oven): 197, 198, 199, 200

P

Palm, Elizabeth (Elizabet Palm): 68

Pandurević, Vinko: 128

Panić, Života: 169

Peraj, Niko: 64

Perišić, Momčilo: 149, 150

Petrović, Momčilo: 101

Petry, Irene (Irene Petri): 68

Plavšić, Biljana: 9, 98, 142, 144

Pocar, Fausto (Fausto Pokar): 207

Poljanić, Petar: 75

Popaj, Sabri: 62

Popović, Vujadin: 128

Prodanić, Milan: 161

R

Radovanović, Simo: 101

Raka, Isa: 63

Ramić (braća): 106

Ramić, Mustafa: 101, 105

Rastija, Ivan: 80

Rašula, Nedeljko: 110

Ražnatović, Željko-Arkan: 79, 173, 179

Rašeta, Andrija: 73

Riedlmayer, Andras (Andraš Ridlmajer): 63, 139, 174, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198

Robinson, Nehemiah (Nehemia Robinzon): 91

Robinson, Patrick (Patrik Robinzon): 8, 14, 19, 204, 205, 211

Ruda, Jose Maria (Hose Maria Ruda): 68

Rudolf, Davorin: 73

Rugova, Ibrahim: 41, 45

Ruzindane, Obeda (Obeda Rozindan): 92

S

Schirach, Baldur (Baldur Širah): 51

Shabani, Qamil (Ćamil Šabani): 63

Shahabuddeena, Mohamed (Muhamed Šehabudin): 25

Selak Osman: 113, 190, 192

Senaši, Marija: 81

Sikić, Željko: 75

Sikirica, Duško: 90, 93, 112, 119, 183

Simatović, Franko - Frenki: 167

Simić, Blagoje: 50, 56, 58, 59, 195

Simić, Ljubo: 123

Smith, Rupert (Rupert Smit): 122, 150, 161

Stakić, Milomir: 55, 56, 167, 177, 178

Stanišić, Jovica: 42, 168, 170, 172

Strinović, Davor: 78, 80, 81, 82

Š

Šahović, Mehmed: 177

Šarinić, Hrvoje: 69, 73, 147, 148

Šešelj, Vojislav: 171

Šutalo, Luka: 79, 81, 84, 85

T

Tabeau, Ewa (Eva Tabo): 138, 188, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200

Tadić, Duško: 34, 36, 37, 38, 39, 41, 44, 65, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 164, 192

Talić, Momir: 113, 164
Taranin, Juso: 192
Thaçi, Hashim (Hašim Tači): 64
Theunens, Reynaud (Rejno Teunens): 155, 156
Tepavčević, Milenko: 161
Tomas y Valiente, Francisco (Francisko Tomas i Valiente): 68
Tuđman, Franjo: 75, 141, 147, 157

V

Van Baal, Adrijan (Adrijan van Bel): 192, 197, 198, 199, 200
Vasiljević, Aleksandar: 180, 187, 188, 192, 195
Vasiljković, Dragan (kapetan Dragan): 101
Vegh, Ferenz (Ferenc Veg): 156
Velić, Esad: 189
Vishi, Fadil (Fadil Viši): 63
Vuković, Vlado: 78

W

Williams, Michael (Majkl Vilijams): 149, 192, 198, 199, 200

Z

Zolotić (zvani Zombi, poručnik JNA): 153

Zulić, Ahmet:110, 11, 112, 179

Zwaan, Ton (Ton Zvan): 139, 140

REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA

A

Albanija/Shqipëria: 40, 43, 44, 70

Alići: 174

Amsterdam: 139

B

Baćin: 78

Banja Luka: 111, 119, 138, 155, 181, 188, 190, 191

Bapska: 77, 85, 202

Baranja: 22, 70

Batković (**logor**): 125, 127

Beč (**Wien**): 51

Begići (**zaseok**): 108, 109

Behlići: 177

Belgija: 68, 155

Beograd: 7, 76, 141, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 157, 158, 160

“Betonirke” (**garaže**, **zatvor**): 109, 110, 111

Biba/Bibe: 63

Bihać: 109, 138, 184

Bijeljina: 7, 10, 14, 94, 95, 128, 131, 132, 135, 138, 145, 146, 163, 165, 168, 172, 173, 202

Bikavac: 180

Bileća: 138, 182, 184, 189

Bišćani (**selo**): 112, 114, 115

Bjelašnica: 158

Blagaj-Japra: 137, 174

Bosanska Dubica: 138, 190

Bosanska Gradiška: 138, 190

Bosanska Kostajnica: 185

Bosanska Krupa: 138, 189

Bosanski Brod: 173

Bosanski Novi: 7, 10, 14, 94, 95, 131, 136, 138, 145, 146, 163, 165, 168, 173, 174, 185, 190

Bosanski Petrovac: 138, 190

Bosanski Šamac: 94, 138, 182

Bosna i Hercegovina: 7, 8, 9, 11, 14, 15, 16, 17, 27, 49, 56, 61, 62, 75, 76, 86, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 121, 135, 139, 141, 142, 143, 144, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 162, 171, 172, 173, 174, 190, 192, 199, 200, 202, 203, 204

- **istočna Bosna**: 9
- **sjeverozapadna Bosna**: 112
- **sjeveroistočna Bosna**: 142
- **zapadna Bosna i Hercegovina**: 156

Branjevo: 128, 129

Bratunac: 94, 95, 123, 125, 126, 129, 138, 195

Brčko: 7, 10, 14, 94, 100, 101, 102, 103, 106, 133, 135, 138, 145, 163, 165, 168, 170, 173, 191, 202

Brda: 112, 114, 117, 119

Briševo: 178

Brod (mjesna zajednica u Foči): 175

Bruška: 77, 85, 202

Buljine: 125

Bužim: 189

C

Carine: 114

Cernalevë/Crnoljevo : 46

Cerska:128, 129

Crkvina (logor): 182

Crna Gora: 9, 82, 142, 189

Crnoljevo/ Caralevë: 46

Č

Čajniče: 138, 182, 185, 191, 203, 204

Čančarski put: 130

Čarakovo (selo): 112, 114

Čelinac: 138

Ć

Ćelije: 85

D

Dabovci: 176
Dalj: 79, 80, 84
Dayton/Dejton : 160, 171
Dečani/Deçan: 43, 64
Dejton/Dayton : 160, 171
Den Hague/Hag: 7, 13, 204, 211, 212
Doboj: 94, 138, 185, 191, 195
Donji Kruhari: 179, 203
Donji Vakuf: 138, 192
Drenica/Drenicë : 41, 42, 43, 47
Drenicë/Drenica: 41, 42, 43, 47
Drina (rijeka): 99, 142, 152, 156
Drinjača:126
Drum: 180, 203
Dubrovac: 176
Dubrovnik: 70, 72, 75
Duhlai/Dulj : 46
Dulj/Duhlai: 46
Dunav (**rijeka**): 172

Đ

Đakovica/Gjakovë: 64

E

Erdut: 81, 82
Europa/Evropa: 143

F

Federacija Bosne i Hercegovine: 21, 160, 192
Ferizaj/Uroševac: 44, 63
Foča: 94, 175, 191, 193
Francuska: 68

G

Gacko: 138, 175, 182, 189, 193
Gjakovë/Đakovica: 64
Gnjilan/Gnjilane: 63
Glogova: 129

Goražde: 138, 157, 158, 160, 192, 194

Gornja Sudimlja/Studime e Epërme: 47

Gospić: 172

Grabovice: 176

H

Hadžići: 138

Hadžićki put: 130

Hag/Den Hague: 7, 13, 204, 211, 212

Hambarine (selo): 112, 114, 177

Holandija (Netherland): 204, 211, 212

Hrastove glavice: 183

Hrvatska: 8, 15, 26, 27, 49, 61, 62, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 94, 107, 141, 143, 147, 154, 172, 201, 202

I

Igalo: 75

Igman: 158

Ilidža: 138, 197

- **istočna Ilidža**: 197

Ilijaš: 94, 138, 181, 198

Istog/Istok: 43
Istok/Istog: 43
Italija: 68
Izrael: 69, 70

J

Jablanica/Jablanica (**selo**): 43
Jaglići (**selo**): 122
Janja: 135
Jaskići (selo kod Prijedora): 178
Jažići: 185
Jeleč: 174
Jelašice: 185
Jugoslavija: 67, 68, 70, 71, 76, 104, 141, 142, 146, 149, 155
Junik/Junik: 43

K

Kaçanik/Kačanik: 63
Kačanik/Kaçanik: 63
Kalinovik: 138, 183, 185, 193
Kamičani: 177

Kanada: 74

Karađođevo: 75, 147

Karakaj: 126

Kenjani (selo): 109

Keraterm (logor): 113, 115, 118, 119, 121, 138, 183

Kipe (rudnik kod Ljubije): 178

Kiser: 177

Kladanj: 124

Kljevci: 108

Ključ: 7, 10, 14, 94, 95, 131, 136, 138, 145, 146, 163, 165, 168, 173, 190, 202

Knin: 83, 146, 147, 152

Konjević Polje: 123, 125, 126, 129

Korićanske stijene: 114

Kosova/Kosovo: 8, 15, 26, 27, 35, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 61, 62, 201

Kosovo/Kosova: 8, 15, 26, 27, 35, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 61, 62, 201

Kotor Varoš: 94, 95, 131, 138, 146, 176, 186, 193, 203

Kozarac: 113, 119

Kozluk: 128, 129, 180

Krajina: 99, 172

Kravice: 125, 127, 128

„Krings“ (logor, zatvor): 109, 181

Kriva cesta: 110

Krupa (**na Uni**, vidi Bosanska Krupa): 189

Kumbor: 82

Kuvajt: 70

L

Lashtice/Vlaštice : 63
Lipje: 130
Lipovača: 176
Lipovanić: 78
Lišnja: 179
Lolići: 127
Loznica: 127
Luka (**logor**): 102, 103, 104, 105, 106
Lukavica: 111

LJ

Lješevo: 181
Ljubija: 114, 178

M

Mađarska: 156, 188
Majevica: 135
Mališevo/Malishevë: 43
Malopoljci/Mullopole/: 42

Makedonija: 76, 194
Malishevë/Mališevo: 43
Mullopole/Malopoljci: 42
Manjača (logor): 111, 138, 181
Mauritanija: 70
Merdanovići: 108
Milići: 125
Miska Glava: 186
Mlakve (logor na stadionu u Bosanskom Novom): 137
Montevideo: 66, 67
Mostine: 182, 185, 204
Muhadžer Prelez/Prelez i Muhaxhereve: 63

N

Nadin: 77, 85, 202
Nogavac/Nagafc: 42, 62
Neretva (rijeka): 99, 172
Nevesinje: 138, 186, 193
Nirnberg: 51
Niš: 152
Nišići: 156
Nova Kasaba: 125, 129

NJ

Njemačka: 51, 68

O

Obiliq/Obilić: 43

Omarska (logor): 113, 115, 116, 117, 118, 121, 138, 183

Opatovac: 84

Orahovac/Rahovec: 42, 43, 128, 129

P

Pale: 138, 198

Pančevo: 152

Papaz: 63

Përlepnicë/Prilepnice: 63

Perlez i Muhaxhreve/Muhadžer Perlez : 63

Petkovac: 126, 128, 129

Petrinja: 172

Petrograd/Zrenjanin : 83

Petrova/Petrovo selo: 42

Petrovo selo/Petrova: 42

Pilica: 128, 129

Pisari: 114

Podrinje: 122

Podbriž: 109

Podujevë/Podujevo: 43

Podujevo/Podujevë: 43

Poljanak: 78

Poljska: 51

Potočari: 122, 123, 124

Požarevac: 7

Prhovo: 175

Prekaz/Prekaze : 42

Prekaz/Prekaze (selo): 42

Prijedor: 7, 10, 14, 94, 95, 112, 113, 114, 118, 119, 138, 145, 163, 165, 168, 173, 177, 178, 179, 190, 191, 202

Prishtinë/ Priština: 43, 46

Prnjavor: 138, 179, 194, 195

R

Raçak/Račak (selo): 41, 42, 43, 46

Rahić/Ravne: 100, 191

Rahovec/Orahovac: 42, 43, 128, 129

Rakaj/Raka: 63

Rakovčani (selo): 112

Raljaš (zaseok): 114

Ratine: 183

Ravine: 115

Ravnice: 129

Ravno: 196

Reims (**Rejms**): 141

Republika Srpska Krajina (**RSK**): 142, 151, 152, 154

Republika Srpska: 16, 22, 142, 144, 145, 147, 150, 151, 156, 170

Rizvanovići (**selo**): 112, 114, 115

Rogatica: 94, 138, 157, 170, 194

Ruanda: 92

Rudo: 138, 194

S

Shqipërija/Albanija: 40, 43, 44, 70

Srpska autonomna oblast (**SAO**) **Krajina**: 70, 72, 75, 83

Srpska autonomna oblast Slavonija, **Baranja i Zapadni Srem** (**SAO SBZS**): 79, 84

Srpska autonomna oblast (**SAO**) **Semberija**: 132

Saborsko: 78

Sana (**rijeka**): 109

“Sanakeram” (**fabrika**): 183

Sanski Most: 7, 10, 14, 94, 95, 107, 109, 110, 138, 145, 163, 165, 168, 173, 179, 183, 187, 190, 202, 203

Sarajevo: 9, 43, 94, 98, 99, 138, 143, 144, 149, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 171, 181, 193, 195, 197, 198, 199, 200

- **Novo Sarajevo**: 197

- **Novi grad Sarajevo**: 197

- **istočno Novo Sarajevo**: 197

Shtimle/Štimlje: 43

Sasina (**selo**): 109, 179, 203

Sava (**rijeka**): 101, 105

Semberija: 99

Seslija (**logor**): 185

Sjedinjene Američke Države/USA: 52

Skelani (**selo**): 152

Slavonija: 22

- **zapadna Slavonija**: 70, 72, 172

Slovenija: 71, 76, 141

Savezna Republika Jugoslavija (**SRJ**): 7, 9, 22, 35, 61, 150, 151, 158, 172, 201

Sokolac: 138, 195

"Sportska dvorana" u Sanskom Mostu (**zatvor**, **logor**): 109, 111

Srbija: 7, 9, 16, 61, 71, 75, 76, 83, 101, 135, 141, 142, 147, 148, 149, 151, 153, 154, 158, 159, 161, 162, 168, 170, 171, 172

Srebrenica: 7, 10, 14, 94, 95, 121, 122, 123, 128, 129, 130, 138, 145, 158, 159, 161, 163, 165, 168, 173, 180, 194, 202

- **zapadni Srem**: 22, 72

Sremska Rača: 135
Studime e Epërme/Gornja Sudimlja: 47
Suhača (selo): 137, 138
Suharekë/Suva Reka: 44
Suva Reka/Suharekë: 44

Š

Šalska Bajgora: 43
Šarengrad: 77, 85, 202
Šekovići: 138, 195
Šikare (selo): 137
Šipovo: 138, 195
Škrljevita (selo kod Sanskog Mosta): 179
Španija: 68
Štimlje/Shtimle: 43

T

Teslić: 95, 138, 183, 187, 195
Tomašci: 179
Trebinje: 138, 172, 196
Trnopolje (logor): 113, 115, 119, 120, 138

Trnovača (selo kod Foče): 175
Trnovo: 138, 198
Tropojë (**selo u Albanija**): 40
Tuzla: 123, 135

U

Ujedinjeno Kraljevstvo (**Velika Britanija**): 31
Una (**rijeka**): 99, 189
United States of America (**Sjedinjene Američke Države**): 52
Uroševac/Ferizaj: 44, 63
Uzamnica: 203

V

Varosh/Varoš selo: 63
Varoš selo/Varosh: 63
Velagići: 136
Velika Britanija (**Ujedinjeno Kraljevstvo**): 311
Virovitica: 172
Višegrad: 94, 138, 170, 172, 180, 187, 188, 191, 194, 203, 204
Vlasenica: 94, 138, 180, 181, 196, 203
Vlašić (**planina**): 115

Vlaštice/Lashtice : 63
Vogošća: 138, 156, 197
Vrhpolje: 108, 109
Vučitrn/Vushtrri: 47
Vushtrri/Vučitrn: 47
Vukovar: 81, 172, 173
Wien/Beč: 51

Z

Zaklopača: 181, 203
Zecovi (**selo**): 112
Zelengora (**planina**): 175
Zeleni Jadar: 130
Zrenjanin (**Petrograd**): 83
Zvornik: 94, 95, 125, 126, 127, 128, 135, 138, 180, 184, 195

Ž

Žepa: 121, 122

OBJAŠNJENJA PRAVNIH POJMOVA

amici curiae (lat. prijatelji suda)

As seen As told (en. rečeno-učinjeno)

common law (engl. običajno pravo)

de facto (lat. u stvari, stvarno)

dolus specialis (l. specifična namjera)

in situ (lat. na licu mjesta)

inter alia (lat. između ostalog)

lex specialis (lat. posebni zakon)

locus standi (lat. pravo lica da bude saslušano)

mens rea (lat. duh, suština stvari)

motu proprio (lat. prava riječ, odgovarajuće)

obiter dicta (lat. uzgred rečeno)

status quo (lat. postojeće stanje)

travaux preparatiires (fr. pripreme)

uti posseditis (lat. teritorijalni status kvo)

pravilo 98 bis[*] (dodatak pravilu Suda 98)

pravilo 65 ter (novi, tercijalni dodatak pravilu 65)

[*] Pravilnik ICTY-a o postupku i dokazima usvojen 11. februara 1944. godine, te više puta mijenjan i dopunjavan.

S A D R Ž A J

RIJEČ IZDAVAČA (Prof. dr. Smail Čekić) ……..... 7

PREDGOVOR (Prof. dr. Robert J. Donia) ……..... 13

I POJMOVNIK
A. Skraćenice i akronimi ……..…. 21

II UVOD ……..... 25
A. Historijat postupka ……..…. 25
B. Prijedlog na osnovu pravila 98 *bis* ……..... 26

III PRIMJENA PRAVILA 98 *BIS* – PRAVO ……...……. 29
Prijedlog za donošenje oslobađajuće presude ……...……. 29

IV. PRIGOVORI NA TRI OPTUŽNICE ……....……. 35
A. OPTUŽNICA ZA KOSOVO ……..…. 35
1. Postojanje oružanog sukoba
na Kosovu prije 24. marta 1999. godine ……..……. 35
(a) Pravo ……..……. 35
(b) Dokazi o oružanom sukobu ….....…….....……. 40
(i) Organizacija OVK ……..……. 40
(ii) Intenzitet sukoba ……..……. 41
a. Dužina ili produženo trajanje sukoba, ozbiljnost
i intenziviranje oružanih okršaja ……..……. 42
b. Širenje okršaja po ovoj teritoriji .....……. 43
c. Porast brojnosti vladinih snaga upućenih na Kosovo ……. 44
d. Oružje obiju strana u sukobu ……..……. 44
(iii) Ostale tvrdnje amici curiae ……..……. 44
a. Organizovana pod vođstvom civilne vlasti ……. 45
b. Kontrola nad teritorijom ……..……. 46
c. Dokazna težina izvještaja o ljudskim pravima ……. 47
(c) Zaključak ……..……. 48

2. Deportacija ili prisilno premještanje 48
(a) Pravo 50
(i) Premještanje van granica 50
a. Vojni sud u Nirnbergu 50
b. Ženevske konvencije 52
c. Komisija za međunarodno pravo 54
d. Sudska praksa Međunarodnog suda 54
e. Statut MKS-a 56
f. Zaključci 57
(ii) Nedobrovoljan karakter iseljenja 59
(iii) Namjera počinioca 60
(b) Mjerodavno pravo 61
3. Metodologija rješavanja o tvrdnjama o nepostojanju ili nedovoljnosti dokaza 62
4. Konkretni prigovori na Optužnicu za Kosovo 62

B. OPTUŽNICA ZA HRVATSKU 65
1. Međunarodni oružani sukob – državnost Hrvatske 65
(a) Definicija države 66
(i) Stanovništvo 69
(ii) Jasno utvrđena teritorija 69
(iii) Vlada 72
(iv) Sposobnost uspostavljanja međunarodnih odnosa – nezavisnost 74
(b) Zaključak 77
2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Hrvatsku 77

C. OPTUŽNICA ZA BOSNU 86
1. Genocid i saučesništvo u genocidu 86
(a) Prijedlog 86
(b) Pravo 87
(i) Potrebna namjera 87
(ii) Utvrđivanje namjere da se uništi dio grupe 91
(c) Teritorijalni okvir Optužnice za Bosnu 93

(d) Analiza Prijedloga ……..…… 95
(i) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čija je namjera bila da se bosanski muslimani, u cijelosti ili djelimično, unište kao grupa? ……..…. 97
a. Da li bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je postojao udruženi zločinački poduhvat čiji su cilj i namjera bili da se bosanski muslimani, u cijelosti ili djelimično, unište kao grupa, i da li je genocid stvarno izvršen ……..…… 98
i. Dokazi koji se tiču preuzimanja vlasti u općinama ……...……. 98
Postojanje plana ili politike za preuzimanje vlasti u općinama: Varijante A i B ……..…… 98
Brčko ……..…… 100
Sanski Most ……..…… 107
Prijedor ……..…… 112
Srebrenica ……..…… 121
ii. Druge općine ……..…… 131
Kotor-Varoš ……..…… 131
Bijeljina ……..…… 131
Ključ ……..…… 136
Bosanski Novi ……..…… 136
iii. Drugi dokazi ……..…… 138
Demografski dokazi ……..…… 138
Uništavanje kulturne baštine ……..…… 139
Svjedočenje vještaka ……..…… 139
iv. Dokazi o genocidnoj namjeri rukovodstva bosanskih Srba 142
v. Nalazi ……..…… 145
b. Ima li dokaza na osnovu kojih se Pretresno vijeće može uvjeriti da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata i da je dijelio neophodnu namjeru njegovih učesnika? ……..…… 146
i. Vođa svih Srba ……..…… 146

ii. Odnos optuženog s političkim i vojnim vlastima bosanskih Srba 149
iii. Nalazi 162
c. Odgovor na prvo pitanje G 163
(ii) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio učesnik udruženog zločinačkog poduhvata čiji je cilj bio da se izvrši određeni zločin i da je razumno mogao predvidjeti da će taj zločin dovesti do drugog zločina, odnosno genocida, koji će drugi učesnici udruženog zločinačkog poduhvata izvršiti, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom, i da je on izvršen? 163
a. Genocid i uvjet mens rea za donošenje osuđujuće presude na osnovu odgovornosti za treću kategoriju udruženog zločinačkog poduhvata 163
b. Nalazi i odgovor na drugo pitanje 29
(iii) Pomaganje i podržavanje genocida i saučesništvo u genocide 165
a. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi pomagao i podržavao vršenje zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom? 165
b. Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi bio saučesnik u vršenju zločina genocida u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom Novom? 165
c. Nalazi i odgovor na treće i četvrto pitanje 167
(iv) Da li postoje dokazi na osnovu kojih bi se Pretresno vijeće moglo uvjeriti van razumne sumnje da je optuženi znao ili da je imao razloga da zna da se njegovi potčinjeni spremaju izvršiti ili su već izvršili genocid, u cijelosti ili djelimično, nad bosanskim muslimanima kao grupom u Brčkom, Prijedoru, Sanskom Mostu, Srebrenici, Bijeljini, Ključu i Bosanskom

Novom, a nije preduzeo neophodne mjere da spriječi genocid ili kazni njegove izvršioce? 168
a. Dokazi koji se odnose na odgovornost po članu 7(3) Statuta ... 169
b. Nalazi i odgovor na peto pitanje 173
2. Konkretni prigovori na Optužnicu za Bosnu 174
(a) Prilog A 174
(b) Prilog B 181
(c) Prilog C 184
(d) Prilog D 188
(e) Prilog E 199
(f) Prilog F 199

V. DISPOZITIV 201
A. Kosovo 201
B. Hrvatska 201
C. Bosna 202

VI. IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PATRICKA ROBINSONA 205

VII. SUPROTNO MIŠLJENJE SUDIJE O-GON KWONA 212

REGISTRI

REGISTAR LIČNIH IMENA 215
REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA 229

OBJAŠNJENJA PRAVNIH POJMOVA 247